

Alexandru GRUIAN

Liniste!

EMIA

ALEXANDRU GRUIAN

Linște! BREAKING NEWS!

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GRUIAN, ALEXANDRU

Liniște! Breaking news! / Alexandru Gruian. – Deva :
Emia, 2009

ISBN 978-973-753-143-8

94(498-35 Hunedoara)”1989/...”

Colecție coordonată de Alexandru Gruian

© 2009 by Editura EMIA

© 2009 by Alexandru Gruian

Editura EMIA

Str. Mareșal Averescu, nr.20, 330011 – DEVA

Tel / Fax 0254 230246

E-mail: office@emia.ro,

edituraemia@yahoo.com

www.emia.ro

Tehnoredactare și copertă: Alexandru Gruian

Bun de tipar: iulie 2009

Apărut: septembrie 2009

Printed in Romania

Alexandru GRUIAN

Liniște! BREAKING NEWS!

Prefață: Cornel NISTORESCU

Editura EMIA

Fiicei mele Alexandra, soției mele Norina

Prefață

Paznic la trecerea vremii

Telespectatorul este o ființă leneșă. Stă în fotoliu și lasă lumea să defileze, timpul să curgă, durerea să treacă. Multe nici nu sunt ale lui. Se întâmplă undeva departe, foarte departe și nu-l ating. Alteori se revoltă din nimicuri petrecute unui ursuleț la Polul Nord sau unui zimbru din Retezat.

Telespectatorul mai are și memorie scurtă. Uită repede aproape tot. Ține minte doar prezentatoarele. Pe reporteri aproape că nu vrea să-i cunoască. Urmărește doar rezultatul cărușiei lor. Acela contează. Place sau nu, stoarce lacrimi sau enervează. Reporterul e un fel de om de serviciu la mersul vieții. Să dea rapoarte precise. Să fie corect. Și totdeauna la locul întâmplării. Să ne lase cu sentimentele și considerațiile lui! Să se abțină sau să moară puțin când relatează un fapt cutremurător. Să trăiască mai mult pentru cel din fața televizorului și mai puțin pentru el. Eventual să contabilizeze tot ce a văzut și să-și rînduiască mărturiile ca parte din biografia sa.

Asta face și Alexandru Gruian în „Liniște! Breaking News!“. Pentru câteva sute de mii de oameni, poate chiar milioane, Gruian a fost martorul și vocea unei regiuni. Aproape tot ce s-a petrecut în județele Hunedoara și Alba a fost difuzat cu marca Alexandru Gruian. Miron Cosma, revolte, greve, accidente, povești frumoase și istorii violente, toate câte s-au petrecut în această parte de România au circulat însoțite de vocea sa și de cele câteva secvențe de sincron cu figura lui de adolescent scăpat de bătrînețe.

Alexandru Gruian a fost unul dintre reporterii locali deveniți nume reconșcute în presa națională. O vreme am crezut că mai ales din cauza zonei. În partea aceea de țară mereu ardea sau fierbea câte ceva. L-am și cunoscut. A bătut la ușa Expres-ului în anii aceia de jurnalism nebun. Erau anii în care România liberă și Expres, Zig-Zag și Europa liberă făceau cât toate partidele de opoziție din România. Gruian a bătut la ușa redacției (de fapt, ușa unei încăperi amărâte, în care ne înghesuiam cu toții) și mi-a zis că lucrează la o televiziune. Era Deva, adică omul de acasă. Viteza cu care se petreceau lucrurile nu ne-a lăsat prea mult timp. În mod obișnuit, cu cineva de acasă mai furam câteva ore de pauză. Cu el, nu. Dar îi țin minte relatările. Mai exact felul de a gândi. Semăna cu noi. Mi se părea de necrezut. În acei ani, majoritatea gîndea în stilul „noi muncim, nu gîndim”, „noi n-am mîncat salam cu soia” (mult mai târziu am aflat că erau două slogane fabricate în laboratoarele de

dezinformare ale fostei securități, la fel de activă și după 1990. Articolele lui Alexandru Gruian purtau marca gândirii unui om liber. Cu domiciliul în Deva, asta însemna și mult curaj. În acei ani, dacă simpatizai cu Rațiu și Coposu sau îndrăzneai să faci o obiecție la FSN sau PDSR erai un om periculos, un fel de dușman al tinerei noastre democrații. Gruian mi-a plăcut pentru că nu ținea cont. Nu ura, nu combătea cu patimă. Relata politicos, cu o anumită nepăsare sub care se ascundea execuția. Informațiile livrate te ajutau să judeci corect. Și de cele mai multe ori trimiteau lucrurile în locul pe care îl meritau.

Au trecut 20 de ani de la primele secvențe descrise de Alexandru Gruian în această carte. De la detașamentele de sprijin din 1989, de la primele agitații premergătoare căderii lui Ceaușescu la spulberarea ultimei mineriade sau la bătălia pentru aurul Roșiei Montane se întinde tranziția eco-politică și economică a României. Cu ochiul său de jurnalist, Gruian descrie epoca. De data aceasta, fără presiunea minutelor și a termenelor de predare, povestește pe larg. Uneori își lasă libere memoria și sentimentele. Paginile sunt de literatură memorialistică de cea mai bună factură. În același timp, sunt document istoric. Nașterea și desfășurarea unor mineriade nu pot fi cunoscute complet fără o lectură a celor scrise de Alexandru Gruian. Trecerea de la comunism la democrație cu toate mișcările dubioase sau spectaculoase privite prin prisma unui oraș de provincie, toate alcătuiesc un fel de portret al timpului nebun păzit de jurnalistul în exercițiu. Unele personaje, importante în diverse guvernări și regimuri trec prin pagini ca liliicii prin fața aparatului de filmat. Costel Alic și Pompiliu Budulan seamănă cu personajele unui roman despre vremurile agitate într-un oraș de provincie. Dar și cu oamenii României comuniste retraveștiți în democrație, politicieni, potențați sau jucători din umbră.

Alexandru Gruian n-a făcut jurnalistică de pomană! A fost un reporter prezent la evenimente istorice, s-a strecurat în locurile în care s-au pus la cale secvențe politice memorabile și a ajuns pe frontul din Iugoslavia, fiind aproape două decenii paznic al evenimentelor din regiunea Hunedoarei.

„Liniște! Breaking News” este un jurnal de jurnalist și mai puțin o carte de amintiri. Este epic, palpitant, plin de informații indispensabile unui istoric. Are și farmec. Uneori Gruian scrie cu talent de prozator. Are frază, are nerv, vede cu lupa și pictează cu delicatețe. Ce-ar fi devenit Alexandru Gruian într-o mare redacție din București? Cartea aceasta lasă să se întrevadă un răspuns. Iar cititorul, furat de lectură, la ultima pagină este forțat să recunoască: un mare reporter!

Cornel Nistorescu

Breaking News – evenimente aflate în desfășurare, pe care posturile de televiziune le transmit întrerupând programul obișnuit pentru a putea furniza detalii. Folosirea denumirii este adesea utilizată pentru a descrie cel mai semnificativ subiect al momentului sau un subiect care este relatat în direct (live). Poate fi un eveniment de larg interes pentru telespectatori chiar dacă în general are un impact direct redus asupra acestora.

(cf. Wikipedia)

Liniște! BREAKING NEWS!

Nota autorului

Acesta este un volum care cuprinde percepția personală, subiectivă, a evenimentelor la care am participat în calitate de jurnalist, în perioada 1991 – 2004. Este scris la persoana I și uneori colocvial. Nu este o relatare care să respecte maniera riguroasă istorică de prezentare a faptelor, dar probabil că se va putea constitui într-un instrument documentar pentru o viitoare istorie a României, care nu va putea să nu țină seama de frământările de tranziție care și-au avut originea în județul Hunedoara.

România a fost singura țară post-comunistă în care după 1989 un guvern s-a prăbușit prin forță. Este vorba despre guvernul Petre Roman, iar căderea lui s-a produs în 1991. Un cuvânt nou construit, *mineriada*, provenit din cuvântul de sorginte comunistă *daciada*, acum parțial uitat, a intrat în vocabularul presei și a liderilor politici. Ba chiar a lumii, mereu atentă la evoluția post-decembriștă a României. Valea Jiului s-a transformat în obiect de studii sociologice, de promisiuni politice și de anchete de presă. Imaginile cu minerii în Piața Universității și mai apoi cu aproximativ aceiași mineri la ei acasă au făcut înconjurul lumii. Au fost declanșate procese. Când totul părea încheiat, recidiva a atins proporțiile inițiale, ba pe alocuri chiar le-a depășit. Localitățile *Bumbești*, *Costești* și *Stoenești* au fost brusc scoase din anonim și catalogate drept locuri ale unor bătălii moderne, cum numai în România ar putea fi, în care s-au înfruntat mineri și jandarmi. Un lider sindical a ajuns să negocieze *pacea de la Cozia*. Intelectuali de primă mână și-au făcut bagajele pentru a pleca definitiv din țară, iar președintele țării a mobilizat armata, care la rândul ei trebuia să oprească *minerii*.

Am luat direct parte la numeroase evenimente ale tranziției, uneori cu entuziasmul (inconștient? iresponsabil? doar profesional?) specific jurnalistului încântat de subiectul care i se oferă. Nu de puține ori mi-a trecut prin gând că înainte de a fi jurnalist, sînt om și cetățean al țării – chiar dacă acestea pot să sune pretențios. Mi-am mai temperat astfel tendința de a relata spectacolar, dar desigur că ceea ce voi spune poate fi minat de subiectivismul implicării personale. Poate fi, prin urmare, aprobat sau contestat. Va fi vorba despre oameni din județul Hunedoara care au ocupat sau încă mai ocupă funcții. Pentru unii, amintirile vor răscoli răni încă nevindecate și probabil nu le vor fi foarte pe

plac. Alții vor zîmbi îngăduitori – ale tinereții... Nu este un volum de anchetă, prin urmare nu va conține declarații „la zi” ale persoanelor implicate în evenimente, altele decît cele date în conferințe de presă sau în discuții pe care le-am avut cu ei în calitate de jurnalist. Vreau să spun că nu am mai discutat cu nimeni pentru a-mi completa documentarea. Dată fiind sensibilitatea față de mineriade și timpul relativ scurt trecut de la ultima, mă aștept și la reacții critice. Nu voi formula acuze și nici nu voi relata detalii pe care nu le pot proba, riscînd să fiu tîrît prin procese. Dar nu voi evita descrieri riguroase acolo unde există probe solide sau logica poate oricînd susține presupuneri de tip speculativ.

Volumul nu se va reduce însă la prezentarea mineriadelor. Doresc să-l dedic în primul rînd, chiar dacă sună patetic, celor din județul meu. Nu l-am părăsit după 1989, deși mi s-a ivit ocazia. Nu pot să spun că nu regret, de pildă, că în 1993, la prima mea ieșire în Occident, nu am rămas în Viena. Vă jur, după ce am intrat în Austria, mă uitam cu disperare pe geamul autocarului, să văd dacă și la ei oamenii arată tot la fel. Dar dacă tot am rămas, atunci recurg la un anume gen de patriotism de provincie și voi asezona relatarea cu fapte și persoane care nu au făcut neapărat istorie, dar pot să completeze un tablou realist al tranziției în acest spațiu.

Cîteva cuvinte despre titlu. Știrea este – banal spus, dar adevărat – un fel de istorie a clipei. Nu toate cele relatate au spart tiparele cotidianului, merițînd astfel ridicarea la rangul de *Breaking News*. Majoritatea au depășit însă cu mult stadiulul faptului divers și diluarea la care au ajuns știrile de televiziune, în special după anul 2000. Un alt fapt banal – trecerea timpului este inevitabilă. Am stat mult de vorbă cu tineri care în 1989 fie nu erau născuți, fie erau încă la vîrsta copilăriei. Socotesc anul 1989 un certificat de re-naștere a României moderne, după ce dezvoltarea sincronă cu a țărilor europene din vestul continentului i-a fost oprită brutal de comuniști după 1945. Marcarea acestui an, în manifestările comemorative, a devenit și ea banală, o bifare a unei obligații oficiale, descărcată aproape complet de semnificația istorică. Majoritatea tinerilor de care spuneam nu erau, din păcate, capabili să situeze corect momentul 1989, oricum l-am numi, revoluție, lovitură de stat sau revoltă populară, în contextul continental al aceluiași an.

Cu atît mai puțin ceea ce a urmat le-a fost străin.

Dincolo de acest scop care ar putea fi numit *nobil*, cu riscul unei supralicitări, există dorința noastră omenească de a ne reaminti, cel puțin din cînd în cînd, prin ce am trecut. *Breaking News* au fost istoria clipelor din timpul nostru.

Capitolul I

1989 - Revoluție într-un județ de oțelari, mineri, strungari

Premise personale

Nicolae Ceaușescu a numit odată Deva, reședința județului Hunedoara, oraș mic-burghez. Nu prea avea industrie grea, nu era genul de oraș muncitoresc tipic. Relativ mic – sub 75.000 de locuitori – Deva a fost mai degrabă un oraș administrativ. Încă din comunism, i s-a dus vestea că ar fi nu frumos, ci *cochet*. Nu prea aveam idee de arhitectură, de urbanism, de moștenire culturală, noțiuni care vor fi accesibile cât de cât publicului abia după 1989, când am redescoperit că o casă veche poate fi de fapt un monument, iar un centru mobilat cu clădiri antebelice este cumva mai cald, mai uman decât blocurile construite la comandă, ce transformă orașul într-o alăturare de cartiere-dormitor.

Așa a ajuns în mare parte și Deva. Tînăr inginer stagiar, am lucrat pînă în 1989 și puțin după aceea într-o întreprindere de gospodărie comunală care avea, printre altele, și o secție de construcții. Ca să construiești, ai nevoie de spațiu. Pînă în 1989, acest spațiu s-a obținut în mare parte prin demolări. Directorul general de atunci al firmei, Viorel Răceanu, poreclit uneori „stalinistul”, peste ani candidat al PDSR la funcția democratică de primar al Hunedoarei, avea o obsesie legată de participarea celor cu studii superioare la actul direct productiv. Pentru el, actul direct productiv era doar cel ce presupunea muncă fizică. Așa că în fiecare joi, ne transformam, toți, în muncitori necalificați, spre bucuria multora, fericiți că „ăia din birouri” trec și ei la munca de jos. Un fel de bucurie egalitaristă, umiltoare pentru noi, cei nevoiți, după ani de facultate, să curățăm cărămizi vechi de mortar, să mergem la coasă la în (!) sau să demolăm case. Pentru că demolările erau una dintre activitățile predilecte ale așa-numitei *joi productive*. Am demolat casele mari, vechi, din centrul orașului, am demolat case vechi și mici din zona numită Ceangăi, am demolat case solide de lîngă parcul orașului. Bunicii mei aveau casă în Alba Iulia, dar locuisem acolo doar pînă la 6 ani,

apoi venisem la bloc. Pentru mine, normalitatea locativă era cea de la bloc, cu vecini de palier și vecini de scară. Nu realizam drama celor cărora noi, *personalul TESA*, le dărâmam casele. Ne simțeam doar umiliți nu și social revoltați de destructurarea orașului.

Revelația a venit prin 1988. La o joi din asta productivă, îmbrăcat în salopetă, căram resturi de mobilier și țiglă de la una dintre casele de la poalele Cetății Devei, care tocmai se demola. Nu cetatea, casa... Habar nu aveam a cui era casa, o demolam și gata, fără sentimente, fără muștrări de conștiință, doar nemulțumit de propria-mi condiție. „Ce faci, măi Gruiane?” am auzit deodată o voce care evident mi se adresa. L-am recunoscut pe croitorul Fodor, cel care, de când venisem în oraș, îmi făcea pantalonii. Îl cunoscusem de copil, era prieten cu tatăl meu. Nu m-a lăsat să-i răspund, ci a continuat – „Mi-a spus taică-tău că ești inginer, și tu ce faci – îmi strici casa...!” Era un fel de glumă, dar vorbele lui mi-au dat dimensiunea reală a actului la care participam cât se poate de direct. Îmi venea să intru în pământ de jenă.

După aceea, am început să mă raportează altfel la orașul meu. Nu am mai fost atât de mândru de blocurile noi și bulevardele largi, de casele pe care le consideram „vechituri”. Am început să regret centrul vechi, cu plăcintăriile la care alergam în pauza mare, pe când eram licean. Ori de câte ori aveam ocazia, căutam fotografiile vechi și memoria reconstruia străzile și clădirile dărâmate, cărora brusc le dădeam valoare. Peste ani, i-am povestit cu regret și plăcere fiicei mele despre atmosfera Devei anilor '70 - '80, despre uitata Cramă a dacilor și vechea stradă Emanoil Gojdu. Pentru oraș, era – evident – prea târziu. Nu însă și pentru atitudinea mea, din ce în ce mai radical anti-comunistă, cu argumente pe care încercam să mi le confecționez singur, pe baze logice. Completat de Radio Europa Liberă, post ascultat de unchiul și bunicii mei la un vechi radio cu lămpi, care piuia îngrozitor când era rotit butonul de selecție a lungimii de undă.

În 1987, cu ocazia evenimentelor de la Brașov, oraș în care terminasem și eu facultatea, mi-a părut rău că nu mai eram student.

În 1989, eram copt pentru revolte, ca să zic așa. Nu fusesem niciodată disident, făceam și eu ce făcea tot românul – spuneam bancuri politice și protestam față de comunism în discuțiile cu anumiți colegi, cei care mi se păreau mai de încredere. Ce-i drept, din naivitate și nu din spirit de frondă refuzasem să mă duc la școala de partid de la Timișoara, pe motiv că un inginer stagiar ca mine își va uita meseria dacă va fi

nevoit să facă muncă de activist. Asta mi-a blocat alegerea în funcția de secretar UTC pe întreprindere. Cum pe atunci era moda să te ocupi de diverse acțiuni extra-profesionale, venite însă ca sarcini pe linie de conducere, am ajuns totuși comandantul plutonului de Gărzi patriotice, specializat pe acțiuni de *sprijin miliție*. Concret, sprijinul ăsta se materializa prin câte doi oameni care din când în când își petreceau noaptea alături de patrurile miliției, cu scopul oficial de păstrare a ordinii publice. Nu știu dacă exista și un scop neoficial, nu prea cred. Nu ne-a cerut nimeni să devenim turnători, de exemplu.

Mistere decembriste provinciale

Pe 17 decembrie, pe la ora 1 după-amiaza, mi-a sunat la ușă un coleg – Constantin Radu, economist, angajat însă ca gestionar al magaziei de piese auto. Lucram în schimbul II și fusesem plecat de acasă cu soția. „Am venit să te chem la serviciu”, mi-a spus, privindu-mă cu oarecare mirare, anticipând de ce–ul meu. „Păi cum, n-ai aflat? La Timișoara plutesc pe Bega portretele lui Ceaușescu, sînt tancuri pe străzi, chiar nu știi...?” Nu știam, dar m-am bucurat. „A început, mi-am zis...” Următoarele zile le-am petrecut dormind pe un pat de campanie, în birou, comandînd un pluton care nu făcea nimic. Ba făcea ceva – se ruga să nu cumva să fie trimis să înfrunte coloane de muncitori protestatari. Ce-i drept, primisem arme și muniție de război. Cartușele – vreo 3000 – erau în siguranță într-un birou, sub cheie, dar cu armele o făceam pe durii prin curtea întreprinderii, plimbîndu-ne cu ele agățate de umăr, șmecherește. Erau niște pistoale-mitralieră de tip PP, foarte vechi, unul era defect, dar am aflat asta mult mai tîrziu. Mi se părea ciudat că oamenii mă ascultau – un inginer abia ieșit din stagiatură, care organiza patrurile nocturne formate din alți ingineri, șoferi și mecanici auto înarmați, secondat de doi colegi mai tineri pe post de stat-majoriști, aplicînd metode învățate în timpul stagiului militar cu termen redus și rețete din filme gen „Ziua cea mai lungă” sau „Un pod prea îndepărtat”. Ascultam noaptea Radio Europa liberă, la aparatul din biroul directorului, cu ferestrele acoperite cu pături, să nu se vadă lumina de la „ochiul magic”. Așa am aflat de zeci, apoi de sute, apoi de mii de morți, despre masacre de neînchipuit, despre relatări provenite din surse ce nu puteau fi verificate.

În după-amiaza zilei de 21 decembrie, un apel s-a făcut auzit la stațiile radio montate la acea vreme pe autobuze. Apelul suna cam așa – citez din memorie – „Șoferi din Deva, fiți alături de colegii voștri din Timișoara. Nu-i trădați. Ei sînt acum pe străzi și vor căderea dictatorului...”. Apelul nu a mai fost repetat, sau poate a fost, dar în orice caz nu a mai fost auzit. Din ordinul directorului general Viorel Răceanu, cel cu joile productive, toate stațiile radio de pe autobuze au fost închise, chiar dacă acest lucru a produs un oarecare haos în circulație. Toți și-au amintit însă că în primăvara aceluiași an fusese furată o stație. Aceste stații aveau pe atunci un regim special. Nici nu era de mirare, din moment ce bunica soției mele își ducea, o dată pe an, mașina de scris la miliție, pentru expertiză. Lăsa acolo și o foaie de hîrtie pe care scrisese în prealabil literele mari și mici și simbolurile, spre a putea fi – în caz de nevoie - recunoscută și identificată mașina de scris care își lăsase astfel amprente. Privesc acum aceeași mașină, Stoewer Record, mai veche cu douăzeci de ani. Am așezat-o pe post de relicvă retro lîngă ecranul extraplat al calculatorului și mă gîndesc amuzat ce unealtă subversivă deținea biata femeie în casă.

Prin urmare, dacă o mașină de scris inspira atît de multă teamă, imaginați-vă ce s-a întîmplat în cazul stației radio. Fusese o anchetă, declarații, căutări, dar nu fusese găsită. În 21 decembrie, toți erau siguri că furtul stației fusese premeditat, tocmai în scopul unui astfel de eveniment. Cu timpul, s-a uitat, ca atîtea alte frînturi de sfîrșit de 1989.

În noaptea de 21 spre 22 decembrie, am fost vizitați, noi, cei din plutonul de sprijin miliție, de un ofițer de la Gărzi patriotice. Căpitanul Gheorghe Todea. Mi-am făcut curaj și l-am abordat, spunîndu-i că oamenii din subordine nu vor executa nici un ordin care le-ar cere să tragă în colegi de-ai lor. Ofițerul a zîmbit – fii liniștit, nu va fi nevoie, mi-a spus. Apoi a plecat... Știa ceva? De ce mi-a spus că nu va fi nevoie? Alt mister din mica galerie personală.

22 decembrie, ora 9 și 20 de minute. Primim un ordin – în 20 de minute, garda să fie în curte, echipată de luptă. Va veni o mașină... Pe fețele tuturor, șoferi, mecanici, alți ingineri stagiari, dintre care mi-i amintesc pe verii Gabi și Marius Stoicescu, primul devenit prosper om de afaceri, apoi Sorin Luț, dezamăgit de tranziție și plecat în Canada, șoferul Bubu Hațegan, pe fețele tuturor deci, îngrijorare. Cum adică, echipați de luptă? Să luptăm cu cine? Cu alți amărîți mai curajoși, sătui de comunism? Am apelat la o stratagemă – fiind o întreprindere mai

mică, eram și noi puțini – un amărît de pluton. Nu aveam ținută de iarnă, doar de vară. Am hotărît să mergem în curte, dar fără arme și îmbrăcați civil, pe motiv că ținuta de vară nu se poate lua peste îmbrăcămintea normală. Am coborît, tăcuți.

Am așteptat vreo 20 de minute. Nu s-a întîmplat nimic, nu a venit nici o mașină. Au trecut alte 20 de minute. Tot nimic. Pe la 10, o coloană de la Uzina de piese de schimb și reparații utilaj minier, UPSRUM, s-a oprit în fața porții firmei noastre. Cei din coloană au început să urle – „muncitori, veniți cu noi...muncitori, veniți cu noi...” Stăteam în poartă și-i priveam. „Hai, îmi spuneam, acum e momentul. Dacă ai ceva demnitate, du-te”. M-am întors către ceilalți din pluton. „Mergem...?”

Șeful de autobază, nu-i mai dau numele, a ieșit din birou cu câteva cutii de table sub braț. „Hai, băi, lăsați-i pe ăia în pace, hai la o tablă...”. O parte au ezitat. Șefa biroului personal stătea și ea la poartă, cu o hîrtie în mînă, pregătindu-se să-i noteze pe cei care plecau. Cam jumătate au rămas. Restul, am intrat în coloana celor de la UPSRUM.

În centrul orașului, am ocupat șoseaua, cîntînd într-un stil aproximativ „Deșteaptă-te române”. Spun aproximativ, întrucît nimeni nu-și amintea decît prima strofă, pe care o tot repetam. O bătrînică s-a apropiat de mine și mi-a strecurat în mînă niște bilețele scrise pe foi rupte dintr-un caiet de matematică. Am desfăcut unul dintre ele. „Jos Ceaușescu”, scria. L-am strîns în pumn. Soția mea era gravidă. „Copilul meu se va naște liber”, mi-am spus, cu pumnii strînși. Ceea ce acum pare amuzant, poate chiar ridicol, atunci era de-a dreptul emoționant. În dreptul magazinelor de pîine, se formaseră cozi. Îi priveam cu dispreț pe cei ce se așezau la cozi, refuzînd în acest fel să ni se alătore. „Nu stați în balcoane, că muriți de foame...”

Burdușit bine cu idealuri, convins că fac istorie, am sosit, pe la ora 11, în fața Consiliului Popular Județean. În Deva nu s-a tras, dar Ceaușescu încă nu căzuse și nu știam la ce trebuie să ne așteptăm. Mă uitam în jur și mă gîndeam unde ar putea fi amplasate mitraliere și ce șanse ar fi să mă nimerească. În fine, a urmat faza cu decolarea elicopterului de pe Comitetul Central și anunțul lui Mircea Dinescu de la Televiziunea Română devenită liberă, cel cu „Fraților, am învins!”. Apoi au început anunțurile – e apa otrăvită, vin elicoptere. N-au venit. Și nici apa n-a fost otrăvită. Sărind peste niște birouri vechi, am reușit cumva să intrăm în clădirea așa-zisului Palat al Culturii. Am format un fel de parlament local, care aproba prin strigăte deciziile unora mai norocoși,

care formaseră și ei un fel de executiv, fiind o parte mai inițiați, iar altă parte, doar ceva mai agili. Pe majoritatea nu-i cunoșteam. Pe unii, i-am regăsit mai târziu mai mult sau mai puțin ancorați în viața politică. Unul dintre ei va fi Costel Alic, care și-a imprimat numele nu doar în istoria județului ci și, sub un anumit aspect, în cea a țării. Altul a fost Gheorghe Firczak, muzeograf. „Dudu Firczak era lângă noi, în ușa muzeului, se uita la mulțime, apoi brusc a dispărut. Am aflat că e mare revoluționar” mi-a spus mai târziu o colegă a sa de la muzeu, punându-mă să-i promit că nu-i voi dezvălui numele. Ulterior, Gheorghe Firczak a devenit parlamentar și a înființat prin 1996 chiar un partid, Partidul Liber Democrat Maghiar din România, care a intrat în conflict cu UDMR, pe motiv că noul partid nu este de fapt decît o țintă falsă, care să ia voturi de la partidul maghiar „tradițional” – UDMR.

Împreună cu Sorin Luț, de care am vorbit deja, ne-am dus acasă la avocatul Mihăiescu. Îl cunoscusem în sala consiliului, unde se formase un fel de comitet de inițiativă, iar noi ne angajasem să scoatem un ziar. Avocatul avea mașină de scris, dar era defectă. Luț a reparat-o, iar în loc de ziar a rezultat un articol – proclamație, în care înghesuisem de toate – de la alegeri libere la abolirea interdicției de a face avorturi. Cum se făcuse deja seară, am început să ne îngrijorăm – cum să ajungem la tipografie, siguri că vor fi teroriști, siguri că vor încerca să pună mîna pe tipografie...Pînă la urmă, nu mai știu cum a ajuns articolul nostru la tipografie. Cert este că a apărut în ziarul „Cuvîntul liber” din 23 decembrie. Era fostul ziar comunist „Drumul socialismului”, re-botezat și convertit la democrație. Ce mai conta – Revoluția învinsese... Sau cel puțin așa credeam.

Plutonul nostru de *sprîjin miliție* devenise unul care apăra Revoluția. Cu aceleași PP-uri, patrulam ziua și noaptea, așteptînd un inamic care nu mai venea. Prin 26 decembrie, un elicopter s-a oprit deasupra curții prin care patrulam noi și unde ne amenajasem adăposturi din roți de camion suprapuse și umplute cu nisip. Ne-am ascuns și nu ne puteam hotărî – să tragem sau să nu tragem? Dacă trăgeam și nu doboram elicopterul, ne făcea pilaf. Cam asta a fost rațiunea pentru care n-am tras. Pînă la urmă – după vreo jumătate de oră – s-a lămurit că elicopterul era al armatei și că venise să-i ridice pe generalii Nuță și Mihalea, apropiați de-ai lui Ceaușescu, prinși într-un tren care venea de la Timișoara. Așa se povestea...

Am mai apărât o vreme revoluția, priviți cu respect de unii, cu teamă de alții și cu sentimente amestecate de cei din conducere, ce-și făcuseră apariția prin curtea autobazei la două zile după fuga lui Ceaușescu, cu banderole tricolore pe braț. „Comuniști, spunea Babu Hațegan...Trebuie pușcați toți și crescuți alții...”. Apoi am crezut că gata, trebuie să muncim ca în capitalism, că doar asta ne doriserăm. Avocatul Mihăiescu mi-a propus să intru într-o organizație de revoluționari. N-am intrat, tot din idealism. Ce, de asta făcusem revoluție? Să-mi dea aștia diplomă? Apoi s-a văzut că nu erau numai diplome, ci terenuri, spații comerciale, salarii fără impozite... Poate astăzi aș fi fost un om bogat...

Nu a fost greu să intru în conflict cu conducerea veche, apoi cu cea interimară, după ce mi-am dat seama că se acționa pe principiul anecdotic, dar cât se poate de real, *la vremuri noi, tot noi*. În fruntea județului, Costel Alic – personaj care va reveni sporadic, cu diverse funcții, în relatarea mea. Am format un grup de inițiativă împreună cu care doream să schimbăm întreprinderea. Că doar de aia făcusem revoluție! O parte dintre colegi au abandonat – știi, noi sîntem rezistența pasivă, mi-a spus unul dintre ei. Ne-am dus la reprezentantul noii puteri cu speranțe cât casa – scăpasem de sfinții care ne puneau piedici, dar acum, iată, omul voinic, mustăcios, ni se părea personificarea democrației. Într-un alt registru, el era cam ca și eroii comuniști care dețineau cheia adevărului absolut, semăna cu eroul din *Caloianul* lui Ion Lăncrănjan. Cred că ne-a privit cu milă – poate chiar batjocoritor. Atunci însă am avut curaj – ne-am acuzat șefii de incompetență. Eroare fatală – au aflat. Nu pot ști cum, pot doar bănuî. Nu aveam nici diplomă de revoluționar, nici avere și nici proprietăți, așa că în curînd am fost nevoit să plec. Am susținut un concurs la Asirom, pe atunci ADAS, dar s-a dovedit că era „aranjat”. Apoi am citit un anunț în ziar – Televiziunea Deva angajează reporteri.

Capitolul II

1991 - Minerii hunedoreni dărîmă guvernul Roman

Valea Lungă

La acea vreme, Televiziunea Deva, „vîrf de lance” local al promovării noilor mentalități prin presă, a fost rampa de lansare spre o nouă profesie – cea de jurnalist. Îi văzusem la televizor, noaptea târziu, pe cîțiva dintre cei care lucrau acolo – în epocă, Nicolae Gavrea, Ioan Ceaușescu, Vladimir Brilinski. *Pot și eu ca ei*, mi-am spus. După cîteva tentative eșuate de a face parte din colectiv, pe bază de „vreau și eu”, a urmat anunțul cu concursul – m-am dus fără rezerve!

Concursul mi-a adus un loc de reporter, calitate în care am început să filmez gestionari care doseau marfă sub teighea sau care țineau pentru uzul propriu ciocolată israeliană Gersy, umplută cu nucă de cocos. Pe atunci, încă delicată. Erau reportaje tip „Reflector”, culmea jurnalismului de investigație pe vremea lui Ceaușescu. Apoi am trecut la chestii mai serioase – firme de stat duse în faliment, pentru că administrația fura în draci. Răspundeam de știri – despre care aveam pe atunci o cu totul altă percepție, în comparație cu cea de acum. Televiziunea avea însă audiență mare – noaptea, după ce se încheia programul Televiziunii Române Libere, intram noi în emisie. Eram recepționați doar în județele Hunedoara și Alba, puțin în Sibiu, puțin în Arad, dar eram, pe atunci, o alternativă. Ne mîndream cu asta – că eram liberi! Peste ani, în Sebeș, m-au oprit oameni pe stradă să-mi spună cu cîtă nerăbdare așteptau emisiunile TV Deva.

Ziua de duminică, 15 septembrie, a fost una de sărbătoare, cel puțin pentru cei care s-au dus la Țebea. Așa-numita Sărbătoare a moșilor, sau Întîlnirea moșilor cu istoria, cum era și este cunoscută sărbătoarea de la mijlocul lunii septembrie, se dorește un omagiu adus lui Avram Iancu. Cel supranumit „Crăișorul Munților” și devenit puternic simbol electoral este înmormîntat la Țebea, unde se găsea și Gorunul lui Horea (prăbușit în urma unei furtuni, în 2005), de sub care ar fi pornit atît răscoala lui

Horea, Cloșca și Crișan cât și armata lui Avram Iancu, în revoluția de la 1848 din Transilvania.

Prima parte a zilei este de obicei rezervată discursurilor oficiale, unele decente, altele patriotarde. Se depun coroane de flori, apoi lumea merge la serbarea cîmpenească, cu mici, bere, muzică populară. În 1991, manelele erau într-o fază mult prea incipientă, dar oricum la Țebea nu prea au spor, fiind prețuiți Nicolae Furdui-Iancu, Ioan Bocșa sau alte nume mari, care au în repertoriu melodii cu mesaj direct pentru moți.

Pe 15 septembrie 1991, la Țebea au fost, printre alții, Ion Iliescu, Petre Roman și Miron Cozma. Au stat cât au stat cu mulțimea, apoi au plecat la Valea Lungă, un loc mai retras. Presa nu a avut acces, dar apoi, din surse (care, evident, „au dorit să-și păstreze anonimatul”), s-a aflat că Petre Roman și Miron Cozma ar fi căzut la înțelegere în ceea ce privește revendicările sociale ale minerilor din Valea Jiului. În 2007, în cadrul unui interviu pe care i l-am luat fostului șef al Serviciului de Informații Externe, Ioan Talpeș, acesta a afirmat că a fost prezent la întâlnirea de la Valea Lungă și a confirmat de asemenea că Roman și Cozma căzuseră la pace, mediator fiind Ion Iliescu.

Nimic nu lăsa să se înțeleagă că există vreun conflict între Guvern și sindicatele minerești.

Cu *Oltcit*-ul la mineriadă!

Dimineața de 24 septembrie nu părea să aducă nimic nou. Studioul nostru era pe atunci în clădirea Primăriei Deva. Am ajuns pe la ora 9, iar directorul postului, Alexandru Câmpean, mi-a spus că ar fi bine să merg pînă la Petroșani, că minerii au de gînd să... Nu știa precis ce doreau minerii, în orice caz, nu părea ceva grav. Ca dovadă că nici el nu acorda prea mare atenție subiectului, nici nu mi-a dat mașina de serviciu, deși distanța era destul de mare, iar ARO –ul pe care îl avea TV Deva pleca mult mai aproape. Mă rog, erau chestii minore de parti-pris-uri. Aveam pe atunci un *Oltcit* personal, am urcat în el cu operatorul de imagine Ovidiu Munteanu, iar de noi s-a „lipit” un alt reporter al studioului, Ioan Ceaușescu.

La Petroșani, Liga sindicatelor miniere „Valea Jiului”, organizația sindicală a minerilor, condusă de Miron Cozma, își avea sediul la Casa de cultură. Pe coridoare, liniște. Juristul Ligii, parcă Marinescu se numea, ne-a spus că nu, nu e nimic, doar la Vulcan

minerii au refuzat să intre în șut și s-a dus Cozma să-i potolească, probabil că acum e pe drum înapoi. Ne consultăm – ce facem, ne întoarcem la Deva? Nu mai știu exact cine a fost cu ideea – păi dacă tot am venit, hai până la Vulcan. Sosim la Vulcan pe la prînz.

Nu mai fusesem în Valea Jiului ca ziarist. Ca inginer stagiar, contactele cu zona se reduceau la vizitarea autobazei de la Petroșani și o raită prin magazinele ceva mai bine aprovizionate. Știam că în Petroșani se aduc schiuri bulgărești *Mladost*, un fel de *Atomic* comuniste. Nu-i cunoșteam pe mineri și cu atît mai puțin mentalitatea lor. Am întrebat unde este Exploatarea minieră Vulcan. La ieșirea spre Lupeni, mi se spune. Ajung la intrarea unui drum betonat și cotesc la dreapta. Încep să apară mineri, nu prea mulți, în grupuri de cîte doi trei. Mă uit la ei curios – au căști, lămpașe, salopete murdare, fețele parțial înegrite de cărbune. Nu par agresivi. După cîteva sute de metri, o baricadă de lemne și mineri de pază. Opresc. Cine sîntem, de unde, ce vrem? Televiziunea Deva avea o bună reputație, așa că trecem fără prea mari probleme, dar nu mai înaintăm mult. Minerii, din ce în ce mai mulți, ajung să formeze o masă compactă, imposibil de străbătut. De altfel, nici nu mai sîntem lăsați să mergem mai departe.

Parchez Oltcitul pe marginea drumului, coborîm și un grup de mineri formează în jurul nostru un fel de gardă de corp. Atitudinea lor este ambiguă – nu prea știu cine sîntem și prin urmare nu știu cum să se poarte – binevoitor sau agresiv? „Mergem la domnul Cozma”. Privesc cu atenție în jur. Clădirile administrației minei, nu prea înalte, sînt înșesate cu mineri, cățărați peste tot – pe acoperișuri, pe balustrade, cu picioarele atîrnînd în gol. Operatorul Ovidiu Munteanu pornește camera video „*Fischer*”, un aparat video de amatori, și panoramează, dar sîntem împinși spre intrare. În spațiul liber din fața porții minei, puhoi de lume. Ni se face un culoar pe care înaintăm cu greu. Îi ajungem din urmă pe corespondentul Radio România Actualități, Dorin Corpade și pe soția sa, Constanța Corpade, pe atunci ziaristă la „Adevărul”. Urcăm cîteva scări, apoi ne cățărăm pe o copertină, plină și ea de mineri. „Hai, la Cozma...” Nu-l cunoșteam pe Cozma, nu-l văzusem nici măcar la televizor, pentru că la mineriada din 1990 nu fusese o figură suficient de proeminentă, iar eu nu aveam atunci percepția unui reporter. Sîntem împinși spre centrul copertinei și mă trezesc în fața unui microfon. „Hai, spuneți, cine sînteți...” Cînd minerii aud că sîntem de la TV Deva, încep să aclame. „Se vede la București?”

întreabă unul. Spun că nu, urmează huiduieli, apoi alții ne adresează gesturi de simpatie, numindu-ne „de-ai lor...”.

Miron Cozma

Pînă la urmă, l-am identificat pe Cozma, cînd le-a cerut celorlalți să ne lase în pace. Stătea pe o margine supraînălțată a copertinei. Purta cască, era și el în salopetă, nebărbierit, nu arăta deloc ca unul care tocmai plecase să aplaneze un incident minor. Nu bănuiam cît de importantă este această întîlnire pentru viitoarea mea carieră jurnalistică.

Ne-am retras în mulțime, dar am rămas pe copertină. Îmi era puțin teamă, dar pe de altă parte eram bucuros că particip, ca jurnalist, la un astfel de eveniment. Era ca un fel de aventură, nu intuiam implicațiile politice care aveau să urmeze. Un miner mai în vîrstă s-a apropiat de mine, cu evident chef de vorbă. „Nu prea au ăștia dreptate”, mi-a spus. „Păi, noi n-am trăit rău pe vremea lui Ceaușescu. Cine putea să-și cumpere televizor „Telecolor” cu salariul pe o lună? Minerul... Unde se mai aduceau aparate video? În Valea Jiului! Sau carne...” Minerul nu împărtășea părerile celor din jur, dar se supunea mulțimii. Mult mai tîrziu, după ani de zile, aveam să realizez că minerii au un comportament dublu – într-un fel reacționează un miner singur și cu totul altfel cînd face parte dintr-un grup numeros, în care identitatea se dizolvă, iar responsabilitatea personală nu mai există. Probabil lucruri elementare pentru orice specialist în psihologia maselor. Oricum, puțini minerii aveau curajul, în Valea Jiului, să i se opună lui Cozma sau măcar să recunoască diferența de opinii dintre ei și liderul sindical. Nu aveau dreptate însă nici cei care susțineau că minerii își ascultă șeful de frică și că de fapt ar fi împotriva lui. Multe dintre avantajele obținute de Cozma pentru ortaci erau cît se poate de concrete și substanțiale, astfel încît atașamentul lor față de el era real. Desigur că o parte luau parte la acțiunile sale pentru că nu aveau încotro – dar erau minoritari.

La un moment dat, Cozma s-a ridicat de pe marginea unde ședea și s-a dus spre microfon. Cameramanul Ovidiu Munteanu începe să filmeze.

Cu maxilarele strînse, Cozma era categoric o apariție. Tipul știa să le vorbească minerilor pe limba lor și în anii care au venit, mi-am dat

seama că îi manipula fără efort. Își compusese o privire rea și strîngea maxilarele într-un rictus cu care aveam să mă obișnuiesc în acea zi. Fiecare cuvînt era o instigare, chiar și atunci cînd, prin artificii retorice, părea că încearcă să ajungă la o înțelegere pașnică. În esență, discursul lui, unul de tip mobilizator, era constituit dintr-o serie de acuze la adresa guvernului și a lui Petre Roman personal, care refuza să vină în Valea Jiului și să rezolve la fața locului problemele minerilor. Care cereau, printre altele, salarii mai mari, neimpozitate, șase ore de muncă pe zi, masă gratuită la intrarea în subteran, menținerea unor facilități pe care le avuseseră și pe vremea lui Ceaușescu. Cozma știa cum să-i ia pe mineri, era de-al lor și era acceptat. A dat un ultimatum pentru Petre Roman – dacă pînă la ora 15 a aceleiași zile nu se va angaja că vine în Valea Jiului, vor pleca ei, minerii, spre București. *București, București*, au început să strige la unison minerii, cărora perspectiva unei excursii ad-hoc spre capitală părea să le surîdă chiar mai mult decît venirea lui Roman în Valea Jiului.

A început o nouă rundă de așteptare. Cozma se așezase încruntat pe marginea copertinei, iar la stația de amplificare se retransmitea Radio România Actualități. La știrile de la ora 15, minerii devin ochi și urechi. Dar se transmite o știre a lui Dorin Corpade despre situația de la Vulcan – că minerii așteaptă, că vor să vină Petre Roman. Nimic despre ultimatum și situația explozivă, despre intenția lor de a pleca spre București.

Nu este așteptat sfîrșitul știrilor. Masa de mineri începe să huiduie, iar apoi să scandeze din nou *București, București...* Cozma pare că asta aștepta. Se duce la microfon și începe să-i încoloneze, ca pe un fel de batalioane. Scena este în egală măsură plastică și cinematografică. Cu mîna întinsă, Cozma le indică cum să se așeze - cîte opt pe rînd, într-un fel de formație de marș pregătită parcă de defilare. Ortacii se conformau cu entuziasm, astfel că nu peste mult timp drumul spre poarta minei era liber. Coborîm și noi de pe acoperiș, printre minerii prea ocupați să se încoloneze ca să se mai lege de noi.

„... te împingem noi pînă la București...”

Reușim să ajungem la Olcit și urcăm. Mi se risipesc și temerile legate de starea mașinii – totul este în regulă. Mașinuța era însă complet

înconjurată de mineri. Pornesc motorul și plec încet, foarte încet, odată cu masa de mineri care se pune și ea în mișcare. Ambele geamuri erau deschise, astfel că puteam auzi vacarmul făcut de ortaci. Sînt peste tot în jurul meu, practic nu văd nimic, merg ghidat de coloană. Oamenii sînt prietenoși, la un moment dat unul bagă capul pe geam și strigă vesel „Oprește, băiete, motorul, că te împingem noi pînă la București...”. Rîde, rîd și eu, gîndindu-mă cît mai este pînă pot să scap cu mașina din mijlocul lor.

Opresc mașina și urcăm puțin pe un deal ce mărginea drumul, pentru ca Ovidiu să poată lua un plan general. Coloana șerpuiește interminabilă, strigînd cînd *București, București*, cînd *Cozma, Cozma...* Observă unde este camera și agită pumnii, nu agresiv, ci în semn de solidaritate muncitorească. Cobor între ei și, pe rînd, împreună cu Ioan Ceaușescu, luăm așa-numitele *vox-uri* – prescurtare de la *vox pop*, adică vocea poporului, cu alte cuvinte opinia străzii. „Mergem la București, să ne cerem drepturile...”, „Nu știm, dom'ne, întrebați-l pe Cozma, noi de el ascultăm...”, „Mergem să-i dăm jos, că noi i-am pus pe tron...”. Ne întoarcem la mașină, încă nedepășită în totalitate de coloana de mineri.

Realitatea este că stau cu teamă – dispoziția li s-ar putea schimba în orice moment. Merg așa, în viteza I, cu 5 km/h, încă vreo trei sute de metri și drumul se bifurcă. Minerii o iau înainte, iar eu reușesc să virez spre stînga, ieșind astfel din traseul coloanei. Pe niște străduțe, ieșim la cîteva sute de metri în fața lor, dar tentația de a-i filma este mult prea mare. Opresc, iar Ovidiu coboară din mașină. Ceaușescu ia microfonul și se duce lîngă Cozma. Brațele liderului, îndoite din coate, sînt încolăcite de brațele celor doi mineri care mergeau în dreapta și în stînga sa. Ovidiu merge cu spatele, Cozma răspunde la întrebări pe un ton hotărît, minerii din spate nu văd ce se întîmplă și continuă să urle, asigurînd fondul sonor veridic pentru reportajul nostru. Pe marginile șoselei, grupuri de curioși – mai mult femei și copii, că bărbații erau în coloană.

Convinși că minerii vor mărșalui cel puțin pînă la Petroșani, aflat la 15 kilometri distanță, plecăm. Oprim la sediul autobazei de transport local de la intrarea în Petroșani, ca să telefonez la redacția din Deva. Portarul îmi spune că la radio tocmai se anunțase – la 15.20 – că guvernul Roman era gata să negocieze cu minerii. Pentru cei din urmă, totul venea prea tîrziu.

Sosim în centrul Petroșaniului. Mă gândesc ce să fac cu *Oltcit*-ul meu. Speriat că o a doua întâlnire cu ortacii s-ar putea termina mai puțin norocos, îmi parchez mașinuța în spatele Primăriei, gândindu-mă că astfel este mai protejată. Pe jos, revenim pe trotuarul din fața clădirii.

Nu se știa unde se va opri Cozma. Primăria și sediul Ligii sindicatelor miniere „Valea Jiului” din Casa de cultură erau față în față. Intrăm în Primărie, de data asta prin față, dar nu mai era nimeni. Plecaseră – ori de frică, ori pentru că trecuse de ora 4 după-amiază și se terminase programul. Trecem șoseaua și urcăm la etajul I al Casei de cultură. Într-un mic balcon, în care se ieșea din bibliotecă, se monta o stație de amplificare. Indiciul era suficient de clar, așa că am rămas. Bibliotecara era îngrijorată pentru soarta cărților, dar nimeni nu avea timp de ea. După o vreme, a și plecat.

Un comunicat rupt cu dinții

Coloana de mineri a sosit surprinzător de repede. Șoseaua pe patru benzi care străbate centrul Petroșaniului era plină dintr-o margine în alta. Ajunși în scuarul din fața Casei de cultură, minerii l-au umplut la refuz – probabil că erau cel puțin cinci mii. Din balconaș, ne mai dădeam seama unde este Miron Cozma doar după îmbulzeala ortacilor – în jurul lui, densitatea era întotdeauna mai mare. Am văzut că intră în Primărie și ne-a părut puțin rău – *uite, ce bine era dacă am fi rămas acolo...* Dar nu – după nici cinci minute, Cozma a ieșit înconjurat de body-guarzii lui improvizați, a străbătut piațeta și a intrat în Casa de cultură. În curînd, eram din nou în imediata apropiere a lui. S-a sfătuit cu liderii sindicali de pe la alte mine – fiecare exploatare minieră avea propria sa organizație sindicală, toate fiind afiliate la Ligă. A urmat o scurtă cuvîntare, după care un nou sfat. Nu intraseră foarte mulți mineri în bibliotecă, iar cei intrați se comportau asemeni unor inițiați – prin urmare, era o ordine relativă.

Zgomot ritmat, de fapt un fel de vîjîit, pe deasupra Petroșaniului. Toată lumea privește reflex în sus. Un elicopter mare, rusesc, l-a adus pe Mircea Hamza – pe atunci, corespondent al *Actualităților* de la Televiziunea Română. Cvasi – celebritatea sa, pe care, ca televiziune mică și concurentă, eram puțin invidioși, i-a făcut pe mineri să-i facă loc

entuziaști. Socoteau venirea sa ca un semn al importanței pe care o avea acțiunea lor. Hamza i-a luat un interviu plat, fără relevanță, lui Cozma, apoi s-a grăbit să plece la elicopter. Ulterior, s-a spus că în același elicopter se afla, la plecare, prefectul județului, Costel Alic, acuzat mai târziu de Petre Roman că a făcut joc dublu, favorizând plecarea minerilor spre București. Alic a negat, dar nu și-a ascuns niciodată simpatia față de Ion Iliescu, în detrimentul celei pentru Roman. Tot Costel Alic a povestit, după ce evenimentele s-au terminat, că a fost unul dintre cei care au părăsit ultimii sediiu Guvernului asediat de mineri.

Într-un capăt al balconului, un miner bărbos stă așezat pe jos. Cu privirea pierdută, ține în mână o carte. Colegul meu Ceaușescu se apleacă și-l întreabă ceva, nu mai țin exact minte ce anume. Minerul ne răspunde cu citate biblice și voce ușor cîntată, asemănătoare cu cea a preoților. Omul e dus și interviul cu el nu poate fi folosit nici măcar pentru culoare. Sau poate nu aveam noi, pe acea vreme, suficientă experiență pentru a introduce în montajul final scena.

Apoi Cozma a dispărut, pentru vreo jumătate de oră. Ceilalți lideri nu știau sau nu voiau să spună unde este. Când a revenit, avea în mână niște hîrtii și a ieșit direct în balcon. Le-a arătat minerilor hîrțiile, spunîndu-le că reprezintă răspunsul guvernului. Avea același dublu discurs – aparent împăciuitoare, gata de compromis, în realitate provocator și urmărind să justifice propria sa decizie prin confirmarea ei de către mineri. „Noi i-am așteptat, am avut răbdare. Îi mai credem, fraților?” „Nuuuu...”, suna răspunsul urlat al mulțimii adunate jos, în fața Casei de cultură. Cei de sub balcon aveau gîturile lungite, cu capetele mult date pe spate, să-l poată vedea pe Cozma. „Am așteptat doi ani. Am mai așteptat două zile. Îi mai așteptăm, fraților?” „Nuuuu...”. Începe să le citească de pe foi. „Guvernul zice că ne dă...Mai vrem?” „Nuuuuu...”. Ovidiu trece cu camera video de pe fața lui Cozma pe minerii din piață, apoi revine. Este îngrijorat din cauza casetei. În 1991, nu se găseau chiar oriunde casete video, iar noi, convinși că nu vom avea prea mult de lucru, plecasem de la redacție cu o sigură casetă. Minerii urlă și el filmează din nou piața – mai precis chiar locul de sub balcon.

Cu ochiul lipit de vizor, nu vede ce se întîmplă pe balcon, ci doar minerii ce se uitau în sus, spre Cozma. Acesta, cu microfonul într-o mână și foile în cealaltă, încearcă să treacă la pagina următoare. Nu reușește și scapă toate foile, care ajung în mâinile celor de sub balcon. Ulterior, dat fiind că se va păstra numai imaginea foilor căzînd în mulțime, se va

crede că le-a aruncat. De fapt, le-a scăpat, dar aruncatul era cumva mai romantic, indica altă stare de spirit. Imaginile arată minerii isterizați apucând foile și rupându-le cu dinții, cu gesturi bruște, de furie extremă. Furia ortacilor se revărsa neîngrădită asupra acelor biete hîrtii, care practic confirmau că toate revendicările, mai puțin una singură, le erau satisfăcute. Guvernul nu era dispus să renunțe la impozitele pe salarii, susținînd că este contrar legii. În rest, oferea totul. Din nou – prea tîrziu. Camera revine pe chipul lui Miron Cozma, filmat acum într-un ușor contra-plonje. Nu mai vorbește. Se aud doar scandările la unison ale minerilor – *București, București...* Cozma strînge din maxilare, domină fără efort mulțimea. Prima parte a bătăliei este clar cîștigată, iar drumul spre București – deschis!

Sesizăm că vrea să plece. Ne strecurăm printre mineri și reușim să ajungem în interiorul bibliotecii înaintea liderului. Îmi branșez microfonul la cameră și îl opresc pe Miron Cozma. Nu refuză interviul, ba am impresia că chiar îl dorește. Nu se cenzurează, nu disimulează, nu recurge la limbaje eliptice, diplomatice. *Am așteptat doi ani, am mai așteptat două zile, dar nu mai putem. Da, am hotărît să plecăm la București, chiar dacă unii încearcă să ne oprească. Ni s-a spus că nu este motorină pentru dubele noastre minerești, dar nu-i nimic, plecăm cu trenul.* Cozma are o mină de om de treabă, dezamăgit, arată extrem de uman, aproape ca un copil supărat. *Cred că bucureștenii ne vor privi cu simpatie, că luptăm și pentru ei. Acum au aflat și ei cine sînt minerii...* Liderii, răbdători, așteptau în jurul lui Cozma ca acesta să-și termine declarația. Îmi vorbește aproape cu simpatie. Îi mulțumesc și mă dau la o parte. Pleacă.

Ulterior, interviul cu Cozma a ajuns și în rechizitoriul Parchetului General. Asta peste vreo doi ani. Atunci însă, Cozma a dispărut din nou pentru altă jumătate de oră. Din ce în ce mai mulți mineri intrau, cu rost și fără rost, în bibliotecă. Afară, li se aduseseră conserve și mîncău așezați pe jos, *minerește*, așa cum îi sfătuisese Cozma. Se aude că ardea piața Petroșaniului, aflată la vreo două sute de metri de Casa de cultură. Îl îndemnăm pe Ovidiu să plece să filmeze. Se întoarce repede, cu imagini puține – un chioșc incendiat, filmat pe ascuns. Ne punem pe așteptat. Timpul trece greu, nu se întîmplă nimic, nu avem nici o informație.

Se înserase și unii își aprinseseră lămpașele. Nu se mai auzea decât un murmur continuu. Circulau fel de fel de zvonuri, unul dintre ele făcea trimitere la opoziția unei părți a liderilor sindicali de la mine față de plecarea la București.

Se făcuse aproape 8 seara.

Pe balcon, câțiva mineri aduc o măsuță din bibliotecă, peste ea așează un scaun, pe care pun un televizor. Afară este întuneric complet. Scena este de-a dreptul cinematografică. Se văd doar lămpașele aprinse ale ortacilor, agitându-se să prindă un loc mai bun, de unde să poată vedea la televizor.

În sfârșit, ora 8. Adică 20.00. Genericul „Actualităților” de la TVR. Așa se numeau în 1991, „Actualități”, pentru că denumirea de Telegazetă fusese compromisă sub Ceaușescu. Un glob pămîntesc peste care vin niște benzi colorate, avînd pe ele steaguri diverse. Solicitate la maximum, difuzoarele televizorului distorsionează sunetul, transferîndu-l în boxe mari, de unde să poată fi auzit de mineri. Apare crainica – Gabriela Neagu. Deschide jurnalul cu știrile din Valea Jiului. Nimic din ce aud minerii nu le este pe plac. M-am aplecat peste marginea balconului, s-o pot vedea mai bine pe crainică, dar de fapt nimic nu mai pare să conteze. Strigătele de „București, București” acoperă sonorul amplificat al televizorului, care este în curînd oprit și intrăm înapoi în sala de lectură a bibliotecii. Este din ce în ce mai clar că minerii scăpaseră de sub control, sau că liderii lor îi lăsaseră să se manifeste liber, pentru a le potența astfel agresivitatea. Pînă ala episodul cu televizorul, în sală intraseră doar liderii sindicali. Acum, pătrundeau din ce în ce mai mulți mineri de rînd, în stadii diferite de alcoolizare. Unul, foarte tînăr, are în mînă o bîță. Brusc, lovește cu bîta una dintre mese, de-a latul. Acționată cu forță, bîta nu ricoșează din lemnul tare al mesei, ci rămîne cumva lipită de suprafața lucioasă. Tînărul lovește din nou. „Sînt tînăr căsătorit. N-am frigider. N-am aragaz... Tu de ce filmezi, mă?” Se răstește la cameraman. Ovidiu, ca să-l împace, lasă camera în jos, fără s-o oprească. Pentru noi, echipa de filmare, este începutul sfîrșitului. Pentru Petre Roman, este abia sfîrșitul începutului a ceea ce se va numi „mineriada a IV – a”. Pe casetă se mai înregistrează pardoseala, picioare care se mișcă bezmetic. Sîntem înghesuți într-un colț, iar în încăpere intră Ionel Botoroagă, subprefect pentru Valea Jiului. Unul dintre mineri se repede la el și încearcă să-l lovească cu o bîță, dar un alt miner îi pune repede o cască în cap. Lovitura rămîne fără urmări, camera noastră continuă să filmeze pardoseala. Pe Cozma nu l-am mai văzut de mult. „Ăștia de ce

fimează, de unde sînt?” Vocea răstită a minerului care ne interpelează nu mai are în ea nimic din complicitatea amicală de dimineață. Respirația îi duhnește a băutură. Încerc să-i explic de unde sîntem, dar nu voia să știe nimic. „Să plece. Dați-i afară...” Minutele trec greu, nu știm ce să facem, încăperea este din ce în ce mai plină de mineri băuți. Unul dintre liderii sindicali vine spre noi. „Măi băieți, acum ar fi bine să plecați. Nu vă mai putem garanta securitatea.” Protejîndu-ne cumva cu mîinile desfăcute, ne conduce, de-a lungul pereților, spre scara ce coboară la parter. Mai facem o escală, la un colț, opriți de altcineva, care de data asta nu dorește să plecăm. Sindicalistul nostru încearcă să-l potolească, spunîndu-i că sîntem sub protecția lui Cozma. Scăpăm. „Aveți mașină? Unde-i parcată?” vrea omul să știe. „În spatele Primăriei...” „Veniți după mine, dar să nu faceți gesturi care să-i provoace...”

Ieșim din Casa de cultură. La lumini de lămpașe purtate pe căști, minerii, așezați pe jos, povestesc în șoaptă sau mînîncă. Trecem printre ei cu economie de gesturi, cu privirea înainte, parcă speriați că cineva ar putea să ne recunoască. Trebuie să străbatem vreo 50 de metri. Brusc, am senzația că trăiesc scena finală din *Păsările* lui Hitchcock, aceea în care protagoniștii, răniți, trec fără o vorbă printre miile de zburătoare ucigașe, cuprinse pentru scurtă vreme de liniștea dinaintea furtunii. Nimeni nu ne întrebă nimic și ajungem la mașină. Urcăm. Demarez fără să aprind farurile, evit să ies în drumul principal și ocolesc cîteva blocuri, să fiu sigur că sînt suficient de departe de mineri. Cotesc la stînga și ies în șosea.

La nici o sută de metri în spate, minerii se ridicaseră deja și veneau în șir compact, nu să ne urmărească, ci spre stația CFR. Urletele de *Cozma*, *Cozma* se amestecau cu cele de *București*, *București*... „Au plecat”, spune Ceaușescu. Este ora 21.30, 24 septembrie. Pe la 23.30, ajungem la Deva. Mai avem putere să lăsăm camera video la studioul TV Deva, aflat pe atunci în clădirea Primăriei. Ultimul buletin de știri al TVR se terminase. Ne culcăm fără să știm dacă minerii au reușit sau nu să plece spre București.

Exclusivitate

8.30, a doua zi după plecarea minerilor spre București. Aflasem dimineața, de la radio, că plecaseră în cursul nopții cu mai multe garnituri de tren. Pe la 9, ajungem la studio. În încăperea în care stăteam

de obicei noi, cei trei redactori ai televiziunii locale TV Deva, un ins necunoscut stă pe marginea mesei. Ne vede, ne salută, ne zîmbește oarecum încurcat și se prezintă. Cum mi se întîmplă de obicei, nu rețin numele. Remarcăm însă camera video, cuplată la un videorecorder VHS care înregistrează. „Am vorbit cu directorul vostru...” Remarca omului sună a justificare. Intuim că imaginile care se copiază sînt cele filmate cu o zi în urmă, la plecarea minerilor. Furioși, îl căutăm pe director. Evitîndu-ne privirea, ne spune că tipul este de la un serviciu secret și că a fost rugat – el, directorul postului TV – să dea imagini. „Nu-i putem refuza, ne punem rău cu ei...” Protestele noastre nu-și mai au rostul, căci tipul vine cu o casetă, mulțumește și pleacă. Aflăm astfel că fusesem singura echipă de filmare care reușise să înregistreze ceea ce se întîmplase cu o zi în urmă. Pe atunci, nu prea aveam noțiunea exclusivității, pentru că nici televiziunile nu erau multe și prin urmare, nici concurența nu se prea făcea simțită. Nu ne consola exclusivitatea cît ne enerva faptul că fuseseră oferite imagini fără ca măcar să fim întrebați dacă sîntem de acord.

Edităm imaginile. Era miercuri și aveam emisiune după – amiaza, de pe la ora 17.00, dacă îmi amintesc bine. Reportajul nostru, de vreo 45 de minute, trece fără să facă mari furori. Nici nu avea cum. Toți se uitau la emisiunile postului central, care transmitea evenimentele din București. Începe bătălia pentru guvern, luptele cu scutierii. Cozma avusese dreptate, oamenii nu-i atacaseră pe mineri. Ba chiar dimpotrivă, foștii adversari din Piața Universității vedeau acum în ortaci un aliat împotriva cuplului Iliescu – Roman. Cozma vorbește în Parlament, Ion Rațiu crede că s-a dat pe brazdă și înțelege care sînt adevărații dușmani. Țărăniștii aplaudă. Minerii huiduie la Cotroceni, începem să credem că Iliescu are zilele numărate. Tot ce știm, știm de la televizor. Minerii atacă guvernul, moare un jandarm, mor Aurora Crăiniceanu și Andrei Frumușanu. Petre Roman zice că își depune mandatul, Iliescu înțelege că Petre Roman demisionează. Țara nu mai are guvern, minerii se întorc la Petroșani.

Un lider FSN local, între timp decedat, Igna, vede montajul nostru și îl corelează cu ceea ce se întîmplase la București. Își dă seama de ineditul imaginilor de la TV Deva, telefonează și ne spune că trebuie să difuzăm din nou reportajul, la viitoarea noastră emisiune – sîmbătă.

Joi dimineața, la studio. Colegul meu Ceaușescu lipsește. „A plecat la București cu caseta”, își spune directorul postului, Alexandru

Câmpean. Sînt nervos și frustrat. Ceaușescu se „lipise” oarecum de echipa noastră și acum a plecat la București cu imaginile. Mi se pare nedrept. Ceaușescu era mai vechi ca mine în redacție, dar nu mi se părea relevant. „L-a sunat Igna azi-noapte pe la 2, a spus că trebuie să plece urgent cu caseta la Iliescu... Au plecat...” Inutil să mai protestez. Nu muream de plăcere să mă întîlnesc cu Iliescu, dar gestul lui Ceaușescu mă deranja teribil.

Vineri. Se întoarce Ceaușescu. Ne arată mîna ostentativ, ca în filme. „Am dat mîna cu președintele Iliescu...” Pentru mine, este doar începutul unei mari și perpetue rivalități. Ceaușescu nu vede nimic greșit în faptul că a plecat la București fără ca măcar să-mi spună că ia imaginile ca să le vadă Iliescu. Este în continuare mîndru că a dat mîna cu el. Aflăm că-l așteptase consilierul prezidențial Alexandru Mironov.

Sîmbătă dimineața. Reportajul nostru cu plecarea spre București intră din nou pe post, mai întîi la 10 dimineața, pe programul II, cu o arie de acoperire destul de mică, apoi noaptea, după terminarea emisiunilor TVR, pe toate radio - relele din județul Hunedoara aflate, în organizarea de atunci, sub autoritatea Direcției Radio – Tv Timișoara. De pe la 1.30 noaptea, ne recepționau în întregime telespectatori din județele Hunedoara, Alba (pînă pe la Aiud), eram văzuți cîte puțin în Sibiu și Arad. Cum spuneam, televiziunile independente erau puține și deosebit de vizionate. Nu exista încă SOTI, iar TVR era percepută, de către cei care nu-l apreciau pe Ion Iliescu și al său FSN, ca televiziune ce manipula opinia publică. Și acum, la mai bine de 16 ani de cînd TV Deva și-a întrerupt emisia, oamenii își mai amintesc cum așteptau, noaptea tîrziu, emisiunile noastre.

O treime de Mare Premiu

Reportajul a făcut furori. Telespectatorii postului au avut deodată imaginea completă a ceea ce a însemnat *mineriada a IV-a*. Finalul îl văzuseră la TVR. Începutul, netrucat, îl văzuseră la TV Deva, pentru că televiziunile mici, locale, își făcuseră pe vremea aceea un titlu de glorie din a nu manipula publicul. Nimeni, în afară de noi, nu avea acele imagini. Se zvonise, la un moment dat, că TVT 89, o televiziune din Timișoara, organizată cam ca a noastră, trimisese la

Craiova un operator și un reporter pe care Cozma îi luase sub directă sa protecție și astfel filmaseră drumul spre București, cum s-ar spune, din interior. Acele imagini nu au apărut însă niciodată, ceea ce mă face să cred că episodul nu a existat.

La câteva zile după sosirea minerilor de la Petroșani, Miron Cozma a organizat o conferință de presă la Petroșani. De această dată, prezența a fost extrem de selectă – televiziuni străine, redactori ai ziarelor centrale, corespondenți de presă. Cozma schimbase salopeta cu costumul și cravata, trecuse de la limbajul *mineresc* la exprimarea elevată, de lider sindical cu conexiuni în sferile înalte ale puterii. Ne uităm curioși și invidioși la aparatura celor de la TV 5 Europe, o cunoaștem pe Tia Șerbănescu, pe atunci la *România Liberă*, vîrf de lance al presei imediat post – decembriste. Conferința de presă este calmă, pînă cînd Cozma îi spune lui Florin Mircea Corcoz că ar trebui să fie omorît. De ce? se arată contrariat Corcoz, corespondentul *României Libere* pentru județul Hunedoara. Pentru că manipulează, că exagerează, că publică fotografii cu niște barăci din Valea Jiului și afirmă că acelea sînt locuințele minerilor. Cozma se aruncă într-o tiradă greu de oprit, Corcoz se plînge că a fost amenințat cu moartea. Totul rămîne în faza de polemică, Miron Cozma se retrage, iar noi încercăm să facem afaceri cu cei de la TV 5 Europe. Le arătăm imaginile de la plecarea minerilor spre București – nu toate, ci cîteva minute. Reporterul francez nu-și mai dezlipește ochiul de cameră. Știe pe ce poate pune mîna. Cumpără. Nu știm cu cît, pentru că tranzacția propriu-zisă s-a făcut cîteva zile mai tîrziu, la redacția TV 5 din București, fiind implicat doar directorul postului TV Deva și unul dintre apropiații săi. Ni s-a spus că suma a fost derizorie. Nu știu dacă a fost sau nu așa.

Nu trec decît vreo trei săptămîni de la aceste evenimente și la sediul TV Deva sosește Camelia Robe, realizator de emisiuni la Televiziunea Română. O primim cordial. Între noi, eram de părere că Televiziunea Română manipula grosolan în favoarea puterii de atunci – FSN – și a lui Ion Iliescu. Dintr-un fel de spirit de frondă, poate doar din dorința de a restabili nu echilibrul – căci TVR era unică, făcea o concurență strivitoare – ci de a obține un fel de revanșă. Dar sosirea unui reporter de la Televiziunea Română era onorantă, mai ales că nu venise să ne țină predici despre Ion Iliescu. Auzise că la TV Deva există imagini cu plecarea minerilor la București și ar fi dorit să le obțină

pentru un documentar la care lucra. Ne-a promis că vom apărea pe generic. Nici nu ne-am gândit că imaginile valorau mult mai mult decât o apariție pe generic, fie și într-un film al TVR. Dintr-o generozitate orgolioasă și naivă, i-am dat toate imaginile. Filmul a ieșit pe piață în 1992 și s-a numit „Navetiștii huilei”. A avut trei episoade, iar primul dintre ele s-a axat aproape exclusiv pe imaginile noastre și pe interviul pe care i l-am luat lui Miron Cozma. Pe generic, am fost trecuți în final, sub forma „Au colaborat...”. În 1993, la prima ediție a premiilor APTR – Asociația Profesioniștilor din Televiziunea Română, devenită ulterior a profesioniștilor de televiziune din România, filmul a luat Marele Premiu.

Epilog cu „s-a spus că...”

Unul dintre personajele amintite pe parcursul relatării a fost Costel Alic, prefect al județului Hunedoara în acea perioadă și destul de mulți ani după. După ruperea FSN, prin formarea Frontului Democrat al Salvării Naționale, vehiculul politic al lui Ion Iliescu, pe de o parte și PD – FSN, partidul lui Petre Roman, pe de altă parte, Costel Alic a rămas în PD – FSN, dar s-a definit ca „fesenist - fedesenist”. Personaj politic abil, și-a onorat, cum s-ar spune, auto-definirea incertă a apartenenței politice prin schimbarea, între 1991 și 1996, a mai multor partide, toate declarate de stînga – FSN, PDSR, PSM. După 1996, cînd Iliescu și PDSR au pierdut alegerile, nu a mai fost prin cărțile politice ale vremii.

După căderea lui Roman, a rămas în partidul acestuia, dar era de partea lui Ion Iliescu. Întors de la București, imediat după mineriadă, Costel Alic a povestit ziariștilor că a fost una dintre ultimele persoane care a părăsit sediul asediat de mineri al guvernului. Loialitatea sa față de guvernul Roman era astfel salvată – cel puțin la modul declarativ.

Oricum, Costel Alic a beneficiat mulți ani, în pofida articolelor critice, de un soi de simpatie a ziariștilor, datorată, în bună măsură, felul său de a fi, franc, nesofisticat, dispus să recunoască erorile și să-și asume fără fițe arabescurile politice. Mai simplu spus, nu era demagog, sau dacă devenea, lăsa să înțeleagă că-și dă seama perfect la ce se expune.

Dar cu Costel Alic ne vom mai întâlni în tranziția hunedoreană...

Capitolul III

Hunedoreni merg la alegeri

Țăran prost de Hunedoara, care ai votat cu Iliescu

Județul era unul numit „roșu”. Se vota masiv nu stînga – noțiunea era irelevantă în primii ani după 1990 – ci Ion Iliescu și FSN sau FDSN sau partidul în care era Iliescu, nu conta care era acel partid. În anii comunismului, Hunedoara se clasa cu mîndrie patriotică între primele 10 din țară, raportat la producția economică. Din cei aproape 550.000 de locuitori pe care îi avea în 1990, conform raportărilor statistice, în Valea Jiului munceau peste 50.000 de mineri, ale căror familii, numeroase, erau dependente de minerit sau de o industrie ușoară neperformantă. Minerii s-au dovedit a fi, în covârșitoarea lor majoritate, masa de manevră ideală pentru regimul instalat după 1989. Mai la nord, Combinatul siderurgic din Hunedoara avea aproape 20.000 de salariați, iar în localitățile din împrejurimi – Deva, Teliuc, Ghelari, Muncel - erau de asemenea mulți mineri.

În nord, în zona Brad, adeziunea la FSN se combina cu un naționalism specific moților, pentru care personaje istorice ca Horea, Cloșca și Crișan și Avram Iancu erau simboluri ale luptei anti-maghiare.

FSN câștigase alegerile în județ, atît la Camera Deputaților cît și la Senat cu un procent de peste 70%, ceea ce însemna cu 5% mai mult decît media pe țară. Cu excepția Devei, unde partidele din așa-numita Opoziție democratică – PNT – cd, PSDR, PNL – aveau o oarecare activitate, în restul județului afișarea simpatiei față de Coposu, Rațiu sau Câmpeanu putea să creeze neplăceri. Percepția de județ roșu mi-a fost întărită și de povestea unui coleg, pe care acesta o repeta amuzat oricui dorea să-l asculte. Ajuns cu mașina personală la București, avusese o pană de motor sau ceva de genul ăsta. Se oprise, iar în nebunia din București, nu durase prea mult pînă ca cineva să-l admonesteze. Numai că formula utilizată fusese „Ce faci, bă, țăran

prost de Hunedoara, care-ai votat cu Iliescu...!” Riposta a fost nu neapărat politică, dar asta nu mai contează.

Prima rundă de alegeri la care am participat în calitate de jurnalist a fost în 1992, vara. Primele alegeri locale, în care principalii protagoniști, chiar dezechilibrați sub aspect numeric, erau reprezentați de „trandafiri” și „cheie”. „Cheia” era semnul Convenției Democratice din România, „trandafirii” ai FDSN. De fapt, în acea perioadă s-au ales apele – cei care țineau în continuare cu Ion Iliescu s-au dus spre FDSN – Frontul Democrat al Salvării Naționale. Costel Alic, auto-definit ca fesenist – fedesenist, în fond un fesenist – iliescist, o expresie mai aproape de realitate, a rămas, aparent, cu Petre Roman. Georgel Răican, între timp decedat, a preluat organizația hunedoreană a FDSN, în calitate de președinte. Răican nu s-a mai afirmat la nivel național, nici măcar în maniera în care a făcut-o Alic. A fost un conservator de linie dură, soldat credincios al liniei Iliescu. Singura lui declarație remarcabilă rămîne cea de prin 1994, cînd a adunat toți ziaristii într-o conferință de presă și le-a spus – citez din memorie – „Combinatul siderurgic din Hunedoara a intrat pe profit, mineritul din Valea Jiului are piața asigurată, iată deci, domnilor, că Guvernul Văcăroiu s-a ținut de promisiune – economia românească a fost relansată...” Țsta era dezideratul la modă – relansarea economiei naționale, iar în opinia lui Răican, în 1994 fenomenul se produsese. Realitățile îl vor contrazice peste doar 3 ani.

Localele din 1992 nu au avut nimic spectaculos în județ. Cu excepția Devei, toate primăriile au fost câștigate de candidații FDSN. Îmi amintesc dimineața de a doua zi după vot, cînd se cunoșteau deja rezultatele pentru postul de primar. Comunicațiile electronice nu erau atunci prea dezvoltate, așa că primul drum l-am făcut la Primăria Deva. Ofițerul de serviciu, o doamnă, era în holul clădirii. Cine a câștigat? am întrebat într-un suflet. Cheia..., a venit răspunsul, nu trist, ci de-a dreptul sumbru. Nu ne-am ascuns bucuria. Pasiunile, în 1992, erau mult prea mari pentru a putea discuta de echidistanță. Într-o țară în care totul părea sufocat de ideile pro-Iliescu, era aproape de bon-ton să arăți că ține cineva și cu dreapta – chiar așa amărîtă cum era ea atunci. Era, pentru unii ziaristi provinciali, un fel de blazon – disidenții, intelectualii de marcă – Liiceanu, Pleșu, Patapievici – erau de dreapta. Prin urmare, aceleași simpatii marcau o solidaritate care confirma, orgolios – „iată, am și eu puțin din prestigiul lor...”.

Ovidiu Hagea – trecut și el în amintire – a devenit primul primar al Devei din partea CDR. Era un fost deținut politic, stătuse pe la Aiud, Periprava, mă rog, trecuse cam prin toate închisorile din perioada 1950 – 1960. Om modest, retras, evident prea simțit pentru rolul în care îl adusese viața – primar de municipiu reședință de județ, fie el și mai mic. Adversarii săi din PDSR nu-l atacau la modul jignitor, căci Ovidiu Hagea impunea nu prin statură sau prin verb rapid, percutant, ci printr-un soi de bun-simț liniștit, timid, cu ceva conținut ardelenesc. Nu se angrena în polemici, nu jignea, își acceptase cu oarecare placiditate rolul conjunctural de exponent al Opoziției. În timpul mandatului său nu a avut realizări spectaculoase, dar a adus ceva ce a fost extrem de important pentru viitoarea evoluție politică a orașului și poate județului – credibilitate. Începînd cu Ovidiu Hagea, Deva a fost mereu cîștigată electoral de partide de dreapta.

Intermezzo cu Paul Șoloc

Filmul documentar despre mineriadă, „Navetiștii huilei”, ne-a adus oarecum în atenția celor de la Televiziunea Română. Nu prea mai erau corespondenți în teritoriu și prestația noastră a impresionat la Departamentul Emisiunilor Informativ, condus pe atunci de Paul Șoloc și avîndu-l ca redactor-șef pe Cornelius Roșiiianu. Printr-un telefon de la secretariatul departamentului, primit în vara lui 1992, eram rugați să mergem la București, la sediul TVR. Curioși, ne-am dus. Așa contestați cum erau, cei ce lucrau în TVR și încă la vîrf erau pentru noi personaje celebre, în fața cărora aveam emoții. Ioan Ceaușescu, Ovidiu Munteanu, Alexandru Gruian – în biroul lui Șoloc, solicitați să devenim corespondenți ai TVR. Între timp, fuseserăm prezentați tuturor celor cu care ne intersectam pe culoare ca un fel de eroi ai mineriadei. Eram salutați cordial și priviți cu simpatie, ceea ce a avut ca efect atenuarea atitudinii noastre critice față de stilul TVR.

Am refuzat însă oferta venită din partea lui Paul Șoloc, cu un fel de curaj naiv – noi sîntem, i-am spus directorului, o televiziune mică, dar independentă. TVR manipulează. Nu vrem deci să ne vindem. Ne-am strîns mîinile și am plecat. Nu bănuiam că drumurile ni se vor intersecta mai repede decît am fi crezut.

Vara a fost scurtă, cu o excursie în Retezat. Reveniți, ne-am pregătit pentru alegerile generale. Înainte însă, am realizat propriul meu

„Memorial al durerii”, prin Munții Apuseni, împreună cu doi ziariști de la „România Liberă” – Florin Mircea Corcoz și Mircea Arieș.

Aș fi eu om sănătos la minte dacă aș vrea să le fac lor ceea ce mi-au făcut ei mie?

Corcoz, pe atunci la Petroșani, ulterior la Alba Iulia, ne-a propus să mergem în comuna Bistra. Dăduseră ei acolo de urma unui grup de rezistenți anticomuniști, gruparea maiorului Dabija. Împreună cu cameramanul Ovidiu Munteanu, devenit partenerul meu stabil de filmări, Corcoz, Arieș și soția lui Corcoz, într-o singură mașină, am luat drumul Abrudului, iar de acolo, la Bistra. Episoadele din „Memorialul durerii” și un soi de nerăbdare determinată în bună măsură de orgoliu – de ce nu vine Lucia Hossu Longin și în zona noastră? – ne-au făcut să ne dorim realizatori de documentare cu rezistenți anticomuniști.

În comuna Bistra, facem pe detectivii, căutând oameni în vârstă, care să fi trăit momentele dramatice ale anului 1949, când gruparea maiorului Dabija a fost lichidată de Securitate. La ieșirea din sat, mîncăm roșii, brînză și ardei la familia Trifa. Fratele lui Ioan Trifa, pe atunci în vîrstă de 73 de ani, era episcop ortodox în Statele Unite ale Americii. Plecase înainte de dezlănțuirea represiunii comuniste și a scăpat. Dar Iosif Trifa nu a avut același noroc. În 15 august 1950, a fost ridicat și executat la marginea satului, bănuît că îi ajută cu alimente pe cei din grupul Dabija. Familia nu a avut dreptul să-i facă sicriu. Mormîntul săpat nu a fost destul de adînc și cîinii au reușit să dezgroape cadavrul. A fost reînhumat, tot fără sicriu. Abia în 1974 a fost înmormîntat creștinește, în cimitir.

Lui Ioan Trifa îi dau lacrimile. Își amintește că fetița sa, care în 1950 avea 6 ani, venea speriată și plîngînd acasă. Copiii îi spuneau mereu că vor fi toți deportați în Bărăgan. Pînă la urmă, n-au scăpat. Pe 16 iunie 1952, de Rusalii, în fața casei Trifa au oprit două care. Toți ai casei au fost ridicați și duși în Bărăgan. Ioan Trifa crede că au avut noroc – înaintea lor fuseseră deportați bănățenii, care apucaseră să construiască adăposturi, case sau colibe, în care au fost „cazați” nou-veniții. În 1964, capul familiei a revenit la Bistra. I-a fost returnată casa, chiar și pămînturile, dar nimic din animale, car și unelte. Și-a adus înapoi familia și s-au pus din nou pe trudă.

Încet – încet, aventura jurnalistică legată de grupul Dabija se transformă în documentare serioasă, pasionată și pasionantă. Stăm de povești cu Sofia Goia, de 57 de ani. În 4 martie 1949, părinții și sora ei, în vîrstă de 22 de ani, au fost arestați. Tatăl a avut legături cu grupul Dabija. De fiecare dată cînd vorbește despre Dabija, Sofia Goia îi spune „domnul”. „Domnul Dabija”, niciodată altfel. Aveam să aflăm că cel care i-a arestat a fost securistul Nicoară din Cîmpeni.

După 11 luni de detenție, mama Sofiei a revenit acasă.

Sora Sofiei a fost condamnată mai întîi la moarte, apoi la 25 de ani de muncă silnică. În 1949, a trimis familiei o scrisoare din închisoarea Mîslea de lîngă Iași. De atunci, nimeni nu a mai auzit de ea. Tatăl ei a primit 10 ani de muncă grea și a trecut prin închisorile și lagărele de la Turda, Alba Iulia, Sibiu, Aiud, Jilava, Oradea și canalul Dunăre – Marea Neagră. A revenit acasă în 1958.

După plecarea părinților și a surorii ei, Sofia a mai rămas o vreme la rude, dar în 1952 i-a venit rîndul la deportare. Mai întîi însă, și-a văzut bunicul, pe Ioan Andrășel, împușcat, după ce fusese ridicat de cîțiva bărbați de la Securitate. În 1922, bătrînul plecase pe jos la Alba Iulia, să asiste la încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, în Catedrala Reîntregirii. În 1952, Andrășel a fost împușcat pentru legături cu grupul Dabija. Nici el nu a avut sicriu. Trupul i-a fost dezgropat de lupi.

Sofia a fost condamnată la 4 ani și 3 luni de deportare. A ajuns la Someșeni cu un tren de marfă, iar de acolo în Bărăgan. A muncit la cîmp, primind 600 de grame de pîine pe zi. Crede că Dumnezeu i-a dat zile și s-a întors acasă.

Ovidiu filmează aproape continuu. Sofia Goia ne trimite la alți cîțiva oameni care l-au cunoscut sau au avut legături cu Dabija. Nu toți acceptă să stea de vorbă cu noi. Avem senzația că le este încă teamă. Din casă în casă, ajungem la Ioan Gligor. E seară și nu mai avem nici chef, nici putere să o luăm de la capăt cu interviurile, deși cîteva vorbe spuse de Gligor sună mai mult decît promițător. Petrecem seara în curtea sa, mîncînd balmoș și luînd din cînd în cînd cîte o înghițitură din țuica tare, numită de moș Gligor, cu un semn complice cu ochiul, „medicament”. Mult după ora 1 noaptea, mergem la hotel, în Abrud.

Revenim în zori la Ioan Gligor. Omul este o comoară pentru cercetările noastre. L-a cunoscut pe Nicolae Dabija, fost maior în Armata

României, cea condusă de Rege, devenit rezistent anticomunist. Gruparea lui Dabija a fost lichidată, povestește Gligor, în dimineața zilei de 4 martie 1949, în locul numit Runculeul Groșilor sau, mai simplu, Groși, pe Muntele Mare, nu departe de Bistra. Dacă își amintește, ne va duce acolo. Știa drumul, pentru că în data de 5 martie 1949, el și alți câțiva tineri – avea pe atunci 21 de ani – au fost duși la Runculeul Groșilor pentru a îngropa morții. Iată povestea masacrului de la Groși, povestită de Ioan Gligor.

Fost maior, Nicolae Dabija dorea să pornească, crede Gligor, un fel de revoluție, cu sprijinul unităților militare de vânători de munte din Abrud și Cîmpeni. Își stabilise cartierul general pe Muntele Mare. Acolo i s-au alăturat în 1948 frații Macavei, care avuseseră o ciocnire cu Miliția la Roșia Montană. Doi milițieni au fost omorâți, astfel că cei trei frați Macavei, cărora li s-au alăturat alți doi rezistenți, Traian Iehuțu și Ioan Mișu, au intrat în gruparea Dabija. La Runculeul Groșilor, a fost construită o cazemată în care puteau să încapă vreo 50 de persoane.

În dimineața de 4 martie 1949, trei camioane cu securiști de la Cluj au sosit la Bistra. Au împânzit pădurea, luându-i prin surprindere pe luptătorii lui Dabija, care, crede Gligor, au fost trădați. Bătălia de la Groși a ținut mai bine de patru ore. Dintre partizani, a fost omorâți cinci, între care și soția lui Dabija, care era gravidă. Trei milițieni și-au pierdut și ei viața, alți câțiva fiind răniți. Maiorul Nicolae Dabija și frații Macavei au reușit să scape, dar au fost capturați mai târziu.

Plecăm cu Ioan Gligor prin pădure, spre Runculeul Groșilor. Avem senzația stranie că nimic nu s-a întâmplat cu adevărat, că nu poate exista nici o cazemată, că totul este închipuirea lui Gligor. Mergem mai bine de o oră. Gligor ezită. „Aici era”, spune de câteva ori, dar nu vedem nimic. Până la urmă, ajungem la un drum de care, pe liziera pădurii, mergem câteva sute de metri de-a lungul lui, apoi ne lăsăm din nou în pădure. „Asta-i”, exclamă fericit Gligor. Ascunsă după un copac prăbușit, acoperită parțial cu ierburi și tufișuri, cazemata „domnului Dabija” se vede clar. Ioan Gligor o reconstituie verbal. Era un adăpost de tip mineresc, săpat în pământ și acoperit cu grinzi groase de lemn. Vreo cinci – șase grinzi se văd bine, celelalte, rupte de la jumătate, sînt prăbușite în interior. Era mare și rezistent, spune Gligor, avea paturi și pe unul dintre ele am găsit-o pe soția lui Dabija, moartă.

Am scos-o din adăpost, pe ea și pe ceilalți morți, după care securiștii i-au dărâmat. Am dus morții într-un alt adăpost, mai mic, folosit pentru păstrarea alimentelor. După aceea, securiștii i-au îngropat dărîmînd adăpostul peste ei. De-atunci nu mai știu nimic...

Eram curioși. A mai fost cineva? Au fost morții dezgropați pentru a fi reînțehumați în altă parte? Gligor nu știa sau se temea să spună. N-am mai aflat nimic. Ne-am întors în sat și a doua zi la Deva. Dar nu am abandonat ușor.

După alte două săptămîni, un telefon de la Florin Mircea Corcoz ne-a pus din nou pe drum. Am plecat spre Bistra. În portbagajul mașinii lui Mircea Arieș, celălalt ziarist de la „România Liberă”, cazmale și sape. Nu am mai avut răbdare și în ziua sosirii, am plecat singuri spre Runculeul Groșilor. Am încercat să ne amintim cît mai exact ce povestise Gligor despre adăpostul mic, în care fuseseră îngropați partizanii uciși de securiști în 1949. Gîndul că avem șansa să facem o descoperire istorică ne dădea o ciudată stare de exaltare. Aveam însă voie să săpăm? Nu trebuia oare anunțată Procuratura? Corcoz a plecat în sat, să-i telefoneze lui Petre Mihai Băcanu, șeful lui de la „românia Liberă”. S-a întors după vreo oră. „A zis Băcanu să săpăm, că dacă găsim ceva, vine Procuratura singură...”. L-am crezut și am început să săpăm.

După vreo două ore de muncă, reușisem să facem o groapă de 20 de centimetri. Ne-am dat seama că în ritmul ăsta, nu vom termina niciodată. Și mai era și posibilitatea de a greși locul. Din întîmplare însă, am auzit un zgomot de motor pe drumul de care de la liziera pădurii. Urcăm și vedem un tractor cu lamă. Cu ceva țuică, nu ne vine prea greu să-l convingem pe tractorist să bage lama în pămînt și să înceapă să decoperteze terenul, acolo unde noi presupuneam că se afla adăpostul – mormînt. Sapă un metru în mai puțin de un sfert de oră. Nimic. Omul spune că nu mai are timp, dar se arată dispus să revină a doua zi în zori.

L-am așteptat în zadar. Nu a mai venit. Am aflat, tot de la Gligor, că vorbise cu polițistul din sat, el i-a spus ce căutăm și i s-a spus să se potolească.

Pentru noi, aventura a luat sfîrșit în acel moment. Imaginile s-au materializat în mai multe episoade ale unui documentar numit „Mărturii” și difuzate la TV Deva. I-am dat caseta cu originalele editate (noi filmam în sistem VHS, care nu avea calitate suficient de bună, de aceea nu doream să se piardă nimic) Luciei Hossu Longin, cu speranța că o vor

ajuta în documentarea pentru „Memorialul durerii”. Nu știm ce s-a mai întâmplat ce ea, dacă i-a folosit sau nu.

În perioplul nostru, am mai fost în satul Poșaga de sus, tot în Apuseni. L-am cunoscut acolo pe Aurel Puf, care în 1948 nu fusese de acord să treacă de la greco-catolicism la ortodoxie. „Vreau să mi se explice de ce trebuie să trec, și trec”. Securitatea nu a avut răbdare să-i explice, l-a condamnat la moarte, apoi pedeapsa i-a fost comutată în închisoare pe viață. A scăpat după șapte ani petrecuți prin pușcării și ne-a povestit că e vecin cu unul dintre cei care l-au persecutat. L-am întrebat dacă nu are gânduri de răzbunare? Ne-a răspuns simplu: „*Aș fi eu om sănătos la minte dacă aș vrea să le fac lor ceea ce mi-au făcut ei mie?*” A rămas pe gânduri. Afară se însera. Ne-am dus să ne culcăm la Mănăstirea Poșaga, unde starețul ne-a dat să mîncăm ghiveci călugăresc. Am dormit într-o cameră unde se găseau foarte multe tăvi cu prăjituri, aduse de săteni. Se aproia Sfînta Maria Mare și lumea venea în număr mare la mănăstire. „*Puteți mîncă, dar să mai lăsați și pentru sărbătoare*”, ne-a spus starețul. Cred că n-am mîncat mai mult de vreo două – trei bucățele.

Manipulare pentru o cauză „dreaptă”

În cadrul PNT – cd Hunedoara, Asociația foștilor deținuți politici fusese, între 1990 și 1992, foarte activă. Avocatul Mihail Bucur, președintele filialei, el însuși fost deținut politic, afișa un anti-comunism fără compromisuri. Venise la Deva Constantin Ticu-Dumitrescu și ne mirase modestia cu care fusese primit. Era un nume, iar presa era obișnuită cu oarecare fast – cel puțin din partea Puterii. Opoziția trăia, cum s-ar spune, pe banii ei. Lui Ticu – Dumitrescu i se improvizase o masă în sediul Asociației, iar produsele fuseseră cumpărate din banii proprii ai membrilor. Mă simțeam apropiat de acești oameni, în care regăseam poveștile bunicului meu, fost preot greco – catolic, prigonit de comuniști, sau nervozitatea unchiului, atunci cînd asculta știri printre țuitorile „Europei Libere”. Priveau totul cu suspiciune, iar ziaristii nu făceau excepție. În reportajele pe care le realizam la TV Deva, reușeam cu greu să fiu imparțial – dacă reușeam. Cei care erau de partea stîngii – la ziaristi mă refer – erau atît de numeroși, încît aveam impresia că ținînd cu bătrîni țărăniști făceam un gest de necesară reparație. Reportajele – nu doar ale mele, ci ale majorității ziaristilor deveni din epocă, se

terminau cu fel de fel de fraze cu subînțele, „șopîrle” sau aluzii transparente. După această logică, nici nu a fost greu să mă ofer pentru realizarea unui videoclip pentru alegerile generale. Atașat și de postul TV ce îmi permitea să mă exprim liber, am avut și negocieri, iar suma de 15.000 de lei, evident la valoarea din 1992, mi s-a părut că a fost echilibrată – pentru ei nu era prea mult, iar pentru noi, televiziune locală fără prea mari resurse, a fost binevenită. A rezultat nu un videoclip, ci un filmuleț de vreo șase minute, cu prezentarea tuturor candidaților și în final a lui Emil Constantinescu. Astăzi, filmul nu mai răspunde nici unui criteriu profesional de realizare a unui material electoral. Îl privesc și zîmbesc – transpare din el pasiunea și simbolismul exagerat, prezent însă și în sloganul CDR din apocă – „să reclădim împreună speranța”. Un Emil Constantinescu destul de tînăr privește în sus, spre un cer albastru, cu ochii lucind emoționați.

N-au cîștigat alegerile, nici CDR și nici Emil Constantinescu, dar filmul meu a fost singurul pe care l-au avut cei din opoziția locală.

N-ați vrut atunci, acum dați examen...

Vara a adus disensiuni grave în micul colectiv de la TV Deva. Ioan Ceașescu a fost dat afară din motive mai mult subiective. Și-a amintit de oferta făcută de Paul Șoloc și, cu multă discreție, a început să tatoneze terenul în sensul unei angajări la TVR. Spre toamnă, insistențele lui și-au făcut efectul și a fost chemat la București. Ocupat cu campania, nu am prea băgat în seamă ceea ce se petrecea, dar am aflat de demersurile lui Ceașescu. Situația de la post se degrada continuu, așa că TVR devenea și pentru mine, din ce în ce mai mult, o alternativă de luat în considerare. Partenerul meu de mineriadă, Ovidiu Munteanu, era și el, cum se spune, în cărți.

De mare ajutor mi-a fost interviul luat lui Miron Cozma, considerat o prestație jurnalistică foarte bună. Ajuns la București înaintea mea, Ovidiu Munteanu mi-a telefonat. „Îl vreau pe băiatul cu interviul lui Cozma”, mi-a spus el că ar fi zis Șoloc. Am plecat spre București, hotărît să accept orice ofertă.

Vă iau pe toți, ne-a spus Paul Șoloc, dar acum veți da un examen. Facem comisie și vedem ce puteți. Din comisie mai făceau parte Cornelius Roșianu și Rodica Becleanu – ziarista cunoscută pentru atașamentul ei necondiționat față de Ion Iliescu. Ne-a primit amabil, dar eu nu o priveam deloc cu simpatie – dorința de a mă angaja la TVR nu

mă făcea să mă simt obligat în vreun fel față de PDSR sau Ion Iliescu. Mă străduiam să mă justific față de mine însumi – era un compromis, căci trebuia să lucrez undeva. Pe de altă parte, posibilitatea de a fi în Televiziunea Română ne apărea totuși onorabilă.

Am trecut de examen fără prea mari probleme și din noiembrie am fost angajați corespondenți pentru județele Hunedoara și Alba. Eram două echipe compuse din reporter și cameraman. Pentru că toți locuim în Deva, asiguram prin rotație reportajele din județul Alba, ceea ce nu ni se părea prea greu.

Am intrat astfel în angrenajul celei mai mari televiziuni din România, cu teama (naivă) că nu vom reuși să ne păstrăm echidistanța. Ar fi o ipocrizie să susțin că într-o vreme în care pasiunile politice erau devastatoare, ne-am putut sustrage. Mă refer atît la mine, cît și la colegul meu de subredacție, Ioan Ceaușescu. Eu eram simpatizant al – să-i spunem – dreptei, iar el al stîngii reprezentate de Ion Iliescu și FSN – FDSN – PDSR – PSD. Dincolo de aceste diferențe ideologice, am rămas amîndoi într-o stare latent conflictuală care a durat chiar și după ce el a părăsit Deva pentru a se muta la Târgu Mureș. Cu toate acestea, am fost nevoiți să colaborăm – cînd mai relaxat, cînd mai scrîșnit.

Capitolul IV

„Să strângem ajutoare pentru copiii din Bosnia!”

Cornel Nistorescu, vă amintiți de 1979?

Cu cartea de muncă la TVR și salariile aproape duble față de cele pe care le avusesem la TV Deva, ne-am pus pe așteptat, căci nu existau nici aparatură – camere video – și nici autoturisme pentru noii corespondenți teritoriali. Obținusem un sediu, cu destul de multă ușurință, chiar în clădirea Consiliului Județean Hunedoara. Televiziunea Română, pe atunci singura televiziune cu acoperire națională, avea un impact covârșitor, iar efectul ei asupra oficialităților era în consecință. Într-un fel, a lucra la TVR era echivalent cu a fi la putere. Probabil așa era în presă și pe vremea comunismului. Până să se prindă că cele două echipe ale TVR din Deva nu împărtășesc (totuși) aceleași simpatii politice, mai-marii județului ne-au tratat ca pe oamenii FDSN – ului sau, după caz, ai PDSR – ului. Atașamentul TVR față de putere era considerat o evidență. Nuanțele au apărut mai târziu.

Nu a fost nevoie să așteptăm prea mult nici pentru instalarea unui telefon. Se aștepta cu anii, dar cuvintele magice – lucrăm la TVR – și-au făcut efectul.

Zilele treceau, din punct de vedere al ocupării timpului, cam așa. Pe la ora 9, dădeam telefon la București, în redacție. Mașină, cameră...? Nu încă, sunați și mâine. Și tot așa, timp de vreo două trei luni...Excesul de timp liber ne-a determinat să ne căutăm ceva de făcut. Aici este momentul să introduc un scurt paragraf explicativ.

Am fost elev al (pe atunci) Liceului de matematică – fizică „Decebal” din Deva în perioada 1976 – 1980. Moda introdusă de regimul comunist era să se îmbine învățătura cu practica productivă, așa că existau diverse tipuri de ateliere – la noi în liceu, țîmplărie, lăcătușerie, electrotehnică, strungărie. De obicei, după două săptămâni de

ore normale, urma una la atelier, dar au existat și excepții. Astfel, prin 1979, în vacanța de primăvară, împreună cu maistrul de la atelier, am plecat pentru o săptămână la Costești, în Munții Orăștiei, să ajutăm la amenajarea terenurilor pe care erau organizate festivități cunoscute sub denumirea de „Întâlnirea tineretului cu istoria” – care există și astăzi. Am petrecut ceva timp și pe la cetățile dacice.

În toamna lui 1979, o echipă de la Televiziunea Română, din care făceau parte Sânziana Pop și Cornel Nistorescu, a sosit în Munții Orăștiei, cu intenția de a realiza un documentar intitulat Comoara lui Decebal. Printre cei solicitați să-și spună părerea despre locul unde ar putea fi comoara lui Decebal am fost și patru elevi de la „Decebal”, dintre cei care fusesem în primăvară la cetăți. Au fost trei zile boeme, în care, printre altele, am mâncat struguri și pere sub un pod din Costești, împreună cu Cornel Nistorescu – ziarist care ne-a impresionat pe noi, elevi de liceu, prin naturalețea sa.

Fiind deci angajat la TVR, dar în incapacitate de a lucra la modul propriu, m-am gândit să-mi încerc șansa la un ziar care-mi plăcea – *Expres*, al cărui redactor-șef era nimeni altul decât Cornel Nistorescu. Am plecat la București, am găsit sediul revistei – apărea săptămânal – și l-am întâlnit pe Nistorescu. În două vorbe, i-am explicat în ce împrejurări ne cunoscuserăm. Vă amintiți de 1979...? Oho, bătrîne, ce vremuri... ce tineri eram...

Ziarist începător, am fost din nou încântat de lipsa de fițe a lui Cornel Nistorescu. M-a invitat în birou, am băut o cafea, am povestit de una, de alta. *Vreau să scriu la ziarul dumneavoastră... Bătrîne, scrie...Trimite... Ești bun, te public, nu, salut...* Nu am așteptat să-mi spună de două ori.

Ajutoare pentru Bosnia, vânzători la pompele de benzină cu autoservire...

La *Expres* am învățat să pun titluri la articole. Mi-au apărut câteva articole, apoi am ieșit pentru prima oară din țară în direcția vest, dar dincolo de Ungaria, unde mai fusesem în 1978. Mai precis, am fost la Taizé, reuniune religioasă ecumenică ce s-a ținut, în 1992, la Viena. Sute de mii de tineri, pentru prima dată și din România, au venit într-un oraș occidental pentru a participa la seri de rugăciune, împreună cu Frère

Roger, șeful comunității Taizé din Franța. Printr-o coincidență nefericită, 12 ani mai târziu, în anul 2005, Frère Roger a fost asasinat de o româncă cu probleme psihice, dar atunci, în 1992, tinerii români erau înnebuniți de luminile Vienei. Cum am scris ulterior în articolul „Viena nu ne iartă că i-am mâncat lebedele...”, ai noștri nu s-au prea rugat – de înțeles, după ce ani de zile trăisem, și trăiseră, în întuneric – la propriu și la figurat.

Mă împrietenisem cu câțiva bucureșteni, care făceau de altfel parte din grupul nostru. Unul dintre ei, evident bine situat material – avea card în 1992, când habar nu aveam ce-i aia! – era pus pe afaceri. Scriam, chiar în Nota autorului, că în 1992 aș fi putut să rămân la Viena – el îmi propusese. Uneori regret că nu am făcut-o. Avea acel gen de abilitate de a se descurca al românului – câteodată de admirat, alteori de condamnat. Deși cu bani, nu s-a sfiit să spargă geamul unei mașini dintr-o parcare subterană, de unde a furat un casetofon. Se justifica simplu – pierduse cardul pe care îl avea de la tatăl său și spera că acesta va crede că cel puțin cu banii de pe card cumpăraseră casetofonul.

Într-una din seri, același tip, împreună cu alți câțiva, m-au întrebat dacă nu vreau să merg cu ei, să câștigăm ceva bani. Cum? am întrebat. Simplu – mergem la benzinării, care sînt cu autoservire și umplem rezervoarele, înainte ca respectivii să poată pune ei mîna primii pe pistolul pompei. Desigur că occidentalii generoși ne vor oferi bacșiș... Am ezitat – nu prea părea OK. Nu știu dacă ei s-au mai dus sau nu, dar în seara următoare, o altă idee de făcut bani l-a determinat să mă solicite ca partener. Era ceva mai complicat, imoral dar profitabil – trebuia să mergem din ușă în ușă și să profităm de generozitatea (și, aș adăuga, credulitatea) oamenilor, cerîndu-le bani pentru ajutorarea copiilor din Bosnia, pe atunci în război cu Iugoslavia. Spunea el că e sigur că metoda va funcționa – dar n-am încercat... A rămas doar cu casetofonul. Nu ne-am mai întâlnit de atunci.

Un alt grup se întorcea, în fiecare seară, cu nenumărate flacoane de spray. În 1992, se găseau deja și în România. Am întrebat, cu naivitate, de ce își dau banii, puțini, pe lucruri pe care le-ar putea cumpăra din țară. Am întrebat o dată, de două ori, pînă cînd, exasperat, bucureșteanul cel descurcăreț m-a apostrofat. Nu-i mai tot întreba, ce naiba, nu le cumpără, le fură...

Întoarcerea în țară a echivalat cu primul șoc post – occidental. Luminile Vienei, prosperitatea evidentă a Ungariei contrastau enorm cu

starea României din 1993 – plecasem în decembrie 1992 și revenisem în ianuarie 1993. Trecuseră și sărbătorile de iarnă – totul redevenise sumbru.

Din TVR, veneau însă semnale încurajatoare – urma să începem în curînd activitatea. Pînă atunci însă, am mai avut o experiență interesantă, care mi-a folosit pentru a înțelege mai bine viața reală din Valea Jiului.

În subteran, supapa are putere de decizie...

Am fost foarte mîndru de acest titlu, sub care a apărut în *Expres* un articol despre munca minerilor în subteran. Îl cunoșteam pe Alexandru Blaj, la acea vreme director al Exploatării miniere Lupeni. M-am dus la el, i-am spus că vreau să scriu articolul și mi-a spus că-mi acordă tot sprijinul, cu o condiție – să cobor în subteran. Am acceptat curios și bucuros – mi se ivea o ocazie nesperată de a scrie, cum s-ar spune, de la fața locului.

Trebuie să recunosc că aveam emoții. Am primit echipamentul specific minieresc, salopetă, cizme de cauciuc și obiele (acel accesoriu desuet, o bucată de pînză utilizată în loc de ciorapi pentru a-ți înfășura piciorul în cizmă), cască și lămpaș, mască de gaze, vestă. Astfel echipat, însoțit de doi ingineri de la compartimentul de protecție a muncii, am apucat-o la drum pe o galerie, cred că am mers vreo jumătate de oră, apoi am coborît cîteva sute de metri cu colivia, pînă la un anumit orizont - nu mai știu precis care, sînt codificate în funcție de adîncime.

Am ajuns la abataj – locul propriu-zis de muncă, unde era o echipă în mîinile căreia am fost încredințat de însoțitorii mei, care au profitat de coborîre pentru a inspecta alte cîteva locuri de muncă.

Cei din echipă au profitat și ei și au luat o pauză de masă. Am mîncat împreună slănină cu ceapă. Mă simțeam ca în cărțile comuniste cu mineri, era ceva aproape romantic în șederea noastră acolo, la lumina lămpașelor, mîncînd slănină cu mîinile negre de cărbune. În abataj totul e negru, nu prea are sens să-ți faci probleme de igienă.

Oamenii mi-au povetit cum trăiau ei. Nu făceau paradă de greutatea vieții, erau glumeți, mi-au devenit repede simpatici, nimic din atitudinea lor nu degaja violență. Cel mai mult s-au plîns de faptul că utilajele sînt foarte vechi. Din cînd în cînd, lemnele de brad care sprijineau tavanul minei pîrîiau, semn că pămîntul lucra. Mi-am amintit că citisem undeva, cred că într-un roman al lui Răsvan Popescu,

„Subomul”, cum că se folosește lemn de brad, care pîrîie înainte de a ceda, avertizîndu-i astfel pe ortaci. Dar pe lîngă lemne erau și stîlpi hidraulici care aveau la bază o supapă prin care se introducea ulei sub presiune și astfel se ridica un piston care sprijinea tavanul minei. Oamenii au vrut să-mi arate cît de proaste sînt supapele. Au dat drumul la presiune de la o supapă, apoi au montat cupla din nou. Ghinionul lor și norocul meu, că m-au convins – supapa nu a funcționat. Au încercat încă o dată, dar pistonul stîlpului a continuat să coboare, iar lemnele de brad au început brusc să pîrîie amenințător. Nu mai era vorba de a impresiona un jurnalist novice. Oamenii au sărit toți de la locuri, au luat o bară metalică pe care au proptit-o între tavan și podea și au fixat-o lovind-o cu barosul. A fost astfel suplinită pe moment defecțiunea de la stîlp, iar după mai multe încercări, minerii au reușit să restabilească presiunea în cilindrul hidraulic. Ne-am așezat din nou la povești, dar mi-a rămas în urechi pîrîitul acela de lemn de brad și supapa care putea avea, în subteran, putere de decizie asupra vieții sau morții.

Mult mai tîrziu, peste aproape 10 ani, voi înțelege mult mai bine ce și cum cu re tehnologizarea unei mine.

Colaborarea la *Expres* a mai continuat o vreme, ca un fel de gură de aer proaspăt. Îmi dădea senzația, atunci, că sînt cumva cu ai mei, cei care se opun regimului FSN. Asta și pentru că TVR avea din ce în ce mai mult reputația de televiziune aservită puterii, iar noi eram roțițe ale mecanismului. În redacție, fără să-mi fie interzisă, colaborarea la *Expres* nu era privită cu ochi buni. Nu după mult timp, am fost nevoit să renunț la ea – nu mai aveam timp.

Cînd *Expresul lui Nistorescu*, cum era numit, a dispărut de pe piață, mi-a părut rău. Ducea cu el o (mică) parte din cariera mea, dispăruse parcă o pată de culoare din presa românească.

Capitolul V

Paul Everac - „*Ați venit să vedeți dacă sînt senil...?*”

O adversitate cu efecte perverse

De început efectiv să facem reportaje pentru TVR am început în februarie 1993, cînd în sfîrșit am primit o cameră video veche și un autoturism și mai vechi. Ni se spunea – cu invidie sau cu batjocură? – că aparținuse realizatorului de emisiuni Alexandru Satmari. Satmari făcea reportaje cu munți și vînători, astfel se explica starea deplorabilă a bieteii mașini, cu care abia am ajuns la Deva, în cea mai friguroasă noapte a anului 1993 – 17 februarie.

Primele reportaje au fost în genul fapte diverse – o epidemie de hepatită care a pus la pat aproape o sută de locuitori din orașul Sebeș, pentru că un tehnician băuse prea mult și uitase să regleze robinetul care dădea drumul clorului dezinfectant în apa potabilă, o bătrîna de 111 ani din satul hunedorean Petros, care a mai trăit vreo două luni după ce am filmat-o, dar care a deținut, pentru scurt timp, titlul de cel mai bătrîn om din România. Bătrîna, complet senilizată, băuse jumătate de pahar de bere, căci fiica sau nora sa susțineau că-i place berea. Probabil că femeia nu știa ce bea, dar se supunea docilă, mai mult din reflexe vitale, pentru că nu mai era în stare să țină nici măcar paharul în mînă.

În mai 1993, prima reuniune politică ceva mai serioasă pe care o „prindeam” ca reporteri la TVR. Județul Hunedora a fost primit în Adunarea Regiunilor Europei – A.R.E. Artizanul primirii – nimeni altul decît mai vechea noastră cunoștință, Costel Alic, devenit președinte al Consiliului Județean Hunedoara. Abilitatea lui Alic ieșea încă o dată în evidență – știa să primească o delegație străină, avea un văr – Ciprian Alic – bun șef de protocol, învățase să se îmbrace cu ștaif, asortat, fără să apară vreodată, de exemplu, cu șosete albe, care făceau adesea deliciul jurnaliștilor, obișnuiți să speculeze inadvertențele vestimentare ale politicienilor. Era perioada cînd România încerca să intre în Consiliul Europei, fără prea mult succes însă. Alic avea o teorie a lui, pe care o

enuța mai în glumă, mai în serios – intră toate județele în Adunarea Regiunilor Europei și asta va însemna că România va fi acceptată în Consiliul Europei, occidentalii fiind puși în fața faptului împlinit. Prea puțini aveau habar de Europa, modul ei de funcționare și organismele sale, așa că teoria prinsese. Primul județ membru în A.R.E. fusese Harghita. Hunedoara era al doilea și avea la remorcă Alba.

Pentru anul 1993, o reuniune cu europeni adevărați, traducere simultană și protocol sofisticat nu era chiar ceva foarte obișnuit. Județul Hunedoara a fost admis în A.R.E., Alic s-a acoperit de gloria momentului, iar spre deosebire de alte reuniuni de acest fel, terminate definitiv o dată cu protocolul, asta a avut un oarecare efect. Cîteva regiuni europene, cea mai importantă dintre ele fiind comitatul britanic Hampshire, au dorit să aibă legături mai strînse cu județul nostru. Președintele comitatului Hampshire, Mike Hancock, fost corespondent BBC, cunoștea România, unde venise cu ajutoare imediat după decembrie 1989. A marșat cu entuziasm în direcția unei relații strînse cu hunedoreni, în plan fiind chiar înființarea unei reprezentanțe a județului Hunedoara la Winchester, capitala comitatului Hampshire. Delegații oficiale s-au vizitat reciproc, iar apoi s-a trecut la o fază mai concretă – aceea de schimburi culturale. Cu ocazia celei de-a 50 – a aniversări a victoriei împotriva fascismului, numită de englezi VE Day – VE de la Victory in Europe – un cor din Valea Jiului, invitat în comitat, a cucerit admirația englezilor. Fuseseră invitate zece formații din zece regiuni ale Europei. Într-o perioadă cînd în țară Partidul Unității Naționale a Românilor era la guvernare, condus fiind de Gheorghe Funar, iar discursurile anti-maghiare la ordinea zilei, ironia soartei a făcut ca pe scenele comitatului Hampshire să se afirme corul hunedorean și o orchestră simfonică dintr-o regiune maghiară. Englezii au prizat mult mai bine momentele „serioase”, în detrimentul pieselor rock olandeze, spre exemplu, sau de folclor – cu care au venit majoritatea celorlalți invitați.

„Uite, nu sunt senil, vedeți, nu sunt senil...”

În multitudinea de ziare care au apărut după 1989, în județul Hunedoara s-a evidențiat „*Independent*”. Ziar declarat de opoziție, care combătea categoric tot ceea ce venea din partea lui Ion Iliescu și a FDSN. A

apărut pînă prin 1991, după care a sucombat din motive pe care nu le mai țin minte. Dar l-am cunoscut bine pe directorul său – Sandu Borbeanu.

În 1993, Borbeanu a dorit să se întâlnească cu mine și cu Ceaușescu. Evident, Ioan Ceaușescu. Ne-a spus că are încuviințarea lui Mircea Ciumara – viitor ministru de finanțe, pe atunci doar fruntaș țărănist., pentru a edita un ziar. Ziarul ar fi urmat să se numească „*Democrația creștină*”. Nu am fost de acord cu acest titlu – consideram că nu va „vinde” ziarul. O confirmare aproape directă am primit-o cînd i-am povestit unui cunoscut despre proiectul nostru. Eu m-aș gîndi la un ziar bisericesc, mi-a spus respectivul. Nu am avut cîștig de cauză, dar nu am refuzat oferta lui Borbeanu și astfel am devenit redactor-șef, Ceaușescu – șef secție politică internă, iar cameramanul cu care lucram, Ovidiu Munteanu, fotoreporter al ziarului.

Am reușit să scoatem două numere, prin luna mai 1993, cîte unul în două săptămîni consecutive, care nu s-au prea vîndut. Editarea ziarului – care a apărut sub egida Institutului de studii creștin – democrate condus de Ciumara – a fost sistată. Au trecut vreo două luni de la apariția ultimului număr, cînd am fost sunat de redactorul – șef al Departamentului Actualități al Televiziunii Române, Cornelius Roșiiianu, în același timp crainic de știri. Dialogul a decurs cam așa: „*Bună ziua, domnule Roșiiianu*”. „*Bună ziua, domnule redactor-șef*”. Mi-am spus că s-o fi supărat că nu am folosit funcția lui, cea de redactor-șef, așa că am încercat s-o dreg. „*Bună ziua, domnule redactor-șef*”. „*Bună ziua, domnule redactor-șef*” – a replicat din nou Roșiiianu. Nu știam unde dorea să ajungă și l-am întrebat. „*Nu ești tu redactor-șef al unui ziar care se numește Democrația creștină?*” m-a întrebat el. Aproape că uitasem de ziar. Oricum, nu vedeam legătura. „*Ba da, dar nu mai apare...*”. „*Apare, nu apare, tu și Ceaușescu vă urcați urgent în tren și veniți la București*”. A închis telefonul fără să mai zică ceva.

Derutat, am vorbit cu Ceaușescu și cu Ovidiu Munteanu. Nu mai știu exact din ce motive, Ceaușescu nu a venit la București, dar Munteanu și cu mine am plecat încă în acea seară. Dimineața, la prima oră, eram în biroul lui Roșiiianu. Mustăcînd, Roșiiianu ne-a dus la Paul Șoloc. Între cei doi erau mari diferențe, nu doar fizice. Cred că Roșiiianu era coleric – se enerva foarte repede, dar îi trecea la fel de repede și nu era ranchiunos. Șoloc, calculat, rece, era genul care „te ține minte”. Ne-a primit în biroul său de director de departament, fără să ne privească. Roșiiianu a ieșit, precaut. O vreme, am stat în liniște pe fotoliile din fața lui Șoloc. Într-un tîrziu, a catadicsit să ne privească pe deasupra ochelarilor. Purta niște ochelari înguști, fără ramă, cum avea și Ion Iliescu. *Citiți*, ne-a întins el niște coli dactilografiate. Urme

de marker verde indicau formulele acuzatoare. Un articol din ziarul nostru *Democrația creștină* făcea trimitere la ce aveam după trei ani de la Revoluție – printre altele, „un bătrîn senil în fruntea Televiziunii Române”, cu referire la președintele din acea vreme al TVR, Paul Everac. Ne-am uitat repede dacă scrisoarea era semnată. Ulterior ne-am dat seama că numele pe care l-am văzut scris în subsol era fictiv, dar aparținea unei persoane cât se poate de reale, un fost șef nemulțumit de plecarea noastră la TVR. Jenat, colegul nostru care o adusese la București ne-a mărturisit ulterior că primise ordin să o facă.

Formula cu bătrînul senil, jignitoare dar simptomatică pentru acei ani imediat post – decembriești, apăruse într-adevăr în ziar, dar în scrisoare era asezonată cu acuze aberante – că noi facem jocuri politice care pun în pericol independența Transilvaniei, că implicăm Televiziunea Română în aventuri periculoase și o decredibilizăm. Derutați de aspecte reale și de afirmații insidioase, l-am privit pe Paul Șoloc. *Veniți cu noi...? Vreți să vin cu voi?* a repetat el, ca un ecou, întrebarea. *Bine, vin cu voi...*

Biroul președintelui era la etajul XI. Am intrat în secretariat, moment în care Paul Everac tocmai ieșea din biroul său. Ne-a privit întrebător, pe noi – eu și Ovidiu Munteanu – apoi pe Șoloc. *Domnule președinte, ei vă sînt preopinienții*, a precizat Șoloc. După care a urmat o scenă extrem de plastică, pe care mi-o amintesc perfect. *A, ați venit să vedeți dacă sînt senil?* ne-a întrebat brutal Everac, apoi a început să facă niște piruete prin secretariat. *Uite, nu sînt senil, vedeți, nu sînt...* Tot ceea ce-mi trecea prin cap în acel moment era că senilitatea nu afectează capacitatea de mișcare. Everac s-a oprit din învîrtit și ne-a poftit în birou.

A urmat o oră de întrebări și explicații. El, că de ce l-am jignit, noi, că nu scrisesem articolul – ceea ce era adevărat, articolul fusese scris de directorul ziarului, Borbeanu, care ne și dăduse de altfel o hîrtie semnată și ștampilată în care-și asuma paternitatea formulării cu bătrînul senil. Da, dar eu eram redactor-șef și în același timp angajat al TVR – de ce acceptasem să apară articolul? Nu știusem – eram eu redactor-șef, dar ocupat cu reportajele TV, figuram în caseta redacțională mai mult de formă și pentru palmares. Păi nu puteam să-mi găsesc un pseudonim, dacă tot doream să fiu caustic?

Nu e neverosimil ce spui, sosi replica lui Everac, în timp ce-și mîngîia bărbuța. *Nu e neverosimil...* În acest moment, interveni Paul Șoloc, susținîndu-ne cauza, că sîntem buni, că promitem, că de data aceasta să ne fie acordate circumstanțe atenuante. Everac mai – mai că părea să se lase convins, cînd brusc schimbă subiectul. Dar de ce intrați în jocuri politice în defavoarea prefectului...?

N-am sesizat de la început sensul noului atac. Everac și-a reluat însă argumentația, afirmând că primise un telefon de la Georgel Răican, prefectul de atunci al județului Hunedoara, prin care acesta se plîngea că realizăm reportaje cu tentă anti – FDSN.

Aici se cuvine un comentariu. Oricîte adversități aș fi adunat împotriva FDSN, posibilitatea de manipulare era destul de departe de mine. Ca reporter în teritoriu, eram, ca să spun așa, prima mână. După mine, veneau cei de la preluări, colegii noștri din redacția știri, care puteau „peria” ceea ce li se părea a fi prea discordant în raport cu politica editorială. De obicei, nu o făceau ei, pentru că materialul brut se ducea la editare, unde era vizionat de editorul – coordonator, funcție importantă în cadrul „Actualităților” – nume purtat atunci de jurnalul de știri al TVR, echivalentul producătorului, adoptat de TVR abia în 1997, după prima schimbare masivă a echipei redacționale. Sub diferite pretexte, unele dintre ele absolut nevinovate, cum ar fi lungimea știrii propuse din teritoriu, care nu trebuia să depășească 1’30”, se putea tăia partea care nu convenea. Vocea reporterului era însă aproape întotdeauna păstrată, astfel că semai strecurau șopîrle, nuanțe, inflexiuni care trădau un parti-pris.

Pasiunile din presă era însă extrem de mari, independența era adesea clamată, fără a putea fi respectată, tocmai din cauza puternicei polarizări a societății. Pro-Iliescu și anti-Iliescu erau termenii definatorii ai individului implicat, pasionat sau observator de politică – și ziaristii nu prea făceau excepție. Oamenii politici reacționau în funcție de tenta articolului sau reportajului difuzat. Chiar dacă acestea erau obiective, dar îi puneau într-o lumină defavorabilă, curgeau acuzele de manipulare sau de „vîndut” celeilalte tabere. Pe TVR, chiar dacă atunci deținea monopolul informației televizuale, stăteau cu ochii ziarele care simpatizau cu opoziția, gata oricînd să demaște falsul, așa că trebuia salvată măcar aparența echidistanței. Personal, tendința acaparatoare a Puterii mă determina, dintr-un fel de dorință de echilibru și dezaprobare față de stilul iliescian, să încerc să favorizez Opoziția, dar cei din redacție vegheau ca acest lucru să nu scape de sub control. Cred că Paul Șoloc sau Cornelius Roșiiianu, tipi fără îndoială inteligenți, sesizau tendința mea și a altor cîtorva – puțini reporteri tineri, ziaristi post-revoluționari, de a nu se alinia politicii redacționale pro-Iliescu. Nu era propriu-zis o cenzură – mă refer aici la ceea ce deduceam noi, cei din teritoriu, parțial rupți de adevărata viață a redacției de știri de la București. Stilul te împingea însă la o auto-cenzură – știai că ceva „trece” sau „nu trece”. Decît să-ți vezi comentariul tăiat, mai bine îl concepeai astfel încît mesajul să fie transmis, dar cumva îndulcit. Din teritoriu, noi trebuia să propunem subiecte, care în cele mai multe cazuri erau

acceptate de redacție, în funcție și de talentul reportericesc al celor din zonă. În județ, atât Ceaușescu cât și eu cotam ca buni profesioniști, astfel că refuzurile erau relativ puține. Un reporter obedient sau care pur și simplu simpatiza cu Ilescu nici nu propunea subiectul, aruncându-l în derizoriu, în genul „cîtiva speriați, acolo...”. Sau, mai tendențios, „a...păi în spatele lu’ ăștia e PAC – ul, sau Coposu..., nu merge nu noi, nu mușcăm”. Să iau ca exemplu, un miting al Opoziției. Tendința era ca manifestările Opoziției să fie minimalizate, poate chiar omise. Simplul fapt că mitingul respectiv ajungea pe post, chiar fără șopîrle sau parti-pris-uri era deja o victorie. Reportajele mele ajungeau astfel cel mult corecte, fără să se poată manipula prin ele în favoarea Opoziției politice, chiar dacă uneori doream să o fac.

Revenind acum la cazul concret Răican, acesta, de pe funcția sa de prefect, era în conflict deschis cu Costel Alic, devenit președinte al Consiliului Județean Hunedoara în urma primelor alegeri locale, în vara lui 1992. Orice reportaj despre Alic – care beneficia, cum spuneam, de o mult mai mare simpatie din partea presei – era interpretat de Răican drept atac la propria persoană. Astfel se trezise și Everac cu reclamații. Apărarea noastră, bazată exact pe argumentele anterioare, nu l-a convins. S-a dus la telefon și l-a sunat pe Răican, să se convingă și eventual să ne pună, fie și prin intermediul telefonului, față în față. Am văzut atunci că TVR și politica merg mîna în mîna, direct, fără prea mulți intermediari. Răican nu era însă la birou, iar telefonia mobilă mai avea de așteptat cinci ani pînă să apară în România.

Everac a renunțat. *Vă iert de data asta*, ne-a spus dramaturgul. *Dar la prima abatere, zburăți afară*. I-am mulțumit, iar Șoloc ne-a scos din birou. În lift, bucuroși, ne-am uitat cu complicitate la Paul Șoloc. „*Am scăpat...*”. *Ați scăpat pentru că am vrut eu să scăpați*, ne-a spus rece directorul știrilor. A intrat în biroul său de la etajul II și nu l-am mai văzut în acea zi. Ne-am întîlnit însă cu Roșiiianu, curios ce s-a întîmplat în biroul lui Everac. Spre surprinderea noastră, era bine-dispus și aparent deloc supărat. I-am povestit. A rîs și ne-a spus ceva de genul „*băieți, ziceți orice, dar lăsați-l pe ăsta în pace, nu vă mai legați de el, că e bătrîn și ranchiunos*”. În ochii unora din redacție, eram un fel de eroi – ajunsesem în conflict cu Paul Everac, noi, corespondenți din Deva, și îl înfruntasem...

Ne simțeam pe cai mari. Fusese o ciocnire nu cu oricine, ci cu un personaj a cărui „Pastilă de sîmbătă” îi enerva pe mulți dintre intelectualii pe care noi îi admiram atunci. Un om contestat de partide politice sau de independenți, de societatea civilă sau de adversari. Iar noi, doi tipi din Deva, avusesem curaj să-l înfruntăm!

Capitolul VI

TVR, pompierul de serviciu

Inaugurări, simpozioane, dărmături

După episodul cu Paul Everac, am intrat în acea rutină care aduce după ea experiența. Piața audio – vizuală era liberă, concurența se făcea simțită cel mult în București. În teritoriu, nu existau practic posturi de televiziune care să ne pună probleme legate de necesitatea unei rapidități excesive a informației. Viața de reporter TV devenise destul de lejeră, tocmai pentru că nu lucram sub presiunea concurenței.

În redacție domnea un aer festiv și festivist, sau cel puțin așa îl percepeam eu de la Deva. Se doreau multe reportaje omagiale, cu dezveliri de statui și monumente, aniversări, depuneri de coroane. Jurnalul de actualități era, în viziunea unui telespectator de azi, ciudat – un amalgam de știri politice, dominate de Ion Iliescu și PDSR, relatări despre Opoziție, impregnate cu un aer ușor ironic și apoi destul de multe fapte diverse, transformate în știre conform unei reguli care în fond există și este acceptată inclusiv de jurnalismul occidental, dar cu limitări. Adică nu în exces. Mai precis, era vorba despre reportaje realizate pentru simplul fapt că ai cu ce le ilustra imagistic – peisaje frumoase, monumente lăsate în paragină, din care găseai nenumărate, spectacole de diverse genuri.

Era amuzantă uneori și repetarea periodică a subiectelor. Astfel, în fiecare an, începutul lunii iunie era marcat de serbarea moșilor din localitatea hunedoreană Dupăpiatră – Cheia. Acolo s-a dat o bătălie în timpul Revoluției de la 1848 din Transilvania. Sfirșitul lunii iulie însemna – și înseamnă încă – Târgul de fete de pe Muntele Găina, o altă serbare populară, de această dată din județul Alba, încărcată ideologic în special prin prezențele lui Gheorghe Funar și Corneliu Vadim Tudor. Funar venea pe atunci din partea PUNR, iar Vadim de la PRM, dar administrațiile pedeseriste ale județelor respective le creau toate condițiile pentru discursuri așa-zis patriotice, care exaltau mulțimea și o montau împotriva partidelor de

dreapta, mult mai ponderate în ceea ce privește naționalismul. Sumele puse în joc erau considerabile, existau corturi aduse și montate de armată pentru invitați, pentru presă, unde vinul, țuica și berea erau din belșug. Coroanele de flori depuse erau de ordinul zecilor, preoții oficiau slujbe de pomenire îndelungate, direct proporționale cu numărul camerelor de luat vederi. Discursul naționalist, într-o formă mult edulcorată, a fost preluat, din partea dreptei politice, de Victor Ciorbea, în 1996, când victoria CDR devenise probabilă. Ciorbea era însă într-o poziție particulară, fiind născut într-un sat din Apuseni și beneficiind de simpatia moșilor, care, dincolo de simpatiile naționaliste, nu puteau nega categoric pe unul de-al lor.

Mijlocul lunii septembrie aparține comemorării de la Țebea. La Țebea este înmormântat Avram Iancu, un excelent agent electoral pentru orice partid, fie el la putere sau în opoziție. Interesul publicului prezent era mai mare sau mai mic în funcție de anvergura personalităților care făceau cerc în jurul mormântului lui Avram Iancu. Anii pre-electorali sau electorali aduceau – și aduc – președinte, premier, președinți de partide, miniștri, candidați cu priză la public, parlamentari vocali, de genul Adrian Păunescu.

Monumente păraginite se găseau în cantități impresionante. Bisericile medievale Densuș, Sântămărie Orlea, Strei sau Colț, castrul roman de la Micia, ruinele romane de la Ulpia Traiana Sarmizegetusa sau cele dacice din Munții Orăștiei, un castel de pe Valea Arieșului, folosit ca decor de Sergiu Nicolaescu în filmul „Noi, cei din linia I”, Cetatea Aiudului, Castelul Corvinilor din Hunedoara, Cetatea Devei, Palatul Apor din Alba Iulia, reședința Martinuzzi din Vințul de jos, o biserică catolică din Sîntimbru erau tot atâtea subiecte de reportaje TV. Abordarea era simplă – dacă era deteriorat (cel mai frecvent caz), uite ce deteriorat este, dacă se făcea ceva, uite că se face.

De pe vremea lui Ceaușescu rămăseseră și multe clădiri neterminate, blocuri de locuințe, magazine sau celebrele case de cultură. La Zlatna și Simeria, Uricani, Călan sau Hunedoara, peste tot acest gen de clădiri urîteau peisajul, dar îi și motivau pe nostalgici, gata oricând să arunce expresia „nu pot aștia să dărîme cît a construit Ceaușescu”.

Dar poate cele mai simptomatice reportaje erau cele solicitate de telespectatori, de fapt oameni disperați, care vedeau în presă în general și în televiziune în special singura posibilitate de a-și rezolva problemele. Cazul celor care doreau butelii a devenit notoriu, dar varietatea plîngerilor era mult mai mare. Oamenii făceau apel la autorități pentru că le ploua în casă și nu venea nimeni să repare acoperișul, nu-și primeau înapoi pămîntul sau casele confiscate de comuniști, erau purtați ani de

zile prin procese fără a întrezări nici un orizont rezonabil de rezolvare a problemelor. Ani de zile, un moș cu nume ciudat, Gheorghe Mâlcomiș, m-a căutat pentru că nu primea o diferență de bani la pensie, pe care el credea că o merită. Moșul suferise în tinerețe un accident de muncă, macaraua uzinală pe care o conducea într-o hală a combinatului siderurgic de la Hunedoara se prăbușise. În loc să fie cumva recompensat, moșul fusese considerat sabotor. Acum nu mai era sabotor, dar diferențele de bani restante la pensie, adunate, însumau destul de mulți bani. Moșul nu-și găsea niciunde dreptatea, încercasem să-l ajut, dar fără succes. Colegii râdeau când îl vedeau – uite, moșul tău – iar eu încercam să mă ascund, exasperat de insistențele moșului, dar și supărat pe propria incapacitate de a-l ajuta.

Muzeografi de la Castelul Corvinilor ne-au chemat pentru a ne arăta cât de prost fusese reparat acoperișul. Și pentru a ne spune cât de mulți bani costase. Nimeni nu părea foarte impresionat. Diversi directori de spitale ne-au chemat să ne arate starea deplorabilă în care, prin 1994, se găseau clădirile spitalelor respective. După ce reportajul a fost pe post, iar ministrul i-a luat la refec pe directori pentru că au apelat la presă, unii au încercat să retracteze, spunând că afirmațiile nu le aparțin. Învătasem însă să înregistrăm opiniile – caseta video rămânea un martor extrem de incomod pentru cei care pendulau între curaj și lașitate.

Acest gen de reportaje au continuat pînă în primăvara lui 1997. Schimbarea puterii politice a adus și schimbarea echipei de conducere a Televiziunii Române. În opinia mea, echipa compusă din Stere Gulea, Alina Mungiu, Anca Toader și Răsvan Popescu a însemnat un pas înainte vital pentru TVR, rămasă mult în urmă după apariția, în decembrie 1995, a PRO TV. Dar pînă atunci mai este. Sîntem încă în 1994. Un episod al monumentelor distruse merită analizat ceva mai amănunțit, pentru că are o poveste interesantă.

Distrugere binecuvîntată la Alba Iulia

Cetatea din Alba Iulia este unică în partea de sud-est a Europei, fiind foarte bine conservată. Vechea cetate medievală, cea în care și-a făcut intrarea triumfală Mihai Viteazul, nu mai există. Ea a fost înglobată, în secolul al XVIII-lea într-o fortificație mai modernă, construită după planurile unui strateg militar francez, mareșalul Vauban. Privită de sus,

cetatea este sub formă de stea, cu multe unghiuri moarte, pentru a fi cât mai puțin vulnerabilă în fața armelor de foc.

Cetatea este, evident, monument istoric protejat. Poarta a IV-a a cetății este și cea mai bine păstrată, fiind în apropierea Muzeului Național al Unirii, dar și a Arhiepiscopiei ortodoxe de Alba Iulia, care o și are – sau o avea în 1994 – în administrare. Poarta este de mari dimensiuni, fiind ca un fel de tunel care adăpostește și câteva spații, odinioară camere ale gărzii. Cei de la Arhiepiscopie aveau acolo un atelier auto, dar își propuseseră să schimbe destinația uneia dintre încăperi și să o transforme – spuneau ei – în magazin de articole bisericești.

Într-o dimineață, în luna mai 1994, primesc un telefon de la directorului Muzeului Unirii. Veniți repede la Alba Iulia, s-a petrecut un sacrilegiu, mi-a spus el alarmat. A fost distrusă poarta a VI-a a cetății...

La muzeu, jale mare. Vechea înfățișare a porții mai putea fi văzută doar în fotografiile pe care muzeografiile ni le împingeau disperată sub ochi. Pe atunci nu era abundența de camere video de acum, astfel încât un set de fotografii făcute pe parcursul unei singure zile spunea povestea distrugerii parțiale a porții. Dimineața, un camion fusese parcat în dreptul arcadei principale, ca să mascheze ceea ce urma să se petreacă. Deși era vizibil de la unul dintre geamurile muzeului, nimeni nu i-a dat o atenție deosebită. După câteva ore, când camionul a plecat, cei de la muzeu au văzut dezastrul. Arcada porții era străjuită, într-o parte și alta, de două ferestre gotice, cu ancadrame de granit. Una dintre ferestre dispăruse. În locul ei, apăruse o altă poartă, zidul de sute de ani fiind acum spart și reparat cu mortar cât se poate de recent. Conform legii, orice intervenție asupra cetății, în alt scop decât cel al restaurării era complet interzis. Ironia soartei, tocmai în acea perioadă Primăria din Alba Iulia solicitase la Viena planurile fortificației, în scop de restaurare, iar distrugerea parțială a Porții VI cădea ca nuca în perete. Muzeografiile îi întrebaseră pe cei de la Arhiepiscopie ce vor să facă cu poarta și primiseră răspunsul cu magazinul bisericesc. Protestele muzeografilor și invocarea statutului de monument istoric de importanță națională i-au speriat pe preoți. În alte câteva ore, fereastra a fost refăcută. Alt scandal – se folosisse mortar obișnuit, iar restaurările se fac cu produse preparate după rețete speciale, în acord cu cele vechi.

Am filmat fotografiile, am filmat poarta, am luat interviuri la muzeu. Ca orice jurnaliști care se respectă, ne-am dus și la Arhiepiscopie. Îl cunoșteam pe arhiepiscopul ortodox de Alba Iulia, Andrei Andreicuți ca pe un om de treabă, dar de data aceasta nu a vrut să ne primească.

Secretarul său arunca flăcări din priviri și tot ce am reținut a fost că sîntem păcătoși și nu avem nici un Dumnezeu. Am renunțat la insistențe, convingi totuși că Dumnezeu nu avea de a face cu inițiativa distrugerii porții cetății. Am transmis reportajul, a fost difuzat în principala ediție a Actualităților din acea seară, la ora 20.00. Efectul a fost maxim. La nici jumătate de oră după încheierea jurnalului, sună telefonul. Eram acasă. Ridic receptorul – la celălalt capăt – redactorul-șef al Actualităților, Cornelius Roșianu. Tonul – destul de arțagos. De ce filmasem un asemenea reportaj? Cine mă chemase? De ce acuzasem Arhiepiscopia?

Fără să intru în panică, i-am explicat pe scurt că responsabilitatea aparținea celor de la Muzeul Național al Unirii, instituție cel puțin la fel de oficială ca și Arhiepiscopia. Subiectul era categoric unul jurnalistic, așa că nu făcusem altceva decît să-i dăm curs. Nu fusese vina noastră că nimeni din partea Arhiepiscopiei nu spusese nimic, lăsînd comentariile pe seama noastră. Seriozitatea demersului nu putea fi pusă la îndoială. Roșianu s-a calmat și incidentul nu a luat altă turnură.

Relațiile cu arhiepiscopul Andreicuți au rămas însă foarte încordate pe parcursul anului. Nu am mai fost chemat la nici un eveniment organizat de Arhiepiscopia ortodoxă de Alba Iulia, fiind preferat colegul meu Ioan Ceaușescu. Abia spre mijlocul anului 1995 relațiile s-au mai ameliorat.

Curent electric cu 25 de bani kilowatul

Minerii erau o sursă continuă de reportaje de televiziune. Greve sau conferințe, declarații ale lui Cozma, toate intrau aproape automat pe post. Ce-i drept, scandalurile se țineau lanț. Ca orice regie autonomă, aflată total sub controlul statului, Regia Autonomă a Huilei Petroșani făcea obiectul unui interes aparte, pentru că prin intermediul ei se puteau rula fonduri exorbitante sub diferite pretexte – re tehnologizări, aprovizionare cu diferite materiale, etc. De prisos să spun că nu s-au făcut decît investiții minime în tehnologii moderne. Deși regimul Iliescu (folosesc sintagma lansată de eseistul Horia Roman Patapievici, pentru că mi se pare cea mai potrivită pentru a descrie global și exhaustiv autoritatea vremii) nu era amator de reforme în profunzime, totuși existau rețineri în a investi bani într-o industrie al cărei viitor nu se putea aprecia cu certitudine. Sau poate că singurul interes era rulajul banilor prin regie, reformele rămâneau la stadiul pur declarativ. La fiecare grevă de amploare sau după fiecare accident grav de

muncă, era ridicată problema re tehnologizării, socotită (uneori pe bună dreptate) cauză atât a grevelor, cât mai ales a accidentelor. Urmau promisiuni ministeriale, dar invariabil totul era dat uitării în câteva luni.

La rîndul ei, presa se întorcea cu o anumită periodicitate asupra vieții minerilor. Exista lait-motivul minerului amărît, cu familie numeroasă, cinstit, harnic, sufocat de sistemul nedrept, expus unei existențe precare. Lui, ca individ, nu i se atribuia nici o responsabilitate. S-a creat, în timp, un tipic jurnalistic al tratării temei „Valea Jiului”, imediat după greve sau accidente. Minerii erau un fel de victime duble – ale mineriadelor, din cauza manipulării și ale propriei lor munci, abrutizante, într-o regiune săracă, fără perspective. Producătorii de știri, coordonînd realizarea de reportaje din București, fără să fi avut contact cu realitatea din Valea Jiului, impuneau o anume falsitate în abordarea temei – mineriadele fuseseră făcute de mineri, dar aceștia erau văzuți exclusiv ca masă de manevră și li se plîngea pe umăr. Cometariul unui asemenea reportaj arăta cam așa - cutare e miner, muncește fără să vadă lumina soarelui, acasă îl așteaptă 5 copii, soția nu are serviciu pentru că fabricile lui Ceaușescu au fost închise fără să se pună altceva în loc. E adevărat, a luat parte la mineriade, dar regretă, a fost împins de viața grea, de credința că poate schimba ceva. Acum nu s-ar mai duce, dar se teme pentru locul lui de muncă. Nu câștigă prea mult și oricum, este unic întreținător de familie. Aici intervenea de regulă minerul, în așa-numitul (în limbaj jurnalistic) vox pop. Prelua din zbor ideea și se auto-victimiza, acuzînd sistemul, dar lăudîndu-l pe Miron Cozma, singurul care era de partea lor, a minerilor. Deși se plîngea de greutatea muncii și de pericolele din subteran, refuza orice variantă care l-ar fi ajutat să iasă din mină. Acolo se câștiga totuși mult mai bine decît în orice altă parte, iar sindicatele garantau un fel de inviolabilitate a locurilor de muncă. Ce-i drept, nici nu era prea greu – nu se făcuse nici o încercare serioasă de restructurare, ba dimpotrivă, FDSN, devenit PDSR, făcea adesea trimitere la posibilul dezastru pe care l-ar produce venirea la putere a Opoziției – închiderea minelor, șomaj, sărăcie.

De regulă, venitul declarat nu era cel real. La salariul de bază, pe care minerul îl spunea reporterului, se adăugau diferite sporuri care puteau să dubleze suma. Deși se impunea restructurarea industriei miniere, inclusiv prin concedieri, minerii primeau spor de fidelitate față de regia huilei. Aveau sporuri de muncă în subteran, sporuri pentru zilele de sîmbătă și duminică, iar curentul electric se plătea în conformitate cu drepturile pe care și le câștigaseră după greva din 1977, cu 25 de bani kilowatul, indiferent de inflație și de valoarea reală a energiei electrice.

Aici era probabil singurul aspect în care minerii aveau dreptate. În perioada comunistă, prin acțiuni de tipul „5000”, „2000”, „7000”, pe care le aflasem de la colegii care lucraseră și în presa vremii, tot atîția oameni fuseseră aduși în special din Moldova la muncă în subteran. Acestor oameni li se promisese locuri de muncă și locuințe. Subteranele minelor înghițeau zilnic zeci de mii de oameni, iar blocurile ceaușiste răsăreau în Valea Jiului într-un ritm impresionant. În stagiatură, apucasem să văd cum resurse economice importante erau mobilizate exclusiv în favoarea Văii Jiului. Numai că aparenta prosperitate a zonei, lăudată prin reportaje festive, s-a dovedit a fi discutabilă. Blocurile nu aveau utilități, în Valea Jiului nu era gaz metan, oamenii foloseau butelii, greu de procurat, centralele termice funcționau cu cărbune – care, evident și paradoxal, nu se găsea!

În tranziție, cei mai mulți locuitori ai Văii Jiului se încălzeau folosind energie electrică. Consumurile erau exorbitante. Cablurile electrice pur și simplu nu rezistau sarcinilor, dînd mari bătăi de cap celor de la distribuție. Un cablu folosit la Deva pentru alimentarea unui bloc, la Petroșani abia rezista la alimentarea unei scări, atît de mare era consumul. Nu de puține ori, exasperați de frecvența cu care interveau la defecțiunile care se țineau lanț, cei de la firma de distribuție a energiei electrice apelau la presă. Însoțiți de electricieni, de șefii lor și de polițiști (cei prinși în neregulă deveneau repede agresivi), intram din apartament în apartament. Nu toate cartierele erau la fel, cele centrale ofereau condiții mai bune, dar în așa-numitul cartier Aeroport, situația era dramatică. După nivelul de agitație al omului, cînd vedea tot alaiul nostru, ne dădeam seama dacă avea sau nu bransament legal. De multe ori, se fura curent. Copii semi-dezbrăcați, trăind în mizerie, ne priveau speriați. Tatăl cîștiga destul de bine, dar banii se duceau pe băutură. Abrutizați de alcool, o parte din mineri erau violenți cu soțiile și incapabili să-și planifice un număr rezonabil de copii. În mijlocul casei trona un reșou, evident improvizat. Un bloc de BCA, beton ușor folosit în construcții, era înconjurat de cîteva ori cu sîrmă groasă, conectată direct la priză. Casetele cu conectori, numite de electricieni firide, arătau catastrofal, de parcă întreg blocul era o centrală de înaltă tensiune.

Existau desigur și mineri care trăiau bine, în locuințe decente, dar ei nu răspundeau unei poftes de a prezenta fațeta abrutizată, melodramatică a minerului. Mentalitatea era, cu mici variațiuni, aceeași, indiferent, de standardul material și funcția ocupată de individ – simplu miner, maistru, inginer. Pe măsură ce urca pe scara ierarhică, omul beneficia de sume considerabile la fiecare salariu. Mulți realizau că aceste sume nu au neapărat acoperire în cantitatea și calitatea producției, dar nu le refuzau.

Unii, puțini, lăsau să se înțeleagă că sistemul e putred în profunzime, dar atât – declarațiile erau amânate pe altă dată, peste câțiva ani, la pensie... Pensa nu era nici ea prea departe pentru un miner, care la 45 de ani putea solicita să se retragă.

Dacă ar fi să vorbim de o tentativă de re tehnologizare, atunci cazul combinei de subteran Anderson este simptomatic. Pînă prin 1996, nu exista conferință de presă la Petroșani în care să nu fie adus în discuție cazul combinei Anderson. Combina era de fapt un utilaj complex pentru exploatarea mecanizată a cărbunelui și fusese adusă prin 1992. Știam că costase vreo 12 milioane de mărci germane – echivalent, la vremea aceea, cu 6 milioane de dolari. Suma era, atunci ca și acum, imensă pentru majoritatea oamenilor. Directorii Regiei Autonome a Huilei moșteniseră combina unul după altul, fără ca ea să producă. După ce fusese adusă în țară, se dovedise că este improprie pentru tipul de abataje din Valea Jiului. Componentele ei zăceau prin diverse incinte de mine și nimeni nu-și asuma responsabilitatea de a declara fie eșecul achiziției și deci pedepsirea vinovaților, fie găsirea unei soluții de introducere în subteran, eventual cu anumite adaptări. Toți bănuiau că cineva fusese incompetent, dar tăcerea tuturor indica și un foarte posibil comision de multe sute de mii de mărci. Vina era aruncată la modul general, se promitea găsirea vinovaților, se invocau anchete în curs. Nimic concret. Pînă la urmă, s-a spus că la mina Valea de Brazi, combina fusese pusă în sfîrșit la lucru. Nimeni nu a verificat. Subiectul a fost uitat, în favoarea altora, mai spectaculoase. Cum ar fi formarea unui nou județ, mai potrivit cu ambițiile liderilor sindicali.

Județul Valea Jiului

În multe situații, sindicatele lui Miron Cozma se substituieră practic administrației publice locale.

La 4 ani de la înființarea Ligii sindicatelor miniere „Valea Jiului” a fost organizat Congresul minerilor. Atârnat de cortina vișinie a scenei de la Casa de cultură a sindicatelor, chipul unui miner, desenat stîngaci într-un medalion rotund, slujea drept fundal pentru tribuna în stil comunist. În sală, mineri, șefi de echipe, ingineri, cei din urmă mai puțin gălăgioși și mai puțin înclinați să-i ridice osanale lui Cozma – sau cel puțin asta era impresia noastră, a ziariștilor.

Mai erau și primarii orașelor din Valea Jiului – Petroșani, Petrila, Aninoasa, Lupeni, Vulcan, Uricani. Niciodată primarii nu lipseau de la

ședințele mai importante ale lui Cozma. Liga sa ajunsese o forță, atât prin faptul că putea dialoga direct cu guvernul și președintele, cât și economic. Cei peste 50.000 de angajați ai Regiei Autonome a Huilei erau membri în sindicatele lui Cozma și cotizațiile lor, însumate, ajungeau la sume ce nu puteau fi neglijate. Liderii Ligii se puteau astfel lansa în inițiative economice, deschiderea de societăți comerciale (cum de altfel au și făcut-o), subvenții, contribuții pentru fel de fel de obiective din Valea Jiului. Astfel, unii primari, exasperați de bugetele reduse primite de la stat sau formate din surse proprii, au fost nevoiți să ceară și ajutorul lui Cozma. Cel puțin la nivel declarativ, îl obțineau, dar acest lucru îi pune în stare de evisi-dependență de lider. Relativa izolare a Văii Jiului, parțial geografică, parțial dorită și indusă în mentalul colectiv nu făcea decât să-i ofere liderului un pretext pentru a-i acuza pe șefii de la Deva de nepăsare. Ceea ce, după cum reieșea din acte, era fals. Sume considerabile erau dirijate spre Valea Jiului, iar subvențiile primite direct de la Ministerul Economiei, destinate mineritului, erau uriașe. Zona rămânea însă tributară unei mentalități de asistat, iar economia rămânea mono-industrială. Toate activitățile erau, într-un fel sau altul, legate de minerit, firmele private făceau cele mai profitabile afaceri cu Regia huilei, fie că vindeau lemn de mină, alimente, haine sau echipamente diverse.

Pe acest fond, Congresul minerilor a adus în discuție, fie și la nivel declarativ, ideea de județ Valea Jiului, separat administrativ de Hunedoara, care nu ar fi avut decât să-și vadă de problemele sale, degrevată de cele ale minerilor, de care s-ar fi ocupat în primul rând Liga sindicatelor miniere. Cu aplombu-i binecunoscut, Cozma a spus, scurt – iar dacă nu ne putem înțelege, propunem noi, aici, să ne facem județul nostru, județul Valea Jiului. Au urmat urale puternice – ca întotdeauna când vorbea liderul.

Județul Valea Jiului nu s-a făcut. Expresia însă a rămas, folosită atunci când cineva dorea să arate că *acolo* era o altă lume. Și nu se spunea doar județul Valea Jiului, ci și Republica Valea Jiului, tocmai pentru a maximiza deosebirea față de cealaltă parte a județului Hunedoara, considerată normală.

O fi fost ea mai normală, dar era și foarte murdară. Mai ales în zonele care – se presupunea – trebuia să reprezinte puritatea primordială. În Parcul Național Retezat, rezervație a biosferei. Care parc, în 1994, devenise un coș de gunoi.

Capitolul VII

Retezat, dinozauri, Caritas

10 tone de gunoaie

În a doua jumătate a lunii iunie 1994, cabanele din Munții Retezat erau pustii. Meciurile din cadrul Campionatului mondial de fotbal, ce avea loc în Statele Unite, îi țineau pe oameni departe de locuri unde curentul electric era livrat de la generatoare, două ore pe zi. Cazul cabanei Pietrele (azi inexistentă, după ce a ars în 2006)...

Telefonul primit de la Octavian Arsene m-a bucurat. Arsene – pe care nu-l cunoșteam – organizase o acțiune de curățare a Retezatului, prin Agenția Națională de Turism Montan, sau ceva de genul ăsta, denumirile instituțiilor se schimbă des în România.

Plecăm în Retezat, eu și soția mea, combinând datoria reporterului cu entuziasmului celui pentru care orice drum la munte este o plăcere.

Vreo 30 de tineri, cu vârste de la 15 la 18 ani, cărau de două zile deșeurii de la așa-numitele depozite din Retezat. Depozitele astea erau grămezi de gunoaie, înalte de pînă la 2 metri, unde găseai tot ce aruncaseră turiștii în ultimii 10 ani. Cutii de conserve ruginite, celebrele conserve de carne chinezească, cunoscute turiștilor montani și care se obțineau, în comunism, cu mari pile, borcane și cioburi, hîrtii, cutii, pet-uri, a căror epocă de glorie tocmai începuse, de toate se găseau în grămezile de gunoi, aflate mai ales pe malurile lacurilor din Retezat, Bucura, Galeșu, Zănoaga. Purtînd mănuși groase de sudură, tinerii umpleau saci de plastic cu gunoaie și îi cărau în spate pînă la punctul de colectare de lîngă cabana Pietrele. Filmez, iau interviuri, timp de patru zile. Văd cum grămezile de gunoaie scad, apoi cele de la Bucura și Galeșu dispar, mutate, sac cu sac, lîngă cabană, de unde va veni să le ia un camion al armatei. Cei care umplu primii saci au noroc – cutiile de conserve, ruginite, sînt totuși destul de ușoare. La baza grămezilor se găsesc cioburi de sticlă, mult mai

grele și periculoase. Pe drumul de la Galeșu spre cabană, iau rucsacul unei fete, epuizată de greutatea bagajului.

Se strâng cam 10 tone de deșeuri, ambalate în saci. A fost prima mare acțiune de igienizare a Parcului Național Retezat. În cursul anilor care vor urma, mai multe echipe au reușit să facă din Retezat unul dintre cei mai curați munți din România.

Aflu că banii puși la dispoziția tinerilor erau destul de puțini. Mulți dintre ei acceptaseră să vină în Retezat pentru a avea parte de o ieșire de vacanță. Nemulțumiți cu suma care li se oferise pentru cazare și masă, cei care gestionau pe atunci cabana Pietrele au refuzat să-i găzduiască pe tineri, chiar dacă nu erau alți turiști. Până la urmă, norocul a venit de la unii mai familiarizați cu muntele și cu regulile sale. Membrii unui club montan amenajaseră, într-un fost refugiu, Gențiana, o cabană mai precară ca și confort, dar oferită tinerilor care au adunat gunoaiele celorlalți.

Americanii caută oase de dinozauri

În septembrie 1993, am aflat de existența dinozaurilor pitici din Transilvania, dintr-un articol apărut în revista National Geographic, ediția în limba engleză (cea în română avea să apară peste exact 10 ani!). O tânără muzeografă de la Muzeul de științele naturii din Deva, Coralia Jianu, îmi arătase revista și îmi oferise explicațiile de rigoare. De ce se presupune că erau dinozaurii pitici, cine descoperise primele fosile, unde, ce se alesese de ele. Era în perioada în care un asemenea subiect făcea vîlvă, iată, România avea ceva unic, ceva ce alții nu aveau, dar probabil că și-ar fi dorit să aibă. Dinozauri pitici...! (Ulterior, a început să circule și o glumă cu acești dinozauri pitici, o glumă auto-persiflantă: uite domnule, în România pînă și dinozaurii au fost pitici!). Pasionat de subiect, am aprofundat documentarea, ba chiar am făcut și un filmuleț despre dinozaurii din Transilvania, difuzat de o televiziune locală.

În septembrie 1994, am fost anunțați că un grup de americani făcea o vizită în zona Hațegului, într-o excursie organizată de o agenție de turism. Excursia americanilor se numea (cum altfel?) Dinozauri în țara lui Dracula. Oamenii, mai tineri, mai bătrîni, unii chiar foarte bătrîni – o bunicuță din orașul Helena, care apoi ne-a și scris, avea 80 de ani! Erau însoțiți de un expert – profesorul Dan Grigorescu, geolog, cel care descoperise ouă fosile de dinozauri pitici în satul Tuștea de lîngă Hațeg.

Toți americanii aveau ciocănele de geolog, noi-nouțe. Inoxul strălucea în soare, iar americanii, bucuroși, săpau de zor cu ciocănelele în piatra moale a dealurilor de la Sânpetru, locul unde se descoperiseră cele mai multe oase de dinozauri transilvăneni. Cîte unul găsea vreo pietricică și venea repede la profesor, cu sufletul la gură. E os de dinozauri? întreba, crispat, sperînd că va pleca acasă cu vreo relicvă preistorică. Profesorul, serios, examina pietricica cu ochi critic, apoi se strîmba, dezamăgit – nu, din păcate nu este...

După vreo două ore de explicații și căutări, nimeni nu găsise nimic semnificativ, dar toți primiseră un premiu de consolare, cîte un oscior de dinozaur, turnat în plastic.

Reputația zonei Hațeg a atras însă și oameni de știință veritabili, cum ar fi John „Jack” Horner. Horner era nimeni altul decît consultantul științific al regizorului Steven Spielberg pentru filmul Jurassic Park, profesor la University of Montana. Însoțit de un alt universitar american, David Weishampel, Horner examina și el țara dinozaurilor pitici, din cu totul alte motive decît cele ale turiștilor. Profesorul Grigorescu i-a pregătit o surpriză – a îngropat la 10 centimetri două doze de bere rece, numai bune în acea după-amiază călduroasă. I-a spus lui Horner că în acel loc se făcuse o descoperire de excepție, i-a dat un ciocan de geolog și l-a invitat să sape. În cîteva clipe, John Horner a găsit, satisfăcut, berea. Ziariștii au profitat de pauză și s-au aruncat asupra sa. *Ce va plăcut cel mai mult în filmul Jurassic Park?* Horner s-a prefăcut că se gîndește, cu o mină crispată, apoi a răspuns, foarte serios – *cu siguranță, actrița principală, Laura Dern...*

Horner nu a găsit ouă de dinouzauri pitici, dar cel puțin s-a consolat cu berea rece. Pentru cîteva sute de deponenți la Caritas, nici măcar băutura nu a mai fost o consolare.

Caritas, Robingo, Cozma, Nicolau

În 1994, primarul din Petroșani era poreclit – cel puțin de ziariști – Robingo. Semăna oarecum cu mascota unui joc interactiv, primul din România la acea dată, lansat de TVR și prezentat de Horia Brenciu. Robingo credea că a dat lovitura și că popularitatea sa va rezista pînă la alegerile locale din 1996 (n-a rezistat). Robingo, primar din partea Partidului Unității Naționale a Românilor, PUNR, își disputa cu Cozma inițiativa aducerii în Valea Jiului a lui Ioan Stoica, patronul jocului

piramidal Caritas, care-i înnebunise pe români. Primarul susținea că reușise lovitura prin legătura de partid pe care o avea cu Gheorghe Funar, primarul PUNR aal Clujului.

Între 1992 și 1994, la Brașov și apoi la Cluj, Caritasul părea formula magică pentru a te îmbogăți. Depuneai o sumă de bani și ridikai, după vreo trei săptămîni de așteptare, de opt ori suma depusă. Mulți s-au îmbogățit astfel. La Sala sporturilor din Cluj, se stătea la cozi imese pentru a se depune bani. Stoica era privit asemenea unui demiurg. Oamenii venea la Cluj din toată țara, își vindeau apartamentele, făceau împrumuturi la bănci. Se spunea că preoții veneau chiar cu banii enoriașilor. Existau informații că politicienii ridica banii peste rînd, dar cît timp jocul a mers, protejat de așa-numitul „secret al Caritasului”, oamenilor nu le păsa.

Deși Caritasul dăduse primele semne de slăbiciune încă din 1993, Stoica încerca să ducă bani la Cluj deschizînd filiale prin alte orașe.

În a doua zi a lunii noiembrie 1994, mare sărbătoare mare la Petroșani – se deschidea filiala Caritas! Primarul Robingo și Miron Cozma îl însoțeau plini de morgă pe Stoica, venit să supravegheze cu ochii lui cum erau încasați primii bani de la mineri. Coadă era, dar nu foarte mare. Cozma nu a fost prea generos cu interviurile, dar totuși a spus că era necesară deschiderea Caritasului la Petroșani, pentru ca și minerii să poată beneficia de prosperitate, etc.

Numai că prosperitatea venise pentru cei cîțiva aleși despre care se spunea că luaseră bani la doar două – trei zile după ce-i depuseseră. Ceilalți, mulți, își văzuseră economiile praf, după ce blocajele intervenite în timpul plăților au arătat că secretul Caritasului nu era infailibil. Caritasul s-a prăbușit, cîteva mii de oameni s-au îmbogățit, sute de mii de oameni au rămas fără bani, unii fără case, Stoica a intrat în închisoare.

Cozma nu a mai dat nici o declarație.

În schimb, și-a arătat mușchii la propriu, în 1995. Ziaristul Gigi Carol Nicolau, de la Academia Cațavencu. Pe acea vreme și-o căuta, cum se spune, cu lumînarea. A încercat să-l fotografieze, în timpul unui concert de muzică ușoară, ținut în aer liber. Cozma și-a asmuțit bodyguarzii pe Nicolau. S-a ales cu aparatul foto spart și ochii învinețiți. L-a dat pe Cozma în judecată. Nu mai știu exact care a fost verdictul, dar țin sigur minte că Nicolau nu s-a îmbogățit de pe urma daunelor morale pe care le-a cerut. Ce-i drept, nici Cozma nu l-a uitat.

Imaginea României în Marea Britanie

Mai 1995. Occidentul aniversează cu mare pompă împlinirea a 50 de ani de la Ziua Victoriei, 9 mai 1945, capitularea Germaniei naziste.

Consiliul comitatului Hampshire din sudul Angliei a invitat formații artistice din toate regiunile europene cu care are relații de prietenie să concerteze, timp de o săptămână, pe scenele celor mai importante orașe din comitat. Șeful biroului relații externe de la Consiliul Județean Hunedoara, Ciprian Alic, a oferit un loc unui jurnalist TV. Atunci, conta doar TVR, așa că cine să plece - Ioan Ceașescu sau Alexandru Gruian? Voi decideți, s-a extras Ciprian din dilemă. Tragem la sorți. Voi vedea Anglia...

Prima boacăna tipică românilor, la sosirea pe Heathrow, seara. Întâmplător sau nu, 13 mai. Trebuia să ajungem pe 14, dar nu s-au găsit bilete de avion și s-a decalat totul cu o zi. Se întâmplă, doar că a fost omisă anunțarea gazdelor noastre britanice. Nu exista rezervare la hotel decât din data de 14. Pe aeroport, reprezentanta Consiliului comitatului, jenată, ne-a întrebat dacă avem prevăzuți în bugetul personal bani pentru o noapte de cazare neinclusă în program. Nu aveam... Au urmat două ore de telefoane și în final s-a rezolvat, administrația a acceptat decontarea unei nopți suplimentare la hotel. Eram vreo 35 de persoane, opt oficiali și restul membrii corului *Armonii tinere* din Petroșani, dirijat de Horațiu Alexandrescu, aleși să reprezinte județul Hunedoara la spectacole.

Locuim în Southampton, locul de unde a plecat în 1620 corabia *Mayflower*, cea care i-a dus în America pe primii pelerini conștienți de scopul lor: acela de a da naștere Lumii Noi. Tot din Southampton a plecat în 1912 și Titanic, orașul este plin de monumente dedicate transatlanticului cu soartă tragică. Inginerii, muzicanții, ofițerii, toți își au monumentul lor. Mă simt oarecum copleșit de istoria acestei țări, am o senzație ciudată văzând aievea lucruri despre care citisem în cărți. La Muzeul marinei din Portsmouth, *Victory*, nava-amiral a lui Nelson, o priveam și parcă nu-mi venea să cred că, deși reparată, conservată și poate reconstruită, *o parte* din corabia aia fusese la Trafalgar!

Englezii au sărbătorit cu fast semi-centenarul victoriei asupra naziștilor. Cei din comitatul Hampshire, în frunte cu președintele Consiliului, Mike Hancock, programaseră în fiecare zi o recepție și un concert al formațiilor invitate. Pe scenele din Southampton și Portsmouth, Winchester sau Basingstoke au cântat și au dansat olandezi și letoni, români și unguri, basci și germani, alături de englezi, firește. Priveam uimit defilarea celor din public, între care se numărau Sirs și Ladies, primari cu

colane aurite, o *high society* pe care o văzusem doar prin filme. „...and you are maybe from Bosnia...?” m-a întrebat cu studiată deferență un moș, pentru care cred că puteam fi de oriunde. Nu m-am înșelat, când i-am răspuns că sînt din România, a scos cel mai englezesc „Oh...!” posibil, care putea însemna orice. Dar eram în 1995 și compatrioții mei mai puțin dedați spre finețuri nu ajunseseră încă în număr mare în Anglia, ceea ce făcea ca „imaginea” țării în Albion să fie oarecum bună. Fapt întărit și de clasamentul neoficial al prestației grupurilor artistice, ocupat detașat de corul românesc din Petroșani. Băieții și fetele din cor, unii elevi, alții angajați pe la diverse firme, i-au ridicat în picioare pe englezi. *Tinere, dă-te puțin la o parte, nu văd*, mi-a atras atenția o cucoană, incomodată de trepiedul camerei video, dar absorbită de ceea ce românii interpretau pe scenă. Amuzant, pe locul al doilea au ieșit ungurii, care aduseseră o întreagă orchestră simfonică.

În concluzie, lăsasem o impresie bună, ceea ce l-a determinat pe Mike Hancock să propună inaugurarea unei *Case a județului Hunedoara* în comitatul său. Proiectul nu s-a finalizat, pentru că englezul a devenit europarlamentar, locul său în fruntea consiliului comitatului a fost ocupat de un alt politician, mai puțin deschis relațiilor cu o regiune subdezvoltată economic din estul extrem al Europei.

TVR a difuzat reportajul meu în jurnalul principal de știri. Hunedoara a fost singurul județ invitat oficial să ia parte la ceremoniile prilejuite de aniversarea Zilei Victoriei în Marea Britanie.

...Et Sa Majeste, King Michael, qu'est-ce qu'il a dit...?

Sfârșitul anului 1995 m-a găsit în București, cursant al Școlii BBC de jurnalism TV. Între colegi, Alessandra Stoicescu de la Antena 1 și Cătălin Radu Tănase de la PRO TV. Ultimul s-a retras înainte de terminarea cursurilor, nu mai știu exact de ce.

Școala funcționa în sediul Universității de artă teatrală și cinematografică. Cel mai important eveniment al perioadei fusese, categoric, decesul liderului opoziției, Corneliu Coposu. Am petrecut multe ore filmînd fel de fel de interviuri cu personalități venite la catafalcul lui Coposu, deșu la sediul PNȚCD. Înainte cu o zi de înmormîntare, la aeroportul Otopeni au sosit Ana de Bourbon – Parma, soția regelui Mihai și principesa Margareta. În holul aeroportului, înghesuiala era de nedescris. Nu se știuse dacă regele va veni personal la funeralii. Pentru a nu fi întîmpinat cu un refuz, fostul suveran român a preferat să stea deoparte de București. Vizita sa din 1992 scosese pe străzi peste 1 milion de oameni.

Gărzile de corp ale reginei Ana au făcut cu greu față mulțimii de ziaristi și simpatizanți veniți la aeroport. O coloană de mașini ale membrilor PNȚCD și ale altor partide din opoziție (se vedea după varietatea autoturismelor și starea lor tehnică faptul că erau puse la dispoziție prin amabilitatea proprietarilor, opoziția nu avea atunci la dispoziție mașini prea luxoase) aștepta în fața aeroportului. Cu greu, regina și principesa și-au făcut loc pînă la un Mercedes alb, zîmbind și făcînd cu mîna oamenilor.

Eram cu camera video pe umăr, încercînd să surprind imagini cît mai variate. Eram pe post de cameraman, iar colega mea de la Școala BBC, Atena Bondoc, ulterior director al stației locale PRO TV Brăila, era reporter dar decuplase microfonul, pentru ca mulțimea să nu se împiedice de fir. Eram deci pe cont propriu. Coloana s-a pus încet în mișcare. Am mărit pasul, apoi am început să alerg. Ceilalți operatori abandonaseră cursa. Mașinile s-au oprit la bariera care bloca intrarea. M-am trezit brusc chiar în fața geamului mașinii în care se aflau regina și principesa. Aceasta din urmă era pe locul din partea mea, dar puțin întoarsă cu spatele. Regina în schimb m-a văzut, a zîmbit și a făcut-o atentă pe principesă, care s-a întors și a deschis geamul, privindu-mă întrebător. Cu camera pe umăr, cu un ochi în vizor și celălalt deschis, să le pot vedea și direct, eram foarte emoționat de a fi față în față cu cele două personaje. Mai stătusem lîngă Ion Iliescu, Emil Constantinescu sau alți demnitari, dar nu lîngă regi. Vrînd să întreb ceva, am încurcat limbile, obținînd un melanj de *frangleză*: *Et Sa Majeste, King Michael, qu'est-ce qu'il a dit? Se pare că m-am făcut totuși înțeles, pentru că regina a răspuns C'est tres triste, Sa Majeste, tres triste...* Coloana de mașini s-a pus în mișcare și am rămas pe loc, mulțumit de această exclusivitate bilingvă.

Seara, la sediul PNȚCD, mulțime că nu puteai arunca un ac. Venisem cu mult înainte și profitasem de faptul că-l cunoșteam pe doctorul Berciu de la Alba Iulia, la acea dată deputat al partidului. Mă plasasem strategic, la capătul catafalcului opus intrării. Erau din nou acolo Emil Constantinescu, Ion Diaconescu, despre care se spunea că nu va reuși să conducă PNȚCD așa cum a făcut-o Coposu.

Intrarea reginei a fost urmată, imediat, de sute de declanșări ale blitzurilor de la aparatele foto. Regina și principesa au ajuns cu greu într-o parte a sicriului, au sărutat o icoană sprijinită de mîinile împreunate ale lui Corneliu Coposu, apoi au ascultat slujba religioasă.

Ieșirea s-a făcut cu mare dificultate. Cordoane de polițiști și gărzi de coro încercau să delimiteze un traseu pentru trecerea automobilelor. Mulțimea, cu lumînări aprinse în mînă, se întindea de la sediul PNȚCD pînă spre Intercontinental.

A doua zi, înmormântarea celui supranumit Seniorul a adus din nou, în cortegiul funerar, o mare de oameni. O cruce imensă, albă, din pînză, era purtată de mulțime. Sevedea cel mai bine de sus, fie de la etajele clădirilor mai înalte, fie din elicopterele posturilor TV care avuseseră destui bani să le închirieze. Mulți regretau că Corneliu Coposu nu mai trăise cel puțin un an, pînă în 1996, anul alegerilor.

PRO TV, vîntul schimbării

Pe 1 decembrie 1995 postul de televiziune PRO TV a început să transmită la nivel național. Profesorul nostru britanic de la Școala BBC, Michael Mulford, își adusese și el contribuția, ocupîndu-se de pregătirea știriștilor.

Peisajul televizual românesc s-a schimbat mult odată cu apariția noului post cu acoperire (cvasi)națională. Stilul alert de prezentare, maniera directă de redactare a textului scris, noul look al prezentatoarei Andreea Esca au fost tot atîtea elemente stimulative pentru restul televiziunilor, chiar dacă unele – precum TVR – încercau să le ignore. Pe Esca o rețineam de la experimentul SOTI TV, pe vremea cînd eram la stația locală TV Deva. Pe lîngă TV Deva, cei de la SOTI erau amatori. La PRO TV însă, am revăzut o Andreea Esca schimbată, chiar dacă nu agream neapărat stilul abrupt al prezentărilor. Erau utilizate din plin vox-pop – urile, adică acele opinii despre un subiect emise de oamenii obișnuiți, oamenii de pe stradă. Școala BBC definea vox-pop – ul (de la latinescul vox populi, vox dei, adică vocea poporului, vocea zeilor) drept sarea și piperul unui reportaj. Îmi amintesc că imediat după ce am absolvit cursurile acestei școli, a început să introduc vox-pop în știrile mele. Replica redactorului de la București, obișnuit cu relatări seci, a fost: *de ce naiba vorbesc atîția oameni în reportajele tale...?*

PRO TV a însemnat pentru noi, cei de la TVR, un efort mult mai mare. Apăruse concurența. Pînă atunci, fiind singura televiziune cu acoperire națională, nu ne făceam probleme legate de transmiterea cît mai rapidă a unui material filmat. Ce dacă nu ajunge astăzi? Oricum sîntem singurii... După ce PRO TV a angajat corespondenți teritoriali, fiecare încerca să-i sufle celuilalt știrea. A fost poate perioada cea mai prolifică și mai corectă a concurenței de televiziune, înainte ca știrile să devină un melanj de subiecte adevărate și fapt divers.

În 1996, bătălia s-a dat între PRO TV și TVR. Mi s-a propus să mă duc corespondent la PRO TV, promițîndu-mi-se bani mulți. Nu însă și autoturism și cameră de filmat. *Îți voi da bani destui ca să te poți duce și cu*

taxiul la filmare, mi-a spus Sergiu Toader, pe atunci șeful știrilor la PRO TV și fost student (ca și mine) al lui Michael Mulford de la BBC. Nu am avut suficientă încredere în el, iar TVR mi se părea mult mai sigură. Sistemul de promovare a valorilor la TVR era însă deficitar și așa a și rămas, după părerea mea. Din teritoriu nu aveai nici o șansă să ajungi la postul central, oricât de bun ai fi fost, chiar dacă ți se recunoștea valoarea. La PRO TV, tocmai asta făceau – erai bun, puteai avansa.

Ulterior, s-a întâmplat să-mi pară și rău că nu m-am dus. Evenimentele se succedau totuși cu suficientă rapiditate pentru a fi cu totul acaparat de ele.

Domnule ministru, dumneavoastră comandați și noi le mutăm...!

Redactorul-șef adjunct al Actualităților teveriste, Ilie Mircescu, m-a chemat la București la jumătatea lunii decembrie. *Știi să filmezi?* m-a întrebat. Știam. Învățasem, cum se spune, din mers, de la colegul meu Ovidiu Munteanu, un cameraman remarcabil. *Mergem împreună la Atena, e acolo o conferință economică unde va participa Mircea Coșea, ministru de stat, președintele Consiliului pentru reformă, și Alexandru Mironov, ministrul tineretului.*

Conferința economică era de fapt o reuniune a Camerei de comerț eleno – române. Sosiți pe aeroportul din Atena, am asistat la o mică „segregare” – ministrul de stat Coșea a plecat cu un Mercedes al ambasadei, în timp ce Mironov a venit cu autocarul unde se găseau toți membrii delegației. Cea mai simpatică fază din cele trei zile ale conferinței a avut loc la doar două ore de la sosire și nu a avut de fapt nici un fel de legătură cu misiunea oficială. Pe străduțele înguste din Atena, șoferul autocarului, deși grec, a reușit să blocheze o intersecție în cruce, nu neapărat din vina sa, ci pentru că două autoturisme erau parcate pe cele două părți ale străzii atât de aproape, încât printre ele nu putea trece un alt autovehicul. În spate coloana în așteptare creștea rapid, în față nu puteam trece, iar străzile laterale erau blocate de masivul nostru autocar. Șoferul devenise speriat de posibila sosire a poliției, dar soluția a fost găsită în cel mai pur stil românesc. Toți cei din delegația oficială, majoritatea directori în ministere sau în bănci, ne-am dat jos și ne-am așezat lângă unul dintre autoturisme. *Domnule ministru, dumneavoastră comandați și noi îl mutăm...* a spus cineva *...doi...trei...și...* Sincronizați de Mironov, în câteva minute autoturismul a fost mutat și autocarul a trecut mai departe, în timp ce noi toți îl auzeam pe șofer spunând

evharisto, evharisto, adică mulțumesc, mulțumesc, roșu în obraji de jenă, dar fericit că o scosese la capăt în această manieră inedită.

Conferința în sine, deși a beneficiat de participarea unor înalte oficialități elene, nu a adus rezultate spectaculoase. S-a vorbit despre birocrație, despre legislația insuficient pusă la punct, dar tonul în general a fost optimist, uzându-se de acel limbaj diplomatic ce lasă deschisă orice cale, iar organizarea a fost de nota 10. Pentru anul 1995, era o lecție de PR, într-o Românie în care acest aspect era la începuturi și se făcea cam după ureche.

Capitolul VIII

1996, anul schimbării

Vegas

Miron Cozma nu l-a uitat pe Gigi Nicolau. S-au reîntâlnit în restaurantul Vegas din Petroșani, în vara lui 1996. A fost ultima mare ispravă a liderului înainte de prima arestare.

În dimineața de 25 mai, plec spre Petroșani, însoțit, ca de obicei, de colegul meu Ovidiu Munteanu, cameramanul echipei. Cu noi vine și Constanța Corpade, corespondenta cotidianului *Adevărul*. Motivul – cu o seară înainte, Miron Cozma și camarila sa devastaseră restaurantul Vegas din Petroșani.

Ajungem. În fața localului, ne întîlnim cu Gigi Nicolau. Vegasul funcționa la ultimul etaj al magazinului universal Jiul din centrul Petroșaniului. Firmă kitsch. Restaurant scump, se investiseră în el vreo 2 miliarde de lei, pe atunci foarte mulți bani. Decorul, de cabaret, catifea vișinie, oglinzi. Complexul era compus din restaurant, fast-food, sală de biliard. Sala de biliard era praf – mesele răsturnate, cu picioarele rupte și suprafața sfișiată. Ovidiu se bucură găsind bila 13. O filmează în amorsă, adică vedem bila mare, în plan apropiat, în timp ce în planul doi se văd mesele răsturnate. Efect bun pentru telespectatori. Patronul, sau unul dintre patroni, sau directorul general, Pavel Haiducsi, avea unul dintre ochi bine învinețit. Își suflecă mâinile și ne arată echimozele de pe brațe, semne ale unor lovituri date fără menajamente. Ne mai arată și certificatul medico – legal, să nu cumva să avem îndoieli.

Cu două seri înainte, Cozma venise la Vegas însoțit, ca de obicei, de bodyguardzi. Tipii, după spusele lui Haiducsi, începuseră să joace biliard, dar s-au pus pe scandal. Haiducsi a intervenit, dar Cozma le-a luat apărarea și l-a pocnit pe patron. Apoi, gardiștii sindicalistului l-au fugărit pe scări. Prin zonă, vîndu-l, ca de obicei, pe Cozma, Gigi

Nicolau a fost și el îmbrâncit de bodyguardzi. Și-a găsit scăparea lângă un parlamentar PNȚCD, aflat la o masă în local.

Văzînd că le-a scăpat patronul, cei din camarila lui Cozma au devastat localul. Haiducsi depusese și plîngere la poliția din Petroșani, dăduse o declarație, dar ancheta nu părea să înainteze, Cozma beneficia de un fel de protecție în Valea Jiului, puterea și influența sa erau mult prea mari pentru a fi tras la răspundere serios pentru abuzurile sale. Haiducsi era convins că plîngerea sa ajunsese în mîinile lui Cozma. În timp ce ne luăm notițe, sună telefonul. Răspunde Haiducsi. Acoperă receptorul și îi șoptește Constanței Corpade, la acea vreme o ziaristă extrem de bine informată, dar și de agresivă în același timp – *este șeful poliției, David...*Gheorghe David era comandantul Poliției Petroșani. Peste ani, în 2005, va fi arestat și închis pentru complicitate la constituirea unui grup de criminalitate organizată. În 25 mai 1996, David i-a cerut lui Haiducsi să se împace cu Cozma și astfel să fie considerat încheiat incidentul Vegas. Constanța Corpade a pus reportofonul la receptor și a înregistrat convorbirea. Patronul a refuzat împăcarea, spunînd că a fost prea crunt bătut pentru a se împăca cu Cozma.

Seara, pe toate posturile TV, incidentul Vegas s-a aflat la loc de cinste, ca de altfel și a doua zi, în paginile cotidianelor centrale și locale. Nu s-a întîmplat nimic notabil. Procesul a mai fost o vreme în atenția presei, dar erau atît de multe amînări, încît toată lumea și-a pierdut interesul. După o vreme, s-a spus că Haiducsi căzuse la pace cu Cozma, fiind amenințat sau plătit de cel din urmă. Episodul Vegas s-a adăugat celorlalte isprăvi ale liderului minerilor, considerat invulnerabil. Dar 1996 ar fi trebuit să-i dea de gîndit lui Cozma. Politic, era așteptată schimbarea. Ion Iliescu și PSD, considerați susținători ai lui Cozma, păreau că se află în pierdere constantă de viteză.

La mai puțin de o lună, un alt episod avea să confirme că oamenii prindeau curaj. Valeriu Piscoi, antrenor al unei echipe de popice din Valea Jiului, a decis, după propriile spuse, „*să-i dea pe toți în gît*”.

Intermezzo cu Gregorian Bivolaru

La două zile după episodul Vegas, am plecat spre Sarmizegetusa Regia, vechea capitală a regilor daci. Fusese anunțată o reuniune a yoginilor lui Gregorian Bivolaru, șeful grupării MISA – Mișcarea pentru integrare spirituală în absolut.

Drumul spre Sarmizegetusa Regia nu era – nu este nici acum – foarte ușor de făcut. Pentru a parcurge ultima porțiune, am abandonat vechea noastră Dacie 1310 break. În toți anii pe care i-am petrecut ca reporter în Televiziunea Română, am avut parte mereu de hîrburi, cu o excepție – cel al madatului directorial al Alinei Mungiu – Pippidi, secundată, în calitate de redactor-șef, de Anca Toader. Pline de bune intenții, șefele noastre au decis să ne dea un autoturism nou-nouț, un ARO de teren. Motorul era însă din cele pe benzină. Deși nou, era uzat moral. Ajungea să consume uneori de trei ori mai mult decît o biată Dacie. Ajunseseră să ne pară rău de atît de mulți bani aruncați, așa că pînă la urmă am decis că e mai bine să propunem schimbarea energofagului ARO. Șefele se schimbaseră între timp, așa că am primit din nou o Dacie. Nu veche, foarte veche.

Revin. Am parcurs cam un kilometru de drum, ultimul, pe jos. În locul unde lăsasem mașina, nu ne-am putut opri să nu admirăm mulțime de autovehicule elegante, majoritatea cu număr de București. Yoginii păreau oameni extrem de înstăriți, multe din autoturisme erau de teren, noi.

Sosim în centrul vechii capitale dace. Mulțime de oameni, poate cîteva sute, îmbrăcați în alb, atît bărbații cît și femeile. Bivolaru părea cel mai bătrîn, ceilalți aveau, majoritatea, pînă în 40 de ani. Din boxe se revărsa o muzică ce îmi suna cunoscut. Îmi plăcuse la nebunie, copil fiind, filmul lui Sergiu Nicolaescu, *Mihai Viteazul*. Reținusem părți din coloana sonoră. Una din aceste părți crea acum atmosferă printre yoginii din Munții Orăștiei. Grupuri – grupuri, se îndreptau spre zona așa-zisului calendar dacic, acea structură circulară, marcată cu stîlpi din lemn de diferite înălțimi. La fel ca mașinile, oamenii erau și ei foarte bine făcuți – bărbați înalți, zvelți, femei frumoase, al căror corp suplu se ghicea cu ușurință prin pînza subțire, traversată de razele soarelui. Bărbații aveau bocanci sau opinci, femeile erau în majoritate desculțe. Unul dintre yogini purta o pălărie cu pană semirodundă, ca acelea din Bistrița. De fapt, cămășile lungi, albe, fuseseră decorate, după inspirația fiecăruia, cu elemente care să le apropie cumva de costumul popular românesc.

Încet, lua naștere un fel de spirală. Bărbații și femeile se așezau pe grupe de cîte 12, dirijați de vocea unuia care părea a face parte dintre șefi. Între timp, Bivolaru tocmai avusese un incident cu reporterul Pro TV, Nicu Gheorghiu, care încercase să filmeze pe ascuns, încalcînd astfel interdicția yoginului-șef. Gheorghiu susținea că Bivolaru îl bruscase și ne cerea să fim solidari cu el. Nu văzusem dacă îl bruscase

sau nu, dar auzisem cînd Bivolaru ne ceruse să nu filmăm. Filmasem și noi pe ascuns, dar Ovidiu fusese mai abil, Bivolaru nu observase. Doream un interviu cu liderul, așa că nu am intrat în scandal. Bivolaru s-a mai potolit, a acceptat să vorbească. Ne-a spus ceva despre interferențele dintre yoga și creștinism și despre proprietățile magice ale Sarmizegetusei. Veniseră acolo să se încarce cu energie și să concentreze energiile cosmice spre România.

În spatele lui, yoginii spuneau Tatăl nostru.

Previziunea lui Costel Alic

În data de 16 iunie, avusese loc al doilea tur de scrutin al alegerilor locale. Majoritatea primăriilor din marile orașe fuseseră cîștigate de opoziție, adică de candidații Convenției Democratice din România. Liderii CDR erau euforici. Numele lui Corneliu Coposu, invocat mereu ca un fel de înger păzitor, era pe buzele tuturor. N-a trăit să-și vadă visul cu ochii...Coposu murise în toamna anului precedent, 1995.

Marea de oameni care însoțise sicriul lui Corneliu Coposu anunța un fel de reconciliere a românilor cu cel pe care în 1990 îl jigniseră.

Acum, cei din CDR erau siguri că vor cîștiga și alegerile generale din toamna lui 1996. Prefectul județului Hunedoara, Costel Alic, a convocat, imediat după al doilea tur de scrutin al localelor, o conferință de presă. Ne-a prezentat, nu foarte afectat, rezultatele. Avea același aplomb și realism care, în pofida faptului că de numele lui erau legate fel de fel de scandaluri și controverse, continuau să-l facă simpatizat de presă.

Ce se va întîmpla la generale? a fost întrebat Alic.

Cu un aer complice, a răspuns: cred c-o să ne cam facem bagajele...

La Deva, cel mai tînăr primar de municipiu din țară

În majoritatea reședințelor de județ, cîștigători ai alegerilor au fost reprezentanții ai opoziției. La Deva, lupta s-a dat între candidatul liberal și cel al Partidului Alianței Civice. Țărănistul Ovidiu Hagea, prieten da familie cu părinții și bunicii mei din partea mamei, primarul în funcție la data alegerilor din 1996, nu a mai candidat. În 1992, el concentrase toată simpatia și speranțele celor ce simpatizau cu opoziția, așa-numită democratică. În perioada obsedantului deceniu, 1950 – 1960, student

fiind, stătuse prin pușcării, acuzat de uneltire împotriva statului comunist. Este menționat în cartea scrisă de Ion Gavrilă-Ogoranu și Lucia Baki, „Brazii se frîng, dar nu se îndoie”. Hagea fusese condamnat la 16 ani de pușcărie. Primar, a fost un om cu foarte mult bun-simț. Nici măcar adversarii nu aveau tupeul să se lege de el, pentru că impunea prin politețe. A acceptat că este nevoie de un om care să candideze, iar Deva, deși oraș relativ mic, a intrat astfel în rîndul reședințelor de județ conduse de primari ai opoziției. În 1996, nu a dorit un nou mandat. Oricum, știa că lupta se va da între colegii săi de crez politic.

Pe Mircea Muntean l-am cunoscut absolut întâmplător. Ne duceam copiii la aceeași grădiniță. Nici nu știam că este membru al vreunui partid. Aparent timid, avea în 1996 32 de ani.

Cînd Partidul Național Liberal a decis să-l arunce în luptă pentru primăria Deveii, nimeni nu-l credita cu prea mari șanse. Era reținut și nu avea discurs. Spre deosebire de el, viceprimarul în funcție, Virgil Boca, membru al Partidului Alianței Civice, era extrem de activ, avea ceva realizări în portofoliu, stăpînea legislația și cunoștea mecanismele destul de precare după care funcționa atunci administrația publică locală. Boca avea un fel de a fi care nu-l făcea însă prea simpatic, din cauza aroganței. Oricum, Boca se vedea cîștigătorul alegerilor și nu acorda o prea mare atenție tînărului său oponent, aproape invizibil în media.

Am mai spus – era greu să rezizi pasiunilor, chiar ziarist fiind, prin urmare teoretic perfect echidistant. Cînd vedeai însă emoțiile dezlănțuite, nu prea puteai rămîne deoparte. Pentru că Ovidiu Hagea nu mai candida, nu m-am angrenat foarte tare în susținerea unuia sau altuia dintre candidați, dar eram bun prieten cu mulți dintre susținătorii lui Mircea Muntean. Îl simpatizam pe Muntean pentru că îmi era și foarte apropiat ca vîrstă. Am refuzat să fac jocul adversarilor săi, în special al celor din PSD, care doreau să se folosească de influența pe care o aveau în TVR prin intermediul structurilor partinice de vîrf. Era atunci relativ ușor, dacă doreai cu tot dinadinsul, să realizezi reportaje cu scopul de a discredita pe unul sau altul dintre candidați. Orice mișcare socială era pusă pe seama opoziției.

Campaniile electorale nu erau foarte elaborate în 1996, mai ales cele pentru alegeri locale. Mircea Muntean a fost promovat foarte mult prin afișe și posturi de radio locale, dar fără apariții directe. Din perspectiva de acum, este oarecum amuzant efortul făcut de sfătuitoarii săi pentru a-l promova pe el, la acea oră un cvasi-necunoscut, care avea însă un atu imbatabil – tinerețea, ba chiar un fel de candoare ce contrasta

tranșant cu aparițiile în general comunistoide ale altor candidați. De altfel, Convenția Democratică din România propunea la acea dată alte tipuri de candidați, atât pentru locale, cât și pentru generale. Păreau cumva mai cu ștaif, mai europeni, dacă ar fi să mă gândesc de exemplu la Sorin Dimitriu, cel care va deveni apropiat de Emil Constantinescu și a fost apoi un oaspete frecvent al județului Hunedoara. Nu exista acces pentru candidații locali la televiziuni naționale, nu existau panourile publicitare imense de astăzi, soluția cea mai la îndemână erau clasicele afișe și posturile locale de radio și TV. Lucian Morogan, cel care a fost principalul sfătuitor al lui Mircea Muntean în 1996, s-a folosit din plin de ceea ce oferea piața, reușind să reducă dezavantajul pe care-l avea Muntean din cauza anonimatului.

A fost o strategie bună de campanie, în condițiile în care la Deva oamenii își doreau o schimbare, iar tînărul Muntean părea cel mai îndreptățit să o producă.

În 1996, Mircea Muntean, membru PNL, a devenit cel mai tînăr primar de municipiu reședință de județ din România. Reușita sa a produs efecte majore asupra conjuncturii politice din zonă. Deva a devenit, pentru multă vreme, un fief liberal. În scurt timp, Muntean a devenit un politician abil și un adversar de temut. A câștigat detașat alte trei rînduri de alegeri pentru funcția de primar – în 2000, 2004 și 2008. A mai evitat și alte confruntări cu contracandidații săi, tot din considerente de tactică electorală. Fiind mereu cel mai bine plasat candidat, nu dorea să ofere celorlalți posibilitatea să-și ridice popularitatea pe seama sa. Se poate spune că Mircea Muntean a avut de-a lungul timpului cele mai bune campanii electorale pentru alegerile locale din municipiul Deva.

Defecțiunea Valeriu Piscoi

Cînd ne-a sunat Valeriu Piscoi, prezentîndu-se drept antrenor de popice, nu am intuit valoarea celor ce avea să ne spună. Veniți la Petroșani, n-o să vă pară rău, se ruga de noi antrenorul. Însoțitoarea noastră constantă, Constanța Corpade, și-a reluat locul de pe bancheta din spate a Daciei TVR.

În pofida părului alb, Piscoi se ținea bine. Locul de întîlnire era același Vegas, dar în 19 iunie, la aproape o lună de la scandalul cu Haiducsi, care era și el de față. De fapt, Haiducsi îi sugerase lui Piscoi să ne cheme.

Domnilor, vă voi vorbi despre banii negri din sporturile Văii Jiului, ne-a anunțat ritos Valeriu Piscoi. Apoi ne-a explicat mecanismul. Cel de la popice, dar ne-a asigurat că funcționează perfect și la celelalte sporturi, cu singura deosebire că beneficiile sînt mult mai mari. Echipa masculină de popice din Vulcan, Valea Jiului, era una cu cotă, iar Valeriu Piscoi o condusese spre un titlu mondial. Dar din echipă nu făceau parte doar opt jucători, cîți ar fi fost necesari, susținea Piscoi. Erau șaisprezece. Opt dintre ei, recrutați dintre minerii din subteran, făceau figurație, dar pe bani mulți. Trebuie spus că sporturile Văii Jiului erau subvenționate din bani publici, în special proveniți de la Regia Autonomă a Huilei. Figuranții erau plătiți ca mineri în subteran, cu salarii mari, dar nu lucrau în subteran, pentru că făceau parte din echipa de popice. Dar nici popice nu jucau, pentru că erau rezerve. Nu prea mergeau nici la antrenamente. La atîtea avantaje, ce trebuia totuși să facă? Să returneze o parte din banii primiți ca salariu, sub formă de banii negri, către conducerea echipei de popice. Banii erau împărțiți între șefii clubului.

De ce se supărase Piscoi? Pentru că fluxul banilor negri trecuse cu o lună în urmă pe lîngă el, fiind astfel scurt-circuitat din ordinul președintelui de club. Așa că Valeriu Piscoi a decis să joace totul pe o carte – chiar dacă ar fi fost și el cercetat, i-a dat pe toți „în gît”, cum s-a exprimat.

Piscoi a mai spus și că echipa feminină de popice nu avea performanțe, dar pleca în deplasări. Știți ce scop are echipa feminină? ne-a întreat Piscoi, cu o strălucire malițioasă în ochi. Să furnizeze dame de companie pentru antrenori, iată, ăsta este adevărul, a adăugat antrenorul. Ca ziarist, nu puteam scăpa o asemenea afirmație, pe care am introdus-o în reportajul pentru TVR, difuzat în aceeași seară. Piscoi a fost dat în judecată de fetele din echipă. A încercat să spună că vina aparține reporterului, adică mie. A încercat să mă facă să recunosc că eu greșisem. Din fericire, colega mea Constanța Corpade înregistrase discuția pe reportofon. *Vin martor, domnule Piscoi, i-am spus, dar o să redau înregistrarea de pe reportofon, nu voi spune că eu am greșit.* Nu m-a mai chemat martor.

Piscoi a spus însă și alte lucruri interesante. Anume că popicele sînt totuși un sport modest ca număr de jucători. La fotbal, situația se schimba radical. În Valea Jiului activau nu mai puțin de 18 echipe de fotbal. Practic, fiecare din cele 15 exploatări miniere reunite în Regia Autonomă a Huilei avea propria echipă de fotbal, unele chiar două.

Numărul de jucători era mult umflat, după modelul echipei de popice. Se adunau mult mai mulți bani negri, cam un miliard de lei în fiecare lună, dacă ar fi să-l credem pe Valeriu Piscoi. În 1996, un miliard de lei era o sumă uriașă.

Mă omoară Cozma când vine, repeta la răstimpuri Piscoi, începând să realizeze dimensiunea afirmațiilor sale. I se făcea frică, dar nu mai putea da înapoi. În aceeași seară, la TVR și a doua zi în Adevărul, scandalul banilor negri din sport a făcut audiență.

Așteptam anchete de proporții, care însă, dacă au fost deschise, nu au fost făcute publice. Cozma nu l-a omorât pe Piscoi, dar procesul acestuia cu fetele din echipa de popice s-a întins pe mulți, mulți ani. După venirea la putere a CDR, în noiembrie 1996, s-a pus la un moment dat problema ca Valeriu Piscoi să devină directorul Direcției de tineret și sport a județului Hunedoara, pe motiv că avusese curaj să i se opună lui Cozma și să dea în vileag scandalul banilor negri din sport. Până la urmă, nu a ajuns director, pentru că s-a considerat că totuși, ani buni, fusese beneficiarul acelor sume sustrate din banul public.

Sucesiunea scandalurilor în care apărea numele lui Cozma părea să anunțe un deznodământ dramatic. Numărul curajoșilor începea să crească.

Iosif Bocan - „*Nu pot conduce din cauza lui Cozma...*”

22 iulie 1996. Directorul general al Regiei Autonome a Huilei din Petroșani, Iosif Bocan, a demisionat din funcție. Colegii de la cotidianul Matinal, ce apărea și se difuza în Valea Jiului, mi-au telefonat. *Vino repede, Bocan a demisionat din cauza lui Cozma, pe motiv că nu poate conduce regia din cauza presiunilor sindicale*, mi-a spus Mihai Barbu, pe atunci redactorul-șef al ziarului.

Îl cunoșteam de mai mulți ani pe Bocan, fusese director pe la mai multe exploatări miniere. M-a primit imediat, era singur în birou. *Nu dau declarații în fața camerei, mi-a spus. Poți să mă filmezi, poți să filmezi hîrtia pe care mi-am scris demisia, dar la momentul ăsta nu dau declarații*. Demisia fusese trimisă deja la minister. Era foarte succintă – Iosif Bocan demisiona pretextînd că imixtiunile sindicale îl împiedică să-și exercite atribuțiile de director general al regiei.

Iosif Bocan nu a mai revenit asupra deciziei. A circulat chiar varianta că Miron Cozma a dus demisia lui Bocan la ministrul economiei

din acea vreme, Dumitru Popescu, care a aprobat-o fără să încerce să-l mai convingă pe director să revină asupra hotărârii sale. Se mai spunea că Bocan avusese și el complicitățile sale cu Cozma, dar demisia i-a atenuat vina și l-a transformat într-un fel de disident. S-a înscris în Partidul Alianței Civice, considerat intelectualist, aflat în opoziție cu PDSR.

După retragerea de la conducerea regiei, Bocan nu a continuat în nici un fel să-l combată sau să polemizeze cu Miron Cozma. Și-a găsit refugiu în cadrul unei firme private.

PAC, bani pentru 30 de secunde

Toamna lui 1996 a fost una extrem de obositoare. Televiziunea Română stabilise că vizitele electorale ale fiecărui candidat vor face obiectul câte unui reportaj de 30 de secunde. Eram corespondent pe două județe, Hunedoara și Alba, așa că am avut mult de alergat după candidați. Din a doua jumătate a lunii septembrie au început vizitele prezidențiabililor. Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Gyorgy Frunda, Nicolae Manolescu, Gheorghe Funar, Tudor Mohora, Ioan Pop de Popa, Corneliu Vadim Tudor au fost, fiecare, cel puțin o dată la Deva și cel puțin o dată la Alba Iulia.

Miron Cozma își depusese și el candidatura pentru un post de senator. În comuna hunedoreană Pui, s-a întâlnit cu Gheorghe Funar. Nu am ajuns la întâlnire, dar colegii din presă mi-au povestit ulterior că cei doi, urcați pe câte o ladă, în mijlocul propriilor simpatizantă, strigau „*Funar președinte*” sau „*Cozma senator*”, de la caz la caz.

Cea mai interesantă fază electorală am trăit-o însă la Alba Iulia. Prezidențiabilii veneau în special să-și facă cruci la Catedrala Reîntregirii, construită între 1921-1923 pentru încoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria ca suverani ai României Mari. Printre candidați, președintele Partidului Alianței Civice, PAC, Nicolae Manolescu. Însoțit de suita sa, Manolescu a ieșit de sub portalul catedralei spre piața din față. În același timp, din partea opusă venea spre biserică un alai de nuntă, cu mire, mireasă și muzicanți. Când distanța dintre alai și cei de la PAC a ajuns la vreo 200 de metri, muzicanții, care erau în față, l-au recunoscut pe Manolescu, s-au dat puțin la o parte și au început să cânte Mulți Ani Trăiască. Mirele, mireasa și nașii se îndreptau direct spre Manolescu. Ovidiu a început să filmeze, convins că se va petrece o scenă electorală, cu Manolescu îmbrățișându-i pe tineri. Cîțiva

metri... Brusc, cei de la PAC au schimbat traseul, trecînd la doi metri de cei din alaiul de nuntă, care și ei se așteptau să fie felicitați de politician. N-a fost să fie. Nicolae Manolescu nu era un lider populist, nu-l prindeau efuziunile și băile de mulțime. Avînd de ales între felicitările electorale și teama de a nu fi pus în posturi care nu i se potriveau, Manolescu a preferat varianta neimplicării. Poate că alaiul de nuntă nu i-ar fi adus cîștigarea alegerilor, dar în mod sigur nuntașii s-ar fi simțit flatați dacă ar fi fost felicitați, mai ales că, după aparențe, era o nuntă de țară.

Am explicat anterior că simpatiile mele politice s-au îndreptat mereu spre dreapta, chiar dacă postura de reporter îmi cerea neutralitate. Dacă nu puteam favoriza, în nici un caz nu doream să defavorizez partidele cu care simpatizam, între care se număra și PAC. Așa că mi-am dat silința să surprind cele mai semnificative momente ale vizitei lui Manolescu la Alba Iulia. Spre sfîrșit, cînd mă pregăteam să plec spre radioreleul din Sebeș, de unde ne transmiteam imaginile și comentariul, a venit la mine unul dintre șefii PAC, am uitat numele, dar sigur era unul dintre cei foarte cunoscuți în epocă. Complice, dar puțin arogant, a scos din buzunar cîteva sute de mii și a încercat să mi le strecoare în palmă. *Aveți grijă să intrăm și noi pe post*, mi-a șoptit. De intrat, intrau oricum, că așa era regula. M-am simțit nu jenat, ci de-a dreptul umilit. *Într-un fel, chiar dacă lucrăm la TVR, sîntem de aceeași parte a baricadei*, i-am răspuns. Am refuzat banii și mi-a părut rău că Manolescu nu a profitat electoral de alaiul de nuntă.

CDR și Emil Constantinescu, victorioși în alegeri

Reportajele de alegeri au fost de prin sate din județele Alba și Hunedoara. Am mîncat plăcinte la Drîmbar, am văzut cum primarii le explicau oamenilor cum să voteze, deschizînd buletinele de vot exact la partidul din care ei înșiși făceau parte. Cel mai adesea făceau parte din PDSR.

În 11 noiembrie, seara celui de-al doilea tur de scrutin pentru prezidențiale, eram la Deva. Imediat după ora 21, cînd primele exit-poll-uri l-au dat cîștigător pe Constantinescu, lumea a ieșit pe străzi. Parțial pentru că așa îmi cerea profesia, parțial de bucurie, am mărșăluit ore întregi, ocolind practic orașul. M-am întors acasă spre miezul nopții.

Pe 1 Decembrie, Constantinescu a venit la Alba Iulia în calitate de președinte. S-a anunțat că nu vor fi măsuri de pază deosebite, pentru că se terminase, nu-i așa, cu bodyguardzii prezidențiali care-i înghionteau pe ziarști.

A fost o harababură de nedescris. Lumea venea buluc spre președinte, nimeni nu era oprit. Nu puteam să luăm interviuri, răzbăteam cu greu prin mulțime pentru a ajunge în locurile pe care le vizita Emil Constantinescu. Am ajuns să regretăm măsurile de protecție. Pentru interviu, m-a ajutat Sorin Dimitriu.

Pe Sorin Dimitriu îl cunoscusem cu câteva luni în urmă la Deva. S-a recomandat ca unul dintre apropiații lui Emil Constantinescu, fiind chiar „în cărți” pentru postul de prim-ministru.

Sorin Dimitriu se simțea cumva obligat față de mine. Mă oferisem să-i fac un videoclip electoral, pe care să-l difuzeze în campania de la alegerile generale. El candida pentru un post de deputat. CDR –ul nu prea era în bani, așa că l-am servit, cum s-ar spune neacademic, moca. Videoclipul a rulat la postul local Devasat, a avut succes, iar Sorin Dimitriu a ajuns în final deputat. Imediat după ce CDR a câștigat alegerile, m-am întâlnit cu Sorin Dimitriu. *O, domnu' Gruian, am o mare apreciere pentru dumneavoastră*, mi-a spus el. *M-ați ajutat...Cu ce vă pot fi de folos?* m-a mai întrebat. *Un loc într-un consiliu de administrație, într-o AGA...?*

I-am dat un răspuns naiv, dar sincer. *Nu*, i-am spus, *păi vă imaginați ce ar spune colegii mei din presă dacă ar afla...? Mai bine nu...*

Nu-mi trecea prin cap că un an într-un consiliu de administrație mi-ar fi permis să ies din presă și să mă lansez în vreo afacere. Așa că am rămas ziarist...

Pînă la urmă, Dimitriu a devenit președintele Fondului Proprietății de Stat, FPS și mai apoi ministrul privatizării. Prin 1999, i-am cerut un sprijin. Dar vremea ajutoarelor dezinteresate trecuse...

Dar atunci, la Alba Iulia, bucuros că am reușit să-mi iau interviul lui Emil Constantinescu, am plecat spre radioreleu.

Anul 1996 s-a terminat în forță.

Capitolul IX

Subiectele bune vin tot din Valea Jiului

11 ianuarie, arestarea lui Miron Cozma

Euforia câștigării alegerilor de Convenția Democratică din România și sărbătorile de sfârșit de an 1996 au distras atenția de la problemele profunde ale țării. CDR venise la putere cu mesaj reformist. Se promitea o mult mai mare transparență a deciziilor, democratizarea structurilor de putere, reviriment economic. Noul prefect al județului Hunedoara era un membru al Partidului Social Democrat, condus pe atunci de Sergiu Cunescu. Pompiliu Budulan venea chiar din Valea Jiului, unde fusese șef de birou la o firmă producătoare de instalații electrice pentru exploatarea miniere.

Valea Jiului era mereu arătată cu degetul, ca zonă de origine a mineriadelor, dar și ca sac fără fund al economiei românești. Mineritul, subvenționat cu bani grei, era unul dintre cele mai neperformante sectoare economice. Ca hunedoreni, eram desigur curioși ce turnură va lua reforma mineritului și ce poziție vor afișa noile autorități de stat în chestiunea Miron Cozma. Nu am avut foarte mult de așteptat. În dimineața zilei de 11 ianuarie, am plecat – pentru a câte oară? – în trombă spre Petroșani. Miron Cozma fusese arestat.

Din câte ne-am dat seama, populația din zonă traversa stări contradictorii. Pe stradă, unii, puțin, aveau curajul să spună în fața camerei video că da, e bine, acum va fi liniște, iar ei, oamenii din Valea Jiului, vor scăpa în sfârșit de eticheta pe care mineriadele le-o aplicaseră, indirect. Alții se fereau să vorbească. Nu știu, nu mă interesează...

Majoritatea minerilor afixau o stare de consternare. Nu credeau că liderului lor, poreclit Luceafărul huilei, din cauza asemănării fizice cu Mihai Eminescu, pe care singur și-o afirmase, putea fi arestat. Se simțeau ca și cum ar fi rămas cumva orfani. Ani de zile, el ceruse pentru ei salarii mai mari și obținuse, plecase cu ei la București și îi învățase că

au o putere de care mulți se temeau. Le garantase locurile de muncă, era un partener de dialog pe care guvernul și Ion Iliescu îl primeau oricând. Ce se va alege acum de mineri...? Un șofer de la o autobasculantă ne spusese – îmi dau o mână, un picior, numai să scape Cozma.

La sediul Ligii sindicatelor miniere din Petroșani, găzduită de fostul sediu al Securității, șefii încercau să se organizeze. Declarațiile erau evazive, era clar că nu-și făcuseră o strategie. Ilie Torsan, mîna dreaptă a lui Cozma, părea cel mai radical. Promitea că în curînd va expune planul lor de acțiune. Victor Bădărcă, cel mai diplomat lider, se abținea. Petre Braiț, cel mai evoluat din punct de vedere intelectual, încerca să atragă ziaristii alături de cauza sindicală.

Pentru orice observator, fie și unul mai puțin avizat, era clar că arestarea lui Cozma avusese efectul unui seism pentru Valea Jiului. Jurnalele televiziunilor și prima pagină a ziarelor tratau din nou subiectul Cozma. Județul Hunedoara era din nou în atenția țării.

La două zile după arestare, liderii sindicali rămași în libertate – cu excepția lui Cozma, nimeni nu mai fusese arestat – au convocat o conferință de presă. Maestru de ceremonii – Ilie Torsan, eminența cenușie a Ligii. Ca de obicei, conferința de presă nu reunea doar ziaristii, ci și mulți lideri de sindicat și mineri, folosiți ca factor de presiune și chiar de intimidare. La întrebările incomode ale ziaristilor, protestele sălii deveneau vehemente, muștrătoare pentru cel care îndrăznise să întrebe.

Torsan avea un fel de a fi mînos, vorbea ușor cîntat. A anunțat că minerii sînt nemulțumiți de arestarea lui Miron Cozma și că somează autoritățile să-l elibereze. Dacă nu, a amenințat Torsan, atunci minerii se vor „autoaresta” și ei, dar nu oricum, ci în subteran. Se anunțau din nou subiecte interesante în Valea Jiului.

Am așteptat în zadar autoarestările din subteran. Nu s-au produs niciodată, înlocuite fiind cu o formă de protest mai pașnică – marșurile. Zilnic, minerii porneau în marșuri pe care ei le numiseră *ale tăcerii*. Plecau din cartierul Aeroport din Petroșani, cu pancarte, fără însă a striga lozinci. Mărșăluiau cîțiva kilometri, pînă în fața Regiei Autonome a Huilei, cu mici variațiuni – uneori traseul ducea pe sub balconul apartamentului lui Cozma, închis cu geam termopan reflectorizant. Se presupunea că acolo se află Dana, soția liderului. Ce-i drept, se arătase și ea o dată, în rest geamurile rămîneau închise. Totul dura cam trei ore, după care minerii se împrăștiau. În vremea asta, liderii nu mai făceau declarații atît de belicoase, mulțumindu-se să se piardă prin coloanele de demonstrații. Era clar că ceva se petrecuse.

După câteva zile, marșurile au încetat. Ilie Torsan a dispărut, nu mai era de găsit niciunde, nici prin sediul Ligii sindicatelor miniere, nici la Regie. Au apărut în schimb zvonuri, cel mai spectaculos fiind acela că fusese chemat la o discuție între patru ochi, nu se știa precis cu cine, poate cu poliția, poate cu SRI –ul, mă rog, misterios. I se pusese în vedere, conform aceluiași zvon, să o lase mai domol cu arestările în subteran și cu marșurile tăcerii, că altfel va avea soarta liderului Cozma. A fost sau nu a fost așa – ziaristii nu știau. Dar Torsan a dispărut definitiv din peisajul sindical al Văii Jiului. Se spunea că a plecat în Moldova, unde ar fi lucrat în profesia lui de bază, aceea de profesor de matematică. Nu l-am mai văzut de atunci și nici nu am mai auzit ceva de el.

Încet – încet, rumoarea produsă de arestarea lui Cozma s-a domolit. Au urmat săptămîni de „dezvăluiri”. După 6 ani și mai bine de guvernare FSN, apoi FDSN, PDSR, Convenția Democratică din România venea pe cai mari să facă ordine în economie. Toată lumea se aștepta la un fel de revoluție.

Gulea, Mungiu, Popescu și Toader. Anca Toader.

Schimbarea de putere de la sfîrșitul lui 1996 a adus și schimbări importante la vîrfurile Televiziunii Române, considerată ca vîrf de lance a manipulării de tip Iliescu, adică în favoarea puterii de stînga a FDSN – PDSR.

Directorul general Dumitru Titus Popa a fost schimbat cu regizorul Stere Gulea. În fruntea Departamentului Emisiunilor Informativ, adică a redacției știri, a venit Alina Mungiu, secondată de Răsvan Popescu și Anca Toader. Pe Răsvan Popescu îl știam de la secția română a Radio BBC. Anca Toader mai fusese la TVR, după care plecase la Tele 7 abc. Noua garnitură promitea schimbări importante.

Polarizarea personalului pe criterii de simpatie politică rămăsese o dominantă a Televiziunii Române. La tehnic asta nu era prea evident, dar în sectorul redacțional se cunoștea. Șefii arătau mai multă simpatie celor care arătau și ei simpatie către Ion Iliescu și partidul său. Rodica Becleanu devenise arhi – cunoscută prin genul de reportaje laudative la adresa puterii și a lui Ion Iliescu personal. Se umbla pe text, acolo unde editorilor li se părea că frazarea ar fi prea explicit în favoarea Opoziției sau în defavoarea Puterii. Venirea la conducerea televiziunii a noii garnituri putea foarte bine să fie începutul unei perioade de independență jurnalistică pentru TVR.

Cu ocazia primei ședințe de redacție la care fuseserăm invitați și noi, corespondenții teritoriali, l-am abordat pe Răzvan Popescu, pe atunci realizatorul unei rubrici intitulată *Ediție specială*, devenit apoi membru și chiar președinte al CNA – Consiliul Național al Audiovizualului. Toți reporterii erau priviți cu suspiciune, bănuți fiind că au fost manipulatori de opinie în favoarea fostei puteri. Nu am fost toți așa, i-am spus lui Răzvan Popescu. M-a privit neîncrezător, apoi i-a spus ceva Alinei Mungiu. Probabil ceva de genul *uite cum vin la noi, dacă simt că se schimbă stăpîni...* Dar și-au dat seama că nu venisem să ofer servicii propagandistice de sens invers, ci doar să le spun ce multe posibilități de a utiliza corect rețeaua de corespondenți teritoriali există. TVR avea la acea oră cea mai extinsă rețea de corespondenți, neutilizată însă la valoarea ei.

Paul Șoloc și Cornelius Roșianu, considerați prea apropiați de fosta putere pedeseristă, fuseseră schimbați. În redacția din București, se produceau reorientări. Cei ce se consideraseră marginalizați veneau pe cai mari, ceilalți redeveneau redactori sau chiar părăseau Televiziunea Română. Luminițele victoriei și resentimentele se citeau în priviri. Taberele se înfruntau cu un fel de adversitate tăcută. Ceea ce țin minte foarte bine este atitudinea redactorului-șef adjunct, Ion Stavre. Redactor – șef adjunct în „mandatul” lui Cornelius Roșianu. Rocada fusese făcută, Stavre aștepta să vadă ce i se propune. Am avut întotdeauna cu el relații corecte. Ne-am dus în biroul său să ne luăm la revedere, plecam la Deva și eram siguri că nu-l vom regăsi în funcție. Stavre știa că fusesem cursanți BBC și că ceea ce învățasem acolo nu se prea aplicase în TVR. „*Succes, băieți, de-acum faceți ce-ați învățat la BBC, e o garanție...*”.

Am avut o colaborare extrem de bună cu toată echipa venită atunci, deși rămăsesem pe același post de corespondent. Mi s-a permis însă să realizez scurte filme documentare, redactorul-șef Anca Toader și redactorul care răspundea de corespondenți, Irina Radu, au făcut eforturi pentru a schimba dotarea tehnică a echipelor. A fost poate cea mai prolifică perioadă la TVR, culminând cu trimiterea mea ca reporter de război în Macedonia și Kosovo, în anul 2001, de către Dan Luțan. Dar să nu anticipez prea mult... Sîntem încă în 1997.

Fotbal, bodyguarzi, salopete și lanț de mină

Împreună cu corespondenta ziarului Adevărul, Constanța Corpade, am reluat în forță subiecte mai vechi, într-o lumină nouă. Se

înființaseră fel de fel de comitete pentru a se vedea pe unde se scurseseră bani din Regia Autonomă a Huilei. Aflasem de la unul dintre directorii generali interimari ai Regiei, Gheorghe Rancea, că subvenția acordată mineritului din Valea Jiului, în luna octombrie 1996, fusese de 486 de miliarde de lei. Asta însemna cam 1,3 miliarde de lei pe zi, o sumă exorbitantă. Același Rancea spusese că între 50% și 80% din subvenție mergea pe salarii, pentru că acțiunile lui Cozma îi dăduseră acestuia suficientă putere de negociere cu miniștrii diferitelor cabinete, salariile fiind mereu cea mai importantă revendicare. În epocă, cu un miliard de lei se putea face un kilometru de autostradă, așa că era de înțeles apetitul jurnalistic pentru astfel de subiecte.

L-am redescoperit pe Valeriu Piscoi, echipa sa de popice și mai ales sumele destul de mari care se duceau pe fotbal. Ni s-a alăturat Gigi Nicolau. Reportajele nu au avut nici un efect imediat, dar am câștigat încrederea celor de la cotidianul local Matinal, a cărui echipă redacțională părea foarte dornică să colaboreze cu noi. Redactor-șef era Mihai Barbu, fratele caricaturistului Ion Barbu. Ei, cei de la Matinal, cunoșteau bine zona, noi aveam acces la ziare și posturi TV centrale. Așa am aflat de bodyguardii lui Cozma. Toți, sau aproape toți, proveneau de la mina Petrila și erau pontați ca mineri în subteran. Ne ciocniserăm adesea de gărzile de corp ale lui Cozma. Nicolau avusese cu respectivii altercația de la Vegas. Cel mai periculos părea unul zis Neciu. Avea aspect de orice, numai de miner, nu. Mai degrabă cuțitar, genul ras în cap, negricios, cu fizionomie lombrosiană. Directorul de atunci al minei, Nicolae Vulpe, a recunoscut că da, toți bodyguardii luaseră salarii de subteran. Fără s-o spună pe față, a dat de înțeles că nu avea ce face, presiunea sindicală fusese prea mare. Nici liderul sindical al minei, Ioan Temneanu, nu negase, dar se pierduse în explicații fanteziste. Ni se dădeau asigurări că nu mai existau bodyguardi pontați în subteran. Oricum, liderii sindicali ce se serviseră de gărzi de corp se dăduseră la fund.

Cel mai răsunător scandal a fost cel al lanțului de mină. Din informațiile noastre, lanțul de mină, un tip de lanț cu zale de dimensiuni mari, era scos din subteran, ținut în ulei, apoi revândut către Regia autonomă a huilei de nou. Mai mult – el figura ca fiind adus din import. Am parcurs întreg circuitul urmat de acest produs, de la Petroșani la Teiuș, unde o cooperativă meșteșugărească ce producea mese de întins tapet (!) era implicată în operațiuni valutare pentru Regia Autonomă a Huilei. Ne-am bazat ancheta și pe declarațiile date de diverși tipi cu funcții înalte, ce doreau să se pună bine cu noul regim. Pe filieră

descoperisem că exista o firmă printre ai cărei acționari se număra și mama (!) directorului comercial al Regiei. Între persoanele care luau decizii se numărau și lideri sindicali. Aurelian Serafinceanu fusese vicepreședintele Confederației sindicatelor miniere din România, o suprastructură sindicală înființată de Cozma pentru a putea negocia cu guvernul. Același Cozma dăduse ordin ca Serafinceanu să facă parte din „toate comisiile interne și externe ale Regiei Autonome a Huilei, deși prin lege sindicatele erau excluse de la deciziile economice. Prin urmare, Cozma avea acces la toate informațiile din Regie. Demisia lui Iosif Bocan din 1996 începea să capete sens.

În magazinele exploatărilor miniere erau cantități enorme de salopete. Din ancheta noastră a rezultat că se făcuseră aprovizionări cu mult peste necesar de la firme agreate, care plătiseră comisioane grase, din care mai mulți își cumpăraseră mașini. Același tip de mașini. Aici documentarea jurnalistică era beton. Multe salopete erau depozitate în halele aceleiași firme în care era implicat directorul comercial al Regiei. Totul părea că se leagă. La un moment dat, corespondenta de la Adevărul, Constanța Corpade, a avut impresia că sîntem urmăriți. Înclin să cred că a fost doar o impresie.

Ne imaginam că anchetele noastre jurnalistice vor produce adevărate seisme. Nu a fost deloc așa. Deși TVR nu avea ca principal concurent decît PRO TV, iar reportajele fuseseră difuzate în orele de maximă audiență, așa-numitul *prime time*, efectele se lăsau așteptate. Lumea comenta, dar totul era la scară redusă, în lumea Văii Jiului. Lume care aștepta mult-promisele reforme. Cu o parte din eroii scandalurilor urma să mă mai întîlnesc, în cu totul alte împrejurări. Prin luna iunie a aceluiași an, spre a se detașa cumva de anchetele jurnalistice în care a fost implicat, Aurelian Serafinceanu ne-a întîlnit, pe mine și pe Constanța Corpade, la un magazin din centru Devei, ocazie cu care ne-a spus că a părăsit sindicatele și nu mai are nici o legătură cu Cozma.

Tramvai de la Petroșani la Cîmpu lui Neag

Remuș Opriș, medicul psihiatru devenit secretar general al guvernului Ciorbea, Cătălin Harnagea, viitor șef al SIE, Gheorghe Barbu, viitor ministru PD al muncii, Sorin Dimitriu și alți proaspeți demnitari CDR – își au descins în Valea Jiului. Lumea îi cunoștea pe Ion Iliescu și pe ai lui, dar CDR păstra încă o aură de mister, era o formațiune politică

exotică printre mineri. Ședința a avut loc într-o sală mică, era o înghesuială de nedescris, foarte cald, nu toți aveau loc pe scaune. Remus Oprea și Harnagea păreau niște copii prin comparație cu miniștri în vîrstă pe care-i avusese Văcăroiu.

S-a discutat mult și cam fără rost. Strategii de dezvoltare a Văii Jiului, avem nevoie de cărbune, reforme, sloganuri, vorbărie emfatică la reprezentanții sindicatelor, care doreau garanții. Le doreau pentru că știau că cei din CDR nu-i prea iubeau pe mineri, după descinderile la București din 1990 și 1991. CDR – își dădea cu jumătate de gură. Toți se așteptau la reforme, nimeni nu știa însă ce formă vor îmbrăca acestea.

Cel mai fantezist proiect a fost cel al unui tramvai care urma să lege capetele Văii Jiului, între Petroșani și Cîmpu lui Neag. Proiectul era de fapt unul de pe vremea lui Ceaușescu, reactualizat de cei din Vale, care păreau complet rupți de realitate. Da, da, vom face, s-a spus.

Lipsite de forța lui Cozma, sindicatele erau în derută. Nu puteau anticipa ce se va întîmpla. Era Cozma părea definitiv apusă, iar comportamentul delegației CDR era mai mult unul condescendent, de mai multe ori se afirmase că minerii nu vor fi culpabilizați, că se dorește aplanarea tensiunilor. Deși Victor Ciorbea era un vechi lider sindical și probabil că-i cunoscuse bine pe cei ai minerilor, totuși nu venise la Petroșani, în acea zi de 16 februarie 1997.

Din punct de vedere economic, ceea ce era mai rău pentru ortaci urma să înceapă peste doar cîteva luni de zile. Pînă atunci însă, au mai răsuflet informații care aveau ca scop să mai scadă din popularitatea pe care Miron Cozma o avea printre mineri. Prefectul de atunci al județului, Pompiliu Budulan, m-a rugat să vin pînă la el. Uitați-vă ce salariu avea Cozma, mi-a întins el o bucată de hîrtie. 43 de milioane de lei lunar, așa reieșea din fluturașul de salariu al lui Cozma. Deși restructurarea de persoană a Regiei Autonome a Huilei era evidentă, minerii primeau spor de fidelitate. Cozma avea 10% spor pentru cunoașterea limbilor străine. În orice caz, suma era foarte mare. Pentru comparație, valoarea dolarului era în 1997 de 7000 de lei, prin urmare Cozma avea un salariu de peste 6000 de dolari, la care se adăugau și diverse sume pe care le avea la dispoziție ca președinte de sindicat, de 20 de milioane de lei lunar, sumă pe care nu trebuia să o justifice.

Steaua lui Cozma părea să apună, iar un alt lider providențial nu părea că există. Gheorghică Iorga, cel care devenise președintele Ligii Sindicatelor Miniere Valea Jiului era un personaj șters și acomodant.

Presa în apărarea subprefectului

Subiectele despre Valea Jiului produseseeră o oarecare saturație, când un scandal politic izbucnit la Deva a provocat o intervenție inedită – cea a majorității ziarștilor în favoarea unui politician, Nicolae Segesvary, președintele organizației județene Hunedoara a UDMR . În istoria recentă nu se mai întâmplase așa ceva.

Pe 15 mai 1995, Nicolae Segesvary și-a dat demisia din funcția de subprefect al județului Hunedoara. Mai exact, i-a trimis-o lui Marko Bela, președintele UDMR, lăsându-l pe acesta să ia decizia finală – acceptare sau respingere. Motivul? Cu câteva zile în urmă, un cotidian local publicase o știre conform căreia Segesvary, care avea un magazin de îmbrăcăminte second-hand, a propus unor tinere să facă sex în schimbul hainelor pe care acestea le luaseră din magazinul subprefectului. Că subprefectului îi plac femeile, se cunoștea în urbe. Ulterior, fetele au depus o plîngere la tribunal. O „sursă” informase un singur ziarist, care nici pînă atunci și nici de atunci încolo nu a mai publicat astfel de dezvăluiri. Dar atunci a făcut-o. Subprefectul Segesvary a recunoscut, cum se spune, din prima. Da, e adevărat, sînt vinovat, asta am făcut, uite, îmi scriu demisia, a precizat el într-o conferință de presă. A scris-o și a trimis-o lui Marko Bela, așteptînd decizia...

Numai că, profesional vorbind, subprefectul era unul dintre cei mai capabili și simpatizați oameni politici din județ. Transparent cu presa, întotdeauna politicos, educat, Segesvary era apreciat de marea majoritate a ziarștilor, care i se adresau folosind diminutivul Miki. Pe vremea comunismului, Miki Segesvary îi aproviziona pe mulți cu filme pe casete video, din cele traduse de Margareta Nistor. Chiar prima televiziune din Deva difuzase timp de doi ani filmele din colecția lui Segesvary, pentru că nu apăruse încă nici o lege a copy-right – ului. În cazul fetelor cu haine second-hand, Segesvary recunoscuse imediat, ceea ce rar se întâmpla în cazul unui politician. Ba dorea să și demisioneze. Date fiind circumstanțele, a fost redactată o petiție către Marko Bela, șeful de partid al subprefectului, prin care i se cerea să nu-i accepte demisia. E adevărat, ceea ce făcuse era imoral, dar județul ar fi pierdut un om altfel valoros, cam asta i se explica lui Marko în scrisoarea semnată de aproape toți jurnaliștii importanți ai județului Hunedoara, inclusiv corespondenții presei centrale. Cap de listă – corespondenta de la „Adevărul”, Constanța Corpade. Numele și semnătura mea se regăseau printre ale celorlalți. Toți, ziarști și subprefect, am așteptat vreo două zile hotărîrea președintelui de partid. Cînd a venit, ne-am bucurat, căci îi era favorabilă lui Segesvary.

Miki Segesvary a murit la doar 46 de ani, la 3 ani după episodul relatat, în anul 2000. A murit stupid – după ce a fost dus la spitalul din Hunedoara în urma unui infarct, s-a constatat că acolo nu aveau oxigen. S-a pus problema aducerii lui la spitalul din Deva, deși medicii spuneau că e netransportabil. A murit pe drum.

Lumina lui Mircea Moloș

La un coctail organizat cu nu mai știu ce prilej, l-am cunoscut pe profesorul Mircea Ioan Moloș. Nu știam prea multe despre el, doar că era membru al Partidului Democrat – Agrar din România, PDAR, între timp dispărut, și că edita un ziar, *Lumina*. Mi-a spus că apreciază modul în care scriu și că ar dori, dacă și eu sînt de acord, să colaborez la publicația sa, pe atunci săptămînală. Am fost de acord, așa că am devenit editorialist la ziarul său, pe care ulterior l-am transformat în cotidian. Mircea Moloș era atunci unul dintre puținii politicieni profesori.

Ziarul *Lumina* va avea pentru peisajul politic local o importanță majoră peste un an, în 1998. Prefectul Pompiliu Budulan nu bănuia însă nimic.

Goana după aur la Roșia Montană

La începutul lui iunie 1997, la Deva și-a făcut apariția Frank Timiș. Potrivit de înalt, simpatic, vorbind românește cu accent puternic englezesc, Timiș a organizat o conferință de presă în care a anunțat că intenționează să exploateze aurul de la Roșia Montană, prin firma sa româno – canadiană, Eurogold Resources, filială a companiei canadiano-australiene Gabriel Resources. Nume auzite atunci prima dată, care vor face însă carieră...

Frank Timiș semnase deja un acord cu Regia Autonomă a Cuprului, deținătoarea terenurilor aurifere. Aflat în pragul unui colaps, mineritul autohton își mai trăgea răsuflarea bazîndu-se pe subvenții generoase de la bugetul de stat. Costurile de extracție ale aurului erau mai mari decît prețul cu care putea fi cumpărat la bursă. Dar era aurul nostru, al românilor. Și, ce-i drept, se mai păstrau locuri de muncă. Dar Frank Timiș era privit atunci ca o șansă, românul de succes venit înapoi în țară, iată, să o salveze.

Cine era de fapt Frank Timiș?

Nimeni nu știa foarte precis. La câteva zile după conferința de presă, a început zvonistica. Frank Vasile Timiș, se spunea, era un maramureșean plecat să-și găsească norocul în Australia. În timpul unui concediu, cunoscuse o fată care se îndrăgostise de el. Din păcate, fata se droga, iar sănătatea ei se deteriora pe zi ce trecea. Prietenul ei venit tocmai din Maramureș a vegheat-o însă cu dragoste, pînă ce fata s-a stins. Apoi, surpriză...! Fata era o prințesă indoneziană, sau malaeziană. Tatăl fetei, prinț și el, putred de bogat, l-a căutat pe tînărul care avusese grijă de ea pînă în ultima clipă și îl răsplătise generos. Iată deci care era originea fabuloasei averi pe care se spune că o avea Frank Timiș!

Cît era adevăr și cît fabulație, dacă era ceva adevăr sau doar fabulație, nimeni nu s-a ostenit să afle. Povestea era mult prea atractivă. Timiș declarase că fostul guvern PDSR nu dorise să se facă o investiție pentru exploatarea aurului de la Roșia Montană, dar că acum, odată cu venirea la putere a CDR și a lui Emil Constantinescu, președinte-geolog care desigur că știa importanța zăcămintului, totul urma să se schimbe. Nu peste mult timp a venit la Deva și ambasadorul Canadei, care a dat asigurări în legătură cu seriozitatea și bonitatea firmei Gabriel Resources. Valoarea aurului și argintului de la Roșia Montană depășea 4 miliarde de dolari, dar se exploatau cu tehnologii învechite, care nu permiteau extragerea a mai mult de 65% din aurul existent în minereu. Cu o investiție de 2 miliarde de dolari, a spus Timiș, procentul aurului extras va ajunge la 99,99%! Unde se va duce aurul țării? Voci speriate s-au făcut auzite, dar au fost repede liniștite – nu se va duce niciunde, va fi cumpărat tot de Banca Națională, doar aurul e o marfă, ca toate celelalte.

Au fost obținute primele avize și au început prospecțiunile – simple găuri cu diametrul de 5 – 10 centimetri, date în diferite locații de la Roșia Montană. Prin zonă au început să fie din ce în ce mai des văzuți indivizi ciudați, cu pălării cu boruri largi, care vorbeau o engleză cu accent la fel de ciudat. Erau geologi australieni. Frank Timiș și-a stabilit cartierul general la Deva, prefectul Pompiliu Budulan a făcut o vizită în Canada, a venit înapoi convins de utilitatea investiției.

Nimic nu prevestea încă scandalul pe care-l va declanșa investiția de la Roșia Montană.

Hunedoreni și țara tocmai erau captivați de un nou episod al mineriadelor din Valea Jiului, într-un serial ce părea fără de sfîrșit.

Pe 11 iunie, aflăm că în Valea Jiului a izbucnit o grevă spontană. Mirare mare. Miron Cozma era în pușcărie, regimul politic se schimbase nu de mult timp și intenționa să reformeze din rădăcini mineritul, așadar cine cuteza să ridice iarăși ortacii împotriva sistemului?

În curtea Regiei Autonome a Huilei din Petroșani, câteva sute de mineri vociferau. Nu ne-am oprit, ci am mers direct la Primărie, unde urma să aibă loc prima negociere dintre liderii minerilor greviști și autorități. În sala de ședințe, prefectul, primarul și ziaristii așteaptă sosirea delegației minerilor. Apare un tip cu aspect umil, nebărbierit, cu o plasă în mână, o plasă din materialul numit uzual fiș, uzată. Se prezintă – Romeo Beja, liderul sindicatului de la mina Paroșeni. Se așează stingher pe un scaun și începe să vorbească. „*Noi, minerii, am încercat cu obstinație să avem negocieri...*”. Acel cuvânt, *obstinație*, a avut un efect miraculos. Era cu totul nepotrivit în gura *acelui* individ, reprezentant al minerilor fără a fi totuși echipat cum ne obișnuisem noi că umblă liderii lor, cu salopetă și lămpaș, spre a se legitima în ochii ortacilor și ai presei.

Beja vrea salarii mai mari și garantarea locurilor de muncă în minerit. Se dezice de Cozma și de spiritul acestuia, vrea negocieri, dar e hotărât – nu va ceda fără garanții că nu vor fi concediați și fără salarii mai mari! Beja nu e Cozma, totul se va termina repede, ne-am spus noi, ziaristii rodați în mineriade „adevărate”, nu simulacre, cum era asta. Nu s-a terminat. Iar misterul *obstinației* l-am descoperit destul de curînd: Beja era student la filosofie, nu mai știu exact la ce facultate, la cursuri fără frecvență...

Din ce în ce mai mulți mineri se adunau să-l asculte pe Beja. Ministrul industriilor era Radu Berceanu, aparent având o poziție inflexibilă. Avusese o scurtă luare de poziție, prin care explicase că nu putea continua subvenționarea mineritului, sau, cum se exprima el, îngroparea banilor în subteran. „E ca și cum minerul primește șase mii de lei pentru tona de cărbune, coboară în subteran, îi lasă acolo și vine cu cărbunele, pe care noi îl vindem cu 1000 de lei pe tonă”. Cam așa gîndea Berceanu, sau așa le spunea minerilor. Dar ei nu se potoleau, dimpotrivă, greva părea să degenereze în violență. Minerii își găseau ritmul și fără Cozma, al cărui nume era tot mai des scandat. Aveau impresia că nimeni nu le cunoaște doleanțele. Gînd la gînd cu bucurie. Primesc un telefon de la Alina Mungiu, directorul Departamentului emisiunilor informative.

Îmi spune că ar vrea să-mi trimită un car de reportaj, să facem o transmisie directă din Petroșani. Ideea mă entuziasmează. Pentru orice ziarist, o confruntare directă este o provocare. Cu carul urma să vină Adrian Fulea. Anca Toader, redactorul-șef, mă avertizează că Fulea va încerca să intre el în emisie ca moderator, dar îmi cere să nu-l las, pentru că îl trimisese ca producător. Mă bucur de precizare, pentru că de obicei reporterii veniți de la București încercau să se vîre oriunde, chiar dacă nu stăpîneau subiectele.

Sosește carul. Unde să-l amplasăm? Începuse să mi se facă frică la gândul că voi avea în față peste 5000 de mineri furioși, în stare să răstoarne totul cu roțile în sus – la propriu și la figurat! Am cerut ajutor la Poliția din Petroșani, care avea o curte mare și unde mă simțeam cumva mai protejat. Comandantul a zis da. Ne-am apucat, febril, să gândim așezarea camerelor video, în timp ce tehnicienii începeau să întindă cablurile. Un polițist de rang mai înalt, venit de la București, ne-a oprit. *În nici un caz nu se va transmite de aici*, ne-a spus el. *Ce, sînteți nebuni? Cum să-mi aduceți 5000 de mineri în curtea Poliției? Păi aici ne protejați*, am replicat... *Ce protecție, măi băiete, ia luați totul de aici și plecați...Hai, nu discutăm, încărcăți și plecați...*

Derutați, am strîns și am decis să riscăm totul pe o carte. Am cerut de la Primărie și am obținut aprobarea de a instala carul în fața Casei de cultură din Petroșani, locul de unde, în 1991, minerii conduși de Miron Cozma au plecat spre București. S-au instalat linii telefonice suplimentare, s-au montat camerele, am stabilit noi tot ceea ce credeam că e potrivit pentru o transmisie care urma să dureze o oră. Numai cu Fulea nu am scos-o la capăt – nu accepta niciun să nu apară. Pînă la urmă, am cedat. Urma să stea la un capăt al mesei și să mă secondeze, eu fiind moderatorul principal.

Încep să fac invitațiile. Surpriză. Deși Romeo Beja se plîngea mereu că televiziunile nu redau corect poziția minerilor, acum, cînd avea posibilitatea să spună tot ce-i trecea prin cap, pur și simplu nu era de găsit. Pînă la urmă, alți lideri îmi repetau că Beja e foarte obosit și că în nici un caz nu va veni la emisiune. Nu au venit nici alți lideri importanți, ci doar personaje din linia a doua. Totul era însă pregătit și nu puteam să dau înapoi.

La ora 19.55, cu 5 minute înainte de intrarea în direct, stăteam în fața a cel puțin 8000 de mineri. Eu eram emoționat și crispat, ei erau ca niște copii, bucurîndu-se de fiecare dată cînd se puteau vedea pe ecranele monitoarelor de control. Nu mă lăsam însă păcălit de aparențe. Știam că

starea lor de spirit se putea schimba dramatic de la un moment la altul, mai ales dacă erau incitați. Nu m-am înșelat.

Ora 20.00. Se dă legătura la Petroșani. Dau cuvântul câtorva lideri, care expun, destul de corect, doleanțele. În curînd însă bruiatul mulțimii îi acoperă. Fiecare voia să vorbească, dar o făcea în același timp cu ceilalți. Televizoarele erau date la maximum, mulțimea urla, nu mai auzeam nimic în căști, nu știam sensibilitatea microfoanelor, așa că urlam și eu, crezînd că altfel nu pot fi auzit.

După vreo jumătate de oră, undeva, în spatele mulțimii, cineva începuse să zbiere că guvernul nu le va face niciodată dreptate minerilor. Prin mulțime circulau sticle cu alcool. În capătul mesei, Fulea mai mult tăcea, neștiind ce să spună. Vacarmul devenise îngrozitor, așa că cea mai bună soluție era ieșirea din emisie, ceea ce s-a și făcut. Minerii însă, cu ochii la televizorul unde se puteau vedea în direct, s-au prins că nu se mai transmite nimic de la Petroșani. Un urlet a străbătut mulțimea. „Șefule, prostimea nu se mai vede la televizor...” Urletul a produs un fel de val, minerii s-au apropiat amenințător de instalațiile noastre. Transmisia în direct ne protejase, acum însă minerii, băuți și violenți, se pregăteau să vină peste noi. Am recurs la o stratagemă. Cu ajutorul liderilor, care totuși își dădeau seama ce ar fi însemnat ca un car de reportaj al televiziunii publice să fie distrus de gloată, am reușit să-i conving cum că înregistrarea continuă și va fi difuzată ulterior. S-au mai potolit, camerele filmau, cameramanii nu îndrăzneau să privească altundeva decît în ecranele monitoarelor montate pe camerele video, am mai petrecut acolo aproape o oră.

Cînd minerii s-au împrăștiat, toți am răsuflet ușurați. Echipa tehnică a strîns totul și au plecat spre București, deloc curioși să mai rămînă a zi la Petroșani.

A doua zi, a apărut senin Beja. Omul nu mi se părea chiar întreg la minte. Filsofa, utilizînd în conversație neologisme total deplasate. Vorbea în doi peri, neacceptînd nici o logică.

Greva a luat sfîrșit peste vreo 3 zile, printr-o negociere ce s-a purtat la Deva. Negociatorii nu mai aveau chef să meargă la Petroșani. Nu mai rețin ce li s-a promis, dar în luna iulie a început celebra restructurare de tip Ciorbea, prin „disponibilizare la cerere”.

Era prima reformă serioasă din România post-decembristă. Simbolic, ea va marca soarta președintelui Emil Constantinescu.

„*Dacă reforma va reuși în Valea Jiului, va reuși în toată România...*”

...a spus Emil Constantinescu, pe 2 august, la Petroșani. Presă, câtă frunză și iarbă. Toți voiau să vadă ce reacție vor avea minerii față de Emil Constantinescu, participant la acțiunile din Piața Universității din 1990, unde cei din Valea Jiului se dusese să planteze flori.

Ploua mocănește. Vizita a început la Lupeni, unde în 1929 fusese reprimată cu foc o grevă a minerilor. Discurs. Atmosferă mai degrabă plată, fără nici un incident, dar și fără miză. La Petroșani, Constantinescu, ale cărui gărzi de corp au fost întotdeauna foarte permissive, spre deosebire de cele ale lui Ion Iliescu sau Traian Băsescu, a luat-o pe mijlocul drumului, în zona centrală a orașului. La un moment dat, s-a oprit pentru declarații. *Ce părere aveți despre reforma mineritului?* a sunat una dintre întrebări. *Dacă reforma va reuși în Valea Jiului, va reuși în toată România*, a răspuns sigur de el Emil Constantinescu. Nimic din atitudinea sa nu arăta că are resentimente, ba mai mult, prin formația sa profesională, de geolog, a știut să le vorbească cumva pe aceeași limbă. Vizita s-a încheiat în nota în care a și început – fără nimic deosebit, dar cu declarații de intenție. Mîna întinsă de Emil Constantinescu, aparent acceptată, îi va fi întoarsă peste doar doi ani, sub forma unei tentative de lovitură de stat.

Capitolul X

De la Regele Mihai la Prințul Charles, via Siderugica Hunedoara

Inocențiu Micu – Klein, Regele Mihai și Karen Fogg

Pentru mulți ardeleni, greco-catolicismul reprezintă o religie, dar și un reper cultural. Celebra sintagmă „*Te salut, Romă mică*”, rostită de Eminescu aflat în drum spre Viena și oprit pe o colină de unde se vedea Blajul echivalează cu apartenența la un spațiu occidental pierdut în 1948 și parțial regăsit după 1989.

Centrul spiritual greco-catolic a fost în sărbătoare pentru o zi, pe 2 august 1997. Rămășițele pămîntești ale primului român intrat în Dieta Transilvaniei, episcopul Inocențiu Micu – Klein, au fost aduse în țară de la Roma și depuse în Catedrala mitropolitană de la Blaj, căruia chiar el îi pusese piatra de temelie. Un cortegiu impresionant a străbătut străzile orașelului transilvan, de la Palatul mitropolitan la catedrală, întîmpinat de cîteva mii de oameni. Oficialitățile centrale au fost reprezentate, ca în general la toate ceremoniile greco-catolice, de personaje de rangul II. Motivul – calcul politic.

Dacă înainte de 1948, Biserica Română Unită cu Roma, greco-catolică, era a doua biserică națională a țării, comuniștii au desființat-o, temîndu-se că subordonarea ei către Papă nu era de bun augur pentru societatea totalitară pe cale de a fi instalată. S-a acționat pervers, cu scopul de a induce dușmănie între cele două biserici – ortodoxă și greco-catolică. Ceea ce s-a și reușit. Bisericile, casele parohiale și alte proprietăți au trecut în posesia Bisericii ortodoxe, la fel și o parte din credincioși au ales să treacă la ortoxie, pentru a scăpa de represiune. Ierarhii greco-catolici au fost arestați și au sfîrșit fie prin închisori, fie cu domiciliu forțat. Preoții, cei care au refuzat să treacă la ortodoxie, au fost prigoniți, închiși sau executați.

După 1989, statul s-a cam spălat pe mâini în chestiunea greco-catolicismului. Cultul a fost repus în drepturi, și-a recuperat o parte din credincioși, dar foarte puține biserici și proprietăți. Biserica ortodoxă a

pretextat că lăcașele de cult greco-catolice i-au fost date în 1948 prin lege emisă de autorități, prin urmare tot autoritățile ar trebui să decidă maniera de restituire. Autoritățile au spus că ba nu, este o problemă între biserici, să și-o rezolve. S-a închis un cerc vicios din care nu s-a ieșit decât parțial, prin faptul că Biserica Unită și-a construit cu timpul alte lăcașe de cult.

Ceremonia repatrierii ramășiștelor lui Inocențiu Micu – Klein a căpătat o semnificație multiplă, de revenire a fondatorului în lăcașul pe care l-a ctitorit. S-a speculat că oficialii de rang înalt nu au venit spre a nu se pune rău cu clerul ortodox majoritar. A fost nunțiul papal, cel mai înalt reprezentant al Sfântului Scaun în România. Episcopul Micu – Klein a fost reînhumat în catedrala pe care a construit-o, iar serviciul religios a fost oficiat de Mitropolitul Lucian Mureșan.

Regele Mihai nu fusese niciodată la Deva, în perioada scursă după 1989. Din acest motiv, vizita sa din 30 august 1997 a fost intens mediatizată, chiar dacă suveranul a rămas în județul Hunedoara doar câteva ore. Între obiectivele vizitate, Castelul Corvinilor. Presă multă, oficialități, dar cu toate astea, regele părea cel mai modest personaj, afișînd un aer de o politețe extremă. În Sala Dietei de la castel, prefectul județului, Pompiliu Budulan, m-a întrebat dacă doream să-i iau un interviu Majestății Sale. Bineînțeles că doream, dar așteptam să se termine vizita. Deși stătusem de vorbă cu multe personalități, uneori cu mult aplomb, regele mă intimidă. Pasionat fiind de istoria celui de-al doilea război mondial, îl priveam pe rege cu fascinație, ca pe omul care dăduse mîna cu Vișinski, avusese de-a face cu ursul sovietic, îl cunoscuse pe deveau dr. Petru Groza, primul prim-ministru comunist, plecase gonit de oamenii lui Dej.

Prefectul nu s-a încurcat însă cu astfel de finețuri. S-a dus glonț la rege, care tocmai privea un portret al lui Iancu de Hunedoara, și l-a chemat...la interviu. Eram jenat, cu atît mai mult cu cît prefectul s-a așezat într-o poziție mult mai avantajoasă față de cameră decît regele, care stătea cumva într-o parte. Mi-am cerut scuze, regele nu s-a formalizat, a răspuns cuminte la întrebări și și-a continuat vizita. Aveam să experimentez acest gen de noblețe cu un alt cap încoronat...sau aproape. Dar pînă atunci va mai trece aproape un an.

Pentru majoritatea românilor de rînd, Uniunea Europeană era în 1997 o noțiune abstractă. Existau, desigur, Franța, Germania sau Italia,

dar ca entități bine definite, fără să fie neapărat încorsetate de o suprastructură așa-zis unificatoare. Germania era încă țara la care tot românul visa înainte de 1989, ardelenii socoteau prețul mașinilor de import în mărci, spre deosebire de frații lor de peste Carpați, care îl socoteau în dolari. Franța era „sora mai mare”, în pierdere de viteză, cel puțin lingvistică, față de modelul anglo-saxon. Nu începuse încă exodul spre Italia sau Spania, iar Grecia era timid testată ca destinație de vacanță. Prin provincie vizitele așa-numiților „oficiali europeni” erau privite în cel mai bun caz cu o anumită curiozitate: oamenii nu știau ce hram poartă și ce putere ascund. Dar pe 1 noiembrie, Karen Fogg, pe atunci șefa Delegației Comisiei Europene la București, a sosit la Arieșeni, stațiune în devenire din Munții Apuseni.

Karen Fogg venise să se intereseze cum progresează programul românesc de turism rural. Județul Alba era, în Transilvania, deschizător de drumuri, alături de Sibiu și Maramureș. La Arieșeni erau în 1997 vreo 10 pensiuni. Aparent, reuniunea nu s-a lăsat cu decizii importante, dar este cert că de atunci lucrurile au început să meargă mai repede și mai bine. Meritul autorităților? Al lui Karen Fogg?

În afară de sala de mese a taberei școlare, nu se găsea nici o încăpere suficient de mare pentru a primi pe cei peste o sută de invitați, oficialități centrale, locale, proprietari de pensiuni. Ai noștri au început cu un program artistic, pe principiul că folclorul, mămăliga și palinca sînt atuuri irezistibile. După vreo trei cîntece, delegații străini au dat însă semne clare de nerăbdare – timpul era scurt, distrația la urmă... Au fost prezentate proiecte, planuri, idei, timp de vreo două ore, după care mirosul de sarmale a devenit irezistibil. Încercările de a-i face pe oameni să se concentreze au dat greș, așa că s-a luat pauză de masă. Din moment ce reuniunea avea loc în sala de mese, vecină cu bucătăria, era clar că nu se putea mânca altundeva. Două ore a durat masa, iar apoi reuniunea a continuat, în același miros de varză și sarmale, pentru că sala nu se putea aerisi altfel decît deschizînd geamurile, dar era început de noiembrie și destul de frig, așa că s-a optat pentru căldură și miros de mîncare. Nimeni nu părea prea supărat, dar eficiența discuțiilor lăsa de dorit. Pînă la urmă, s-a decis să fie vizitate cîteva pensiuni, inclusiv cea unde Karen Fogg urma să-și petreacă noaptea. Toaletele păreau a fi partea nevralgică a turismului rural românesc. Străinii acceptau pitorescul satelor noastre, chiar aseasonat cu drumuri prăfuite sau noroioase. De dragul oamenilor pe care îi considerau foarte deschiși, acceptau și balegile de pe drum ca făcînd parte din stilul primordial de viață al românilor. Dar toleranța se

oprea la ușa toaletei. Deși poate să pară (acum) ciudat, în 1997 toaletele curate erau în special cele ale benzinărilor străine proaspăt deschise sau ale restaurantelor McDonald's. Pensiunile din Arieșeni erau cam la jumătatea drumului, în sensul că începuseră să aibe băi, improvizate prin foste cămări, în care apa se încălzea cu cazane cu lemne. Pensiunea ce-i fusese rezervată șefei de la Comisia Europeană avea baie cu gresie și faianță. Deasupra căzii, faianța era vernil, decorată cu peștișori care înotau printre fire de trestie. De o parte și de alta, faianța era bleu. Cu răbdare, Karen Fogg a explicat proprietarului că era și mai ieftin și mai de bun-gust să pună doar faianță albă și a sugerat celor de la Consiliul Județean Alba să înființeze un birou unde cei care doresc să beneficieze de consultanță să se poată adresa gratuit, inclusiv pentru a învăța cum să-și amenajeze pensiunea.

Karen Fogg nu a mai venit la Arieșeni, dar în prezent stațiunea este punct de atracție pentru unguri, iar majoritatea pensiunilor au toalete la care oamenii nici nu visau în 1997...

Apartament contra două lăzi de bere...

Sfârșitul anului a adus și primele convulsii sociale determinate de masivele disponibilizări la cerere din minerit. În partea nordică a județului Hunedoara, cei care lucraseră în mineritul aurifer păreau mai liniștiți. Explicația era simplă: ei erau localnici, cu gospodării de tip rural. Sumele de bani primite în schimbul abandonării locurilor de muncă au fost folosite în multe cazuri pentru cumpărarea de unelte, animale, tractoare. În plus, reputația socială și economică zonei era bună, astfel încât începeau să prindă contur afacerile de tip lohn. Multe femei lucrau în fabrici de confecții, e adevărat, pe bani puțini, dar șocul concedierilor în masă a fost totuși mai bine absorbit.

Cu totul altfel stătea situația în Valea Jiului. Un raport al unei echipe venite de la Banca Mondială arăta că regiunea suferă de „un puternic deficit de imagine”, cauzat în primul rînd de mineriade. Investitorii străini nu s-au stabilit în Vale, deși aceasta beneficia de regim fiscal special, după ce fusese declarată zonă defavorizată. Minerii părăsiseră subteranul în schimbul unor sume ce porneau de la 7 milioane de lei (1000 USD) și ajungeau la 28 de milioane de lei (4000 USD), în funcție de vechime. Multora le se părea că au bani gîrlă, astfel încât se pususeră pe chefuri. Alții și-au cumpărat televizoare color, video-

casetofoane sau alte aparaturi, după care tînjiseră ani de zile. Prea puțin s-au gîndit să încerce să pornească o afacere. Nu aveau experiență, nu le oferea nimeni sfaturi, așa încît în scurt timp întreaga Vale a Jiului era plină de disponibilizați faliți.

Cei care veniseră cu ideea să se acorde compensații bănești în schimbul abandonării locurilor de muncă se gîndiseră că minerii vor pleca acasă. Acasă era Moldova, de unde fuseseră aduși de propaganda ceaușistă în anii 70' și 80' ai secolului trecut, în urma unor acțiuni care se numeau "5000", „7000” sau „2000”, în funcție de numărul celor care veneau să se angajeze în mineritul carbonifer. Primeau locuință și deveneau avangarda clasei muncitoare, cu salarii mari, prime și mese gratuite.

Dar tinerii de atunci aveau acum familii și destul de mulți copii. Locuiau în orașe, fie ele și orașe muncitorești, cum sînt cele din Valea Jiului. Ce-i drept, unii s-au gîndit să plece „acasă”, dar casele lor părintești erau prin sate sărace, unde rămăseseră frați sau surori care nu doreau în nici un fel să-și împartă puținul avut cu rudele disponibilizate. Se întorseseră deci înapoi și încercau să supraviețuiască vînzînd în piață fel de fel de produse aduse de prin Turcia sau din Ungaria. Mulți dintre ei obișnuiau să bea mult, soțiile nu mai aveau nici ele de lucru, trăiau din alocațiile copiilor și încercau în zadar să trezească compasiunea sindicatelor minerești. Liderii sindicali se simțeau responsabili pentru cei care rămăseseră să lucreze în minerit și ale căror locuri de muncă nu erau nici ele prea sigure.

Două genuri de subiecte îi atrăgeau pe ziarști. Erau supra-mediatizați puținii care reușiseră să-și deschidă o afacere, pe de o parte, iar pe de altă parte, perdanții absoluți ai tranziției. Frederic Cârliș era un miner care fusese în primele rînduri ale mineriadei din 1990. Primise, după disponibilizare, vreo 22 de milioane de lei și venea regulat la oficiul de plasare a forței de muncă. Refuza sistematic ce i se oferea, ba pentru că i se păreau slujbe degradante, ba prost plătite. Ce-i drept, erau prost plătite față de cît cîștigase el în subteran, dar decît să muncească, prefera să se plîngă și să rămînă șomer. Cu milioanele susținea că își plătise datoriile. Primăria oferea locuri de muncă pe durată limitată în activități de interes obștesc, dar minerii se considerau încă far călăuzitor al clasei muncitoare, așa că nici nu le trecea prin cap să accepte astfel de munci.

Tot atunci se răspîndise știrea conform căreia prețul unui apartament din Petroșani ajunsese la... două lăzi de bere. Era epoca în care reporterii învățau să supraliciteze și să fabrice știri doar pentru a-și atrage simpatia producătorului și a crea senzație. M-am chinuit mult să-

mi conving șefii că nu există astfel de cazuri. Concurența abunda în astfel de știri. Până la urmă, am elucidat misterul și i-am convins și pe cei din redacție. Era o simplă chestiune de manipulare prin omisiune, speculată, cum bine am presupus, din motive de audiență. Existau într-adevăr mineri care erau gata să renunțe la apartamentul lor pentru două lăzi de bere, numai că apartamentul nu le aparținea, era închiriat de la stat. Ei nu vindeau apartamentul, erau doar dispuși să cedeze contractul de închiriere. Și nici măcar atât. M-am arătat interesat să preiau un astfel de contract nu pentru două lăzi de bere, ci pentru un milion de lei. Respectivii au dat înapoi – afirmațiile lor nu erau altceva decât teribilism față de ziarști.

În ceea ce-i privește pe cei care reușiseră în afaceri, se puteau număra, fără exagerare, pe degete. Era vorba, de fapt, despre acei mineri care avuseseră mici afaceri și înainte de disponibilizare, iar cu banii obținuți le dezvoltaseră. Un caz făcea totuși valuri. Petre Braiț, subinginer minier și fost vicepreședinte al sindicatelor conduse de Miron Cozma alesese să părăsească mineritul. Braiț era un fel de intelectual printre ceilalți lideri sindicali, avea relații bune cu presa, era mult mai citit, înființase chiar un festival de poezie în Valea Jiului, care se numea „Aici ne sînt visătorii”, prilej cu care în Valea Jiului au fost invitați poeți ca Mircea Dinescu și Florin Iaru, într-un gest de reconciliere între mineri și intelectualitate.

Braiț cumpărase un bar din Petroșani, pe care îl rebotezase Barock și îl decorase în manieră heavy metal. Într-o primă fază, tineretul se simțea atras de un astfel de decor, dar apoi genurile pop, hip-hop și manelele puseseră stăpînire pe gusturile majorității și experimentul Barock - Braiț clacase. Petre Braiț a intrat și el în rîndul perdanților tranziției.

S-a pensionat, iat soția lui, inginer minier, a primit un post la poarta Companiei Naționale a Huilei din Petroșani.

Greta Garbo, Robert Taylor și Johnny Weismuller au fost în România...?

Sfîrșitul de an 1997 a fost distractiv.

Primesc un telefon de la Gigi Nicolau. În stilul său direct, entuziast, de parcă nu ne-am fi văzut de 5 minute, mi-a spus că are un subiect grozav. Vino urgent la Petroșani, n-o să-ți pară rău, mi-a spus. Am plecat a doua zi. Era 15 noiembrie.

Nu mai rețin acum cum îl chema pe bătrînul cabanier la care m-a dus Nicolau. Fusese, înainte de al doilea război mondial, responsabil de *Casa de adăpost „Parângul”*, o cabană aflată la 1800 de metri altitudine, care a ars de mai multe ori, fiind de fiecare dată reconstruită. Anul 1945 i-a fost însă fatal – a ars din nou, dar nimeni nu s-a mai oboșit să o refacă. Am urcat în masiv și am găsit, destul de ușor, fundația vechii cabane, excelent plasată din punct de vedere al peisajului. Ce mister ascundea însă fosta cabană de sub vârful Cîrja...?

Bătrînul cabanier a scos cu religiozitate un caiet cu coperti gri. *Este jurnalul cabanei*, ne-a spus el și a început să-i întoarcă încet paginile, pînă la o notă sub care se putea citi „1936”. Era acolo un text scris în limba română, text prin care niște turiști se bucurau că sînt la munte. Dar lîngă an – 1936 – erau semnăturile: Greta Garbo, Johnny Weismüller și Robert Taylor! Există o nepotrivire, dar nu am vrut să i-o semnalez cabanierului, entuziasmat că în sfîrșit ziariștii se interesau de ciudata sa poveste. Au fost acolo, susținea cabanierul. Au fost incognito, au stat mai multe zile și uite, s-au semnat! Dar cum de știau românește? Cum de au scris românește? Păi nu știți că Weismüller, interpretul lui Tarzan adică, se născuse la Timișoara? Știam, dar mai știam și că plecase din Timișoara la vîrsta de 4 ani. Da, dar e exclus să fi învățat românește? insista cabanierul, supărat că i se contestă povestea romantică. Ne-a arătat și un extras dintr-un ziar al vremii, din care reieșea că după Olimpiada din 1936, unde concurase, Weismüller dispăruse vreo două luni, nu se știe unde.

Aici a fost, la noi în Parîng, susținea cabanierul de la fosta casă de adăpost, foarte sigur că așa se întîmplase. Ce-i drept, nu le mai ținea minte fețele, dar cîți turiști îi trecuseră pragul, ehei...

Nu au fost, i-am spus blînd bătrînului, să nu-l supăr. A fost cel mai probabil o glumă a unor turiști. De ce? a vrut cabanierul să știe? Cum vă dați seama? Era simplu. Numele celor trei erau transcrise fonetic. În cazul Gretei Garbo, nu se punea problema unei greșeli. Greta Garbo scriem, Greta Garbo pronunțăm. Dar Robert Taylor era *Robert Teilor*, iar Johnny Weismüller devenise *Joni Vaismuler*. Aproape că regretam că povestea nu era devărată. A ieșit însă un reportaj frumos și romantic despre cum nu au fost cei trei în Parîng...

La asta îți stă capul, domnule prefect...?

Vara anului 1998 a adus inundații în mai multe județe din Transilvania. Am alergat în diverse locuri din județele Hunedoara și Alba, județe vecine geografic, dar și un fel de frați de suferință în caz de calamități. În Alba, totul începea pe Arieș, prin Munții Apuseni, apoi viiturile avansau spre râurile de șes, Mureșul fiind de departe cel mai mare dintre ele. Din județul Alba, apele veneau mari spre județul Hunedoara, așa că nu făceam decât să preluăm viitura dintr-un județ în altul.

Inundațiile au prins pe picior greșit administrația județului Hunedoara. Cum era perioada Campionatului mondial de fotbal, prefectul Pompiliu Budulan și președintele Consiliului Județean, viitorul ministru al muncii Gheorghe Barbu, erau plecați în Franța. Îi însoțeau și alții, dar ei doi erau cu rangul cel mai înalt.

Prim-ministrul Radu Vasile a dorit să viziteze cele două județe. A venit cu elicopterul, mai întâi la Alba Iulia, unde l-am așteptat pe stadion. L-a luat pe prefectul județului, Ananie Gârbovean, și au survolat zonele inundate. Noi, cei din presa locală, nu am avut acces, dar Radu Vasile venise însoțit de câțiva jurnaliști din București, printre care Adelin Petrișor, pe atunci reporter la TVR. Cu acest prilej, bietul prefect Gârbovean (veți vedea de ce spun *bietul*) a găsit de cuviință să-i spună prim-ministrului și alte probleme, dat fiind că nu în fiecare zi se vedea personal cu el. I-a spus, de exemplu, ca ar dori ca Armata să-i cedeze clădirile din Cetatea Alba Iulia. *Ce ai vrea să faci cu ele*, l-ar fi întrebat pe prefect Radu Vasile? *Păi se pot face multe, Alba Iulia nu are Operă, teatru...* Nu știu ce i-a răspuns Radu Vasile, dar ce urmări a avut discuția, știu.

Am redactat partea mea de reportaj, cea cu situația localităților inundate și l-am lăsat pe colegul meu de la București, Adelin Petrișor, să redacteze partea cu vizita. I-am luat interviu prefectului și am transmis apoi materialul filmat spre redacție. La ora 20.00, eram în fața televizorului. Și ce văd? Un reportaj semnat Adelin Petrișor și Alexandru Gruian, în care, pe lângă inundații, se vorbea despre faptul că uite, în timp ce județul său se află sub ape, prefectului de Alba îi stă capul la Operă...

Nu trece un minut și sună telefonul. Prefectul Gârbovean, supărat foc. *Domnu' Gruian, credeam că sînteți un ziarist onest, că avem o relație corectă, etc...* Dar de ce?... am încercat să-l întrerup. Prefectul nu m-a lăsat, mi-a spus că vom strica relațiile, că de unde am știut ce a discutat el cu premierul? Păi tocmai asta e, m-am grăbit să-i spun, nu aveam cum să știu, că nu fusesem în elicopter. A devenit nedumerit. *Atunci...?* Am

încercat să-i spun că ziaristii vînează uneori și picanterii, probabil asta i se întîmplase, colegul meu sau altul trăsese cu urechea la discuția lui despre Cetate, apoi cei din elicopter povestiseră între ei și se lăsaseră seduși de așa-zisul interes al prefectului pentru altceva și nu pentru inundații. Dar nu-i corect, s-a mai domolit prefectul, dîndu-și seama de verosimilitatea scenariului. Știu, i-am spus, dar atenție, o astfel de manipulare poate aduce mai multe beneficii ziaristului decît o ralatare justă.

Îmi era milă de prefect, cu atît mai mult cu cît era chiar un om de treabă, membru PNȚCD, fără fițe și aere. L-am întîlnit o dată pe strada pe care locuia, își repara casa și dădea singur pietrișul prin ciur. Chiar credea în principiile lăsate moștenire de Corneliu Coposu, nu era un politician în accepțiunea românească a cuvîntului. La schimbarea de putere din 2000, cînd a revenit PDSR, a plecat simplu, fără scandal. Un om modest, cu bun-simț. Nu merita ce i se întîmplase.

Am condus județul prin telefon...

În schimb, cu același prilej, colegul său hunedorean a dat dovadă de cu totul alt comportament. Elicopterul premierului nu a aterizat și la Deva, pentru că nu exista prefect care își putea însoți șeful – era plecat în Franța... Așa că elicopterul a survolat zona, Radu Vasile și-a făcut o idee despre cum au afectat inundațiile județul Hunedoara și a plecat spre București.

Peste vreo două zile, delegația a revenit din Franța și a organizat o conferință de presă. Ziașiți cîtă frunză și iarbă. Unde ați fost...? a sunat întrebarea. *În Franța, invitați special, de primarul nu știu cărei localități*, a răspuns înțepat prefectul Pompiliu Budulan. *De ce nu v-ați întors în județ cînd ați aflat că sînt inundații?*

În acest moment, a intervenit subprefectul Segesvary. *Eu le-am spus să rămînă, situația era sub control, m-am descurcat*, a precizat cavalereste subprefectul, dar prefectul nu a intuit corect situația și a ținut să spună că oricum el a fost foarte eficient, a condus județul prin telefon... Atît le-a trebuit ziaștilor, care s-au aruncat la prefect și la președintele Consiliului Județean. Cel din urmă, Gheorghe Barbu, a parat abil: *am greșit*, a spus el simplu, *am fost la Campionatul mondial de fotbal, tăiați-mi capul...* Această simplă recunoaștere a făcut minuni, aducîndu-i lui Barbu un dram de simpatie pentru fair-play – ul său. Prefectul însă mergea din gafă în gafă. *Am vrut să vin...dar m-a oprit colegul meu, primarul francez...am avut un defect la mașină...*

Încăpăținat, prefectul Budulan nu știa să exploateze tema în favoarea sa, iar asta îi incita pe ziaristi. *Dacă ați fost eficient prin telefon, vă dați seama cât de eficient erați dacă veneați personal?* l-a executat o fată de la un cotidian local. Din acel moment, simpatia de care se bucura prefectul în rîndul presei s-a diminuat considerabil. În schimb, subprefectul Segesvary punctase din nou.

Pînă al urmă, această lipsă de abilitate în comunicare și o anume lipsă de tact i-a adus prefectului Budulan o adversitate permanentă din partea presei și l-a făcut să creadă că ziaristii au ceva cu el sau sînt neapărat „în slujba unui anumit partid politic”, clișeu de care nici un jurnalist incomod nu scapă.

Nu la mult timp după acest incident, prefectul Budulan a fost schimbat din funcție. Dar tot a mai apucat să facă o gafă de imagine. La doar o zi, și-a cumpărat un autoturism Daewoo Nubira, scump pentru acea perioadă. Cu ceva timp în urmă, își cumpărase o casă mare într-o zonă bună din Deva. O casă cu o suprafață de aproape 300 de m². Întrebat de ziaristi de unde a avut bani (la numirea în funcția de prefect, în 1997, avea o funcție relativ mică la o întreprindere de stat din Petroșani), a răspuns că din tablourile vîndute de soția sa, artist plastic. De prisos să spun că explicația sa nu doar că nu a fost crezută, ci a și stîrnit hohote de rîs – ca să-ți cumperi o casă din vînzarea de tablouri, la Deva, era ceva de domeniul fantasticului!

„...te dau în judecată și-ți cer 1 miliard...! „

Deși relațiile mele cu prefectul Pompiliu Budulan au fost bune pînă la un punct, episodul relatat ne-a adus pe poziții de adversitate. Care, prin jocul întîmplării, s-a accentuat. Au mai fost niște scandaluri în care a fost implicat, cu niște autobuze aduse din Italia și înmatriculate presupus fraudulos, dar redacția nu a dorit să ne implicăm în subiect. I s-a părut de interes prea „local”.

În 1998, profesorul Mircea Ioan Moloț mi-a propus să preiau conducerea publicației săptămînale pe care o edita, *Lumina*. Fără să plec din TVR, am acceptat. Am angajat cîțiva reporteri noi și am ieșit pe piață cu un format schimbat, dar aveam nevoie de o știre-bombă, care să atragă atenția asupra ziarului nostru. Întîmplător, am găsit știrea. Legată tot de numele fostului prefect Budulan, pe care l-a regăsit, după o vreme, director adjunct al sucursalei județene BCR Hunedoara din Deva.

Budulan, de profesie inginer minier, era și student al unei secții de finanțe-bănci a aceleiași Universități din Petroșani. Am aflat că era restanțier la disciplina micro-economie. Am pus mâna pe telefon și l-am sunat pe profesorul său de la Petroșani, care mi-a confirmat amuzat că da, așa era, Pompiliu Budulan era restanțier.

Titlul mare, de prima pagină, a fost *Directorul adjunct de la BCR Deva, restanțier la micro-economie...* Ziarul s-a vândut ca pîinea caldă, scopul fusese atins. Dar au trecut două zile și m-a sunat Pompiliu Budulan, care m-a întrebat dacă ne putem întâlni, în aceeași după-amiază, în biroul său de la BCR. Am fost de acord.

...Biroul era foarte mare. Am fost primit politicos, dar rece – nici nu mă așteptam la altceva.

Am decis să vă dau în judecată, mi-a spus fostul prefect. Mă consider calomniat și vă voi cere daune morale în valoare de un miliard de lei. Eu am avut părinții deportați din Basarabia, prin urmare sunt scutit, conform legii, de impozit pe salariu. Am un venit destul de mare și voi dona acești bani unei case de copii.

S-a lăsat pe spate în fotoliu, savurând efectul propriilor spuse.

Domnule prefect, i-am replicat... Ați fost prefect, vă voi spune astfel. Să știți că înainte de a veni la dumneavoastră am vorbit cu un avocat, pentru că m-am așteptat să mă amenințați cu un proces (afirmația mea era un bluf, nu consultasem nici un avocat...). Știți ce mi-a spus? Să nu-mi fac absolut nici un fel de problemă dacă mă dați în judecată, pentru că nu v-am calomniat. Informația referitoare la restanța de la micro-economie a fost confirmată de profesorul de la Petroșani. În țara asta doar băncile au bani, avocatul mi-a spus că noi vă vom cere un miliard de lei daune morale. Nici eu nici părinții mei nu am fost deportați, nu am salariu atât de mare ca al dumneavoastră, așa că voi păstra 500 de milioane de lei, iar pe ceilalți îi voi dona unei case de copii...

Pompiliu Budulan a schimbat sensul discuției. Mi-a reproșat că am fost nedrept și mi-a arătat un dosar în care păstra diverse note de apreciere a activității sale, inclusiv una provenită de la premierul Radu Vasile. M-a acuzat din nou că fac jocul unor partide politice. Ne-am despărțit în aceleași condiții în care venisem, cu răceală.

În anul 2000, PSDR și PDSR au fuzionat și Pompiliu Budulan a devenit membru al partidului rezultat, PSD. L-am revăzut în 2001, venise la Vulcan, unde avusese loc un accident de mină foarte grav. Conducea un institut de cercetări din București.

În ianuarie 2009, Pompiliu Budulan, acum membru al PD-L, a fost numit director general la Nuclearelectrica.

Cetatea de oțel și foc se prăbușește

Dacă în 1997 a început reforma mineritului, în 1998 Combinatul siderurgic de la Hunedoara a intrat în colimatorul guvernărilor. Directorul său general a devenit Gheorghe Pogea, cel va mai târziu va fi vice-prim-ministru în guvernul Tăriceanu și ministru de finanțe în guvernul Boc.

Pogea era energic și promitea. Nu se prea știa din ce partid face parte. La final de mandat, în anul 2000, a declarat public că face parte din PD. Până atunci însă, avînd în vedere că lucra aproape de Sorin Dimitriu, președintele FPS și mai târziu ministrul privatizării, s-a crezut că Pogea este din PNȚCD.

Combinatul siderurgic Hunedoara, rebotezat între timp Societatea Comercială „Siderugica”, avea în 1998 vreo 14.000 de salariați. Mulți ani fusese port-drapelul industriei siderurgice românești, asta pînă la apariția Galațiului, moment în care costurile cu transportul minereului pe calea ferată au devenit mult prea mari pentru ca producția de oțel la Hunedoara să mai fie rentabilă. Comunismul menținuse totuși combinatul, în euforia industrializării cu orice preț, dar la cîțiva ani după 1989, aceste costuri s-au dovedit imposibil de justificat economic, așa că celebra sintagmă „restructurare” a început să se audă din ce în ce mai des, cu toată opoziția, uneori înverșunată, a sindicatelor.

Pînă în 1996, subvențiile au curs, bazate fiind doar pe orientarea social-democrată a PDSR și mai puțin pe un suport economic real. Venirea CDR la putere a însemnat și aici o schimbare de viziune. Pogea a spus că unul dintre senatorii PDSR i-a cerut să mențină în funcțiune secția cocserie. *Da, i-ar fi răspuns Pogea, o voi menține, cu condiția să-mi dați în fiecare lună 200 de milioane de lei, să pot acoperi pierderile...*

Doi ani, din 1996 pînă în 1998, s-a stagnat, conducerea dădea impresia că-și face curaj. S-au făcut pensionări, nu s-au mai făcut angajări, dar nu s-a procedat la concedieri. Ce-i drept, s-au vehiculat diverse scenarii, după care pînă în anul 2000 urmau să rămînă ceva mai puțin de 8000 de persoane, ceea ce părea atunci de neacceptat. Planul era unul elaborat de organisme financiare internaționale, cunoscut sub denumirea de PSAL II, cu referire la restructurarea întregii industrii

siderurgice, nu doar a celei de la Hunedoara. Teoria cu nu ne vindem țara a fost completată cu cea a străinilor care vor să ne distrugă. Viitorul prevăzut Hunedoarei prin acest program PSAL II nu era deloc strălucit, ponderea mare urma să o aibă Galați. Liderul sindical Petru Vaidoș, unul dintre veteranii combinatului, dar și ai sindicalismului, se opunea categoric și parcă nu-i venea să creadă că viitorul suna atât de sumbru. Considera, și nu se ferea s-o spună, că totul este rodul unei conspirații politice menite să distrugă siderurgia de la Hunedoara, dar colabora destul de bine cu cei din administrație, în care avea încredere. Spera foarte multe de la un program de reconversie a forței de muncă, program ce suna foarte bine teoretic, dar care nu prea putea fi pus în practică din cauza conjuncturii sociale și economice. Se făceau peste tot disponibilizări mult mai multe decât locurile de muncă ce puteau fi create, așa că idei precum ocuparea forței de muncă în ateliere de confecționat mobilier metalic nu au prins decât la conferințele de presă, apoi au fost abandonate.

Era o perioadă de tatonări administrație - sindicate, pînă la urmă cocseria a fost închisă, iar oamenii au fost preluați la așa-numitele societăți comerciale auxiliare. De fapt, nu a fost o restructurare propriuzisă, ci mai mult o reorganizare juridică urmată de mișcări de personal, prin externalizarea unor activități, cum ar fi cantinele, secțiile de servicii siderurgice, alte anexe.

Fără prea mari convulsii sociale, societatea-mamă Siderugica își pierdea angajații. Gheorghe Pogea reușise să formeze o echipă ce părea unitară, animată de aceleași obiective. Ulterior, după revenirea PDSR la putere, în 2001, unii membri ai echipei sale și-au schimbat simpatiile și au criticat maniera în care Pogea făcuse reforma. Unii l-au acuzat că a pus combinatul pe butuci, alții au declarat că fără reformă, s-ar fi închis de tot. Partea bună a fost că mulți siderugiști și-au dat seama că epoca marilor ctitorii a apus și că ar fi bine să-și caute alt loc de muncă. Cei mai isteți dintre ei și-au găsit.

În mandatul Pogea a fost prima mare restructurare a combinatului siderurgic de la Hunedoara. Mult - criticatul program PSAL II, în jurul căruia se crease un fel de aureolă de incertitudine a fost pînă la urmă exact scenariul urmat pentru reducerea personalului de la combinat. De fapt, în multe situații, reformarea presupunea aproape exclusiv reduceri masive de personal, cel mai adesea prin disponibilizări la cerere. PDSR a venit în anul 2001 la putere cu promisiunea că locurile de muncă vor fi păstrate și garantate, dar în 2003 toate promisiunile s-au dovedit nefondate și s-a trecut

la a doua mare disponibilizare de personal, urmată imediat de privatizare. Gigantul Mittal Steel a cumpărat Siderurgica Hunedoara și a continuat să reducă numărul celor care lucrau acolo. În 2008, la zece ani de la începutul procesului de reformă, la Siderurgica mai lucrau cam 2000 de persoane. Devenise un actor economic destul de modest, după ce în 1990 avea aproape 20.000 de salariați și era considerată un reper al economiei comuniste.

Prințul Charles al Marii Britanii vine la Sibiu

4 noiembrie 1998. Protocol de grad 0 la Sibiu, este așteptat să sosească prințul moștenitor al Marii Britanii, Charles. Cu doar un an înainte își pierduse soția, pe Diana, prințesă de Wales, așa că toți erau curioși să-l vadă pe prinț, ce fel de om este, dacă e trist sau vesel, dacă vine sau nu cu Camilla Parker – Bowles.

Charles venea la Sibiu pentru că era pasionat de arhitectura bisericilor și caselor vechi săsești din zonă. De la Sibiu urma să plecăm la Moșna, pentru ca prințul să poată vedea biserica din localitate.

Prințul a fost primit în Piața Mare, după ce toți ziaristii au fost verificați de serviciile secrete. Precizarea ar putea să pară banală, dar nu este. După ce fiecare ziarist a fost înregistrat, nu am mai avut absolut nici o problemă să stăm în preajma prințului, oricât de aproape doream, ceea ce nu se întâmpla în cazul majorității demnitarilor de rang înalt autohtoni.

Gazda oficială a fost ministrul culturii din acea vreme, Ion Caramitru. Spre deosebire de demnitarii noștri, prințul se purta foarte apropiat, cu acea noblețe pe care o identificasem la regele Mihai. L-am însoțit pe prinț pe străzile Sibiului pînă la un cămin de bătrîni, unde nu s-a mulțumit să asculte explicațiile directorului, ci s-a apropiat de unul dintre oamenii care locuiau acolo și care purta un halat de tip spital. Charles a dorit să știe dacă halatul e călduros, dacă e comod și l-a sfătuit pe bătrîn să aibă grijă de el, toate astea pe un ton calm, amabil, firesc. Desigur că prințul era obișnuit cu astfel de scene, dar maniera sa de a se comporta era impecabilă. Victimă – și eu! – a curentului de opinie care îl învinovăța pe prinț pentru moartea soției sale, Diana, am început de atunci să-l privesc pe Charles cu alți ochi, mult mai detașat și mai dispus nu spre înțelegere (în fond, nu era problema mea, nu sînt amator de articole de can-can din reviste glossy), ci spre o abordare mai detașată emoțional.

În echipa de jurnaliști BBC l-am reîntîlnit pe Christian Mititelu, șeful secției române de la radio BBC. „*Sîntem ca la armată*”, mi-a spus

el, avînd un rol bine determinat în angrenajul mediatic utilizat probabil de prinț sau de membrii familiei regale în astfel de deplasări. Pe Mititelu îl cunoscusem cu trei ani în urmă, în 1995, cînd eram cursantul Școlii BBC de jurnalism TV, fusese în comisia de examinare. Programele BBC în limba română aveau încă o audiență bună și o manieră specifică de redactare, fiind preluate de multe dintre posturile locale de radio. Răsvan Popescu, Rodica Culcer sau Traian Ungureanu erau voci cu identitate clară, iar afirmațiile deveneau repere de necontestat, mai ales pentru jurnaliștii din provincie, care îl foloseau ca sursă. Ulterior, audiența BBC a început să scadă, presată de puzderia de FM – uri apărute în mai toate orașele românești, chiar și în cele mai mici. Multe dintre posturi au trecut pe știri mitraliate, extrem de succinte, axîndu-se pe muzică. Doar România Actualități și Europa FM au continuat să parieze pe buletine de știri serioase, ample, cu relatări și comentarii.

Din Sibiu, prințul Charles ne-a purtat după el la Moșna. Am gonit ca nebunii după coloana oficială, dar am ținut ritmul grație unui șofer care pentru a nu-l pierde pe prinț, a dat ce avea mai bun. Mitică Spirea a sărit borduri, a luat-o pe trotuar sub privirile siderate ale unui polițist, a luat curbe pe două roți, dar nu ne-am pierdut de „pluton”. Nu știam că voi mai avea o ocazie pentru a-i pune în valoare talentul.

Prințul a vizitat biserica fortificată și s-a întreținut cu pușinii reprezentanți ai sașilor rămași în localitate. Fundația prințului dorea să se implice în activități de conservare a vestigiilor arhitectonice rămase de la sași. La cîțiva ani distanță, prințul și-a cumpărat o proprietate într-un sat din județul Sibiu, Viscri, iar vizitele sale în România au devenit mai dese și mult mai discrete.

O veche cunoștință...

Între toate aceste subiecte destul de pașnice, a început să se profileze o amenințare care în anul 1998 era aproape ireală. Nimeni nu a putut anticipa ceea ce urma să se întîmple în primele zile ale lui 1999.

Cu discreție, Miron Cozma a revenit din pușcărie în Valea Jiului. Toată lumea credea că liderul minerilor este terminat, că epoca Miron Cozma a apus din cauza restructurărilor masive care avuseseră loc în minerit.

Numai că disponibilizații se simțeau fără nici o protecție. Erau în număr de vreo 20.000, făcuseră fel de fel de greve ale foamei, rămăseseră fără banii primiți drept compensații pentru că-și părăsiseră

locurile de muncă, iar acum trăiau din alocațiile copiilor sau din ajutorul social primit de la primăriile orașelor unde locuiau. Liderii sindicali continuau să nu-i bage în seamă, preocupați de soarta ortacilor rămași în cadrul Companiei Naționale a Huilei. Reforma clamată de președintele Constantinescu adusese în Valea Jiului, cel puțin deocamdată, doar sărăcie, șomaj, toate cauzate și de reputația extrem de proastă a zonei. Țărăniștii erau extrem de impopulari, tensiunea socială era în creștere, dar nu exista liderul.

Miron Cozma a întrezărit potențialul exploziv al nemulțumirilor disponibilizaților și l-a folosit abil în scop propriu, unindu-l cu cel al minerilor.

Pe 12 decembrie 1998, un nou congres al Ligii sindicatelor miniere „Valea Jiului” l-a ales pe Cozma președinte. Nu trebuia să fii prea fin psiholog pentru a realiza că în ochii liderului renăscut începea să pîlpîie acea lumină nebună care îi condusese acțiunile din 1990 și 1991.

Anul 1998 s-a terminat (totuși) în liniște...

Capitolul XI

Petroșani, Bumbești

Ziaristul, regim de ofițer pe front

Ajuns în acest punct, cred că ar fi utile câteva considerații asupra regimului de muncă al unui ziarist. Ziariștii își doresc cu disperare să scape de teroarea telefonului primit de la producător în clipele pe care le consideră libere. Din 1998, aproape toți aveam telefoane mobile, ceea ce echivala cu un fel de alarmă permanentă. Cred că în imaginația producătorilor, reporterul stă veșnic îmbrăcat de plecare, cu telefonul la ureche și cu mâna pe portiera mașinii. Ba, în cazul televiziunii, în această situație se găsesc doi oameni, reporterul și cameramanul.

Până la un punct, există febra așteptării subiectului, dacă acesta este unul cu miză. Clipele de răgaz pot fi însă foarte puține, există momente frustrante mai ales în relația cu familia. „*Îi vezi?*” m-a întrebat Sergiu Toader, proaspăt instalat în 1995 la cîrma Știrilor PRO TV, arătîndu-mi-i pe colegii săi din redacție. „*Jumătate sînt necăsătoriți, iar cealaltă jumătate în divorț*”, mi-a spus el, dorind să-mi transmită astfel stresul la care erau supuși. Un jurnalist care se respectă trebuie să fie în orice clipă gata de plecare. În același timp însă, o redacție care își respectă reporterii trebuie să evalueze corect știrile pentru care merită să-și streseze personalul. Un reporter experimentat va începe să fie nemulțumit dacă va fi folosit la subiecte fără miză – un aspect total neglijat în TVR. Regimul reporterilor la televiziunile particulare era cu totul altul – mai stresant, dar cu posibilitatea de a avansa profesional. Am mai spus că la PRO TV în special, cei mai buni erau ajutați să ocupe funcții din ce în ce mai mari pe scara ierarhică. La TVR erau adesea preferați cei cu pile în detrimentul celor experimentați. Fiecare schimbare politică determina și schimbarea conducerii departamentului de știri, adică a departamentului cu miză. Fiecare nouă echipă își aducea oamenii în față sau angaja oameni noi, pe criterii de multe ori aleatoare. Din postura de corespondenți era adesea frustrant să vezi că ești condus

de o nouă echipă, total neprofesionistă, care habar n-avea de regulile funcționării rețelei de reporteri din țară. Erau indivizi care nici măcar nu făceau efortul minim de a se uita pe hartă să vadă unde sînt situate localitățile. „*Vreau să mergi pînă la Petroșani, să faci un reportaj despre faptul că sînt necesare livrări de cărbune mai mari pentru termocentrala Mintia, din cauza nivelului scăzut al apei din lacurile de acumulare. Apoi mergi la Mintia să verifică dacă ăia primesc într-adevăr cărbune mai mult din Valea Jiului. Poți să vii cu materialul filmat pînă la ora 13.00 ?*” m-a întrebă cu candoare la telefon una dintre fostele prezentatoare ale TVR, Emilia Nicolaescu, altfel fată bună, retrogradată la redacția corespondenți teritoriali (care funcționa în TVR ca un fel de batalion de pedeapsă, cei care deveneau indezirabili ajungeau la corespondenți...). Precizări suplimentare – Emilia m-a sunat pe la 11.00. Distanța de la Deva la Petroșani este de 180 de kilometri dus-întors, la Mintia 20 dus-întors, dacă adăugăm și timpul necesar filmărilor era evident că în doar două ore era imposibil să fac ceea ce îmi ceruse. I-am explicat că Deva și Petroșaniul sînt prea departe. Din fericire a înțeles, pentru că în altă situație, unul dintre redactorii de la „corespondenți...” m-a trimis la Abrud și a prognozat că într-o oră pot fi înapoi. La mine pe hartă se vede că e mică distanța între Deva și Abrud, mi-a spus el. Pe hartă o fi fost mică, în realitate este de 80 de kilometri. Plus alți 80 la întoarcere...

Un reporter bun acceptă să fie tracasat doar dacă subiectul merită. La început de carieră, te duci peste tot unde ești trimis, dar apoi experiența își spune cuvîntul, mai apare și orgoliul și redacția nu ar trebui să irosească energia reporterilor buni pe știri nesemnificative. În cazul meu, în momentul cînd redacția a înțeles acest lucru, toți șefii au fost schimbați. Era ianuarie 2001 și PDSR –ul tocmai venise la putere.

...Cînd a sunat telefonul pe 3 ianuarie 1999, nu m-am revoltat. Intuiam că ceva important se va petrece în Valea Jiului, cînd mi s-a spus că la Petroșani minierii declanșaseră greva, iar Miron Cozma preluase cu rapiditate ostilitățile. Am sărit în mașină și am plecat. Mă socoteam deja un fel de expert în mineriade.

Mineriadă pe muzica lui Bregovici

La Petroșani, mineri cîtă frunză și iarbă, adunați – ca în vremurile bune! – în fața sediului Companiei Naționale a Huilei. Le vorbea Miron Cozma.

Ne-am privit, cu destul de multă adversitate. Eram doar cunoștințe vechi, trecuți – fiecare de altă parte a baricadei! – prin multe: mineriade, greve, arestări (el), amenințări (eu)... Cozma le vorbea minerilor, cărora li se alăturaseră mulți disponibilizați la cerere. Aceștia din urmă se simțeau, pentru prima dată după plecarea din „sistem”, protejați. Nu salariile compensatorii, demult epuizate, nici ofertele birourilor de forțe de muncă nu erau, pentru ei, o protecție socială psihologic acceptabilă. Un lider charismatic, de tipul Miron Cozma, pe care îl prețuiau de pe vremea când și el și ei erau mineri și le asigura salarii mari, era garanția că în sfârșit viața lor mizeră va lua sfârșit și cumva se va găsi soluția reangajării lor la mină. Era absurd, vremea mineriadelor părea apusă, dar aveam impresia ciudată că toți, Cozma, mineri, disponibilizați se agățau de speranța că timpul poate fi întors înapoi, că 1991 este acolo, palpabil, cad guvernele, toată lumea le va ține partea. Ziariști numeroși, presă locală, parte aservită lui Cozma, presă centrală, unii novici, alții cu experiența Văii Jiului, își găsiseră loc pe lângă Cozma, filmînd, înregistrînd, notînd. Liderul, poreclit în fel și chip, Luceafărul huilei, de cînd se comparase odată cu Eminescu, El lider maximo, după model cubanez, Ortacul suprem, era anturat de cîtiva șefi ai Ligii sindicatelor miniere, printre care Romeo Beja, și vorbea la microfon. În fața scărilor, minerii erau precedați de ortaci de-ai lor cu rol de a „mobiliza” – aceștia începeau să urle sau să huiduiască primii sau, după caz, să scandeze numele liderului, dînd astfel tonul. În spatele lor, vreo 5000 de oameni reluau scandările, dînd impresia că toată Valea Jiului era acolo. Cozma avea pe chip aceeași expresie inflexibilă pe care i-o remarcasem cu 8 ani în urmă, în balconul Casei de cultură din Petroșani, înainte de a pleca spre București să răstoarne guvernul Roman. Cu siguranță era un personaj, poate malefic, dar totuși personaj. După atîția ani de jurnalism, învățasem cîte ceva despre manipulare. Am remarcat cu cîtă ușurință îi aducea pe mineri acolo unde dorea, psihologic vorbind. Erau, fără exagerare (deși poate suna banal) ca o turmă.

Motivele grevei nu erau foarte clare, dar eram sigur, deși impresia poate să pară subiectivă, că Miron Cozma avea nevoie de acest eveniment pentru a reveni în prim-planul vieții din zonă și, de ce nu, din țară. Ori el cel mai bine se pricepea la greve. Doreau bani mai mulți, doreau oprirea disponibilizărilor, doreau garantarea locurilor de muncă și protecție socială pentru disponibilizați, inclusiv prin reangajarea lor în minierit.

Redacția trimisese în ajutor un cameraman – venise la Petroșani Claudiu Petringenaru, operator titrat al TVR, ulterior director de imagine. Între timp, avusese și la noi în teritoriu o schimbare de echipe,

nu mai lucram cu Ovidiu Munteanu ci cu Marius Olariu. Aveam același ARO obținut prin bunăvoința Alinei Mungiu și a Ancăi Toader, pe care îl forjam la maximum pentru a străbate distanța Petroșani – Deva de cel puțin patru ori pe zi. Plecam dimineața la 6 din Deva, soseam pe la 7.30 la Petroșani, filmam ceea ce se întâmpla pînă la 11.30, apoi Olariu se ducea la Deva, singurul loc de unde puteam transmite imaginile. Pînă se întorcea, filma Petringenaru, apoi la 5 după-amiază ne duceam din nou la Deva, să prindem Jurnalul TVR de ora 8, cînd transmiteam și în direct. Goneam pe muzica lui Goran Bregovici, Petringenaru avea cu el o casetă și bubuiturile piesei *Kalašnikov* ni se păreau tocmai potrivite pentru a ne transpune în starea specifică unei confruntări. Era epuizant, dar relația cu redacția era foarte bună, simțeam suportul moral al celor din București, ceea ce conta foarte mult. Făceam improvizații tehnice, urcam un deal înzăpezit cu riscul de a cădea noaptea prin rîpe, dar nu am ratat nimic. Cu acest prilej, a văzut și Petringenaru condițiile de lucru din provincie, pe care le va povesti ulteiror șefilor. Fiecare aspect avea importanța lui...

După vreo trei zile de greve, cu numărul minerilor crescînd pe zi ce trece, văzînd că gluma se îngroașe, TVR a trimis un car de reportaj. Unde să-l montăm, să fie în siguranță?

„Frăție de arme” TVR – PRO TV

Din partea principalului concurent, PRO TV, venise Geo Procopie și ulterior Cătălin Radu Tănase. Cei de la Pro erau aproape întotdeauna gomoși, pătrunși de importanța și reputația trustului lor. Procopie era însă tip de treabă, Tănase mai înțepat, dar ne-am înțeles bine. L-am întrebat unde se instalaseră. La GUI, mi-a spus. GUI era un motel la vreo 5 kilometri de Petroșani, spre Aninoasa, botezat astfel după numele proprietarului. Ne-am dus deci la GUI, acolo se putea și mînca, echipa s-a cazat și a început să instaleze echipamentele pentru transmisii în direct. Au găsit un loc bine plasat – o mică terasă, de vreo nouă metri pătrați, 3X3, unde nu încăpeau simultan decît o cameră de luat vederi pe un trepied, cameramanul și un reporter. Dar noi eram doi – eu și Geo Procopie, trebuia să intrăm în direct la interval de cîteva minute. La vîrf era concurență, jos însă colaborarea a mers strună. Șeful tehnicului de la carul TVR, Ovidiu Neamțu, tip absolut ok, s-a înțeles cu cei de la PRO, s-a făcut o mixtură de echipamente ca să nu se instaleze totul în dublu exemplar. Transmiteam eu, apoi cameramanul pur și simplu rotea

camera cu 180°, iar în cadru intra Geo. Șeful nostru de producție era Cătălin Rebeniuc, nepotul actorului. Treaba mergea strună, ne ajutam, am relatat fără reținere despre faptul că Tănase fusese bruscat de mineri când coborâse între ei, deși „uzanțele” cereau cât mai puține menționări ale concurenței.

Așa am lucrat pînă la final, în 18 ianuarie, dată la care minerii au plecat spre Bumbesti, locurile primelor lor bătălii din acea iarnă.
„*Bă Gruian, bag șurubelnița-n tine...!*”

Pe zi ce trece, minerii deveneau tot mai agresivi. Nu li se acorda prea mare atenție din partea autorităților centrale și amenințau din ce în ce mai serios cu plecarea spre București. Și din tonul lui Cozma, mereu mai apăsător, se putea deduce că un astfel de deznodământ nu l-ar deranja prea mult. Impresia mea inițială, că liderul minerilor dorea să reediteze isprăvile glorioase ale începutului anilor '90, se confirma pe oră ce trecea.

Cozma era prea abil, iar poziția sa prea delicată pentru a risca să fie acuzat că a provocat destabilizare. Avea încă procese pe rol, nu se judecase cazul mineriadei din 1991. Făcea tot posibilul să se protejeze, în virtutea funcției sale de lider sindical. Modul său de a pune problema era cam așa – le-a spus minerilor că pentru rezolvarea problemelor lor nu vine nimeni, prin urmare s-ar putea lua decizia să plece ei spre București. *București, București*, începeau să urla oamenii de presiune, *București, București*, reluau în forță miile de mineri îngrămădiți în fața companiei.

Oameni buni, a intervenit Cozma în acest moment, *eu nu fac decât ceea ce ziceți voi... Dacă voi vreți la București, eu vin cu voi... dar trebuie să luăm o hotărîre... nu așa, ca gloata... Vreți...? Daaaa*, urlau toți, fără să știe ce voiau. Dar Cozma le-a explicat în continuare. *Liderii sindicali vor veni la fiecare membru cu tabelul, dacă omul vrea la București, semnează. Dacă nu, nu... Eu nu forțez pe nimeni, s-a spălat pe mâini Cozma ca Pilat din Pont.*

Copleșiți de atîta spirit democratic, gata să-și urmeze liderul pînă la moarte, oamenii semnavă orice. Au semnat și hîrțile prin care arătau că sînt de acord cu plecarea la București. Juridic, Cozma se putea apăra, ceea ce de altfel a și făcut. *Uitați, oamenii au cerut, eu i-am însoțit doar ca lider sindical...* Cumva, avea dreptate. Era una din rețetele clasice aplicate de Cozma pentru a determina oamenii să-i susțină inițiativele, putînd apoi să se disculpe – nu eu, ei au vrut...

Timp de vreo cîteva zile, dimineața la 8 în fața sediului companiei erau cam 2000 de mineri. Pe la 9 apărea Cozma, interval în

care numărul ortacilor creștea la 5000. La 2, cel târziu 3 după-amiaza le dădea drumul acasă, dar tot timpul rămâneau acolo cîteva sute, pînă seara târziu. Cu prilejul unei transmisii directe, prezentatorul din redacție m-a întrebat cîți mineri sînt în fața sediului. Era ora 8 seara, așa că am spus – vreo două sute, ceea ce corespundea realității. Nu m-am gîndit că pronunțarea acestei cifre va avea repercusiuni ani de zile, dar mai ales peste 24 de ore...

A doua zi, cînd am apărut lîngă Cozma și ceilalți ziariști, un huiduit puternic s-a auzit dinspre masa de mineri. *Numără-ne, bă, numără-ne...* Nu înțelegeam despre ce este vorba. Cozma se uita și el destul de nedumerit. *Cîți sîntem, bă, două sute? numără-ne...*

Am realizat că ei se uitaseră la televizor cu o seară înainte și spuseseam că sînt două sute, ceea ce evident că era real, seara fuseseră doar două sute. Bă, sîntem zece mii, urlau toți acum, privind roată în jur. Nu erau zece mii, erau vreo cinci mii, dar eram naiv crezînd că voi putea vreodată să-i conving de eroarea logică pe care o fac. Erau o masă informă, cu psihologie total diferită de a unui singur individ. Cozma nu făcea nici un efort să-i potolească. Se bucura întotdeauna cînd ziariștii erau huiduiți.

Într-un final, a intervenit, cerînd minerilor să facă loc unei echipe de ziariști, „*profesioniști*” i-a numit el, erau reporteri de la un canal de televiziune german. *Ei sînt corecți, ei vor arăta adevărul*, minerii îi ovaționau pe nemți, care veneau fericiți că în fața lor se crease un adevărat culoar, nu erau împinși sau bruscați. Minerii nu se gîndeau că nu vor vedea poate niciodată reportajele transmise de canalul german, dar era mai puțin important. Cozma le indicase cine sînt prietenii lor și de cine să se ferească. Era clar ca ziariștii români, cu excepția celor de la cîteva ziare din Valea Jiului care îi cîntau în strună lui Cozma (nu toate) nu erau prietenii minerilor.

Pe la 11, adunarea s-a spart, Cozma avea nu știu ce treabă. Popular sau nu, iubit sau nu, trebuia sa-mi fac meseria. Am coborît în mijlocul minerilor, pentru deja obișnuitele vox pop. Trebuia sa fiu mereu foarte atent, să nu-i provoc, să disimulez, altfel nu puteam scoate nimic de la ei. Erau într-o stare extremă de agitație, grupați cîte 20 – 30 în jurul meu sau al oricărui ziarist de televiziune care lua interviuri. Ultimii veniți doreau tot timpul să repet ceea ce le spuseseam celorlalți. Într-un asemenea grup, un miner a urlat la mine: *bă, Gruian, dacă mai spui că sîntem două sute, îți dau cu lopata-n cap, bă...!* Capul individului se ițea în spate, pe deasupra celorlalți, iar mina sa arăta fără dubiu că nu ar ezita

să-și ducă intenția la bun sfârșit. Nu m-aș fi simțit deloc confortabil cu el, singuri pe o străduță lăturalnică.

În astfel de momente, când minerii erau și băuți, politetea și argumentele nu mai erau necesare. Am încercat să ne retragem, aveam suficiente opinii minerești înregistrate. Auzisem că cei de la PRO au și body-guarzi angajați de trust, pentru că minerii erau realmente o amenințare. Noi nu aveam, așa că a, plecat spre locul unde era parcată mașina.

N-am făcut cinci sute de metri că ne-am întâlnit cu unul dintre capii grevei, Romeo Beja. Eram revoltat de mulțimea amenințărilor primite, așa că l-am oprit pe Beja și i-am cerut să nu mai incite minerii împotriva ziariștilor și chiar mai mult, să încerce să-i potolească. *Dar nu-i adevărat, domnu' Gruian, ei nu au nimic cu ziariștii*, a încercat liderul să-și apere ortacii. *Și noi sîntem oameni, iar atitudinea noastră este binențeles influențată și de modul în care vă comportați cu noi*, am continuat. *Nu ne puteți cere neutralitate și obiectivitate în timp ce sîntem permanent amenințați...*

Pe străzile orașului erau mulți mineri care pierdeau vremea, așteptînd să fie rechemăți de Cozma la miting. În timpul celor cîteva minute de discuție, ne înconjuraseră deja cîteva mineri. Unii dintre ei prinseseră firul, alții, mai nou-veniți, nu știau despre ce este vorba. În timp ce Romeo Beja o ținea pe a lui, cum că minerii nu ne amenință, unul din spate, după tipicul precedent, a țipat: „...bă, Gruian, bag șurubelnița-n tine...!” Beja a rămas fără replică, mie mi-a venit apă la moară, dar el încerca să plece dintre noi, pentru că nu mai avea argumente. A reușit să se extragă din grup. Pentru noi, era doar o victorie de palmares. Era clar că nimeni, nici măcar liderii, nu aveau de gînd să le ceară minerilor să se poarte nu frumos, ci cel puțin să nu ne mai amenințe. De altfel, după alți cîteva pași, ne-am intersectat cu însuși Miron Cozma. Liderul suprem m-a fulgerat cu privirea. L-am înfruntat. Cozma gîndea după model stalinist, cine nu e cu noi e împotriva noastră. „*Să spui adevăraul, domnule Gruian...*”. Întotdeauna, domnule Cozma, i-am replicat.

Niciunul dintre noi nu anticipa, cred, dramatismul zilelor care aveau să urmeze.

Pe jos, spre București

Trecuseră două săptămâni pe care minerii le petrecuseră în fața sediului Companiei Naționale a Huilei din Petroșani. Tactica autorităților era clară. Nu negociau cu Cozma, îi lăsau pe mineri să fiarbă în suc propriu. Miron Cozma putea fi considerat oricum, numai prost nu. Avea hîrțile pe care susținătorii săi semnaseră că da, sînt de acord să plece la București. Din punctul ăsta de vedere, era acoperit. Nu știa însă ce poziție ar lua polițiștii și jandarmii, adică forțele care trebuie să păstreze ordinea publică. În Petroșani nu se petrecuseră incidente, dar liderul dorea să verifice atitudinea lor în cazul în care ar încerca să-și pună intențiile în practică și să plece spre București.

Modalitatea aleasă a fost simplă. A simulat că pleacă. I-a înconlat pe mineri și a plecat în fruntea lor spre intrarea în defileul Jiului. Nimeni nu i-a deranjat, ba chiar la ieșirea din Petroșani spre Tîrgu-Jiu, înainte de un pod, șeful poliției locale i-a salutat. Cozma știa acum că nimeni nu l-ar fi împiedicat să plece. Tentativa s-a repetat în mai multe zile. Plecau scandînd fel de fel de lozinci, treceau de ieșirea din Petroșani, mergeau vreo cîțiva kilometri pe defileul Jiului, apoi se întorceau la Petroșani, fiecare cum îl tăia capul. La întoarcere, deveneau periculoși din nou, erau obosiți, băuți, cu dorință de răzbunare. Ne-au prins din urmă, într-una din aceste zile, pe mine și pe cei doi cameramani, Marius Olariu și Claudiu Petringenaru. Ne-am lipit cu spatele de stîncile de pe marginea drumului, eu puțin mai în față, cameramanii în spate. Minerii urlau, le simțeam răsuflarea duhnind a alcool. Singura noastră speranță, gîndeam în acele momente, era camera video. Ascuns în spatele ocularului, Petringenaru filma continuu, știind că astfel avem o șansă să nu fim loviți, pentru că s-ar fi înregistrat și agresorii ar fi fost identificați fără efort. Pînă la urmă, s-au împrăștiat. Am răsuflat ușurați. Poate nu erau totuși atît de primejdioși cum ni se părea nouă. Poate era doar tensiunea acumulată. Poate... poate...

Minerii erau, de fapt, ca o armată deja obosită de așteptare, gata să treacă la acțiune, indiferent de urmările acestei acțiuni. Primiseră comunicate de solidaritate din partea Partidului România Mare și se crease senzația că cineva, sus, îi proteja, iar poporul îi așteaptă pe ei, pe mineri, pentru a-l scăpa de robia în care îl adusese guvernarea țărănistă. Romeo Beja era membru în PRM, iar după cîte se pare devenise membru și Cozma, cu scopul de a fi mai bine apărat – sindical și politic.

Plecarea minerilor devenise aproape iminentă. Toți știau că este doar o chestiune de zile. Valea Jiului a intrat într-un fel de blocadă. La punctul numit Polatiște, din ordinul ministrului de interne din acea vreme, Gavril Dejeu, fuseseră aduse dube cu jandarmi și trupe speciale, care deja aveau cantonament permanent acolo. Se camuflaseră în pădure și descurajau cum puteau tentativele jurnaliștilor de a afla cum vor acționa în caz de plecare reală a minerilor spre București. Nu erau nici ei prea siguri și nici nu puteau ști când se va produce plecarea reală, pentru că minerii simulau plecări în fiecare zi.

Miron Cozma nu făcea economie de amenințări. *Au blocat defileul? Nu-i nimic, ne vom duce roată, vom ocoli pe la Simeria, de acolo spre Sibiu, tot vom ajunge noi la București*, afirma, sigur de sine, liderul.

Pe 18 ianuarie, a fost instalat un dispozitiv de jandarmi în apropiere de orașul Hațeg, la viaductul Sântămărie Orlea. De la Petroșani pînă la punctul respectiv, toate viaductele fuseseră blocate cu bucăți mari de beton armat, din acelea folosite în construcții, și cu camioane cărora li se scosese anvelopele. Zăceau, camioanele, cu jantele pe blocuri de beton, de-a curmezișul șoselei, la cele două capete ale viaductului. Jandarmii de lîngă Hațeg făceau exerciții. I-am filmat și ne-au apărut ca niște copii neajutorați. Făceam parte din generația de studenți care trecuse prin armată, fie ea și cu termen redus, astfel că aveam idee despre diferența dintre exercițiul făcut „la rece” și situația reală. La alarmele noastre de exercițiu, pe timp de zi, totul mergea bine. Cînd fusesem alarmați noaptea și se trecuse la o deplasare spre un aliniament de luptă fictiv, nu mai mersese totul ca uns. Așa și acum. Noi știam ce gloată agresivă aveau de înfruntat jandarmii, care, sistematic, se antrenau sub comanda unui subofițer, în poziții fixe, ca și cum minerii ar fi stat să facă ei mișcări precise de tipul fandează, lovește, retrage-te, fandează, lovește, retrage-te... Minerii aveau bîte zdravene și furtune de presiune, cu o lovitură bine țintită ar fi anihilat ușor mișcările mult prea didactice ale jandarmilor. Presupunerea noastră se va confirma mai repede decît am fi dorit-o. De fapt, nici subofițerul nu a știut ce să ne spună cînd l-am întrebat ce s-ar întîmpla dacă minerii, în loc să vină pe șosea, ar fi ocolit viaductul prin vale. Numărul jandarmilor era evident subdimensionat în raport cu cel al minerilor. Ne-am uitat neîncrezători și cu subînțeleș la subofițer. *Dom'ne, noi i-am văzut, știm ce le poate pielea, nu-i veți opri, sau cel puțin nu aici și nu așa*, i-am spus omului, dar nu ne-a crezut... O fi ajuns la Bumbești, Costești sau Stoenеști? Nu știu...

Cert este că acolo, pe viaductul Sântămărie, am primit vestea. Minerii pecaseră spre București, pe 18 ianuarie la ora 11.30. Au ales varianta pe defileul Jiului, cu tot riscul presupus de înfruntarea unităților de jandarmi masate în zonă. *Murim, luptăm, pe Cozma-l apărăm... Criminalii, criminalii... Vrem pâine, nu gloanțe... Trageți în noi, ca-n 1929...* Scandînd lozinci și mai determinați ca niciodată, minerii au trecut ca prin brînză de dispozitivele instalate la Bumbesti- Jiu și Costești, între Târgu-Jiu și Râmnicu Vâlcea. „Misiunea” de a-i însoți pe ortaci a fost preluată de colegul meu Ioan Ceaușescu și de mai vechea cunoștință Adrian Fulea. Am urmărit odiseea la televizor, parcă nevenindu-mi să cred că am petrecut atît de mult timp în mijlocul lor și îi cunoșteam atît de bine.

A urmat așa-zisa Pace de la Cozia, semnată între premierul Radu Vasile și Miron Cozma. *În loc sfînt, amenința Cozma, prin urmare să dea Dumnezeu să n-o respectați, domnule prim-ministru*, afirma Cozma, întors în glorie la Petroșani cu toate revendicările soluționate.

Dar, ca în filmele italiene, era doar Fine Primo Tempo.

„...eu sînt deasupra legii...”

Pe 25 ianuarie, eram din nou la Petroșani. Tema reportajului – minerii au reluat lucrul după Bumbesti, Costești și pacea de la Cozia. Nu au trecut cinci minute de cînd am coborît din mașină și am auzit huiduielile. *N-am fost 200, bă, așa să știi, eram 5000... Îți luăm gîtul...* Protejați, eu și cameramanul Olariu, de reprezentantul exploatării miniere Livezeni, ne-am făcut treaba cît am putut mai repede și am plecat. Nu prea doream să petrecem mult timp în Valea Jiului. Să mai treacă o lună, două, apoi mai vedem...

Dar pe 3 februarie am revenit. Cozma făcuse o declarație șocantă: că e deasupra legii! La o conferință de presă, încă purtînd laurii păcii de la Cozia, Cozma s-a autodenunit lider zonal. *„Dacă vor să mă aresteze, să mă aresteze la Petroșani”*, a spus emfatic Cozma. Se pare că cineva acolo sus l-a auzit...

Cap. XII

17 februarie, sfârșitul

Beja, într-un ARO...

O filmare la Zlatna, unde explodase o secție a uzinei de prelucrare a minereurilor neferoase, s-a terminat cu un accident auto ușor. Am derapat cu ARO 4x4 pe polei și astfel mașina a ajuns într-un șanț lângă Sebeș, într-o zi de sîmbătă. Nu am avut cu ce să o scoatem, așa că a rămas în șanț pînă luni, 15 februarie, păzită, la rugămintea mea, de echipaje ale Poliției Sebeș aflate în patrulare.

Luni dimineața am repus mașina pe roți. Nu avea nimic, zăpada mare amortizase șocul. Rulam spre Deva, cînd a sunat telefonul mobil. Aveam mobile de la sfârșitul lui 1998. Nu se mai putea pretexta nimic, practic telefonul mobil a introdus un alt ritm în televiziune. Concurența devenise oricum acerbă, erau trei mari „jucători” pe piața televizuală, TVR, PRO TV și Antena 1, la care se adăuga Prima TV. Telefonul mobil ne-a transformat în soldați mereu la datorie. Pe o foaie de hîrtie lipită pe perete în redacție, era precizat expres faptul că nu avem voie, noi, reporterii, să avem telefoanele mobile închise. Altfel, care ar fi fost beneficiul lor...?

Am răspuns, evident. *Unde sînteți...? În drum spre Deva, venim de la Sebeș, am avut un accident ușor... Plecați urgent la Petroșani, Miron Cozma a fost condamnat la 18 ani de închisoare, vrem reacții...*

Nici nu am mai intrat prin Deva, ne-am angajat direct pe drumul care duce în Valea Jiului pornind de la Simeria veche. Am ajuns în Petroșani spre după-amiază. Aparent, liniște și pace. Am aflat că Miron Cozma aflase sentința dar evident nu l-am putut găsi. Am luat obișnuitele vox pop, am căutat fără succes vreun lider sindical mai relevant, dar toată lumea se ferea. De la Poliție ni s-a spus că încă nu s-a primit oficial ordinul, dar erau în așteptare. *Cînd va veni, îl vom pune în aplicare*, ne-au asigurat polițiștii. Ne-am întors la Deva pentru a transmite imaginile și comentariul, dar a doua zi de dimineață eram din nou la motelul GUI.

Carul de reportaj sosise în timpul nopții, antenele erau întinse, dar Cozma nu era de găsit. Mai multe autobuze cu mineri plecaseră din Petroșani spre București, poliția se organiza, era cam debandadă.

Am plecat spre Bumbești, orașel aflat la 35 de kilometri de Petroșani. Scurt popas în dreptul mănăstirii Lainici. Din când în când, treceau autobuze cu mineri. Înăuntru, înghesuiți, ortacii erau așezați pe scaune, nu urlau pe la geamuri, cum eram noi obișnuiți. Nu așteptăm prea mult și vedem un autoturism de teren ARO, culoare gri-petrol, cu un steag fluturând la una dintre portiere. În mașină, Romeo Beja. Geamul era lăsat, Beja a scos capul și ne-a făcut victorios cu mâna. Zîmbind. Peste doar 24 de ore, vom revedea, cu milă, aceeași mașină, la câteva sute de kilometri depărtare...

La intrarea în orașel, am oprit mașina. La 100 de metri în fața noastră, sute de mineri stăteau așezați pe versanți. Cameramanul Marius Olariu a coborât, cu gând să filmeze. Nu a apucat să dea bine drumul la cameră, când o droaie de pietre au fost aruncate în direcția noastră, însoțite de huiduielile minerilor. A fugit spre mașină, încă nu reușisem să o întorc, cred că a fost cea mai rapidă întoarcere din trei mișcări pe care am făcut-o vreodată. Minerii alergau deja spre noi, dar am demarat în trombă și am sosit la Petroșani tocmai la timp pentru a relata în direct, la Jurnalul de ora 14.00, situația „de pe front”.

Am mai făcut niște filmări prin Petroșani, apoi pe la 4 după-amiază ne-am dus la masă. Dar ziua era departe de a se fi sfârșit.

Cursa spre Craiova

Din nou sunetul agasant al mobilului. Producătoarea de la știri, Raluca Stroe - Brumariu. *Unde ești...? La Petroșani... Crezi că pînă la ora 20.00 ajungi la Craiova, la studioul nostru de acolo, să faci o transmisie în direct? Mă uit la ceas, 16.50. Dacă plec acum, da... Te rog...*

Renunț la ARO în favoarea Daciei 1410 a lui Ceaușescu, pentru a avea mai multă viteză. Gonim în disperare pînă la Târgu-Jiu. Pe drum, îi telefonez corespondentei de la Craiova, Carmen Kleibel – Dobrișan. *Pe unde merg la Craiova, care-i drumul cel mai scurt...? Îmi spune o rută prin niște sate, mai liberă. Am mai puțin de două ore. Deși eram pe „teritoriul” lui Carmen, deși ar fi putut fi supărată, am colaborat perfect. Știa că miza e mult prea mare ca să facă caz de orgoliul ei. Am rugat-o să-mi furnizeze permanent date despre mișcările minerilor, ca să am despre ce relata în direct.*

Ajung la drumul județean indicat de Carmen. Se înserase, îmi era frică să nu fie bicicliști, căruțași sau pietoni. Din fericire, e aproape pustiu. Gonesc cât de mult poate mașina, inclusiv prin localități. De teamă să nu lovesc totuși pe cineva, mergeam pe mijlocul drumului, ghidat, asemeni unui copilot, de cameraman. Cu 120 de kilometri pe oră, nu văd la timp un șanț săpat de-a curmezișul șoselei și astupat prost. Dacia se afundă cu roțile din față, dar cele din spate o aruncă afară. Facem un fel de salt, mașina se balansează, ajunge din nou pe toate patru roțile, gonim mai departe. Din când în când, o întreb pe Carmen ce mai e nou. Minerii mergeau și ei spre Craiova, pe o rută mai directă.

Raluca Brumariu mă sună din 10 în 10 minute. *Ajungem*, o asigură cameramanul, *fiți sigură că ajungem...* Nu cunoșteam orașul, așa că îl rog pe Marius Olariu să telefoneze la Studioul TVR Craiova. A vorbit cu directorul Traian Bărbulescu și i-a cerut să trimită o mașină cu luminile de avarie aprinse, care să oprească într-un loc vizibil. Planul era ca atunci când vedeam avariile, să semnalizăm cu farurile, celălalt pornea în fața noastră și ne conducea la studio.

La ora 19.45, la marginea Craiovei, trecem glonț de mașina cu avariile, înainte ca șoferul acesteia să reacționeze. Telefonăm, așteptăm, în sfârșit reușește să treacă în față. Gonim prin oraș ca apucații, la o curbă spre dreapta pur și simplu încalec trotuarul. *Nu mai ajungeți*, spune Raluca Brumariu, dezamăgită. E 19.55...

La 19.59 opresc în fața studioului, așteptat de Traian Bărbulescu. La 19.59 și 30 de secunde mă așez în scaunul prezentatorului.

La ora 20.00, generic, crainic și am relatat în direct despre traseul minerilor, neuitînd să-i mulțumesc lui Carmen Kleibel. Reușise să transmită și imagini pentru ilustrație, cu Miron Cozma în mijlocul ortacilor, protejat de ei. Purta o căciulă trasă pe ochi, iar în fața coloanelor era Beja, cu ARO - ul lui gri-petrol...

Păsări de noapte

Cei de la Craiova nu prea știau ce se întîmplă. Ne-au dat cîte un sandwich și au încercat să ne lămurească să stăm liniștiți, că totul e sub control, dar ei nu ne puteau spune unde sînt minerii. Ajunseseră? Trecuseră? Se opriseră?

S-au semnalat incidente la intrarea în oraș. Ne-am dus acolo, am vorbit cu niște polițiști. Nu reușiseră să oprească autobuzele cu

mineri, dar nici nu primiseră ordin să depună prea mult efort. Evident, planul era altul.

Am început să căutăm minerii prin Craiova. I-am depistat la ieșirea spre Slatina. Erau autobuze și autodube de transport personal, vreo 50 în total. Era și cel puțin o ambulanță. Ne-am dat seama că nu plecaseră afit de mulți ca în cazul precedent, soldat cu bătălia de la Costești.

Nici un miner nu era pe lângă autobuze. Am filmat câteva cadre din mașină, le-am completat cu cele filmate de colegii de la Craiova și la ora 23.00 am mai făcut o transmisie în direct, din fața studioului, apoi ne-am luat la revedere. Am plecat spre coloana minerilor.

Am trecut încet de ei, era liniște, întuneric afară și în autobuze. Am parcat Dacia la vreo două sute de metri în fața coloanei, din rațiuni de protecție. Am lăsat spătarele scaunelor pe spate, astfel încât să nu puteam fi văzuți din afară, și am blocat ușile. Ne-am simțit mai în siguranță.

Din acest moment, aliații noștri cei mai prețioși – dar și noi pentru ei! – au devenit Florin Mircea Corcoz, corespondentul „României Libere” și corespondentul Reuters România, Adrian Dascălu. Cu ei ne-am sincronizat mișcările și am reușit să ajungem în timp util în ceea ce se cheamă pe timp de război teatru de operații. Redacția noastră de știri menținuse un om peste noapte, cu care țineam de asemeni legătura.

Priveam mereu în oglinda retrovizoare. Tăcerea era copleșitoare. Minerii nu-și părăseau autobuzele și dubele cu care sosiseră la Craiova. Nu cunoșteam zona, dar din discuțiile cu cei doi amintiți mai sus, aflasem că există două trasee principale pe care minerii pot ajunge la București. În ambele cazuri trebuia să traverseze Oltul, fie în direcția Slatina, fie spre Caracal, cu traversare la Stoenesti. Majoritatea ziariștilor care stăteau la „interceptare” se aflau la Slatina. Ne depășiseră câteva mașini cu jurnaliști, dar acum, în fața coloanei minerești, părea că suntem singuri, de aceea curgeau telefoanele, din sfert în sfert de oră, să ne întrebe ce se întâmplă. Ce-i drept, aflasem și noi că la Slatina peste 5000 de jandarmi îi așteptau pe mineri, dispuși într-un dispozitiv bine eșalonat în adâncime, pentru a nu mai fi luați prin surprindere și a suferi înfrângeri rușinoase precum cele de la Bumbesti și Costești, cu doar o lună în urmă.

A trecut și miezul nopții. Eram pe 17 februarie.

Exact la ora 2 dimineața, prima mașină din coloană s-a pus în mișcare. Atât de precaut, încât nici nu-i auzeam motorul. A venit câțiva metri spre noi, apoi a întors pe șoseaua pustie, urmată imediat de celelalte. Am așteptat cu emoție ca toate autobuzele și dubele să întoarcă

și am luat-o după ele, anunțând redacția și ziaristii cu care eram în contact că gata, au plecat, iar traseul ales este pe la Caracal. Într-adevăr, am trecut pe sub o pasarelă și ne-am angajat spre București pe la Caracal, pe care l-am și traversat în miez de noapte. Se mergea cu destul de mare viteză, drumul era complet gol. Corcoz mi-a spus că dispozitivul de jandarmi își schimbă și el amplasarea, pleacă spre Stoenști.

Continuăm să fim în spatele ultimului autobuz, dar mă decid să depășesc. Acum, știind desfășurarea exactă a evenimentelor, îmi dau seama că rămânând în coada coloanei, am fi avut posibilitatea să filmăm cele mai dramatice momente ale ciocnirii dintre jandarmi și mineri. Dar ne-am fi asumat și riscul de a ieși cu capul spart din toată aventura.

„... dacă pariați pe noi, treceți, dacă nu, stați aici...”

Ora 4.25. Ajungem la Stoenști, satul este binețles pustiu. Cred că avem un avans de un sfert de oră asupra minerilor.

Ora 4.30. Podul peste Olt, blocat de bucăți mari de beton, asemeni celor de pe podul de la Sântămărie Orlea. Din noapte, apare un jandarm. Îi spunem că suntem reporteri ai Televiziunii Române și îl întrebăm cum am putea să trecem podul. *Doar pe jos*, ne răspunde amabil omul, *cu mașina nu se mai poate. O lăsați aici și treceți pe jos*, ne spune. Stăm în cumpănă. *Ce e dincolo?* întrebăm. *Nu știu*, răspunde el. *Tot ce pot să vă spun este că dacă pariați pe noi, treceți, dacă nu, stați aici... Dumneavoastră ce ați face?* îl întreb. *Eu aș trece*, ne răspunde el și pleacă.

Cum să abandonăm mașina televiziunii acolo...? Cine știe ce se poate întâmpla, o găsesc minerii, îi sparg geamurile...

Ora 4.40. Coborâm pe un drumuleț în stînga podului. Se înfundă. Întorc și o iau prin dreapta podului. Drumul, de țară, este de fapt creasta digului de la Olt. Avem apa în stînga, digul coboară abrupt.

Ora 4.45. Ajungem sub podul de cale ferată peste Olt, situat la vreo 300 de metri de cel rutier, în momentul în care la capătul celuilalt pod oprește prima mașină a minerilor, din câte ne dăm seama, o ambulanță. Avem timp să coborâm din mașină, Marius Olariu pornește camera video.

Ora 4.50. Un pocnet sec și o rachetă de semnalizare luminează zona. Bătălia de la Stoenști începuse.

Eram convinși că minerii nu vor întârzia să descopere că la doar 300 de metri mai este un pod care poate fi foarte ușor trecut pe jos. Nu

prea puteam filma multe, se vedea doar niște fum, nu puteam ști că la doar câteva sute de metri de noi se consumă scene pentru care orice redacție ar fi plătit aur. Nu am avut curajul să ne întoarcem în mijlocul minerilor. Am urcat în mașină și am continuat drumul pe digul de la Olt, cu speranța că undeva vom putea traversa. Mergeam prin întuneric spre nicăieri, ca într-un film supraréalist. Drumul, de fapt digul, era cu foarte puțin mai lat decât Dacia noastră și în plus devenise nisipos. Conduceam foarte atent, pilotat și de Marius, conștient că o greșeală ne duce pe marginea digului și ne rostogolim în râu.

Ora 5.30. Oltul se lărgește mult, nu apropiem de ceea ce pare un șantier. Brusc, digul o cotește spre stînga, drumul devine nisip și iată-ne la o amenajare hidro. Derapăm prin nisip, dar trecem în partea cealaltă. Habar nu avem pe unde sîntem, dar știm că trebuie să o luăm în direcția contrară celei din care venisem, dar pe cealaltă parte a Oltului.

Ajungem la un drum de țară, apoi la altul. Trecem printr-un sat și întrebăm pe unul fără somn cum ajungem la Stoenеști. Ne spune că am greșit, că sîntem pe partea cealaltă, dar îl lămurim că o fi Stoieneștiul pe partea aia, dar noi trebuie să ajungem la Olt *exclusiv* pe această parte. Înțelege, ne indică drumul. Virăm la stînga pe un alt drum, asfaltat și brusc dăm peste alt corespondent la TVR, venit de la Târgoviște, Gabriel Degeratu. Părea derutat, ne spunea că *acolo* este infernul, nu se poate respira. Dar noi, nu-i așa, eram experți în mineriade, oricum ar fi arătat ele, așa că ne-am urcat în mașină și ne-am îndreptat spre locul bătăliei.

Ora 6.15. Din ce în ce mai multe vehicule parcate pe marginea șoselei. Un baraj de poliție, îl depășim cu legitimațiile de ziariști. Alt baraj, de jandarmi. Parlamentăm, ne spune că TVR are oameni, dar nu ne lăsăm, trecem și de barajul ăsta. În sfârșit, sosim la locul unde sînt parcate mașinile presei. Cobor, merg la un Range Rover, al celor de la Reuters. Ne îmbrățișăm, ținusem doar legătura toată noaptea. Îl găsim și pe Florin Mircea Corcoz. Dintr-un Cielo vișiniu vine spre noi Adelin Petrișor, trimisul special al TVR. Ne dăm mîna și ne roagă să preluăm noi. *Am stat puțin în mașină, de frig*, spune el. Era într-adevăr foarte frig. *Șoferul nostru e rupt, a condus toată noaptea*, mai spune Petrișor. Am simțit, în acel moment, că sînt revoltat. S-a petrecut unul din acele momente specifice legăturii dintre redacție și corespondenții teritoriali, supuși unei uzuri mult mai mari decît reporterii de la București, dar recompensați mult mai slab. Dar vom mai discuta. I-am spus sec lui Petrișor că și șoferul nostru ar fi rupt, doar că noi nu avem șofer. În echipele de corespondenți, ori reporterul ori cameramanul sînt obligatoriu și

șoferi. Dar nu am dorit să creez un incident, câmpul de luptă era prea aproape și scenele prea palpitate.

Începuseră să fie aduși primii prizonieri. Veneau în grupuri de câte patru, un miner escortat de trei jandarmi. Doi îl țineau de mâini, iar al treilea stătea în spatele minerului și îi mai dădea câte un ghiont, bombănind. Se vedea pe fețele lor, ale jandarmilor, determinarea cu care se bătuseră. Am aflat și explicația, când unul dintre jandarmi a înjurat, spunând ceva de genul „păi ne-ați umilit voi la Costești, ce credeți, mă, că sîntem mai proști...”. Totul era o revanșă, cu jandarmii ca învingători. Se vedea asta după numărul din ce în ce mai mare al grupurilor de miner-jandarmi care îl escortau. Au curs așa, venind dinspre pod, cam două ore. Noi, jurnaliștii, am încercat să ne ducem acolo unde intuiam că se poartă adevărata bătălie, pe podul peste Olt de la Stoenești, dar un ofițer interzicea accesul. Culmea e că nu te puteai supăra pe el, ne oprea cu zîmbetul pe buze. Nu acum, spunea, mai aveți puțină răbdare...

Pe la ora 9, dispozitivul jandarmeriei s-a ridicat și brusc, prin fumul lacrimogenelor, am văzut podul. Jurnaliștii au dat năvală, printre blocurile de beton și camioanele fără anvelope ce fuseseră utilizate pe post de obstacole. Cioburi, bucăți de lemn, bucăți de haine, chiar pete de sînge puteau fi văzute pe asfalt. Dar dezastrul începea dincolo de pod. Autobuzele și autodubele cu care veniseră minerii, înșirate pînă departe, dincolo de orizontul nostru vizual, erau într-o stare jalnică. Parbrizele și toate geamurile laterale erau sparte, la fel și cauciucurile, mașinile stăteau într-o rîină, ceea ce dădea o senzație stranie, de imobilitate absolută. Sătenii ieșeau timid pe la porți, uitîndu-se la dezastrul produs la cîțiva metri de casele lor. Șoferii își făceau de lucru pe lîngă mașini, cu fețele încruntate, gîndindu-se probabil la cum vor reuși să se întoarcă la autobazele lor din Valea Jiului. Ici – colo, autoturisme Dacia 1310 – unii mineri veniseră la bătălie pe cont propriu, iar acum bietezele mașini, tot cu geamurile sparte, cu capotele îndoite, unele cu acumulatorii furați, își așteptau proprietarii care se aflau prin dubele jandarmilor.

Nu foarte departe, vedem și recunoaștem un autoturism de teren ARO. Același ARO cu care Romeo Beja trecuse pe lîngă noi la Lainici, făcînd semnul victoriei. Era de departe cea mai deteriorată mașină din coloană, cum stătea pe o parte într-un șanț, cu tabla vâlurită, parbrizul țîndări, ușile forțate. Ne-am întrebat pe unde o fi Beja? De fapt, acum ne dădeam seama că nici de Cozma nu știam nimic, jandarmii nu spusese rădăcă pe el l-au prins sau nu.

Prin curțile oamenilor, jandarmii îi căutau încă pe mineri. Unii se ascuseseră prin podurile caselor din Stoenești. Jandarmii îi dădeau jos fără menajamente, înghiontindu-i. Nu găseau doar mineri, ci și alți indivizi care îi însoțiseră, ca de exemplu bișnițari din categoria celor care schimbau valută la

negru. Vă reamintesc, sîntem în 1999... Toți luau, fără excepție, calea dubelor, sub privirile speriate ale oamenilor din sat. Cameramanii filmau fără încetare, aparatele foto țacăneau, reporterii făceau stand-up¹ – uri* căutînd ca fundalul să fie cît mai sugestiv. În jurul prînzului, totul s-a liniștit. Supărați, șoferii refuzau să acorde interviuri. Interioarele autobuzelor erau pline de tuburi de grenade fumigene sau alte accesorii utilizate la armamentul pe care jandarmii îl aveau în dotare.

Sătenii aveau versiunea lor în ceea ce privește desfășurarea bătăliei de la Stoenеști. Jandarmii ocupaseră poziții prin case cu mult înainte ca minerii să ajungă la pod. Cele două trasee spre București fuseseră corect anticipate. Imediat ce coloana s-a oprit, blocată în față de obstacolele de pe pod, în imposibilitate de a se întoarce din cauza străzii înguste, s-a auzit zgomotul rachetei de semnalizare pe care o văzusem noi la ora 4.50. Acesta ar fi fost, povesteau oamenii, semnalul pentru trupele masate în curți, care dăduseră năvală în șosea, luîndu-i prin surprindere pe minerii oboșiți din autobuze și autodubele de transport personal. Ușile au fost deschise cu forța, iar geamurile pulverizate cu lovituri de baston. Aproape instantaneu, interiorul s-a umplut de fumul grenadelor, iar minerii au fost siliți să iasă, fiind preluați fără efort de jandarmii care îi așteptau afară. Nu a mai fost ca la Bumbеști sau Costești, cînd minerii au avut timp să se desfășoare și să-i încercuiască pe jandarmi. Aici dispozitivul represiv funcționase impecabil. Spre a tăia orice posibilitate de retragere, anvelopele fuseseră sparte.

Unii mineri încercaseră să fugă pe străduțele micii localități, dar nu cunoșteau topografia locului și nu aveau idee unde ar fi trebuit să se ascundă. În plus, se pare că localnicii erau prea speriați pentru a-i ascunde.

Am revenit la autoturismul nostru de serviciu, parcat de cealaltă parte a podului. I-am dat lui Adelin Petrișor casetele noastre, pentru a pleca cu ele la București. Noi nu mai aveam cum să le transmitem în timp util pentru a fi difuzate la jurnalul de ora 14.00.

Am aflat și că Miron Cozma și alți cîțiva capi ai acțiunii fuseseră arestați, găsiți fiind după ce încercaseră să fugă. Nu mai aveam de ce rămîne.

¹ **Stand-up** (eng.): în limbajul de televiziune, relatare a reporterului în care acesta apare în cadru, plasat în fața camerei, pentru a confirma faptul că se află acolo unde s-a produs evenimentul. Stand-up – ul se regăsește în cuprinsul unui material înregistrat și nu trebuie confundat cu relatarea în direct. (n.a.)

Drumul înapoi

Nu dormisem de mai bine de 24 de ore, iar în tot acest timp, gonisem cu mașina, amenințați de mineri, transmisesem în direct de la Craiova, apoi stătusem în fața coloanei, așteptînd deznodămîntul. Simțeam gustul înțepător al gazelor lacrimogene. La ora 13.00, pe 17 februarie, am plecat de la Stoenеști, cameramanul Marius Olariu și eu, însoțiți și de corespondentul „României Libere”, Florin Mircea Corcoz. Acesta luase cîteva tuburi de grenade lacrimogene și acestea păstrau pe ele destul de multă pulbere. Neatent, Corcoz și-a dus mîinile la ochi, iar ceea ce a urmat a fost o usturime cumplită. Am oprit aproape la fiecare fîntînă pentru a se spăla la ochi, dar efectul substanței iritante a trecut foarte greu.

Scurtă intrare prin Slatina, pentru a ne interesa dacă au fost aduși mineri răniți. Cei de la spital au fost puțin cooperanți, nu îi cunoșteam, eram și foarte oboșiți. Așa că nu am insistat. Goneam cu peste 120 de kilometri pe oră, iar la un moment dat mi-am strîns ochii, pentru a alunga senzația de usturime produsă atît de oboseală cît și de gazele lacrimogene. Corcoz, care tocmai se lansase într-o explicație, a văzut clipirea în oglinda retrovizoare și a crezut că adorm la volan. A început să mă lovească cu pumnul în spate, zbierînd la mine să vorbesc, să vorbesc ca să nu adorm. L-am asigurat că nu dorm la volan și am reușit să ajungem cu bine la Craiova. Cu doar 500 de metri înainte de a ajunge la hotel, biata noastră Dacie a clacat. I-au căzut plăcuțele de frînă. Am dus-o totuși pînă în parcare a hotelului, iar colegii de la studioul teritorial TVR s-au ocupat de reparație.

Fără să mai mîncăm, ne-am aruncat pe paturi, dar nu venise încă vremea odihnei. La ora 16.30, telefon din redacție. Cred că nu dormisem mai mult de 30 de minute, iar trezirea a fost un calvar. Mai bine nu m-aș fi culcat. Eram incoerent și am înțeles cu greu că la ora 17.00 trebuie să fac o transmisie în direct. Nu ar fi trebuit să accept, dar am făcut-o. Nu știu ce am spus în cele cîteva minute cît a durat relatarea mea, tot ce îmi amintesc este că am fost foarte nemulțumit. În opinia mea, realitatea a fost pur și simplu incoerentă, din cauza oboselii.

A doua zi, etapa Craiova – Petroșani. Nu departe de Tîrgu – Jiu, dăm peste un autobuz oprit. Autobuz cu geamuri sparte, șofer înfosit cumva așa, siberian, cu un batic pe sub căciula cu urechi, și ea model rusesc. Mănuși supradimensionate în mîini, probabil trase peste alte mănuși. Am oprit să-l interviewăm. Omul era necăjit. Accepta acum că se

lansase într-o aventură al cărei deznodământ depășea cele mai negre previziuni. Nu știa ce îl așteaptă la Petroșani, auzise că vor fi puși ei, șoferii care plecaseră cu minierii spre București, să plătească stricăciunile produse mașinilor în urma bătăliei de la Stoenеști. El răspunsese chemării liderului sindical, crezuse că totul se va sfârși cu o înțelegere între guvern și minierii lui Cozma, iar în secret sperase că regimul Constantinescu, pe care mulți din Valea Jiului îl urau din cauza disponibilizărilor, se va prăbuși, făcând loc unui guvern al muncitorilor. Cum ar fi arătat în 1999 un guvern al muncitorilor, șoferul nu știa, dar aprecia că ar fi fost reangajați disponibilizații, mineritul ar fi fost pus „*la locul lui*” în economie, iar inechitățile dintre bogații tranziției și săraci s-ar fi estompat, căci Cozma „*ar fi făcut dreptate*”. Nu-l deranja faptul că Miron Cozma își petrecea concediile prin străinătate, că avea mulți bani, mașini scumpe. Doar lupta și pentru ei, pentru prostime, cum se exprima șoferul. Ceea ce recunoștea era că mult mai puțini ortaci plecaseră acum, în februarie, spre București, față de numărul celor care o luaseră din loc în urmă cu o lună. Oamenii, circumspecți, se sustrăseseră chemării sindicatelor sub diferite pretexte. Atunci fusese organizată o grevă, acum Cozma își apărase pielea, încercând să se sustragă executării pedepsei de 18 ani cu închisoarea. Șoferul înțelegea mult mai clar că această ultimă deplasare fusese o aventură, dar credea că totuși 18 ani era prea mult.

L-am lăsat cu nedumeririle lui, compătimentindu-l pentru drumul de sute de kilometri prin ger, fără geamuri la autobuz. Într-un fel, și-o făcuse cu mâna – și cu capul – lui...

În apropiere de Petroșani, pe defileul Jiului, baraj de poliție și jandarmi. Circulația era deviată pe o porțiune de drum de țară, pe care nu se putea goni. Erau controlate toate mașinile care veneau dinspre Craiova. Am trecut ușor, am aflat că se dorea identificarea minerilor care reușiseră să scape de la Stoenеști.

„*Certificat de revoluționar mass-media*”, varianta la copiator

Redacțiile au simțit nevoia să-și premieze cumva reporterii implicați în evenimentele derulate în intervalul temporal 03.01.1999 – 18.02.1999. Auzisem rostindu-se sume fabuloase pentru noi, cei de la TVR. Binenteles că sumele „fabuloase” le reveniseră celor de la PRO... Aflasem despre o invitație adresată jurnaliștilor care acoperiseră greva generală și deplasarea spre Stoenеști la Cotroceni, la Președinție, unde

Emil Constantinescu ar fi urmat să mulțumească ziaristilor pentru profesionalism, iar acțiunea lor ar fi fost catalogată drept una esențială pentru democrație. Moral, ne-am pregătit și noi, echipa de la Deva, să plecăm spre București, doar fusesem mereu în prima linie, adesea singurii de la TVR. Ioan Ceaușescu, Marius Olariu, Ovidiu Munteanu și cu mine am privit însă primirea ziaristilor la Cotroceni de acasă, din fața televizoarelor. Nimeni din redacție nu catadicsise să ne cheme, dar am văzut acolo mulți teveriști care avuseseră prezențe mai mult decât episodice prin teritoriul ultimei mineriade. Șampanie, discursuri, zîmbete vitejești – le-am privit pe toate cu tristețe, chiar cu ură. Era doar încă una dintre nedreptățile suferite prin statutul nostru de corespondenți teritoriali, prea departe de București pentru a avea și noi felia de glorie.

Dar nu... Peste alte două zile, am fost chemați la București. Dacă la Cotroceni am fost săriți, uite că TVR a dorit să se revanșeze cumva și față de noi. Directorul Departamentului știri, Dan Luțan, ne-a dat câte un premiu în bani. Am primit două milioane de lei vechi. Cam a șasea parte din cât auzisem eu că primise cameramanul de la PRO TV, cu care lucrasem cot la cot. Mă rog, ei privați, noi de stat... Știam că reporterii, ca șefi neoficiali ai echipei, erau recompensați mai generos. Am primit însă aceeași sumă pe care a primit-o și cameramanul Claudiu Petringenaru, care lucra în București. Precizare absolut necesară, căci colegul meu, cameramanul Marius Olariu, care acoperise un număr mult mai mare de zile de mineriadă, inclusiv la Stoenesti, unde Petringenaru nu a mai fost, a primit doar un milion. Discriminarea era acolo și funcționa.

Am mai primit și o diplomă. O diplomă acordată de Senatul Academiei Cațavencu. Scrisa pe ea așa: „Certificat de revoluționar mass-media. Se acordă echipei de jurnaliști de la TVR, pentru informarea poporului român, cu ocazia evenimentelor din ianuarie '99. În speranța că următoarele lovituri de stat nu se vor mai transforma în periculoase mișcări sindicale, Senatul Academiei Cațavencu acordă această distincție colegială, dimpreună cu toată considerația lui. Actul îi va folosi proprietarului la ridicarea primei cuvenite de la casieria organului de presă menționat mai sus. Noroc Bun! Senatul.”

Ne-am privit diplomele, cu mîndrie. Cele pe care le aveam noi, corespondenții, erau multiplicat la copiator. Probabil că cei din redacție se prezentaseră la ceremonia oficială de înmînare a lor și beneficiaseră și de primele menționate. Ale noastre erau, cum ar veni, second-hand. În nici un caz nu cred că am fi putut cere vreun ban prezentîndu-le...

Luasem parte la ultima mineriadă.

Cap. XIII

„Prietenă mea e moartă, aștept s-o găsească...”

Băsescu, la drum...

Pe ministrul transporturilor din acea vreme, Traian Băsescu, viitor președinte al României, nu-l întâlnisem niciodată în carne și oase. Pe 9 iulie 1999, a venit în Valea Jiului. Dorea să construiască o șosea care să lege Valea Jiului de Herculane, pe traseul unui vechi drum forestier ce pornea, în județul Hunedoara, din localitatea Câmpu lui Neag.

Din ce știam oficial noi, cei din presă, era prima vizită a lui Băsescu în zonă. Nu și ultima însă, în calitate de președinte Băsescu va veni de multe ori, anunțat sau nu, să vadă cum evoluează lucrările la drumul care așa a și fost botezat, *Drumul lui Băsescu*.

Pe viitorul șantier urmau să-și găsească de lucru și minierii disponibilizați, deși un director spunea, mai ferit, că nici drumarii nu au de lucru, dar să te mai și apuci să lucrezi cu nespecialiști, mineri adică... Remarca a fost făcută cu voce mică, nu a ajuns la urechile ministrului, iar lucrările la drum au început. Au fost oprite în perioada guvernării Năstase, dar imediat după ce Băsescu a devenit președinte, a sosit la Câmpu lui Neag, în vizită oficială. Pe șantier, oameni câtă frunză și iarbă, care munceau în draci. Același stil ca pe vremea lui Ceaușescu. Băsescu a fost mulțumit, dar drumul a avut de înfruntat destul de multe piedici, întrucât atingea marginea Parcului Național Retezat, arie protejată, ceea ce a nemulțumit atât Administrația parcului, cât și organisme de mediu internaționale. Dar asta se va întâmpla peste 7 ani. În 1999, cuvântul de ordine a fost *vom face...*

„ Sînt ofițer de poliție, îmi ordon să cobori din elicopter...!”

12 iulie, ora 9 dimineața. Obișnuita ședință de redacție la *Lumina*, pe care-o transformasem în cotidian. Primesc un telefon. *A fost o rupere de*

nori în Retezat, se pare că sînt morți, ce faci, mergi...? Întrebarea era de prisos. Cu ARO –ul nostru 4x4 am plecat pe valea Râului Mare din Retezat. La Râu de Mori, polițiști, jandarmi, militari. Primele informații arătau că ploaia torențială de peste noapte determinase o alunecare de teren. Bolovani afectaseră grav colonia muncitorească Tomeasa, unde locuiau cîteva zeci de oameni ce lucrau la barajul hidrocentralei de pe Râu Mare. Urcăm încă vreo 4 kilometri pe vale în sus, apoi brusc drumul este blocat de aluviuni aduse de un torent care curgea perpendicular pe șosea. Nu mai putem înainta, nici chiar cu ARO. Mai bine de trei ore au fost necesare pentru ca aluviunile să fie cît de cît îndepărtate. Torentul continua să curgă cu un debit enorm, scoțînd un fel de muget care-ți dădea fiori. Era riscant să trecem, dar unul dintre lucrătorii silvici, venit tot cu un ARO, a spus că el încearcă. Nu eram șofer profesionist, dar zecile de mii de kilometri petrecuți la volan m-au făcut să nu ezit. Cei de la Antena 1 și de la PRO TV ne-au rugat să-i luăm și pe ei, pentru că veniseră cu autoturisme de oraș. Am acceptat, chiar bucuros – ARO –ul devenea mai greu, deci mai stabil! Eram acum vreo șapte în mașină și m-am aventurat de-a curmezișul torentului, cu ochii pe rîul din dreapta mea. Dacă torentul ne va lua, m-am gîndit, avem șansa să ne oprim în brazii care ne separau de albia rîului.

Torentul curgea printr-o adîncitură pe care singur și-o săpase, lată de vreo 5 metri și adîncă de vreo 2. Pe șosea, se mai lățea, dar forța cu care izbea era considerabilă. La mijlocul său, lovit exact din lateral, simțeam cum mașina este efectiv împinsă spre rîu și țineam cumva *contra* din volan, spre direcția din care curgea apa. Încet, am trecut.

Mai sus, drumul era practicabil, chiar dacă făceam slalom printre trunchiuri de copaci și bolovani. Am reușit să ajungem dincolo de Cabana Gura Zlata. Brusc, după o curbă, un alt torent, de data asta din pietre, bara complet trecerea. Zidul astfel format se ridica la vreo trei metri peste șosea. Era cam ora 14.00, începuse din nou să plouă, nimeni nu putea să treacă mai departe. O siluetă a apărut, clătîndu-se, pe deasupra torentului din bolovani. Ne-am aruncat cu microfoanele pe omul care, înainte de a-și da seama ce i se întîmplă, a început să povestească despre un bloc prăbușit, oameni acoperiți de vii sub tone de pietriș venit din munte, spaima care domnea sus, în colonia Tomeasa.

Nu mai aveam de ce să rămînem, cel puțin deocamdată. Pentru noi era mai important să ajungem la radio-releul din Deva, spre a putea transmite primele imagini. Am revenit în Râu de Mori. Dar cum să facem – auzisem că vor veni două elicoptere, am fi vrut să ajungem la locul catastrofei. Ca de obicei, Antena 1 și PRO TV aveau mai mulți ziarști.

TVR se baza pe noi, ne recunoștea adică valoarea, dar asta nu rezolva problema. Brusc, ideea salvatoare a apărut când cei de la PRO TV ne-au rugat să le împrumutăm imagini, pentru că lor le intrase apă în camera video. Vă dăm, dar ne lăsați să transmitem imaginile de la releul vostru din Deva (al „nostru” era pe un vîrf de deal greu accesibil, la cîțiva kilometri de oraș, alt timp pierdut...) și îl duceți pe cameraman cu voi. Cei de la PRO au fost de acord. Cu ei se colabora de regulă mai greu, trustul Mediapro avea reputația de elitist și orgolios, dar ne înțelegeam bine cu producătoarea Dana Golea. Marius Olariu, cameramanul, a plecat cu ei, eu am rămas să aștept elicopterul.

Pe la 17.00, ploaia s-a oprit și plafonul de nori s-a ridicat. După vreo jumătate de oră, un elicopter *Alouette* a aterizat pe o tarla din satul Clopotiva, lângă Râu de Mori. Era elicopterul spitalului din Petroșani și trebuia să ducă pe baraj o echipă de medici de la Ambulanță. Șase persoane încap în *Alouette*, trei membri ai echipajului și trei pasageri. Acum zbură pilotul-comandant și mecanicul, un loc era ocupat de medicul-șef iar alte două de asistente. Un loc rămînea liber. Fără să ezit, am cerut voie pilotului, am urcat și mi-am legat centura de siguranță. Înainte de a se închide ușa, a apărut comandantul-șef adjunct al Poliției județului Hunedoara, maiorul Gheorghe Sighet. *Trebuie să ajung la baraj*, mi-a spus. *Și eu*, i-am replicat cu tupeul jurnaliștului care știe că *trebuie* să ajungă. *Da, dar acum merg eu...*a stăruit polițistul, pe care de altfel îl cunoșteam și ne înțelegeam bine. *Nu, merg eu, că trebuie să am imagini de acolo*, am insistat. Pilotul era pe punctul de a ne cere să închidem ușa, voia să decoleze. Sighet s-a enervat. *Sînt ofițer de poliție, își ordon să cobori din elicopter...!* a urlat el la mine. Pilotul mi-a făcut cu ochiul. *Într-o jumătate de oră, îți promit că te duc*, m-a asigurat el. Nu am avut încotro și l-am lăsat pe Sighet. Peste cîteva ore, își va cere scuze că a zberlat la mine. Dar eram pe baraj și nu mai conta! Pilotul se ținuse de cuvînt. Revenise și zburam spre baraj, secondăți de un al doilea *Alouette*, închiriat de PRO TV. În el se afla Cătălin Radu Tănase. *Să-ți dea o primă cei de la TVR*, mi-a spus pilotul. *De ce*, l-am întrebat? *Păi cei de la PRO plătesc cîteva mii de dolari pentru elicopterul ăla, iar eu te duc pe gratis. Se cheamă că ai făcut economie de cel puțin 5000 de dolari, să știi...*

Pe baraj, aglomerație mare. Mame cu copii, medici, oameni abătuți înfășurați în pături. Primeau mîncare, apă, medicamente. Nu puteam coborî în colonie, că nu mai aveam timp să revin la elicopter, iar cu mașina nu se putea ajunge la Deva. Am filmat, am luat interviuri, am aflat că cel puțin 10 oameni erau dați dispăruți, mai mult ca sigur acoperiți de aluviuni. *Să mergem*, mi-a spus pilotul. Eram din nou șase persoane în elicopter, dar

pilotul mi-a spus că încearcă să mă ajute să am imagini de jos, adică de acolo de unde nimeni nu avea încă. *Vom coborî și aterizez jos, te aștept 10 minute...* Dar elicopterul era încărcat la maxim. Ne-am ridicat un metru deasupra barajului, dar în momentul în care aparatul a ieșit în afara acestuia, a dat de un curent de aer descendent care ne-a dus în jos vreo câțiva metri. *Nu te supăra, nu risc, sîntem prea grei, aterizez acolo și nu mai putem pleca*, m-a concolat pilotul. Nu eram supărat, ba chiar dimpotrivă. Aveam imagini inedite, cu nimic mai prejos decît cele ale concurenței. În plus, nu mă costaseră nimic...

„*Prietena mea e moartă, aștept s-o găsească...*”

A doua zi, trei elicoptere militare, de tip PUMA, aterizaseră la Hațeg. Într-unul se afla președintele Emil Constantinescu. Știam că nu se poate ajunge cu mașina, așa că șansa mea era tot un loc în aparatul de zbor. L-am ochit pe Vlad Roșca, ministrul administrației publice, pe care-l știam din timpul ultimei mineriade. Roșca mi-a spus că doar un general, venit cu elicopterele, poate da aprobare pentru așa ceva, dar că n-o va face. *Totuși, mi-a spus el, eu zic să riști, cînd nu se uită nimeni urci și te ascunzi prin vreun cotlon, dacă decolează, nu mai are ce să-ți facă.*

I-am urmat sfatul. Nu prea sînt cotloane în care să te ascunzi, dar m-am așezat pe o strapontină în fundul aeronavei, încercînd să trec cît mai neobservat. Am avut noroc, aparatul a decolat cu mine la bord. Mă uitam pe geamul rotund în jos. Lîngă mine, un bărbat mai în vîrstă stătea și el cu nasul tufnit de hublou. *Unde este ...?* m-a întrebat. I-am arătat. *Sînt Romică Tomescu, ministrul agriculturii*, a simțit omul nevoia să se prezinte. *Vă știu de la televizor*, i-am răspuns.

15 oameni își găsiseră sfîrșitul în noaptea de 11 spre 12 iulie la Tomeasa. Bilanțul era deja oficial, dar nu toți decedații fuseseră scoși de sub mormanele de aluviuni, care atingeau pe alocuri grosimi de mai mulți metri. Oamenii fuseseră surprinși în somn, noroiul și pietrișul intraseră pe ferestrele blocurilor de tip muncitoresc, cu două etaje, iar buștenii dizlocați izbiseră zidurile, prăbușindu-le. Se lucra greu, chiar și buldozerele manverau cu dificultate, spațiul era mic, iar terenul denivelat.

Constantinescu, geolog, și-a dat repede seama despre ce era vorba. Torentul care provocase prăpădul se afla la mică distanță în fața blocului acoperit de aluviuni. Cu două zile în urmă și chiar și acum, cînd ne uitam noi la el, părea cu totul inofensiv. În noaptea cu ploaia torențială însă, se

transformase într-un adevărat rîu, ce coborîse de pe munte pe o pantă de cîteva zeci de grade, ceea ce-i mărise forța. Undeva, mai sus, pe versant, se făcuseră lucrări care determinaseră aglomerări de rocă. Aceste aglomerări acționaseră ca un fel de baraj natural, acumulasera apă, care mai apoi rupsesse toate zăgazurile, antrenînd bolovani, pămînt și trunchiuri de copaci – un amalgam mortal pentru oamenii din micul și fragilul bloc muncitoresc ceaușist. Blocul fusese umplut așa cum metalul lichid umple forma în care este turnat. Practic, intrase pe o parte și ieșise pe cealaltă. Unele corpuri au fost tîrîte în afara clădirii, altele rămăseseră în interior. Pe unul dintre spațiile unde fusese o fereastră se vedea camera complet umplută cu aluviuni și grilajul metalic al unui capăt de pat. Din pămînt ieșea o claie de păr, al omului care cu siguranță se afla acolo în momentul dezastrului. Echipele de intervenție vor scoate cadavrul după trei zile de muncă, pe 15 iulie.

Cea mai șocantă imagine a fost aceea a unui tînar care stătea așezat pe pămîntul gol și plîngea. Era unul dintre acele momente din cariera unui jurnalist pe care le urăsc. Vizual, imaginea tînarului plîngînd era extrem de sugestivă. Pe de altă parte, a-l filma părea o impietate. L-am rugat pe Marius Olariu să-l filmeze cu discreție, prin transfocator, fără să ne apropiem prea mult de el. Nici o reacție. Am hotărît să risc, trecînd, în opinia mea, peste limita bunului-simț. M-am apropiat și m-am așezat lîngă băiat, pregătit să încasez mustrări pentru lipsa mea de delicatețe. Nu a reacționat. Cu voce scăzută, cît am putut mai prevenitor, l-am întreat de ce plînge. Nu și-a ridicat capul de pe brațe. Mi-a răspuns încet, de-abia am auzit: „*Prietena mea e moartă, aștept s-o găsească... Are 21 de ani, trebuia să ne căsătorim săptămîna viitoare...*”

Am bînguit un cuvînt de încurajare și am mai rămas cîteva minute așezat lîngă el, incapabil să fac vreo mișcare. Prin cap îmi trecea un singur gînd: undeva, la vreo doi – trei metri sub noi, era corpul unei fete de 21 de ani, prietena tînarului de lîngă mine... Oare cum reușește acest om să treacă peste tragedie... cum se stăpînește...

În acea zi n-am mai fost bun de nimic. Am urît de atunci momentele în care producători de știri care nu călcaseră în viața lor pe la vreun subiect cereau interviuri cu rudele unor oameni morți în accidente de tot felul. Urăsc acea dezumanizare „de protecție” pe care o dobîndește un ziarist mult prea deprins cu accidente de circulație sau crime, pentru care, în jargon, victimele devin „mortăciuni”. Am asistat inclusiv la un moment penibil, în anul 2004, cînd unul dintre frații unei persoane decedate în atentatele din gara spaniolă Atocha a fost întreat, cu aplomb, de reporter: *Ce simțiți în aceste momente...?*

Cap. XIV

Cianuri și asasinat

Nu te supăra, Carmen Kleibel...

Anul 2000 a fost unul destul de ciudat din punct de vedere al subiectelor de presă. Începînd cu 1997, crescuse sensibil numărul de întreprinderi de stat privatizate și al reducerilor de personal. Județul Hunedoara, cu multe localități monoindustriale, avusese mult de suferit. Mineritul număra mai puțin de 25.000 de oameni, adică jumătate din cei care populaseră *sistemul* în 1996. Ortacii își mai lingeau încă rănile după mineriada din 1999, care le decapitase structurile sindicale. Liga sindicatelor miniere exista, dar cei veniți în fruntea ei păreau mult mai pașnici și mai doritori de cooperare. Realizaseră că disponibilizările vor continua și că opoziția prin forță nu duce nicăieri.

Siderurgia se privea în oglinda programului Recovery, conform căruia viitorul era sumbru. Da, pentru Galați, nu, pentru Hunedoara. La Hunedoara, combinatul trebuia decimat în continuare, așa spunea planul de reformă. Era la distanță mare de sursele de materie primă, transportul pe calea ferată devenise infernal de scump, iar rezervele de fier de la minele din apropiere, Teliuc și Ghelari, erau epuizate sau în curs de epuizare. Directorul general Pogea părea să aibă o misiune de sacrificiu.

În nordul județului, mineritul aurifer era și el în suferință, după valuri succesive de disponibilizări la cerere. Sindicatul cel mai puternic, condus de Florin Cazacu, se opunea fără prea mult succes unei politici naționale. Obținea doar condiții mai bune de disponibilizare și majorări de salarii pentru cei rămași, nu putea opri *valul*.

Vremea grevelor cu mii de participanți, protestele în stradă, mineriadele, toate rămîneau în trecut. TVR nu mai era interesată de protestele celor ajunși în economia privată – nu aveau decît să-și rezolve problemele cu patronatul, nu cu televiziunea! Așa că numărul subiectelor interesante s-a redus drastic, în condițiile în care la *noi pe post* nu se difuzau în neștire (din fericire!) accidente de circulație sau crime.

Considerați fiind ca făcând parte din elita reporterilor, nu am avut de suferit prea mult pentru că nu mai puteam îndeplini *norma*. Pe de o parte mi se părea stupid – cum se poate stabili o normă de știri interesante? Care să treacă pe post? Nu sînt evenimente, nu sînt. A le inventa sau a le *umfla cu pompa* era periculos. Pe de altă parte, era clar că trebuia stabilit un criteriu, care în opinia mea trebuia să fie calitatea la care erau realizate reportajele filmate și nu cantitatea acestora. În 2000, pentru noi a primat evaluarea în funcție de calitate. Schimbarea s-a produs în 2001, dar pînă atunci, va trece mai bine de un an...

Dan Luțan, ajuns director al Departamentului Emisiuni Informativă după demisia Alinei Mungiu și plecarea Ancăi Toader la BBC, mi-a cerut pe 17 februarie 2000 (la exact un an după *bătălia de la Stoenеști...*) să plec la Turnu Severin, în calitate de reporter special. Era a doua oară cînd încălcam major terenul unui coleg de breaslă, aceeași Carmen Kleibel care mă ajutase atît de mult în timpul transmisiei în direct de la Craiova, cu un an în urmă. Am simțit nevoia să-mi cer scuze. Ne-am înțeles perfect, a acceptat cu multă sportivitate situația. *Măi, te-au trimis că ești mai bun, înțeleg, așa o fi, dar te rog ceva – tu faci relatările în direct, dar lasă-mi mie materialele filmate*. Am făcut-o cu dragă inimă și am colaborat extraordinar. Ba chiar am rugat-o pe Carmen să facă stand-up – uri, pentru a avea și ea partea ei de glorie pe parcursul celor două zile petrecute la Turnu Severin. Dar ce se întîmplase?

Pe 30 ianuarie, barajul unui iaz de decantare al unei firme miniere din Baia Mare a cedat, lăsînd să se scurgă în rîul Lăpuș, apoi în Someș, Tisa și Dunăre peste 100.000 de metri cubi de ape poluate cu cianuri. Cianura se folosește pentru extragerea metalelor prețioase din minereu. Agenția pentru protecția mediului a anunțat accidentul a doua zi dimineața la ora 08.00, deși el avusese loc la 22.30, cu o zi în urmă. Unda purtătoare a cianurii trecuse deja frontiera cu Ungaria, unde în cîteva zile s-a declanșat o isterie națională. Pescarii unguri arătau camerelor video pești uriași, scoși morți din apă, despre care spuneau că sînt victimele otrăvirii cu cianură.

Viitura cu cianură a străbătut o distanță considerabilă, revenind în România prin sudul țării, pe la Baziaș. Noi am avut baza la Turnu Severin, reședința județului Mehedinți.

Era monitorizată cu mare atenție calitatea apei, concentrația de cianuri creștea lent, dar creștea, apele Dunării curgeau pe o albie largă, cu viteză mică, ceea ce favoriza dizolvarea cianurilor. Alergam de la Prefectură la o șalupă ancorată pe malul Dunării, unde se prelevau

probe de apă pentru analize. Eram priviți cu oarecare suspiciune de colegii din presa locală, se întrebau ce căutăm noi acolo, nu eram nici de la București, nici de la studioul TVR Craiova, cu echipele cărora erau obișnuiți, eram de la Deva, cu care nimeni de acolo nu avea tangență decât turistic să spunem. Este relativ dificilă integrarea unor echipe de jurnaliști într-un alt context, pentru că există acea suspiciune a colegilor de breaslă determinată de concurență, de partipris – uri politice. La fel ne uitam și noi la cei veniți „din redacție”, adică de la București, să trateze subiecte care ni se cuveneau. Cel mai adesea o făceau cu aroganță, deși de multe ori nu înțelegeau spiritul locului, mentalitatea localnicilor și se mulțumeau să-și rețină partea de glorie prin relatări în direct, în timp ce adevărata muncă de teren o făceam noi, cei din teritoriu. Între cei cu care de-a lungul timpului ne-am înțeles foarte bine a fost Gabriela Vrânceanu, în perioada petrecută la TVR, pe când nu era încă Firea. Din acest motiv am ținut să stabilesc de la început condițiile de colaborare cu Carmen Kleibel, simțindu-mă oarecum vinovat de a-i fi călcat teritoriul. De fapt, ea a realizat reportajele cu adevărat interesante, prin satele de pescari situate de-a lungul Dunării.

Am colaborat foarte bine cu prefectul Viorel Palașcă, care ne-a ajutat să obținem toate datele oficiale. Panica nu era atât de mare, aveam impresia că totul se joacă mai mult diplomatic.

Valul cu cianuri a intrat în porțiunea noastră în noaptea de 17 spre 18 februarie 2000. Nu am văzut pești morți, nu a fost isterie, ni s-a explicat că poluarea există, procentajele admise sunt de mai multe ori depășite, dar că totuși volumul mare de apă determină o destul de rapidă dispersie a cianurilor. Mai intervenea și efectul lacului de acumulare de la Porțile de Fier I, care conținea un volum de apă imens, iar nu departe de el, Porțile de Fier II amplificau efectul de dispersie.

Dacă ar fi să vorbim despre datele strict tehnice ale fenomenului, atunci trebuie să spun că românii au declarat o concentrație de 7,8 mg cianuri/litru la iesirea din țară, în partea nordică. Ungurii au anunțat inițial concentrații de 33 mg / litru și moartea tuturor peștilor, informații reluate de presa internațională. Autoritățile noastre s-au bîlbîit și astfel nu au făcut decât să stimuleze speculațiile. Ulterior partea ungară a rectificat concentrația maximă de cianuri măsurate la jumătate din ce anunțase oficial, dar mult după ce marcase puncte valoroase în "meciul" mediatic.

De Paște și de Crăciun, televiziunile sunt pline de reportaje pașnice, cu subiecte liniștitoare. Obiceiuri, ciudățenii, oameni cu preocupări interesante. Ni se pune în vedere cu mult timp înainte să vină sărbătorile că politicianii se trag și ei pe lângă case, grevele se opresc, prin urmare nu vor fi subiecte și să ne facem rezerve. Pe de altă parte, viața de ziarist este destul de dură pentru un reporter de teren. Zi, noapte, la orice oră, producătorii își imaginează că reporterul și cameramanul stau cu cheia în portiera mașinii, gata de plecare, nu au casă și familie, nu au nici o altă treabă decât să facă reportaje interesante, pentru care să fie eventual beștelii că nu sînt chiar – chiar ceea ce trebuia. De fapt, chiar la Școala BBC ni s-a predat un principiu neoficial care sună așa: *keep them under pressure!* Ține-i sub presiune...

Ne doream și noi sărbători și ne rugam să nu fie vreo explozie, inundație, catastrofă chiar de Paște sau de Crăciun. Din acest motiv, cu două – trei săptămîni înainte, filmam așa-numitele reportaje atemporale, numai bune pentru a fi difuzate de sărbători. Prin creierii munților găseam meșteri populari uitați de lume, călugări ce trăiau în peșteri, obiceiuri arhaice care se mai păstrau doar pentru că apărusem noi să le filmăm. Ne-am întors în Apuseni, pentru a vedea cum mai evoluaseră pensiunile agroturistice, pe care nu le mai văzusem de pe vremea lui Karen Fogg, cea care le vorbise sătenilor despre turism în miros de sarmale.

Satul Albac, unde ne-am oprit, arăta cam la fel, dar pensiunile evoluaseră mult. Unele deveniseră adevărate hoteluri rustice, cu peste 10 camere și toate utilitățile unui hotel de trei stele din oraș. Gazdele se rafinaseră, învățaseră să aprecieze turistul după grosimea portofelului, unii aveau musafiri doar din Franța și Belgia, alții descoperiseră că bucureștenii aveau bani mai mulți decât cei din Cluj sau Alba Iulia. De la cele cîteva case cu camere de închiriat se evoluase spre case construite special pentru a găzdui turiști. Baia devenise ceva de la sine înțeles, iar doritorii erau racolați inclusiv prin Internet. Cei mai în vîrstă, care investiseră în case, se bazau acum pe ajutorul copiilor care-și terminaseră studiile și se vedeau stăpîni ai unor afaceri din ce în ce mai profitabile. Valea Arieșului, de la Albac spre Arieșeni, era împînzită de pensiuni de toate felurile, mai moderne sau mai rustice, veritabil-tradiționale sau voit-tradiționale. De Paște, majoritatea erau ocupate, pentru că ofereau mai multă liniște decât cele de la Bran, de exemplu. Proprietarii învățaseră să se poarte cu turiștii, în special cu cei străini, care erau mai

pretențioși. Străinii nu doreau să fie angrenați în viața familiei și în conversații, decît dacă își manifestau explicit această preferință. Dar se integrau rapid în peisaj, admirau – cîteodată cu condescendență, e adevărat – peisajul nostru rural, cu balegă pe drum și țărani arînd cu plugul cu boi. Dar erau unanimi în a remarca faptul că oamenii sînt calzi, primitivi, necontrafăcuți.

Orașele mari, la dreapta...

Începutul lunii iunie a adus alegerile locale. CDR era în criză. Se prefigura o victorie, la generale, a PDSR, venită inclusiv pe valul nemulțumirii provocate de măsurile impopulare de reformă luate de guvernanții de dreapta, dar și de interminabilele apariții ministeriale la televizor. Se părea că cederistii conduc țara de la emisiunea lui Tucă, aflată atunci în preferințele românilor. Se schimbaseră trei premieri, după Ciorbea venise Radu Vasile și apoi Mugur Isărescu. Dar stînga nu era chiar-chiar mulțumită, jînduia după ceea ce nu avusese niciodată – orașele mari și reședințele de județ.

În cele două județe pe care le acopeream, Alba și Hunedoara, dorința stîngii nu s-a îndeplinit. Primarii în funcție au cîștigat fără probleme funcțiile. La Deva, tînărul Mircia Muntean se transformase într-un politician adevărat, cu discurs și proiecte, care nu a avut probleme cu adversarii. Liberalii și-au conservat supremația în reședința de județ, iar echipa venită în 2000 se va consolida pe parcursul următorilor patru ani. Cu Mircia Muntean primar și Mircea Ioan Moloț viceprimar, echipa a devenit un fel de tandem clasic, cu un om de imagine în față, genul locomotivă și un om mai ponderat în spate, supranumit uneori eminență cenușie, în fond o completare a celui dintîi. Impetuozitate și precauție, cam astea era cuvintele care descriu cel mai bine echipa de la Deva.

La Alba Iulia, noul primar a fost tot vechiul primar, tot un Mircea, dar Hava, provenit de la PD. Ascensiunea sa spre funcțiile mai mari în partid va avea loc după 2004, cînd va intra în rîndul liniei dure a democraților.

Nici la Deva nici la Alba Iulia nu au fost incidente notabile. Cele două municipii, deși inferioare ca număr de locuitori altor reședințe de județ, cum ar fi Timișoara, Brașov sau Arad, au rămas fidele aceluiași tip de orientare politică.

Dar așa cum în 1996 se simțea în aer dorința de schimbare, tot așa și acum vântul politic nu părea favorabil dreptei. PDRS avea nevoie de un blazon. PSDR, odinioară asociat cu partidele zise istorice, PNȚcd și PNL, cedase friele puterii interne lui Alexandru Athanasiu, considerat urmaș ideologic al lui Sergiu Cunesco. Numai că Athanasiu a fost artizanul fuziunii cu PDSR, care căpăta astfel pașaport spre Internaționala socialistă. În județul Hunedoara, fostul prefect Pompiliu Budulan, președintele PSDR, a organizat o conferință de presă pentru a explica mutarea politică. Lipsit de tact, l-a idealizat pe Ion Iliescu, deși venise la putere în 1996 cu PSDR, un partid anti – Iliescu încă din primele momente ale anului 1990. Presa nu a întârziat să-l taxeze pe Budulan, amintindu-i că președintele Constantinescu și guvernul de dreapta Ciorbea îl transformaseră din șeful în Valea Jiului în prefect de Hunedoara.

Dar astea erau finețuri...

Două gloanțe, unul în cap...

Anul 2000 se apropia de sfârșit acompaniat de promisiunile electorale ale noului partid pe val, PSD. Se vor opri disponibilizările, vom redeschide fluxul primar la Combinatul Siderurgic din Hunedoara, adică cocseria - cam asta se promitea, deși toată lumea știa că nu se va putea face nimic. Cocseria nu mai exista fizic, iar prin programul Recovery, în luna octombrie, avuseseră loc alte concedieri în grup făcute prin sistemul plăților compensatorii, exact la același combinat. Tot în octombrie, minierii de la Brad veniseră la Deva pentru a face grevă în fața sediului Companiei Naționale a Cuprului, Aurului și Fierului. Spre geamurile companiei zburaseră bolovani mari, asemănători cu cei folosiți pentru pavaj. Minerii erau conduși de liderul sindical Florin Cazacu, cel care va deveni în 2004 primarul al municipiului Brad, iar în 2008 își va reînnoi fără dificultăți mandatul, dublat și de funcția de președinte al organizației PSD Hunedoara.

Sindicatele presau puternic spre stînga, politicienii de stînga le cîntau în strună, simțind că vin pe cai mari. Se împărțeau deja funcții, se promiteau reglări de conturi cu viitorii foști deținători ai puterii.

S-a intrat în campania electorală, cu CDR pe post de outsider, PNL cu speranțe pentru că Valeriu Stoica scosese partidul din Convenție, cu PSD sigur că va governa singur. În seara zilei de 4 decembrie 2000, primesc un telefon. Telefon din acelea pe care le *simți* ca aducînd un

subiect. Fusese împușcat, în plin centrul Devei, un om politic tânăr, de doar 33 de ani, membru PSD, despre care se spunea că va fi noul prefect. Am sosit în câteva minute după primirea telefonului, dar totuși prea târziu pentru a mai vedea, la fața locului, cadavrul...

Pe Sorin Moldovan îl cunoscusem cu câțiva ani înainte. Era șef al Vămii Deva și dorea cumva să atragă atenția asupra condițiilor impropii în care-și desfășoară activitatea vama. Descoperisem că aveam amândoi rude la Aiud, eram de vârste apropiate, el avea o situație materială foarte bună, explicabilă pentru un șef de vamă. Auzisem că era implicat în fel de fel de afaceri, avea și funcție pe linie de PSD, dar nefiind jurnalist de investigație, nu anchetasem anturajul lui Sorin Moldovan. Anul 2000 l-a găsit în funcția de vicepreședinte al organizației PSD Hunedoara.

Asasinatul avusese loc într-adevăr în centrul Devei, în fața clădirii de birouri CEPROMIN, unde Moldovan avea o firmă. Locul roia de polițiști și presă. Se povesteau deja variante, era acolo comandantul poliției județului, colonelul Coțolan, care nu a făcut nici un fel de declarații, oricât am insistat. Autoturismul de teren al lui Moldovan era încă parcat acolo, cu ușa șoferului deschisă. Varianta cea mai plauzibilă era cea conform căreia Moldovan se urcase în mașină, pe locul șoferului. Era așteptat de un necunoscut. Urmase o discuție, Moldovan deschisese portiera și se îndepărtase în fugă de mașină. Necunoscutul, înarmat, se întinsese peste scaunul șoferului și trăsesse două focuri înspre Sorin Moldovan. E greu să nimeriți cu pistolul și o țintă fixă, darmite una în mișcare, cei care au făcut armata știu asta. Dar Moldovan fusese nimerit în cap și în umăr, ceea ce înseamnă că cel care trăsesse nu era un novice. Victima a murit pe loc, iar criminalul a dispărut în noapte cu o mașină marca Mercedes. A doua zi, adjunctul șefului IGP, generalul Lazăr Cârjan, a venit la Deva să coordoneze ancheta. Declarațiile martorilor și comunicatele poliției au fost evazive, s-a spus că este vorba despre un asasin, apoi de doi. Mai mult decât atât, cu toate ca martorii vorbeau despre persoane cu fața acoperită de cagule, poliția a dat publicității portretul robot al celor doi suspecți. La o zi de la asasinat a fost găsită abandonată pe un câmp, fără combustibil, mașina cu care s-au deplasat suspecții.

Oficial am aflat prea puține, dar din discuțiile purtate între noi, ziariștii, s-a conturat varianta pe care am prezentat-o. Că victima nu fusese chiar un om fără mistere, ca să mă păstrez în limitele respectului față de cei morți, asta se știa. În data de 20 octombrie 1997, la scurt timp după ce a fost destituit din funcția de șef al Vămii Deva, Sorin Moldovan a fost chemat la sediul Poliției pentru a da niște declarații și, în aceeași

zi, a fost reținut sub arest preventiv. El a fost acuzat de luare de mită, contrabandă, înșelăciune în dauna avutului public și fals intelectual. Polițiștii au precizat atunci că între anii 1996 și 1997 Sorin Moldovan ar fi pretins și primit, personal sau prin intermediari, sume de bani și alte bunuri materiale de la anumite persoane care solicitau scutirea de taxe vamale a unor autoturisme, pe bază de adeverințe de repatriere. Pedepsa pentru aceste infracțiuni era închisoarea de la trei la zece ani. În semn de protest față de măsura arestării preventive, Sorin Moldovan a intrat în greva foamei. Arestul preventiv s-a prelungit pe o perioadă de trei luni, după care Moldovan a fost eliberat din lipsă de probe, iar Tribunalul Hunedoara l-a achitat.

Revenind la seara zilei de 4 decembrie, situația s-a tensionat și mai mult când, pe fondul atmosferei deja politizate din jurul asasinatului, a sosit Mihail Rudeanu, șeful organizației PSD pe județ. Agitat, a spus că cineva a dat foc afișelor de la sediul PSD. Am dat năvală într-acolo, dornici să legăm totul într-un complot politic, dar incidentul era insignifiant, nu se putea face nici o legătură. Ulterior, chiar Rudeanu a exclus orice legătură între politică și asasinat.

La ora 23.00, la Jurnal, am relatat doar faptele brute, fără nici un fel de speculații. Acestea au început să apară a doua zi, când Lucia Moldovan, soția, a făcut, printre lacrimi, declarații de presă, presărate cu expresii de genul *l-au ucis, s-au răzbunat, o să plătească și ei... soțul meu nu a făcut rău nimănui...* Dar încercările de a scoate ceva în plus de la Lucia Moldovan au eșuat, după câteva zile a devenit mult mai reținută, ceea ce denota, evident, că i se recomandase mai multă ponderație. Rezolvarea simbolică a venit la puțin timp, prin cooptarea Luciei Moldovan în noua echipă a Prefecturii Hunedoara, instalată imediat după victoria în alegeri a PSD. Prefectul Aurelian Serafinceanu a angajat-o pe funcția de șef de cabinet, motivând-o ca o necesară reparație morală, iar declarațiile ei în presă pe tema asasinării soțului au încetat.

Au continuat însă speculațiile legate de asasin, ușor de găsit în toată presa epocii. Firele duceau sus de tot, se vorbea de reglări de conturi, de trafic de mașini furate din Occident, de șantaje cu note date la fosta Securitate. Au scris pe larg articole Departamentul investigații al Academiei Cațavencu și Ziua.

După câteva luni, ni s-a spus că asasinul lui Sorin Moldovan era una și aceeași persoană care l-a împușcat pe polițistul timișan Sașa Disici, în martie 2001. Ulterior, cel care l-a împușcat pe Disici, arădeanul Raul Opriș, s-a sinucis la Timișoara, încolțit de poliție.

Presă locală nu s-a prea lăsat convinsă de argumentele prezentate în favoarea acestei soluții. La foarte mult timp după asasinat, în 2005, au apărut speculații referitoare la implicarea lui Sorin Moldovan în dosarul „Aurul dacic”.

Cîștigarea alegerilor de către PSD a făcut ca și acest subiect să fie uitat. Alte subiecte au devenit de interes, după banalul principiu că viața merge înainte.

Serafinceanu, prefect

Noua putere a venit, ca de obicei în România post-decembristă, cu ceva chef de răzbunare. Era oarecum firesc, după o campanie electorală dură și răsturnări de situație, cum fusese de exemplu anunțul președintelui Emil Constantinescu referitor la renunțarea la un nou mandat.

Instalarea prefectului s-a făcut foarte repede, înainte de Anul Nou. Aurelian Serafinceanu, fostul sindicalist din Valea Jiului, devenea reprezentantul guvernului în teritoriu. Presă a fost invitată la ceremonia de instalare și Serafinceanu a dat pe rînd mîna cu fiecare. Ajuns în dreptul meu, a ridicat puțin ochii. *A, domnul Gruian, ce plăcere... Unde e, domnule, lanțul ăla de mină, nu l-ați găsit pînă la urmă?* A ținut astfel să-mi arate că nu uitase anchetele anului 1997. Nu după mult timp, în cadrul uneia dintre primele conferințe de presă, a pus pe masă un teanc de dosare, pe care le-a prezentat drept rezultate ale anchetei Ministerului Industriilor cu privire la firmele sale. *Sunt curat, nu am nici un fel de probleme cu legea*, a decretat prefectul, *prin urmare subiectul este închis!* Din cînd în cînd, trimiteri la afacerile prefectului Aurelian Serafinceanu cu Compania Autonomă a Huilei s-au mai făcut, dar fără rezultate notabile.

Deși cuvintele cu care mă întîmpinase la instalarea în funcție sunau oarecum amenințător, Serafinceanu nu a făcut nimic în sens de intimidare. Relațiile cu el, din perspectiva ziaristului, au fost corecte. A susținut, pe aproape toată durata mandatului, că va rămîne prefect atît timp cît relațiile dintre el, Aurelian Serafinceanu, Mihail Rudeanu, președintele Consiliului Județean și Laurențiu Nistor, vicepreședinte al PSD Hunedoara vor fi bune. Au fost cît au fost, apoi s-au stricat. A plecat din funcție cu puțin timp înainte de următoarele alegeri, în octombrie 2004, prin demisie, retrăgîndu-se ulterior și din PSD. A fost considerat un tip abil și inteligent.

Cap. XV

Deva – Skopje, via Pristina

La război cu Cielo...

În a doua jumătate a lui februarie 2001, primesc un telefon de la Dan Luțan, directorul DEI – Departamentul Emisiunilor Informativ. Mă întrebă dacă știu engleză și dacă m-aș descurca într-un teatru de conflict, mai precis în Macedonia. Dacă ești de acord, mi-a spus, te trimit la Skopje, a izbucnit un conflict între macedoneni și minoritatea albaneză. Nu mi-a venit să cred... Am acceptat fără rezerve. Ulterior am aflat că prezența mea la Skopje s-a datorat unei neînțelegeri în redacție, a cărei protagonistă a fost Cristina Liberis. No comment...

În echipă, un om cunoscut – Mitică Spirea, șoferul care condusese nebunește la Sibiu, spre a reuși să ținem trena prințului Charles. Celălalt era cameramanul Relu Calotă. Am plecat la război pe 14 martie, cu un Daewoo Cielo vișiniu, pe care scrisesem cu bandă adezivă bej un TV mare, ca să ne vadă combatanții și să știe că sîntem ziaristi. Înainte de plecare, am stat de vorbă cu colonelul Ioan Dorian Branea, care comandase un batalion de asigurare a păcii în timpul misiunii NATO în Bosnia – Herțegovina. Mi-a dat niște hărți, multe sfaturi, o strângere de mână. Mă simțeam cumva mai liniștit.

Am traversat ceea ce mai rămăsese din Iugoslavia și am ajuns cu bine la Skopje, cazare la hotel Vuk, în urma recomandării primite de la Ambasada României. Hotel mic, discret, central, numai bun pentru niște corespondenți de război care dimineața stăteau la micul dejun pe terasa cocheta a hotelului, iar în jurul prînzului erau la Tetovo, oraș situat la doar 45 de kilometri depărtare de Skopje. Patronul hotelului, un bărbat de vreo 40 de ani, care moștenise afacerea de la tatăl său, ne-a găsit rapid un translator localnic, care ne însoțea oriunde contra sumei de 100 DM (mărci germane) zilnic. Nu apăruse încă euro, iar cele 100 DM echivalau cu 50 de dolari USA. Goran – așa se numea translatorul – era curajos,

mai lucrase cu ziariști străini și nu se dădea în lături să vină cu noi chiar și în cartierele locuite majoritar de albanezi.

Conflictul din Macedonia atinsese un punct critic la începutul lui februarie 2001, când facțiuni albaneze înarmate au deschis focul asupra orașului Tetovo, locuit majoritar de macedoneni de etnie albaneză. Piața centrală a orașului era deschisă, expusă tirurilor cu arme cu lunetă al rebelilor ascunși în pădurea de pe dealul ce străjuia localitatea.

În Macedonia ne-am dat seama ce înseamnă cu adevărat interesele continentale. În 14 zile, am transmis spre România, spre principala ediție a Jurnalului TVR, 10 reportaje filmate și am avut tot atâtea intervenții în direct. Deși pe teritoriul Macedoniei staționau trupe NATO, acestea nu s-au lăsat atrase în conflict, ba chiar o unitate germană, staționată chiar în Tetovo, s-a retras după ce un militar a fost rănit în schimburile de focuri dintre albanezii insurgenți și poliția locală.

Tetovo...Tetova...

Prima zi a fost doar pentru rezolvat chestiuni administrative, cum s-ar spune. Acreditarea am luat-o de la Ministerul Informațiilor – când am ajuns acolo, am avut așa, o impresie orweliană, dar actul necesar, o coală de hîrtie, ne-a fost eliberat repede și fără probleme. Deși ni s-a spus că nu avem nevoie, am obținut și o acreditare K-FOR, din partea Forțelor de menținere a păcii în Kosovo. Nu a fost rău, și veți vedea de ce.

Apoi am plecat la război. Deși eram în plină zonă de conflict, deși pe la colțuri de stradă, chiar și în pașnicul Skopje, se putea vedea transportoare blindate, autostrada Skopje – Tetovo se construia de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Am fost invidioși, văzînd că la ei se poate în condiții de conflict inter-etnic degenerat în ciocniri militare, iar la noi în România nu se poate pe timp de pace. Mă rog...

La intrarea în Tetovo, un tanc pe jumătate îngropat în pămînt păzea un punct de trecere al poliției. Armata nu era oficial implicată în ciocniri, pentru că astfel s-ar fi creat impresia că țara este în război civil. Insurgenților le răspundea poliția, astfel că totul părea mai mult o dezordine de proporții, un atentat la ordinea publică.

Tetovo, al patrulea oraș al Macedoniei, are aproape 90.000 de locuitori, 60% dintre ei fiind de etnie albaneză și doar 20% macedoneni.

Este situat în partea vestică a Macedoniei, foarte aproape atât de granița cu Albania, cât și de cea cu provincia separatistă Kosovo, devenită independentă în 2008. Macedonenii îi spun Tetovo, iar albanezii Tetova.

În timpul și după conflictul din 1999 din Kosovo, peste 300.000 de albanezi s-au refugiat în Macedonia, o parte din ei punând ulterior bazele a ceea ce ei au numit Armata Națională de Eliberare. Aceasta a fost la originea incidentelor armate din Macedonia, în zonele locuite majoritar de albanezi, Tetovo fiind cea mai mare astfel de zonă. Albanezii cereau autonomie sau independență pentru regiunile unde ei erau majoritari. Pe de altă parte, libertățile democratice acordate de macedoneni albanezilor erau limitate, ceea ce mi-au confirmat mai mulți etnici macedoneni cu care am stat de vorbă.

Pe măsură ce înaintam în oraș, în jurul nostru era din ce în ce mai pustiu. După o intersecție, șoseaua pe două benzi se lățește brusc, ajunge să aibă cinci benzi, câte două laterale, despărțite de cele trei mediane de zone verzi. Acolo era complet pustiu, dacă facem abstracție de autoturismele presei, singurele care rămăseseră parcate, înșirate unul după altul, pe una dintre cele trei benzi de la mijloc. Jurnaliști din toată lumea, cu tot felul de mașini, între care făcea notă aparte Land Roverul blindat de la BBC. Mitică a parcat și el Cielo-ul nostru la rînd, apoi am ieșit, precauți, în recunoaștere.

Jurnaliștii stăteau fie în mașini, fie ascunși pe după stîlpii masivi ai unei clădiri din apropiere, fie prin puținele baruri rămase deschise. În fața noastră, cam la 200 de metri, se întindea o piață largă, pustie, cu magazine și sedii de firme, toate închise. În încercarea de a obține informații, am intrat într-un mic magazin de produse lactate din imediata noastră apropiere. Vânzătorul o rupea nițel în engleză, așa că am aflat că insurgenții trăgeau de pe dealul care se vedea spre piața pustie. Trăgeau în orice țintă care se mișca, dar cu frecvență destul de rară. Vânzătorul explica și noi ne uitam spre deal pe geamul magazinului. Nu se petrecea nimic foarte dramatic, era doar liniște, acea liniște nefirească ce însoțește o atmosferă tensionată.

Relu Calotă a ieșit și a instalat trepiedul camerei video, apoi a „tras” câteva cadre. Brusc, un pocnet s-a auzit dinspre deal, apoi un norișor alb s-a ridicat undeva la jumătatea pantei. Insurgenții trăsese, iar polițiștii macedoneni, ascunși undeva în dreapta noastră, ripostaseră. Eram puțin crispat, nu știam cam cu ce se mănîncă un conflict, iar norișorul de fum alb mă făcuse fericit, pentru că Relu îl filmase și aveam

proba participării noastre la conflict. Atît Relu Calotă cît și Mitică Spirea erau mai experimentați decît mine, mai fuseseră pe front, cum s-ar spune, dar eu, novice, eram mai entuziast. Cei doi mă avertizaseră, cu finețe ce-i drept, să nu-i pun, pe cît posibil, în situații periculoase. Eram însă nerăbdător de ceva acțiune, aș fi vrut să mă aventurez pe străduțele din cartierul albanez, să găsesc avanposturile poliției macedonene, să iau interviuri. Dar echipa era încă nesudată, ceilalți doi veneau din București, eu eram în ochii lor un provincial despre care nu știau prea multe. Nu știau nici măcar dacă se va descurca, în fond veniserăm acolo să facem reportaje interesante despre conflict.

Fără o recoltă prea bogată de imagini, doar cu poveștile vînzătorului de la magazinul de lactate, ne-am întors la Skopje, de unde trebuia să intrăm în direct pentru Jurnalul de la ora 19.00. În fiecare zi, rămîneam la Tetovo cît puteam de mult, ca să nu cumva să se întîmple ceva și noi să nu fim acolo. Ne bazam pe iscusința șoferească a lui Mitică, ce gonea cît putea mașina spre locul de unde efectuam noi transmisiile în direct – hotelul Aleksandar Palace.

Parcarea de la hotelul Aleksandar Palace era ticsită cu care de reportaj, toate cu antenele orientate spre cer. În cele două săptămîni am învățat televiziune cît în cinci ani precedenți. Făceam rezervări pentru transmisia în direct prin EBU, European Broadcasting Union, rețeaua televiziunilor publice. Cel mai bine ne-am înțeles cu nemții de la ZDF – ne-au rugat să le cedăm un minut din timpul nostru, am făcut-o, pentru ca după numai o zi să am și eu nevoie de un minut în plus – ZDF a fost donatorul!

Prima transmisie a fost un fel de prezentare a atmosferei generale. Nu aveam nimic spectaculos, în Skopje era o primăvară timpurie, nimic nu lăsa să se ghicească tensiunile dintre macedoneni și albanezi.

Marele nostru noroc a fost că l-am întîlnit pe Olimpiu Gheorghiu de la *Associated Press*. Ne cunoscuserăm tot pe la mineriade. Olimpiu ne-a invitat, după transmisie, la un local, unde ne-a pus la curent cu situația generală și cam cu ce se întîmplă. Era prezent și Gabriel Nicola de la Ambasada României la Skopje, așa că în cîteva ore, cu sticlele de bere în față, eram la curent cu tot ceea ce ar fi trebuit să știm pentru a nu cădea victime ale uneia sau alteia dintre părți. Am fost impresionat de maniera în care s-a comportat Olimpiu Gheorghiu, cu o deschidere pe care nu o experimentasem cu alți colegi români. Comunicativ, fără aere de cunoscător, fără aroganța pe care o asociază cu un tip atît de experimentat. M-aș fi așteptat mai degrabă la un fel de „băi, nimic nu știți, hai că vă lămuresc eu...”. Total fals. Olimpiu s-a comportat cu noi

de la egal la egal, informațiile pe care le-am adunat au fost de mare folos pentru noi. Am aflat cu precizie unde erau amplasate punctele de sprijin ale poliției, la ce oră aveau loc *briefing* – urile de presă de la guvern, cât de importante erau și cât de mult puteam să ne luăm după ele.

...pravoslavnic...?

Reportajele noastre au devenit din ce în ce mai consistente. Grație translatorului plătit cu 100 de mărci germane pe zi, am reușit să ajungem la șefii partidelor albaneze implicate în conflict. Oamenii aparent pașnici, ne-au spus că cei de pe deal aleseseră o cale care lor, liderilor politici, li se părea corectă. Eram curioși cum își percep ei, ca etnici albanezi, condiția, fiind mereu gata să o comparăm cu cea a maghiarilor din România. Diferențele erau însă foarte mari. Albanezii nu aveau acces la funcții importante în administrația locală sau centrală, nu aveau un sistem de învățământ care să permită instruirea în limba maternă, se considerau discriminați în Macedonia și doreau mai multe libertăți. Nu reușeau să ne dea un răspuns mulțumitor despre cum vedeau ei finalul acestei situații, dar erau de acord că tensiunea creștea pe zi ce trece. Intervenția americană din Kosovo li se păruse absolut legitimă și le dădea speranțe că ei, albanezii, au un protector puternic. Cele două partide albaneze, Uniunea Democrată pentru Integrare și Partidul Prosperității Democratice se aflau pe poziții relativ comune și aparent pledau pentru o rezolvare a problemelor în mod democratic și în interiorul statului macedonean. Susțineau că toate celelalte metode eșuaseră și soluția armată era singura care putea duce la un final acceptabil din punct de vedere al minorității albaneze. Minoritate în Macedonia, dar majoritate în câteva din regiunile țării, ceea ce încuraja separatismul.

Pe de altă parte, formațiunea macedoneană la guvernare, VMRO, partid de centru-dreapta, nu accepta prea multe compromisuri. În fiecare zi, trei tineri politicieni, reprezentanți ai Guvernului, Ministerului de externe și Ministerului apărării ne țineau la curent cu situația militară, dar și cu demersurile diplomatice. Se făcea din ce în ce mai des auzită intenția de a trimite armata împotriva insurgenților albanezi.

Skopje devenise un fel de placă turnantă a politicii europene. Serghei Ivanov, ministrul rus de externe, Kostas Karamanlis, pe atunci liderul opoziției elene, apoi Nicolae Văcăroiu, președinte al Senatului,

venit la o conferință interparlamentară, Adrian Severin, care atunci deținea funcția de președintele Adunării Parlamentare a OSCE. Deși Grecia avea diferende cu Macedonia din cauza numelui, era dispusă să acorde sprijin împotriva albanezilor, pe care-i considera o amenințare la adresa stabilității zonei.

TVR putea să aibă pozițiile oficiale de la agențiile de știri, așa că totuși nu ne concentrăm prea mult pe conferințele de presă guvernamentale și vizitele oficiale. Mai interesantă era viața localnicilor, fie ei macedoneni sau albanezi. Vânzătorul nostru de lapte ne-a dus acasă la el. Soția sa era foarte emoționată că are ca musafiri ziariști străini. Locuiau în condiții decente, într-un bloc foarte asemănător cu cele de la noi. Ne-a spus eterna poveste a oamenilor simpli care se trezesc peste noapte că vecinii le-ar putea fi dușmani. Avea prieteni albanezi, dar nu știa de ce parte a baricadei sînt acum. Accepta că s-ar putea ca ei să-și dorească chiar separarea de Macedonia, dar totuși nu-i venea să creadă că le-ar putea deveni victimă.

Tocmai ne întorsesem de la el de-acasă, își reluase locul în spatele tejelei, iar noi, ascunși după mașini, pîndeam ce se întîmpla pe deal, cînd un tip cu o haină lungă din piele intră în magazinul de lactate. Prin geamul ușii, îl vedeam că gesticulează, vorbește cu vânzătorul, uitîndu-se des în direcția noastră. Brusc, ieși din magazin și veni glonț la noi, proțâpindu-se în fața mea.

- *Pravoslavnic...?*

Mă privea încruntat, amenințător chiar. Eram derutat, nu știam ce vrea să spună.

- *Pravoslavnic...?*

Își deschise larg haina lungă de piele, privindu-ne amenințător. În buzunarul interior se vedea mînaerul unui pistol.

- *Pravoslavnic...?, repetă.*

Își împreună trei degete de la mîna dreaptă și își făcu semnul crucii, de mai multe ori. Mitică Spirea înțelese. Gura i se destinse într-un zîmbet. *Vrea să ne întrebe dacă sîntem creștini... Da, sîntem creștini*, îl asigură Mitică. *Creștini...Spune-i în engleză*, se întoarse el către mine. Tipul nu înțelegea engleză, dar am repetat noi după el, de cîteva ori, *da, pravoslavnic...*, în timp ce ne făceam cruci mari, ostentative.

Convins, tipul ne făcu semn să ne urcăm în mașină. În mașina noastră. Ne înțelegeam prin semne și într-o engleză mai mult decît rudimentară, cu cîteva cuvinte în germană și onomatopee. El insista să

plecăm cu mașina, noi ne întrebam unde vrea să ne ducă. Ne-a scos din dilemă vânzătorul de lapte, care a apărut în fugă dinspre magazin. Ne-a lămurit că omul cu pistolul este un prieten al său, care ar vrea să ne ofere posibilitatea de a realiza un reportaj inedit, ducându-ne cât mai aproape de dealul de pe care se trăgea. Ne-a convins. Omul a urcat în față și i-a făcut semn lui Mitică pe unde să o ia. Aveam impresia că plecăm într-o expediție. Am părăsit relativa siguranță a pieței centrale și am luat-o pe străduțe înguste, printre magazine cu vitrinele sparte, toate închise. Toate drumurile erau deja în pantă, semn că eram la poalele dealului care constituia baza insurgenților.

După vreo trei kilometri, omul ne-a spus să oprim și ne-a indicat un loc unde putem parca mașina. Aveam emoții, dar acum nu mai puteam da înapoi. Am privit cumva cu regret spre mașină și am apucat-o pe jos, pe o străduță pustie, cu tipul înarmat conducându-ne. S-a întors spre noi și ne-a făcut semn să mergem pe lângă zid. M-am mirat că nu ne gândisem, dealul era la doar câteva sute de metri de noi, vremea era frumoasă, constituiam ținte perfecte.

Ne-am oprit în fața unei case și însoțitorul nostru a bătut la poartă. De fapt, nu era chiar o poartă, ci un fel de ușă încastrată în zid. Ne-a deschis un bărbat mai în vârstă, despre care am aflat că era tatăl celui care ne însoțise. Am urcat o scară și am văzut, mirați, că într-un mic holișor, sprijinit de perete, era un pistol-mitralieră AKM. Stătea cam cum stau umbrelele, cu un fel de aer firesc, dacă se poate spune așa. Tatăl dispăru, apoi reveni cu o tavă cu păhărele de *jolta* – un brandy local. Fiul său ne făcu semn să bem și văzînd că ne codim, insistă. Am băut, apoi am urcat pe balconul casei, de unde tot versantul dealului se vedea perfect. Puteam să vedem și dacă printre copaci este cineva ascuns. Relu ieși cu camera și începu să filmeze, dar bărbatul îi acoperi obiectivul cu palma. *Niet, niet, sniperist*, protestă el. Arată din nou spre deal. *Sniperist...* Lunetiști. Ar putea să tragă la vederea sclipirii produse de lentila camerei video.

Din balcon se vedea foarte bine și baza NATO a germanilor. Am luat toate cadrele care ne trebuiau, apoi l-am interviewat pe bărbat. Fiind macedonean, evident că dezaproba acțiunea albanezilor, pe care îi considera teroriști. Nu departe, un transportor al poliției macedonene, model vechi, aflat pe atunci și în dotarea armatei române, tip TABC – transportor amfibiu blindat de cercetare. În jurul lui, trupe speciale supravegheau tot timpul dealul. Am ieșit din casă și, pe lângă ziduri, ne-am îndreptat spre transportorul blindat. Polițiștii nu ne-au oprit, dar ne-

au cerut să rămînem la vreo zece metri de ei. Am filmat, dar apoi am încercat să forțez nota și, cu microfonul cuplat la cameră, m-am apropiat de transportor, cu gândul să-i iau un interviu unuia dintre ei. Asta a părut că-i supără și ne-au obligat să plecăm. Oricum, mi se părea că rezistența opusă de forțele guvernamentale este mult prea fragilă și nu face decît să încurajeze un fel de război de uzură. Dar în aceeași după-amiază am aflat că oficialitățile decisese să recurgă la intervenția armată. Ne așteptam la desfășurări de forță, dar Gabriel Nicola de la ambasadă ne-a potolit entuziasmul. Macedonia era o țară mică, de doar două milioane de locuitori, așa că armata era de doar 12.000 de oameni, majoritatea rezerviști. Cîteva transportoare blindate, cîteva tancuri, aviație deloc, dar Ucraina se oferise să închirieze patru elicoptere pentru care nu existau piloți. Piloții ar fi urmat să vină din Grecia. Cam puțin pentru a lupta într-un război de gherilă.

Timp de o săptămînă, nimic nu s-a schimbat radical. Erau semnalate din ce mai multe incidente, în toate zonele locuite majoritar de albanezi. Misiunile diplomatice părea că eșuaseră.

Priștina, o mînă întinsă spre Tetovo

La ambasada României din Skopje a sosit un autoturism de teren emblematic OSCE. Gabi Nicola ne-a telefonat și ne-a transmis că un ambasador al României ar dori să îl însoțim la Priștina pentru a filma cîte ceva referitor la misiunile românilor în Kosovo.

Tentația era foarte mare, cu toate că subiectul nostru era legat de ceea ce se întîmpla în Macedonia. Dar un pretext extrem de favorabil tot am găsit, așa că i-am telefonat lui Dan Luțan, directorul de departament, pe care l-am convins că există sprijin cel puțin moral din partea albanezilor kosovari pentru cei din Macedonia. Dată fiind apropierea de Kosovo, mai mult ca sigur că sprijinul nu era doar moral. Îmbarcați în autoturismul OSCE, am plecat spre Priștina.

Frontiera cu Kosovo păstra încă urmele taberelor de refugiați. Nu existau vameși propriu-zisi, ci militari NATO. Aici s-a dovedit utilă acreditarea noastră de tip K-FOR, la care în Macedonia mulți se uitau chiorș, spunîndu-ne că Macedonia e țară liberă, nu avem nevoie de permise NATO. Dar o făceam și noi puțin pe grozavii...

Am trecut fără incidente de afro-americanul înarmat. Aveam ceva emoții, dar produse de nerăbdare. Peste doar o lună, un ziarist avea

să fie împușcat mortal exact în punctul de frontieră prin care intram noi în Kosovo.

Odată trecuți, parcă absorbeam peisajul cu privirea. Coboram pe un drum de munte, aproape pustiu, așteptând să apară primele așezări omenești. Au apărut. Erau grupuri de case, parcă orientate unele spre altele, iar însoțitorii noștri, ambasadorul și șeful departamentului de transporturi de la UNMIK (*United Nations Mission in Kosovo*), ne-au explicat că albanezii construiesc mult și într-un ritm foarte rapid, iar casele se construiesc într-un fel pe familii, mari și unite, conform stilului musulman. Se construia haotic, dar enorm, casele erau repere ușor de văzut, aveau acoperișuri colorate, verzi și albastre.

Priștina nu e departe de Skopje, se află la doar 85 de kilometri. Șoseaua – nu există autostrăzi în Kosovo – vine de pe un deal, de unde ai întreaga panoramă a orașului, care are o populație cu ceva peste o jumătate de milion de locuitori.

Mizerie de nedescris în spațiile publice. O mulțime de spălătorii auto, inscripționate bilingv, în engleză și albaneză, *Car Wash* și *Autolarje*. Nici o inscripție în limba sârbă.

Ne uităm după urmele bombardamentelor americane și înțelegem că ceea ce ei numiseră *lovituri chirurgicale* existaseră. Sediul televiziunii era aparent în regulă, dar numai aparent. Nu avea geamuri, iar ulterior, când l-am văzut de pe o clădire mai înaltă, sediul UNMIK, am văzut că o bombă căzuse exact pe acoperișul clădirii, pe care îl străpunsese și explodase în interior, distrugându-l. Cam la fel arăta și Palatul sporturilor, cu fațada intactă, dar cu partea din spate complet prăbușită. Ce-i drept, în alte locuri se vedeau distrugerii de amploare, molozul nu fusese total înlăturat.

Am vizitat sediul UNMIK, centrul de presă, am aranjat niște interviuri cu comandanți militari NATO, dar am explicat faptul că asta e presa, centrul de interes se mutase în Macedonia, noi am fi dorit să putem face legătura dintre Kosovo și ceea ce se petrecea la Tetovo. După câteva ore însă, am realizat că urmările războiului imprimaseră un stil de viață care merita să fie tratat aparte, nu cu superficialitate, nu în goana ziaristului care trece nepăsător de la un subiect arzător la altul.

Casa în care am fost cazați era deosebit de curată, deși albanezii păreau să nu știe ce este acela spațiu public. Cantitățile de gunoi din spațiul public erau impresionante. Ni s-a povestit că cei din misiunile străine în Kosovo au dorit să dea un exemplu, au curățat o zonă din centrul Priștinei și au plantat un stîlp cu o placă, pe care scria ceva de

genul *Această zonă a fost curățată de reprezentanții misiunilor străine...* Stîlpul și placa se vedeau și acum, ieșind dintr-un morman de gunoi.

Am luat mai multe interviuri pe stradă. Știam că toți sînt albanezi, că epurarea etnică se practică în pofida tuturor apelurilor la calm făcute de KFOR. Cei mai mulți răspundeau că sînt de acord cu ceea ce se petrece în Macedonia, că era timpul ca albanezii de acolo să nu mai suporte tirania macedonenilor. Un băiat care servea într-un fast-food ne-a spus că se gîndește să treacă fraudulos frontiera spre Macedonia, pentru a-i ajuta pe albanezii care luptă acolo. Nici unul dintre cei intervievați nu a avut o poziție critică, toți acceptau sau erau gata plece voluntari spre Tetovo sau Kumanovo, unde se duceau lupte cu insurgenții.

Ambasadorul ne-a spus că nu prea există surse legale de trai. O mică parte a kosovarilor trăiau din banii pe care îi primeau fiind angajați în instituțiile care asigurau cît de cît funcționarea regiunii. În rest, înfloreau contrabanda cu droguri și carne vie.

Seara, am mîncat la un restaurant dintr-o clădire în care căzuse o bombă. Era întuneric beznă, trebuia să fii foarte atent pentru că gaura cu diametrul de vreo cinci metri nu era protejată decît cu o panglică subțire întinsă pe niște bucăți de lemn. Localul, mic, era însă foarte elegant, destul de scump, iar servirea, desăvîrșită. Ospătarul albanez atingea perfecțiunea în privința politeții, dacă cineva ne-ar fi spus că așa arată un local în Priștina, nu am fi crezut.

La puțină vreme după ce am ieșit, s-a luat curentul. Pe străzi, lume multă, atmosferă de început de primăvară, călduță. Unica termocentrală a regiunii se defecta des. Aproape instantaneu, au pornit zeci, poate sute de mici grupuri electrogene, mai toate de fabricație japoneză, care făceau un zgomot asurzitor. Rămînea unul cîtiva metri în urmă, dar erai luat în primire de zgomotul celuilalt, din față. Generatoarele erau scoase pe trotuar, în fața magazinelor sau localurilor. A fost o jumătate de oră de vacarm, apoi curentul electric a revenit și am putut vorbi normal unii cu alții.

Gracianița

Stăm pe o terasă de cîrciumă modestă, invitați de trei sîrbi din Gracianița. Unul e mai tînăr, ceilalți doi mai în vîrstă. Nu rețin cum îi cheamă, dar nici nu are importanță. Mă gîndesc că sîrbi au reușit să mă facă să-i privesc cu mai multă compasiune, prin comparație cu albanezii, poate pentru că am văzut cît de mult îi urăsc albanezii, cît de pregătiți sînt să plece la luptă,

cît de elegante sînt restaurantele în Priștina. Apoi ne-am gîndit că aceeași ură o simt și sîrbii. Că ar face aceleași excese.

Dar noi, la Gracianița, îi vedeam suferind pe sîrbi. Nu peste mult timp, aveam să vedem unde a dus ura lor reciprocă, dar acum ceea ce trăiau sîrbii din Gracianița mi se părea înfiorător. La doar zece kilometri de Priștina, enclava sîrbească era păzită de trupe KFOR după toate regulile războiului. De fapt, aici era război, un război dur, de uzură, în care moartea venea cumva parșiv, pe ascuns, în pofida măsurilor drastice de pază. Sîrbii, înalți, osoși, ne explică modul în care acționează albanezii.

Întreg satul Gracianița e înconjurat de valuri de sîrmă ghimpată. Nici un albanez nu a mai rămas, e locuit doar de sîrbi. Primele case ale sîrbilor se găsesc la distanțe între 20 și 50 de metri de sîrma ghimpată. Albanezii se strecoară noaptea și aruncă grenade în casele mai apropiate. Fie că există victime, fie că nu, oamenii, speriați, se mută sau pleacă. Satul se restrînge pe zi ce trece.

Sîrbul mai tînăr plînge. Practic, nu au ce face, vegetează. Nu pot ieși din enclavă decît însoțiți. Îmi spune că are un prieten albanez, îl mai ia cu mașina în oraș, înfoltit, să nu fie recunoscut. Asta ar putea însemna chiar și moartea. Ceea ce trăiesc ei este ca un fel de moarte lentă, magazinele, puține cîte sînt, sînt goale. Trăiesc din ce primesc de la trupele K-FOR și din ceea ce mai cultivă prin grădini.

Mergem la mănăstirea Gracianița, ascunsă după niște ziduri. Datează din secolul al XIV –lea și este un loc sfînt pentru sîrbi. În fața bisericii mănăstirii, o fetiță cerșea. Era drăguță, puțin murdară pe față, a întins puțin mîna, iar unul dintre sîrbi a vorbit cu ea, certînd-o. A dus mîinile la spate, dar am căutat fiecare bani și i-am dat fetiței. Nu ni se părea că cerșește, ci că vrea să trăiască. Dacă nu aș fi trăit totul real, mi s-ar fi părut poate melodramatic, o metodă numai bună pentru a impresiona telespectatorii. Nu am filmat-o pe fetiță, le-am luat doar interviuri celor trei sîrbi.

La plecarea noastră din Gracianița, militarii tocmai controlau un autoturism Lada albanez. În timp ce trei dintre pasageri erau percheziționați, al patrulea, probabil șoferul, scotea tot din mașină tot, pînă și banchetele. Am aflat astfel că se întîmplaseră cazuri cînd dintr-o mașină se trăsese sau se aruncaseră grenade.

Toată ziua ne-a urmărit chipul fetiței de la mănăstire.

De la Gracianița am plecat spre Kosovska Mitrovița. În drum, am trecut printr-o localitate devastată, nu de bombardamentele americane, ci de luptele dintre sîrbi și albanezi. Casele erau în totalitate distruse și de o parte și de alta a drumului. *Alea au fost ale sîrbilor, celelalte ale albanezilor, ne-a*

arătat ambasadorul. *Se mai poate face acum vreo diferență?* Nu se mai putea. Mă uitam la case, case mari, odinioară solide, unele mai păstrau încă doi – trei pereți în picioare, nu mai înalți de un metru, un metru și jumătate. Mă uitam la zugrăvelile lor colorate și nu mă puteam opri să nu mă întreb unde erau acum cei care le zugrăviseră, mai trăiau, unde locuiau, cu ce suflet își privesc trecutul? Gracianița era dovada că rănilor sînt departe de a fi vindecate.

Unul dintre cei care ne însoțeau ne-a povestit că în Priștina mai locuiesc sîrbi, dar foarte puțini. Lucrează în general cu organismele internaționale. Noaptea se baricadează în case, dimineața vine mașina K-FOR să-i ia, îi aduce seara. Mereu sub pază. Albanezii îi amenință și îi forțează să plece, povestește omul. Le propun să-și vîndă apartamentele cu prețuri derizorii, iar dacă nu sînt de acord, se pot trezi înjunghiați sau cu o grenadă la ușa.

La Kosovska Mitrovița ne-am dus direct la podul care traversează râul Ibar. De obicei, un pod este construit pentru a lega, acest pod este însă (a rămas pînă în prezent) un pod care separă. Paza era la fel de strictă ca la intrarea în Gracianița. Am aflat că sudul orașului, unde ne aflam și noi, era locuit de vreo 50.000 de albanezi, mulți dintre ei veniți din satele distruse în timpul ciocnirilor din 1999. Sate ca acelea prin care trecusem... În nord, enclavizați, trăiau în mare parte sîrbi, vreo 10.000. Incidentele erau multe, de la crime la altercații reciproce.

Nu am zăbovit foarte mult. De la Mitrovița ne-am întors la Priștina. În aceeași după-amiază trebuia să fim înapoi la Skopje. Toate spațiile disponibile din Priștina, cele în care se putea parca o mașină, erau ocupate. Cum trebuia să avem o scurtă oprire, ne-am tot învîrtit pentru a găsi un loc, fără șanse. La un moment dat, între două autoturisme foarte vechi, se vede un spațiu gol. I l-am arătat șoferului. *Nu putem parca aici*, ne-a răspuns, continuînd să caute. Ne-am mai învîrtit fără să găsim vreo 10 minute. *Totuși, de ce nu puteam parca acolo?* am insistat.

Oamenii de aici nu respectă nici un fel de regulă, mi-a explicat calm cel de la volan. *Dacă noi, cei care le impunem, nu le respectăm cu strictețe, ei n-o să le respecte niciodată. Așa că oricît ar fi de greu, trebuie să fim mereu exemplul pozitiv.*

Am revenit la Skopje spre seară. Spre deosebire de Kosovo, aici părea raiul pe Pămînt... Nu se întîmplase nimic deosebit, se menținea situația tensionată, albanezii continuau să ocupe versantul dealului, iar poliția macedoneană rămînea destul de imobilă, fără să încerce să forțeze dezarmarea facțiunilor insurgente. Mult-așteptata intervenție a armatei nu se produsese încă.

Cap. XVI

Importanța caloriferistului poliției din Tetovo

Ben Laden

Cu timpul, pe măsură ce semnalele din redacție erau pozitive, iar reportajele noastre apreciate, Relu Calotă și Mitică Spirea începuseră să aibă încredere în mine. Găseam mereu alte subiecte, cele mai multe legate de modul în care oamenii de rând suportau războiul și situația în general. Albanezii nu erau iubiți, chiar dacă fiecare își găseau un prieten, coleg sau cunoscut printre ei. Acțiunea insurgenților îi făcuse pe oameni neîncrezători unii în alții.

Cele mai “aplicate” discuții la temă le aveam cu tatăl proprietarului hotelului unde stăteam. În vîrstă de vreo 70 de ani, bătrînul fusese medic și își amintea cu nostalgie de vremurile bune ale Iugoslaviei. Tito le dădea voie să lucreze peste graniță, iar el fusese mulți ani în Suedia, unde adunase bani buni lucrînd ca medic anestezist, se întorsese și ridicase casa transformată ulterior în hotel de fiul său.

Acum era îngrijorat de soarta Macedoniei. *Nu avem prea mulți prieteni*, spunea bătrînul. *Macedonia este o țară mică, de doar două milioane de locuitori, o ștergi repede de pe hartă. Grecii nu ne iubesc...* Grecii nu-i iubeau pentru că nu le plăcea numele, Macedonia. Considerau că Macedonia este provincie istorică a Greciei și că se puneau problema unei uzurpări. În multe documente oficiale, Macedonia apărea și apare ca FYROM – inițialele în engleză pentru Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei.

Știți cine este în spatele dezordinii? ne-a întrebat el. *Albanezii*, am răspuns. *Albanezii sînt musulmani, în spatele lor este Ben Laden*, a ținut el să ne lămurească. Știam de Ben Laden, dar reputația sa distructivă urma să crească peste cîteva luni, în toamnă, după atentatele asupra Gemenilor din New York. De aceea nu am acordat atunci prea mare importanță spuselor sale, considerîndu-le *scenarită*.

Plecăm... e un război fără finalitate...

Trecuseră zece zile de când venisem în Macedonia și părea să nu se mai întâmple nimic notabil. Eforturile diplomatice nu duceau la schimbarea situației militare. De aceea am decis să consultăm redacția în legătură cu rămânerea noastră acolo. Mulți dintre corespondenții străini plecaseră deja de câteva zile. Cătălin Radu Tănase de la PRO TV, sosit după noi, plecase chiar cu o zi în urmă. Mai venise o echipă de la cotidianul România Liberă, dar stătuse puțin, vreo două zile. Eram acum singurii reporteri români din Macedonia. Am primit permisiunea să plecăm, pe 26 martie.

De la Skopje spre graniță se fac vreo două ore. Am ajuns la punctul de ieșire din Macedonia, ne-au verificat pașapoartele și am ajuns în așa-numitul *no man's land*, între cele două vămi, cea de ieșire din Macedonia și de intrare în Iugoslavia. Atunci a sunat telefonul. Era translatorul nostru, Goran. *Întoarceți-vă urgent, a început ofensiva militară împotriva pozițiilor albaneze din Tetovo*, ne-a spus el.

Am întors mașina în jurul punctului macedonean de control al pașapoartelor, la nici două minute după ce ni se aplicaseră ștampilele de ieșire. Credeam că reîntrirea va fi o formalitate. Când colo, a urmat un control foarte sever, efectuat de ofițereasa care ne controlase la ieșire. Întrebări stupide – *de unde venim...? Păi, ne-ați văzut acum câteva minute, din Macedonia... Spuneți de unde veniți... Ce ați făcut în Macedonia? Păi v-am spus, sîntem jurnaliști... Ce ați făcut în Macedonia? De ce mergeți în Macedonia? Păi sîntem jurnaliști...* Și tot așa, am petrecut vreo 15 minute.

În sfîrșit, din nou pe autostrada pe Skopje, Mitică Spirea gonea cît putea mașina. Am telefonat la hotelul pe care-l părăsisem să facem din nou rezervări de locuri.

Am sosit la Skopje în timp record și fără să mai oprim am plecat spre Tetovo. Am sosit în trombă în piața centrală și am intrat în magazinul vînzătorului de lapte. Coincidență. Acesta îl anunțase pe translator că începuse ofensiva. Cu doar o zi în urmă, ne luasem la revedere, spunîndu-i că ne întoarcem în România. Dar omul avea un văr care lucra caloriferist la Poliția din Tetovo, căruia îi spusese că s-a împrietenit cu niște ziariști români. În dimineața zilei în care plecasem, caloriferistul venise într-un suflet la magazinul de lactate, ca să-i spună vărului său că s-a decis începerea ofensivei pe dealul insurgenților. Acesta ne-a anunțat imediat, așa că fusesem printre primii care aflaseră.

Între timp, în piață începuseră să se strângă autoturismele ziariștilor. Din păcate, nu aveam acces în zona în care se duceau lupte. Am transmis după-amiaza știrea despre începerea ofensivei, apoi tot de la caloriferist am aflat că a doua zi poliția organizează o vizită cu toți jurnaliștii acreditați la fortăreața Kale, aflată în vârful dealului ce domina orașul.

27 martie. În jurul prânzului, verificați și apoi încolonați sub supravegherea polițiștilor, am început să urcăm serpentinele care duceau la fortificație. Eram sute de ziariști, unii spuneau că sîntem 400, alții că mai mulți. Se urca cu mașinile redacțiilor sau cu autobuzele puse la dispoziție de autorități. Era ca un fel de excursie, cu escortă armată, dispăruse tensiunea zilelor în care stăteam ascunși pe după ziduri, părea departe momentul cu sîrbul *pravoslavnic*.

Casele care se găseau pe versant, mari dar părăsite, erau serios avariate de gloanțe. Ajunși în vârful dealului, ne-am împrăștiat.

Fortăreața era veche și servise ca adăpost insurgenților albanezi. Era plin de gropi de la obuzele de mortiere și de la grenadele de mîină, tuburi de cartușe de pistol-mitralieră, dar și de mitraliere grele, truse medicale abandonate, pături. S-a filmat și s-a fotografiat pe săturate. S-au strîns *suveniruri* – tuburile goale. Primejdia părea, cel puțin pentru moment, înlăturată. Ni s-a spus totuși să fim atenți, s-ar putea să mai fie mine neexplodate. Asta a mai potolit elanul jurnaliștilor, dar nu foarte mult.

Biserica din spatele fortificației era și ea ciuruită de gloanțe. Polițiștii ne arătau satele dinspre Albania, unde se presupunea că se refugiaseră insurgenții. Mulți dintre ei, ni s-a spus, fuseseră capturați sau împușcați. Se făcuseră și importante capturi de armament și muniție. Pentru moment, autoritățile macedonene păreau stăpîne pe situație.

Pe 28 martie ne-am întors în România.

Dan Luțan, ultima faptă bună...

...din punctul nostru de vedere. Am apreciat în mod deosebit faptul că eu, un corespondent teritorial, fusesem trimis în Macedonia în calitate de corespondent de război, iar aprecierile în redacție, după întoarcere, au fost bune. Directorul Departamentului Emisiunilor Informativ, Dan Luțan, mi-a promis, în urma prestației din Macedonia, că mă va mai trimite în astfel de misiuni, dacă îmi doresc și accept.

Nu a mai fost cazul. La doar două săptămâni, Dan Luțan a fost schimbat din funcția de director. La sfârșitul lui 2000, avuseseră loc alegeri generale, PSD le câștigase, iar valul schimbărilor ajunsese și la Televiziunea Română. Deși câștigase postul prin concurs, Luțan a fost schimbat printr-o stratagemă simplă și relativ des uzitată – modificarea numelui departamentului, din DEI în DAEI. Din Departamentul Emisiunilor Informativă în Departamentul Actualități și Emisiuni Informatice. Pentru care Luțan nu dăcuse nici un fel de concurs...

Cap. XVII

Vă spun eu de ce au murit...

Ministrul de interne și cel al informațiilor publice

Grevele generale în Valea Jiului păreau de domeniu trecutului. Miron Cozma era închis, conducerea sindicatelor fusese preluată de echipa Lacatos, nici pe departe de anvergura sau cu agresivitatea predecesorului său. Numărul celor care lucrau în subteran era și el diminuat cu mai mult de jumătate – de la 55.000, angajații Companiei Naționale a Huilei din Petroșani nu depășeau 25.000. Cumva, disponibilizații supraviețuiau, fără greve ale foamei și fără să încerce să-și mai găsească lideri charismatici, chiar dacă aveau o asociație.

Cu toate acestea, în primii ani ai celui de-al treilea mileniu, subiectele presei românești au rămas, la nivel spectacular, legate de Valea Jiului. Acolo se putea glosa la nesfârșit pe maniheismul întuneric – lumină, obsesiv pentru reporteri și exploatat în consecință, cu derapaje patetice și lacrimogene.

Două au fost în principal tipurile de subiecte furnizate cu relativă generozitate de Valea Jiului – mineriadele și accidentele din subteran. Cum am spus, mineriadele păreau să fi luat sfârșit. Accidentele aveau o frecvență relativ mare, dar majoritatea erau de gravitate redusă. Din când în când, apăreau și accidente mortale, dar erau implicat un număr redus de persoane. E și aici o doză de cinism a ziariștilor, de care greu scapi. Gravitatea unui eveniment e apreciată după numărul victimelor – până la un punct, e logic și de înțeles. Dar așa se judecă și relevanța sa pentru public – mulți morți, subiect bun, tare. Puțini sau deloc – neinteresant... Totuși, indiferent de numărul de decese, orice accident de mină era tratat de redacția știri a TVR cu foarte mare atenție, determinată de sensibilitatea opiniei publice față de de mineri. Spre exemplu, în 1995, la mina Paroșeni s-au înregistrat trei morți, asfixiați cu monoxid de carbon și gaz metan. În martie 1996, la mina Bărbăteni, doi mineri au murit iar alți doi au fost răniți în urma unei surpări. Câteva luni mai târziu, în

octombrie 1996, cinci mineri au murit asfixiați într-o galerie a minei Uricani. Trei morți și zece răniți s-au înregistrat în 1997 la mina Dâlja, în urma unei aprinderi a gazului metan într-o galerie. Mineritul nu este, fără îndoială, o meserie ușoară, iar numărul accidentelor este determinat, după cum se va vedea, și de lipsa investițiilor. Dar și de așa-numitul „factor uman”.

În 2001, seria accidentelor de mină foarte grave a fost, din păcate, reluată. Pe 7 august, la mina Vulcan, 13 mineri au murit iar alți doi au fost grav răniți după o explozie în subteran. Ulterior, unul din cei doi răniți a decedat și el. În cazul unui astfel de accident, pentru un ziarist este alarmă de gradul 0. Indiferent de cât de rablă este mașina corespondentului (cu excepția aceluia ARO din 1998, cu care ne „cadorisise” Anca Toader, ceilalți directori ne-au pus mereu la dispoziție doar mașini cu sute de mii de kilometri la activ, unele din ele aflate la limita siguranței rutiere; eram de risul mecanicilor din ateliere de service...), indiferent cât e ceasul, pleci ca din pușcă. Nu contează că este zi sau noapte. Simți cum profesionistul din tine se trezește la viață, cum nimic nu mai contează decât clipa în care TU relatezi în DIRECT despre ceea ce se petrece acolo, la locul faptei, eventual dînd mult mai multe elemente față de cele ale concurenței. Așa s-a întîmplat și cu acel accident de la Vulcan, în care contează durerea oamenilor, dar mai mult contează subiectul tău. E genul de dezumanizare relativă despre care am mai vorbit.

Eram mulți ziariști la Vulcan. De obicei, minerii ne acuzau că nu sîntem în Valea Jiului decît la mineriade, pentru a-i acuza. Că nu sîntem acolo cînd ei mor, pentru a-i compătîmi. Că nu arătăm lumii condițiile lor de viață, pentru a fi, ei, minerii, mai bine înțeleși. Acum, eram acolo. Respiram subiectul, adu-mecam senzaționalul accidentului, dar pentru telespectatorii și cititorii noștri asta echivala cu a cunoaște viața minerilor, așa cum era ea. Numai că se coopera cu autoritățile foarte dificil. Eram priviți ca un fel de păsări de pradă chiar de către cei care în vremuri normale ne acuzau. Salvatorii minieri, cei mai informați oameni în cazul accidentelor, nu spuneau practic nimic, parcă respectau un consemn. Administrația minei se ferea de declarații, pentru că se temea de viitorul curs al evenimentelor, anchete, vinovății. Trebuie să recunosc că aveam noroc cu politicienii, indiferent de rang. Ei erau obișnuiți cu presa și nu ezitau să ne dea relațiile pe care le solicitam, dacă le știau. Nu mă grăbesc să-i acuz de faptul că doreau imagine. Unii dintre ei pozau, e adevărat, dar cei mai mulți erau cunoscuți de ziariști și se comportau corect, în special cei din partea locului, deputați sau senatori, primari sau consilieri.

Acolo l-am întâlnit, pentru prima și ultima oară în cariera de jurnalist, pe Vasile Dâncu, ministrul informațiilor publice. Nu-l știam, văd că vine un bărbat lângă mine și începe să mă întrebe calm, detașat, despre ce mai e prin redacție, cum funcționează Televiziunea Română, dacă e corectă sau aservită. Pentru el eram un reporter care își putea da sau nu drumul la gură. Pentru mine, era un demnitar, habar nu aveam de rang. Am aflat la câteva ore și am încercat să-mi amintesc ce i-am spus, de bine sau de rău. În TVR, schimbarea de putere echivala cu sosirea altei garnituri la șefia știrilor. Cei ce nu păreau suficient de loiali erau nu chiar marginalizați, dar oricum priviți cu scepticism.

Relatările *live* au beneficiat de prezența ministrului de interne Ioan Rus. Mi-a plăcut de el. Omul era rezervat, autoritar, nu vorbea ca să se audă și nici nu făcea caz de rangul său ministerial. Ba chiar s-a lăsat cam mult rugat să intre în direct, dar pînă la urmă a acceptat. În acea fază a evenimentelor, se spun de obicei chestii standard – e o anchetă, vom vedea, vinovații vor fi pedepsiți.

Oficial, era clar vorba despre o explozie. Dar care erau cauzele?

Metanometre în pungi

Încercam să devansăm ancheta prin fel de fel de întrebări adresate minerilor dispuși să vorbească. Numai că nu prea găseam mineri dispuși să vorbească. Se părea că aveau interdicție de la șefi. În fond, era acolo vorba de pierdut scaune, de retrogradări, schimbări, sancțiuni. Orice declarație făcută presei era o posibilă pistă pentru anchetatori. Chiar dacă rezultatele anchetelor erau mai întotdeauna acceptate cu rezerve de ziariști, care concluzionau că mortul e de vină, totuși structurile ierarhice erau afectate. Așa că era greu să scoți ceva de la ortaci, chiar dacă unii știau ei ce e prin subteran.

Stăteam la o cafea pe o terasă din Vulcan, așteptînd să treacă timpul pînă la transmisia în direct. Eram celebrițați locale, așa că lumea ne cunoștea și comenta, favorabil sau nu. Lîngă noi s-a așezat un miner în vîrstă, cerînd o votcă. I s-a adus. *Băieți, vreți să vă spun eu de ce au murit nefericiții ăia...?* Am simțit că dăm lovitură, dar omul nu voia să vorbească în fața camerei. Am insistat fără rezultat. Dar am aflat că metanometrele măsoară permanent cantitatea de gaz metan din subteran, avertizînd asupra concentrației periculoase, ce poate duce la explozie. Omul ne-a spus că fusese artificier, ne-a desenat pe un șervețel modul în care erau montate capsele în cartușele de dinamică și ne-a asigurat că o eroare a artificierului, vehiculată drept posibilă

cauză a accidentului, era exclusă. *Vor să scoată cărbune mult, a afirmat bătrînul miner. Nu le convine să tot fie alarmați de metanometru. De multe ori, nu-i vorba de concentrații periculoase, dar nu te joci cu focul... Știți ce fac? Le bagă în pungi, asta fac... Aparatul ăla măsoară concentrația de metan din pungă, care e tot timpul constantă, așa că nu trebuie să iasă din mină. Și-a terminat votca. De asta au murit, dragii mei, dar n-o să recunoască nimeni, nici eu dacă mă mai întrebați o dată...*

Fără probe, nimic din toate vorbele omului nu a ajuns pe post.

Concluziile anchetei au fost prezentate pe 3 septembrie 2001. Între cei destituiți, Pompiliu Budulan, fostul prefect al județului, fost director adjunct de bancă, devenit secretar de stat responsabil cu sectorul minier în cadrul Ministerului economiei și resurselor. Dar iată cum arată concluziile oficiale*² ale unei astfel de anchete:

“S-au constatat acte grave de indisciplină și dezordine în sectorul minier. Luând în considerare aceste aspecte, Primul - Ministru Adrian Năstase a decis destituirea secretarului de stat Pompiliu Budulan, responsabil cu sectorul minier în cadrul Ministerului Industriei și Resurselor. Totodată, urmează să fie schimbați, conform procedurilor legale:

Bălănescu Ilie, directorul general MIR

Cioară Gheorghe, director General CNH

Bora Ilarie, inginer - șef securitate minieră CNH

Ioan Vulpe, director general E.M. Vulcan

Ile Gheorghe, inginer șef producție E.M. Vulcan

Dan Surulescu, inginer -șef securitate minieră E.M. Vulcan.

Comisia guvernamentală pentru cercetarea împrejurărilor producerii accidentului colectiv de muncă de la Exploatarea Minieră Vulcan apreciază, pe baza analizei elementelor de la fața locului, că inițierea exploziei de metan s-a făcut în suitorul săpat în galeria transversală nr.5 est. Posibila cauză a inițierii exploziei de metan o constituie scânteia electrică rezultată în urma atingerii directe și imperfecte a celor 2 reofori în zona de cuplare a reofozilor capselor electrice cu reoforii intermediari.

Se apreciază că artificierul Mihăiță Marin a încălcat mai multe prevederi ale normelor de protecția muncii specifice pentru efectuarea operației de împușcare, dintre care:

· Nu a evacuat personalul muncitor din lucrările miniere menționate înaintea începerii operației de încărcare a găurilor de împușcare cu exploziv;

² * Extras de pe ordinea de zi a ședinței Guvernului României din 16.08.2001, Raport privind constatările preliminare referitoare la accidentul colectiv de muncă de la Exploatarea Minieră Vulcan, din data de 07.08.2001 (n.a.)

- Nu a măsurat concentrația de metan înainte și după încărcarea găurilor de împușcare cu exploziv;
- Nu a verificat pozarea cablului de împușcare de la front până la locul declanșării exploziei;
- A utilizat un cablu de împușcare cu o lungime mai mică decât cea prevăzută de norme, astfel încât declanșarea exploziei nu s-a realizat de la locul stabilit prin dispoziția de împușcare. Cele prezentate conduc la concluzia preliminară că producerea exploziei de metan a fost posibilă pe fondul indiscipliniei tehnologice la locul de muncă.”

Alt accident, aceeași mină

16 mai 2002, h. 22.10. Sună telefonul. Un coleg din Valea Jiului mă anunță că la Vulcan a avut loc un nou accident foarte grav. În 20 de minute suntem în mașină, eu și cameramanul Marius Olariu. Pentru că autoturismul redacției era la reparat, am plecat cu un Daewoo Tico al unei televiziuni locale, pe care l-am împrumutat.

La telefon, caut să aflu cât mai multe despre accident. La ora 24.00, relatez telefonic că cel puțin 10 mineri și-au pierdut viața într-un accident de mină, tot la Vulcan, adică acolo unde cu mai puțin de un an în urmă mai muriseră 14 oameni.

Sosim la Vulcan. Ca de obicei, salvatorii nu spun nimic, dar se confirmă numărul morților: 10. Către ora 2 dimineața, salvatorii coboară din nou în subteran, la suprafață fiecare își caută un adăpost, noi adormim în Tico cu motorul pornit, pentru că afară e foarte frig.

Către ora 05.00, ne trezim. Aflăm că este așteptat ministrul industriilor, Dan Ioan Popescu, dar nu se știe unde va veni mai întâi, la Petroșani sau la Vulcan. Plecăm la Compania Națională a Huilei din Petroșani, unde ni se spune că ministrul tocmai a plecat spre Vulcan. Nu știu de ce mă așteptam...

La Vulcan, ajungem când ministrul tocmai este interviuat de Cătălin Radu Tănase. Îl lăsăm să termine și îl luăm noi în primire. Degajat, amabil, ne spune tot ce refuzaseră să spună cei din conducerea minei Vulcan. Se pare că este vorba despre o nerespectare a normelor de siguranță a muncii. Dar ca de obicei, multe circulă neoficial. La minele din Valea Jiului nu se făcuseră investiții noi de mulți ani. Iar investițiile la o mină sînt costisitoare, trebuie instalații noi, benzi transportoare, utilaje, tehnologii noi. Mi-am amintit de supapa din subteranul minei

Lupeni, din 1992, cea „cu putere de decizie”, eroina unui articol din săptămînalul *Expres*. Circulau acuze referitoare la firme-căpușă care ”reciclau” utilaje, reintroducîndu-le în subteran ca noi, deși ele fuseseră doar reparate. Din nou, cei care făceau afirmațiile refuzau să ți le asume în fața camerei. În cazul unor astfel de accidente grave, ieșeau la iveală multe nereguli, ți se părea că ești în pragul unei revoluții. Apoi totul se calma, sau, cu o expresie standard, reintra în normalitate. Cum se lucra în mină, știam, cel puțin la nivel de aparență. Coborîsem de vreo 5 – 6 ori în minele Văii Jiului și cunoșteam nivelul tehnologic. Nu era chiar locul de muncă pe care să mi-l doresc. De aceea, imaginea acelor femei nenorocite, ce-și priveau soții aduși morți la suprafață, acoperiți cu pături, era deprimantă. E adevărat, primeau compensații bănești substanțiale, de la Guvern, sindicate, Compania Huilei și autoritățile locale și județene. Exista și un alt soi de cinism al situației. O parte din minerii morți fuseseră și ei, cît trăiseră, oameni ai Văii, cam dedați la alcool. Una dintre proaspetele văduve șoptea că abia apucă să ia banii și că îi pare bine că omul ei s-a dus, ea se săturase de bătăi și de beții...

Concluziile anchetei – nerespectarea normelor de protecție a muncii și întocmirea necorespunzătoare a programului general de exploatare. Cîțiva șefi au fost roțiți pe funcții.

Numărul minerilor din Valea Jiului a continuat să scadă. În 2005, era de aproximativ 12.000 de persoane. Disponibilizările au fost aproape unica măsură de reformă a mineritului carbonifer din Valea Jiului.

Cap. XVIII

Revenire la Roșia Montană

„...normal, nu luam mai mult de 25 de milioane, așa, am luat 1 miliard și 80 de milioane...”

Pe lângă mineriade, unul dintre subiectele căruia i-am consacrat mult timp a fost cel al exploatării aurifere de la Roșia Montană. Frank Timiș, cel care venise în 1997 să anunțe începerea investiției, și-a stabilit cartierul general la Deva. Firma a căpătat denumirea de Roșia Montană Gold Corporation și avea concesionat teren într-o zonă din Munții Apuseni care cuprinde nu doar localitatea Roșia Montană, ci și câteva sate aparținătoare. O mare parte a gospodăriilor urmau să fie cumpărate de companie, iar proprietarii lor, relocați. Printr-o coincidență, m-am familiarizat cu prețul caselor acolo înainte de a începe toată povestea.

În 1999, la o filmare în zonă, am văzut o casuță modestă de vânzare, la doar cinci minute de mers pe jos de la șoseaua asfaltată care duce de la Abrud spre exploatarea minieră numită Dealul Piciorului. Proprietarii nici nu erau acolo, am aflat că ar fi a unei bătrâne internate în spital. Casa era de vânzare pentru doar 15 milioane și mi-a trecut prin cap că aș putea să o cumpăr pentru a o transforma în casuță de vacanță. Avea un fel de cerdac închis cu sticlă și două camere, destul de mici, dar era excelent plasată. Nu am cumpărat-o, fiind puțin prea departe de Deva, la 80 de kilometri.

Peste un an, am revenit. Casa era tot de vânzare, dar prețul scăzuse, era de doar 12 milioane de lei vechi. Un adevărat chilipir. Un vecin îmi tot spunea că uite, are și grajd, dar pe mine grajdul nu mă interesa, mă gândeam mai degrabă că l-aș putea transforma în filigorie, să stau vara să beau bere cu prietenii. Dar tot așa, nu am luat nici o decizie concretă și a mai trecut un an...

2001... La Roșia Montană, compania care concesionase resursele auro – argintifere construisese ceea ce numea „casa - model”, un fel de vilioasă rustică, dotată cu tot confortul, pentru a le arăta concret

sătenilor cum aveau să fie casele lor dacă acceptau relocarea. Se mergea pe două variante, ori omului i se construia casa pe un teren nou, repartizat de Primărie, ori primea o sumă de bani și pleca unde dorea. De curiozitate, m-am dus și la casa pe care o văzusem cu doi și respectiv un an în urmă, nu prea departe, în satul Corna. Proprietăreasa, sau o rudă a acesteia, era acasă. Am intrat în vorbă, am întrebat dacă mai e de vânzare. *Da, mai este*, mi s-a spus. *Tot cu 12 milioane, ca anul trecut...? Vai, nu domnule, vrem pe ea cam 200 de milioane, dar încă nu vindem, mai așteptăm... Păi cum, 200 de milioane, de la 12...?* m-am mirat eu. *Și ce așteptați? Păi așteptăm să vină Goldu', să vedem cât ne dă...*

Prețurile săriseră binișor, și asta nu era încă totul.

După 2001, drumurile în zonă s-au înmulțit considerabil. Roșia Montană urma să devină cea mai mare exploatare auriferă de pe continent. Compania părea că se instalase solid în zonă și începuseră deja relocările, care cuprindeau mai multe faze. Se delimitase perimetrul viitoareii exploatare și se stabiliseră gospodăriile care urmau să fie evacuate. Exista o echipă de negociatori care evalua proprietatea și oferea un preț. Un preț deloc mic. În anul 2003, am realizat un reportaj având ca temă exact aceste negocieri cu localnicii. M-am dus la mai mulți dintre cei care făcuseră deja târgul cu compania. Unul dintre ei avea o casuță foarte asemănătoare cu cea pe care dorisem eu să o cumpăr, dar terenul era în pantă și mai mic. L-am întrebat cât ar fi luat pe casă în vremuri, ca să zic așa, normale. Mi-a spus că nu mai mult de 20, maxim 25 de milioane de lei. Și cu cât ați vândut-o companiei? *Cu 1 miliard și 80 de milioane*, mi-a spus omul, cu mâna pe inimă. Își cumpăraseră o casă într-un sat în apropiere de Alba Iulia, îi rămăseseră bani de pus în bancă. Omul era bucuros, spunea că nu visase niciodată să pună mâna pe o sumă atât de mare.

În timp ce filmam în biroul unde se încheiau actele, un bărbat mi-a spus că e din Deva și că sîntem chiar vecini. Mama sa era din Roșia Montană și vînduse o gospodărie destul de mare. Primise pe ea aproape 3 miliarde de lei, își cumpăraseră un apartament în Deva și o casă într-un sat din apropiere.

Prin urmare, tentația de a vinde la astfel de sume, absolut considerabile, era mare pentru niște oameni care-și trăiseră viața în sărăcie. Nu erau păcăliți, mulți începeau, cu acești bani, o viață nouă.

Care era însă situația exploatareii în sine? Voi prezenta lucrurile exact cum le-am perceput eu în urma documentărilor și reportajelor făcute de-a lungul a aproape 10 ani. În tot acest timp, nu am fost

refuzat niciodată de cei de la Roșia Montană Gold Corporation (RMGC), indiferent ce scop avea reportajul și de informațiile pe care doream să le obțin. Nu neg, cu naivitate, că nu sînt interese majore în zonă, dar în același timp cred că există nu atît dorință de manipulare din partea presei, ci mai mult tratarea emoțional – afectivă și insuficient documentată, cel puțin în anumite părți ale problemei. O să încerc să atrag atenția, unde este cazul, cum se pune problema în presă și care este realitatea.

ONG contra cianuri

La Roșia Montană, exploatarea minereului aurifer de către stat a devenit, de la mijlocul anilor 90, nerentabilă. Închiderea exploatării miniere era o chestiune de timp. Venirea celor de la Gabriel Resources și înființarea companiei Roșia Montană Gold Corporation le-a apărut multora, inclusiv minerilor care urmau să-și piardă locurile de muncă, mană cerească. Liderii sindicali erau de partea RMGC.

În același timp, o parte dintre cetățeni și mai multe ONG – uri au pus problema dintr-un punct strict ecologic. Nu se poate spune că punctul lor de vedere este incorect, doar că au uzat de multe informații care au introdus confuzie. Nu strică o scurtă, foarte scurtă istorie a exploatării.

La Roșia Montană se exploatează sistematic aur din perioada stăpînirii romane. Numele localității, primul atestat documentar, este Alburnus Maior. Unii istorici cred că exploatarea aurului în zonă se făcea și de către daci, anterior cuceririi romane. Au rămas galerii vechi, atît din perioada romană cît și epoca Mariei Tereza, care transformă practic localitatea într-un muzeu interesant. Multe dintre case și clădirile de utilitate publică sînt monumente, pentru că localitatea a fost deosebit de prosperă între cele două războaie mondiale, existau Cazino, bănci, toate dotările unui orașel. Comuniștii i-au dat lovitura de grație, naționalizînd exploatările și afectînd grav mediul. Aici doresc să insist puțin.

Exploatarea aurului de către comuniști s-a făcut fără a se lua nici o măsură de protecție a mediului. În 1970, a fost aruncat în aer un întreg vîrf de munte, care se numea Cetatea. Au fost distruse atunci multe tipuri de lucrări care, în opinia inginerului minier Gheorghe

Cozma, pe atunci șef cu protecția muncii, reprezentau toată istoria mineritului aurifer local din punct de vedere al tehnologiilor aplicate. Extragerea aurului din minereu se făcea prin metoda leșierii bacteriene. Rîul Roșia, care coboară din munte, se varsă în Arieș între Abrud și Cîmpeni. Culoarea rîului este roșie la propriu, apele sale sînt practic moarte, iar la vărsarea în rîul Arieș, jumătate din apele acestuia capătă o nuanță închisă, perfect definită față de cealaltă jumătate. Excavațiile sînt uriașe, spectaculoase, ca un fel de rană pe suprafața muntelui.

Drumurile, cariera, utilajele vechi, unele defecte, abandonate, barăcile muncitorești, toate acestea erau acolo la sosirea celor de la RMGC. Ei practic nu au făcut nimic în sensul începerii exploatării. S-au făcut doar ridicări topometrice și sondaje, ceea ce a dat naștere la niște găuri cu diametrul de vreo 10 centimetri, adică neglijabile. S-au cumpărat gospodării și au fost amenajate birouri. Ceea ce vreau să spun este că RMGC nu a ajuns în faza de exploatare a zăcămintului, ca să se poată spune că a produs vreun dezastru ecologic. Aici intervine prima fază a manipulării de care vorbeam. Imaginile transmise de televiziuni, în reportajele cu Roșia Montană, erau cele ale exploatării vechi. Totul arăta deplorabil. Dar telespectatorul asocia aceste imagini cu activitatea companiei RMGC – de aici, opinia că ceea ce se vedea era rezultatul activității lor. Iar comentariul reporterului nu făcea necesara disociere, pentru că efectul era mai dramatic, iar impactul asupra privitorului, garantat. În acest mod, se pot crea cu ușurință curente de opinie.

ONG –urile au apărut ca reacție la intenția de a se utiliza pentru extracția aurului o altă metodă, care folosește cianura de potasiu, substanță foarte toxică. Amintirea accidentului de la Baia Mare și a unei poluatoare ajunse în Dunăre a avut un efect puternic asupra unei părți a localnicilor. Aceștia s-au constituit într-o asociație care s-a făcut destul de repede remarcată – *Alburnus Maior*. A început o luptă în ONG și RMGC, pe toate planurile – mediatic, în justiție, oricum se putea obține ceva, o întârziere de punere în aplicare a planurilor de începere a exploatării rezervelor de aur și argint. Impactul companiilor celor care se opuneau exploatării a fost mai mare decît cel al susținătorilor, pentru că uzau mai mult pe emoțional, ceea ce nu puteau face cei din cadrul companiei. Pe lîngă asta, lupta împotriva poluării este întotdeauna mult mai bine percepută de public decît anunțurile privind intențiile de a utiliza cianuri. Cei care-și vînduseră casele nu erau considerați credibili, deși pentru ei venirea companiei fusese deja extrem de profitabilă.

Falimentul mineritului de stat, ocupație tradițională în zonă, îi lăsase pe oameni fără locuri de muncă. Compania promitea că timp de 25 de ani, cât se estima că va dura exploatarea zăcămintelor, vor fi angajați între 250 și 650 de oameni, ale căror salarii urmau să fie destul de mari. Dacă se mai punea la socoteală și faptul că unii luaseră deja banii pe proprietăți, asta însemna o afacere bună.

Mineritului, ONG –urile și susținătorii lor opuneau varianta turismului rural, foarte dezvoltat în Munții Apuseni. Locurile erau într-adevăr frumoase, dacă puteai face abstracție de rănille adânci lăsate de miile și sutele de ani de căutare și scoatere la suprafață a aurului și argintului, prin metode și cu tehnologii dintre cele mai diverse. L-am întrebat pe unul dintre liderii locali ai facțiunii care se opunea cine ar trebui să ecologizeze zona. *Păi, cum cine*, mi-a răspuns mirat. *Guvernul...* Asta demonstra convingător că nu existau soluții alternative rezonabile. Guvernul nu mai avea bani să subvenționeze mineritul din zonă, adică vreo trei milioane de euro anual, dar mite să treacă la lucrări complexe de ecologizare, care ar fi costat cu mult mai mult.

Ceea ce mi se părea puțin în neregulă era activitatea intensă într-o zonă în care nu începuse încă nici o operațiune de exploatare, în timp ce alte perimetre distruse ecologic erau pur și simplu neglijate. Spre exemplu, iazul de decantare Valea Șesei, situat la mică distanță de Roșia Montană, producea de ani de zile un dezastru. În anii '70, un sat întreg fusese strămutat fără nici un fel de consultare a oamenilor – mă rog, așa erau timpurile. Iazul creștea însă și acum, probabil mai crește încă, înghițind teren agricol și suprafețe împădurite. Conducta de evacuare a apelor reziduale în iaz are o lungime de 11 kilometri. Am parcurs-o cu piciorul aproape în întregime, pentru că are un diametru de un metru, mergi pe ea ca pe cărare. Nu există porțiuni mai lungă de un metru, da, un metru, care să nu fie legată cu sîrmă din cauză că e spartă. Apele murdare, leșioase, gri, țîșneau din conductă ca dintr-o strecurătoare, scurgîndu-se sute de metri spre iaz și poluînd toate izvoarele și pîraiele pe care le întîlneau în cale. Televiziunile realizaseră mai multe reportaje despre cazul Valea Șesei, dar nici un ONG nu se arătase interesat de ceea ce se întîmpla acolo.

În schimb, Roșia Montană a devenit un caz de interes național și chiar internațional.

Miniștri în vizită la Roșia Montană, jurnaliști în vizită în Spania...

Mai multe delegații oficiale au vizitat Roșia Montană și s-au întâlnit atât cu reprezentanții companiei RMGC cât și cu cei ai ONG –urilor. Miniștrii de mediu au venit, au ascultat docili explicațiile, dar era evident că nu aveau nici o putere de decizie. Evidența era catastrofa ecologică existentă deja la Roșia Montană și sărăcia lucie în care trăiau localnicii. Nici un turist care se respectă nu ar fi venit să-și petreacă vacanța printre piese vechi de autocamioane, barăci muncitorești și, mai rău, pe marginea hăurilor imense, de sute de metri adâncime, rezultate prin decopertarea terenului. E spectaculos să mergi acolo, să stai două ore și să filmezi, dar mai mult ca sigur e deprimant să trăiești acolo, într-o localitate care se chinuie să-și amintească de fosta măreție imperială, romană sau austriacă. În momentul în care ar fi văzut apele roșii ale râului Roșia, turiștii și-ar fi pus problema purității apelor. Iar dacă occidentalilor veniți din greșeală acolo li s-ar fi spus că zona este puternic poluată, nu ar fi rămas mai mult de 24 de ore, dată fiind sensibilitatea lor accentuată față de factorii de mediu.

Prin 2003, unul dintre miniștri mediului, Petru Lificiu, a venit la Roșia Montană într-o vizită ce părea serioasă. Ministrul a ascultat prezentările, s-a întâlnit cu toată lumea, a spus că nu este împotriva proiectului dacă acesta se va face cu respectarea legii. Ba mai mult – a susținut necesitatea unei evaluări internaționale care să confirme dacă există risc major de catastrofă ecologică. Toată lumea a fost mulțumită, dar totul a rămas la nivel de intenție. Nici un specialist european, nici o comisie nu a venit să întocmească vreo expertiză. Emoționalul continua să domine văile Roșiei Montane.

Opoziția se crease și din cauza acuzei aduse celor de la RMGC, conform căreia multe dintre galeriile romane de mină ar fi urmat să fie distruse. Publicarea unor monografii științifice, în urma descărcărilor de sarcină arheologică, a fost considerată o mare victorie, pînă cînd totul s-a întors pe dos și s-a spus că monografia este incompletă și că la Roșia Montană ar fi nevoie de 10 ani de săpături pentru a scoate totul la iveală. Numai că săpăturile care au permis editarea monografiei fuseseră efectuate pe banii companiei, care depășeau cu mult toate fondurile pentru săpături la Roșia Montană puse la dispoziție de Ministerul Culturii în perioada de dinainte de venirea celor de la RMGC.

Munții fuseseră luați cu asalt de arheologi, dar alți arheologi acuzau că ceea ce se făcea nu era sistematic, cu toate că pînă atunci nu se

făcuse mai nimic. Ziariștii nu aveau răbdare să se documenteze, ci veneau la Roșia Montană doar pentru a face câte un reportaj superficial despre câte o interdicție cu privire la continuarea prospecțiunilor, care erau confundate adesea cu lucrările propriu-zise, care de fapt nu începuseră încă și tot așa. Desfundarea unei vechi galerii, cea a minei numite Cătălina-Monulești, nu a atras pe nimeni, chiar dacă era vorba de un monument istoric. Vizita organizată în mină special pentru ziariști a trecut aproape neobservată, deși aceeași ziariști făceau mult caz de un act care atrăgea atenția că la Roșia Montană *ar putea fi distruse monumente*. Confuzia era cvasi-totală și cred că în bună parte întreținută. Redacțiile nu-și trimiteau în zonă reporteri de anchetă, care să analizeze la rece situația, ci tineri fără experiență care vîneau sămînța de scandal. La rîndul lor, producătorii nici nu-și puneau problema informării. Reacionau la subiect doar cînd se producea, la fel, vreun scandal. În rest, erau total insensibili la o problemă pe care se mulțumeau s-o definească drept *controversatul caz Roșia Montană*.

În vara anului 2004, la invitația celor de la RMGC, o delegație de jurnaliști din presa centrală a fost invitată în Spania. M-am numărat printre acei jurnaliști.

Exploatarea de la Roșia Montană era caracterizată drept cea mai mare din Europa – dacă s-ar fi pus în operă. În Spania, la Belmonte de Miranda, funcționează *real* cea mai mare exploatare auriferă: Rio Narcea. La Rio Narcea se utilizau cianurile pentru extragerea aurului din minereu. Exploatarea miniera era situată exact la limita Parcului Național Somiedo, rezervație naturală, iar apele epurate din iazul de decantare se vărsau în Rio Narcea, unde veneau și somonii să-și depună icrele. Pe măsură ce locul de exploatare se muta, zona exploatată era refăcută ecologic prin „placarea” cu bucăți de sol înierbat și plantarea de arbori. În imediata apropiere, fermierii își cultivau liniștiți pămîntul. Am stat de vorbă cu ei și ne-au spus că toate analizele au confirmat că nu există pericol pentru sănătatea populației. La rîndul său, primarul Roberto Pérez López ne-a spus că a pus multe condiții înainte de a-și da acceptul pentru începerea exploatării, inaugurate de către chiar regele Juan Carlos. Belmonte de Miranda, localitate situată în nordul Spaniei, în provincia Asturias, este o zonă destul de săracă, astfel încît primarul a cerut locuri de muncă pentru tineri, care să fie stabiliți în zonă, amenajarea drumurilor (care sînt excelente!), aplicarea unor măsuri draconice de protecție a mediului. Redevențele încasate pe teren erau și

ele considerabile. Pe scurt, exploatarea auriferă funcționa și nimeni nu părea terorizat de iminența unei catastrofe.

Responsabilii de la RMGC ne-au asigurat că și în România se vor lua aceleași măsuri de precauție, pentru evitarea oricărui accident ecologic. Am vizitat uzina de cianurare, fără mască de oxigen sau alte accesorii de protecție. Totul părea în regulă, astfel încât am revenit în România convins că proiectul Roșia Montană este viabil.

La revenirea în țară, după patru zile, Televiziunea Română nu s-a arătat interesată de subiect. Până la urmă, a fost difuzat totuși un reportaj la temă, foarte scurt. Nici o minimă intenție de a se discuta în cunoștință de cauză.

Nu mult după aceea, a fost schimbată întreaga conducere a companiei Roșia Montană Gold Corporation. Noul staff a demarat în trombă cu o serie de conferințe publice despre viitorul exploatare, dar atenția acordată nu a fost pe măsura mijloacelor utilizate.

Președintele companiei-mamă Gabriel Resources, Allan Hill, a declarat în septembrie 2007 că interesele pentru blocarea investiției de la Roșia Montană nu țin de dorința de a proteja mediul, ci fac parte din arsenalul de mijloace utilizat de firme concurente pentru a pune mâna pe zăcămint.

Începută în forță, operațiunea Roșia Montană, în varianta ei Gold Corporation, este într-un fel de stand-by. Opozanții atacă fiecare act care ar putea împinge înainte lucrurile. Trupe de rock sau hip-hop cântă pentru protecția mediului, fără să prea aibă habar despre ceea ce se petrece la Roșia Montană. Spiritul protestatar se poate înțelege, nu însă și dezinformarea.

Cap. XIX

Vor mai fi ei Breaking News...?

Who knows, vorba englezului...? Cine știe...?

Approape toate personajele acestei cărți sunt în viață și în funcții, multe dintre ele în plenitudinea forțelor. Cum s-ar spune, viața este înainte, așa că nu se știe niciodată ce surprize pot avea și când ar putea ajunge subiect de Breaking News. Mare parte din traiectoria parcursă pînă în prezent a fost urmărită în carte. Nu știu viitorul, dar pot să vă spun cîte ceva despre prezent.

Am stat să mă gîndesc în ce ordine ar trebui prezentat destinul personajelor, cu care ar trebui adică să încep. Am decis ca ordinea să nu fie chiar aleatoare, să respecte un oarecare criteriu al notorietății publice, fie ea pozitivă sau negativă, coroborat cu ponderea pe care personajul respectiv a avut-o în această carte.

Miron Cozma a intrat din nou în pușcărie după mineriada din 1999, arestat fiind chiar la Stoenеști. A stat acolo pînă în 2004, cînd, pe final de mandat, Ion Iliescu l-a grațiat (dînd naștere unui scandal), dar a fost din nou încarcerat în 2005 și eliberat în 2007. Locuiește la Timișoara, are interdicție de a intra în Petroșani și plănuieste să intre în politică prin intermediul unui partid pe care ar dori să-l înființeze. Este omul care a definit în mare parte statutul României post-decembriste, țara în care fenomenul social numit *mineriadă* a fost o constantă ce a determinat grave întîrzieri economice, sociale, euro-atlantice.

Costel Alic a dispărut parțial din viața politică după 1996, preferînd diferite afaceri. A revenit, oarecum surprinzător, în 2008, odată cu victoria parțială în alegerile generale a Partidului Social Democrat. În 2009, a devenit director general al Termocentralei Mintia. Este unul dintre pușinii lideri afirmați imediat după 1989 care este activ.

Romeo Beja, minerul-filosof, a dispărut după mineriada din 1999. A fost semnalat prin Austria și este dat în urmărire generală.

Constanța Corpade, agresiva și teribil de bine-informata corespondentă a cotidianului *Adevărul*, a devenit după anul 2000 funcționară în Prefectura Hunedoara, unde continuă să lucreze și acum. Cred că are nostalgia acelor anchete prin Valea Jiului.

Iosif Bocan, directorul general care i s-a opus lui Miron Cozma, a părăsit mineritul pentru o firmă privată, a cochetat cu liberalii, apoi nu a mai fost în atenția presei.

Valeriu Piscoi, antrenorul echipei de popice care a „defectat” în 1996, dînd la iveală modul în care circulau banii în sportul din Valea Jiului, nu a reușit pînă la urmă să ocupe funcții de conducere. Ne-am întîlnit prin 2008 și mi-a spus că și acum se mai judecă cu echipa de popice – feminin, din cauza acuzelor aduse în 1996.

Mircia Muntean, în 1996 cel mai tînăr primar de municipiu din România, a obținut în 2008 al patrulea mandat, sub un slogan de campanie ce părea predestinat: *Un primar 4x4!* În martie 2009, a devenit vicepreședinte al Partidului Național Liberal, iar cariera sa politică pare departe de a se fi încheiat.

Virgil Boca, viceprimarul învins de Mircia Muntean în 1996, s-a retras din politică, dar cred că a păstrat resentimente. Ne întîlnim destul de des, dar nu mai abordăm subiecte ale anilor '90. El a fost unul dintre ultimii care au părăsit Partidul Alianței Civice, la destul de mult timp după ce mulți alții plecaseră, convinși că PAC a devenit neviabil.

Nicolae Manolescu a ieșit și el din scena politică, după tentativa eșuată de a deveni președinte al României, în 1996. Valoarea și notorietatea sa de critic literar nu au avut de suferit.

Mircea Ioan Moloț a obținut în 2004 funcția de președinte al Consiliului Județean Hunedoara. În 2008, și-a reînnoit mandatul, de această dată prin alegere directă și cu un scor electoral confortabil. Este autorul unui proiect de anvergură pentru județul Hunedoara, prin care se urmărește unificarea administrativă a patru localități din centrul județului Hunedoara – Deva, Hunedoara, Simeria și Călan.

Mihail Rudeanu a dispărut și el o vreme din peisajul politic, căzut fiind într-o oarecare dizgrație după 2004, dar a revenit pe o funcție de director într-o direcție deconcentrată în 2009.

Aurelian Serafinceanu a rămas în Valea Jiului, retras din viața politică activă, ocupîndu-se de afaceri. Relativa izolare a Văii Jiului a făcut ca el să nu fie foarte prezent în relatările presei ce apare la Deva. Pompiliu Budulan a trecut prin mai multe institute de cercetare, cu diverse funcții. Anul 2009 i-a adus numirea ca director general la *Nuclearelectrica*.

Gheorghe Pogea a ajuns după 2004 viceprim-ministru în guvernul Tăriceanu I. Ulterior a fost schimbat din funcție și a declarat că se retrage din politică și alege sectorul economic privat. În 2008, oarecum surprinzător, a devenit ministru de finanțe în guvernul Emil Boc.

Paul Everac s-a retras de la conducerea TVR în urma unui așa-zis scandal sexual. Nu s-a mai prea auzit nimic de el, dar prin 2006, foarte în vârstă, a fost amenințat să fie evacuat din locuința sa retrocedată proprietarului.

Paul Șoloc nu a mai revenit după 1996 la șefia Departamentului Emisiunilor Informativ, indiferent de numirea pe care acesta a luat-o.

Cornelius Roșiiianu a dispărut o vreme din TVR, trecând la o firmă privată, mi se pare Tofan Grup, apoi s-a reîntors, dar nu în cadrul redacției de știri.

Răsvan Popescu a ajuns președinte al Consiliului Național al Audio-Vizualului. Ocazional, am mai vorbit, pe cu totul alte subiecte însă, nu despre ceea ce s-a petrecut în 1997, după venirea echipei Mungiu – Toader – Popescu la TVR.

Alina Mungiu are o activitate extrem de diversă în cadrul mai multor ONG-uri, în viața universitară, etc. Ultima dată am colaborat indirect în 2004, când am făcut parte dintre jurnaliștii ce au participat la activitatea Coaliției pentru un Parlament curat. Rolul meu a fost acela de a furniza date despre candidații din partea județului Hunedoara. Am reținut una dintre remarcile sale – dacă presa a ridicat un baraj în fața unui candidat, barajul nu a fost trecut!

Gigi Nicolau a ieșit din presă, după numeroasele sale altercații cu Miron Cozma. A ales să se reprofileze ca fotograf, a avut numeroase expoziții, apreciate, în țară și în străinătate.

Ioan Ceașescu a părăsit județul Hunedoara, mutându-se la Tîrgu Mureș, unde conduce studioul teritorial al TVR.

Lucian Morogan, șeful de campanie electorală al primarului Mircia Muntean în 1996 și-a urmat cariera în presă, apoi, în 2008, a devenit consilier al primarului. Al aceluiași primar...

Ovidiu Munteanu și Marius Olariu continuă să lucreze la TVR, asigurând corespondențele din județul Hunedoara. După privatizarea, în 2003, a combinatului siderurgic de la Hunedoara, subiectele furnizate de județ au fost modeste, ceea ce a determinat schimbarea politicii editoriale a TVR față de echipele din teritoriu. Opinia mea este că deceniul 1990 – 2000 a fost cel mai prolific, chiar dacă de multe ori cu subiecte clar negative. În

momentul în care, la admiterea în Școala BBC de jurnalism TV, profesorul Michael Mulford mi-a cerut să spun ceva despre mine, i-am spus că mă numesc Alexandru Gruian și că într-un fel îmi datorez cariera jurnalistică lui Miron Cozma. A râs. Venise din Anglia, dar numele lui Miron Cozma îi era familiar. Cozma a marcat istoria post-decembristă a Hunedoarei.

Petru Vaidoș a rămas liderul principalului sindicat de la Siderurgica Hunedoara, devenită Arcelor Mittal. Numărul membrilor de sindicat este neglijabil față de cel din anii '90. Vaidoș a fost acuzat că ar fi fost de acord cu restructurările succesive ale combinatului, pactizînd cu administrația, încă din perioada în care director general era Gheorghe Pogea. Poartă în el nostalgia anilor în care la sunetul de sirenă, mii de oameni intrau sau ieșeau în și din curtea combinatului de la Hunedoara.

Gheorghe Firczak, muzeograful intrat în politică, a devenit deputat în mai multe legislaturi, din partea Uniunii culturale a rutenilor din România. Din cînd în cînd, mai avem discuții contradictorii legate de modul în care s-a făcut revoluția în județul Hunedoara, de asociațiile de revoluționari și de cei care ar avea dreptul să facă cu adevărat parte din ele.

Petre Braiț, fostul adjunct al lui Cozma, singurul miner care a reușit în afaceri, cum i s-a spus, duce o existență anonimă și modestă în Valea Jiului. Ne-am întîlnit și impresia mi-a fost reconfirmată – Petre Braiț era dintr-un alt fel de aluat, s-a numărat printre cei care nu s-au putut opune valului general care a măturat Valea Jiului, dar s-a retras la timp. Putea fi bogat, dar putea înfunda pușcăria. Scrie scurte texte de proză, iar o conversație cu el e mai mult decît agreabilă.

Pe croitorul Fodor, cel căruia i-am demolat casa prin 1988, nu l-am mai văzut decît foarte rar. În ultimii 10 ani, cred că deloc. Nici nu știam dacă mai trăiește. Dar cum timpul potrivește uneori lucrurile dincolo de înțelegerea noastră, chiar cînd scriam această parte finală, dedicată destinului personajelor, l-am văzut, trecînd încet, susținut de soție, prin fața cafenelei în care stăteam la o masă. Aproape că mi-a venit să mă ridic, să-i amintesc episodul cu pricina și să-i cer iertare. Nu am făcut-o. Ar fi fost, probabil, deplasat, nu ar fi înțeles și oricum ar fi fost inutil.

În 2004, în avionul cu care zburam spre Spania, am fost salutat de un bărbat pe care nu mi-l aminteam. „Am lucrat la barajul de la Tomeasa, pe Rîul Mare, acolo unde ați filmat în 1999, cînd a fost ruperea de nori...” Nu reușeam nicidecum să mi-l amintesc, dar i-am spus că da, îl recunosc. „Lucrez acum în construcții, în Spania...”

Ne-am luat rămas-bun pe aeroportul din Madrid. Nu l-am mai văzut niciodată, nici pe el, nici pe mulți alții, poate câteva mii, care au devenit, pentru cel puțin o ediție, subiect de știre sau reportaj semnat Alexandru Gruian.

Le dedic și lor acest volum.

ANEXE

Fosta cetate de oțel și de foc

(articol apărut în nr. 191 / 08 oct. 2007 al revistei „Dilema veche”)

În aprilie 1994 am câștigat o licitație pentru realizarea unui film documentar de prezentare a - pe atunci - Combinatului siderurgic Hunedoara. Era o epocă aproape romantică - se construia voios capitalismul, cu angajamente de tip "sîntem prea importanți ca să ni se înfîmple ceva rău".

Mai bine de două luni, am bătut toate uzinele combinatului, devenit SC Siderurgica SA Hunedoara. Oamenii erau siguri de locurile lor de muncă și se simțeau încă în elita clasei muncitoare. Sindicatele siderurgiștilor, puternice, se agitau în special pentru majorări salariale. Nu se puneau problema reformelor și a restructurărilor de personal. Șefii, de la director general la prefect (care se credea și el un fel de prim-secretar PCR pe stil nou), visau mega-structuri monopoliste, în care să intre minele din Valea Jiului, combinatul de la Hunedoara și termocentrala de la Mintia. Directorul general își iubea angajații - "Voi pleca de aici cînd pe poartă va ieși primul șomer" - spusese el într-un cadru neoficial. Pe poartă intrau și ieșeau, în fiecare zi, peste 16.000 de oameni - în sunet de sirenă.

Directorul general a plecat cu puțin timp înainte primului șomer. Ce-i drept, nu era chiar șomer, ci disponibilizat la cerere. Ajuns în 1997 în scaunul suprem de la combinat, fostul vicepremier Gheorghe Pogea a închis uzine, a demolat furnale și a negociat cu sindicatele tot felul de salarii compensatorii și "crearea de alternative viabile" pentru cei care plecau. Greviștii din timpul lui Ciorbea doreau păstrarea locurilor de muncă, iar Hunedoara, din cetate de oțel și de foc, devenise, în opinia sindicaliștilor, "oraș calamitat social". Șomajul a crescut, iar prin 2003, la ordinea zilei erau marșurile disperării - nimeni nu dorea să cumpere combinatul, vîndut la pachet cu datorii de sute de miliarde. De lei vechi. Pînă la urmă, l-a cumpărat un indian - Lakshmi Mittal, un tip foarte bogat, atît de bogat, încît este printre primii în topul Forbes. Denumirea cu iz proletar Siderurgica s-a

schimbat într-una prozaic-capitalistă - Mittal Steel, iar după ce dl Mittal a mai cumpărat un combinat, a căpătat rezonanțe francofone - Arcelor Mittal. Din cei 16.000, au rămas ceva peste 2000. Nu mai sună nici sirena.

În luna martie a acestui an, cuprins de o nostalgie inexplicabilă, am luat camera pentru un alt gen de documentar, cu o tentă cumva psihologică. Împreună cu liderul sindical de atunci și de acum, Petru Vaidoș, am pornit la plimbare pe străzile - că practic sînt străzi, nu alei - din cadrul combinatului (păstrează vechea denumire, din comoditate). Erau pustii - ne-am intersectat cu vreo doi-trei muncitori, o autoutilitară și doi cîini. O parte din secții nu mai existau - de pildă, cea a laminorului de 800 mm, inaugurat cu mare pompă în 1995 și categorisit drept cel mai mare din țară de acest tip. Din oțelăriile Siemens-Martin, nu au rămas nici măcar halele. Furnalele sînt toate dărîmate - chiar dacă, în 1994, unul dintre ele fusese proaspăt modernizat și "controlat de calculator".

L-am întrebat pe liderul sindical dacă nu regretă ceea ce s-a întîmplat - nu se putea altfel, mi-a răspuns. Atunci - prin 1999 - era convins că împotriva "Siderurgicii" există un complot, nu atît din partea străinătății, cît mai ales a celor de la minister. Acum crede că alternativa ar fi fost dispariția completă. Indienii au promis că nu vor mai da afară oameni și că vor face investiții. Nu, nu este adevărat că au cumpărat doar ca să vîndă la fier vechi.

Oamenii au trăit o vreme din salarii compensatorii - au avut cîte cinci milioane bani în mîna lunar, timp de doi ani, fără să facă nimic, dar veniturile li se rotunjeau, dacă se angajau în altă parte. Vaidoș îmi spune că cei mai isteți și-au găsit destul de repede de lucru. Din 2004, s-a deschis o fabrică austriacă de cablaje, care a "înghițit" destul de mult personal. După 2003, mulți au plecat prin Italia și Spania. Alții au continuat să fure fier vechi - dacă erau prinși, încasau o amendă, pe care nu o plăteau.

După 2004, n-au mai fost nici greve. Oricum, nu mai erau interesante pentru presă, ca în anii '90, cînd era statul patron și se strîngeau mii de oameni, secondați de ziaristi dormici de incidente cu poliția. La ieșire, vechii portari au fost înlocuiți cu o firmă de pază și protecție. Un vlăjgan vine ață spre noi: "Ați avut aprobare să filmați?" Liderul sindical ezită, apoi răspunde cu jumătate de voce: "Am filmat doar în partea defaectată". "Ați avut aprobare?", insistă bodyguard-ul. "Trebuie să anunț administrația." Liderul îmi strînge mîna. "Mergeți, mergeți, că rezolv eu..."

Europa. Cu escală la Săcărîmb

(articol apărut în nr. 127 / 30 iunie 2006 al revistei „Dilema veche”)

Satul hunedorean Săcărîmb este unul dintre cele patru colțuri ale așa-numitului patruleter aurifer din Transilvania. Celelalte trei ar fi Abrud, Brad și Zlatna. Dacă Zlatna s-a făcut remarcată în ultimii ani prin poluare, Bradul prin Muzeul aurului (insuficient pus în valoare și vizitat aproape accidental de turiști) și țuică, iar lângă Abrud se pregătește "controversatul" proiect Roșia Montană, despre Săcărîmb nu se știe și nici nu s-a scris mare lucru, deși localitatea nu este atât de insignifiantă pe cât s-ar putea crede.

Nu mi-a luat mai mult de jumătate de oră să străbat cei 25 de kilometri care separă Deva de Săcărîmb. Drumul urcă pînă aproape la 1.000 de metri, în Munții Metaliferi, de unde panorama spre valea Mureșului este atât de largă, încît se văd Retezatul și Parîngul, la cîteva zeci de kilometri distanță. Ca în orice sat de munte, casele sînt împrăștiate, astfel că străzile sînt cînd ulițe, cînd doar poteci printre uluci de gard, cînd drumeaguri pietruite care urcă abrupt pe coaste și care, cînd plouă, se transformă în văi de torenți. Trotuare nu există și, oricum, ar fi inutile, căci mașini trec rar. Săcărîmbul este ceea ce s-ar putea numi un capăt de linie. Trec de o stație de autobuz, în incinta căreia cineva a încercat, cu ceva ani în urmă, să amenajeze un bufet. Probabil că cele "tradiționale" erau prea bine înfipte în economia satului, astfel că cel nou-venit a fost abandonat din lipsă de clientelă.

Am timp să remarc că localitatea este dominată de două biserici. Voi afla mai tîrziu că una este ortodoxă, cealaltă romano-catolică. O a treia, greco-catolică sau unită, este în ruină, după ce în 1970 a fost lovită de trăsnet. "Catolicii mai au zece credincioși" - mi-a spus ghidul meu de ocazie, Voicu Lugojan, localnic retras la țară după ce a lucrat în Cluj. Mă așteaptă așezat pe treptele clasicului magazin universal - bufet de țară. Lîngă clădire, într-un părculeț, un monument cu inscripții în limba germană.

Ne dăduserăm întîlnire telefonic, nu ne cunoșteam, dar fiind singurii aflați la 11,30 în fața unui magazin sătesc, nu a fost greu să ne dăm seama că veniserăm unul pentru celălalt. Puțin temător că presa vînează doar relele,

Voicu Lugojan s-a liniștit cînd i-am spus că vreau să scriu un articol pentru Dilema veche - revista lui Andrei Pleșu, am adăugat lămuritor, moment în care fața interlocutorului meu s-a destins într-un zîmbet încrezător.

Străzile, ulițele și potecile erau, toate, pustii. Cîrciuma era închisă și m-am gîndit că voi rata un interviu cu oameni aflați "la socializare". Totuși nu am dat glas îndoielilor, spre a nu-i ridica semne de întrebare însoțitorului meu, care îmi fixase o altă întîlnire, mult mai serioasă, și ar fi putut să fie dezamăgit de eventualele mele preferințe pentru interlocutori aflați la cîrciumă, atunci cînd tot satul - sau ceea ce a mai rămas din el, mă refer evident la populație - era la cîmp.

Mai povestind noi despre păcatele presei, am apucat-o pe un drumeag pietruit, spre casa celei despre care mi se spusese că este o enciclopedie a Săcărîmbului și că marea mea problemă va fi nu "s-o pornesc", ci s-o opresc. Mai aflasem că femeia are 80 de ani, dar mintea-i este încă ageră. Pășeam alături de Voicu Lugojan, cu gîndul la discuția pe care urma să o am cu o femeie în vîrstă de 80 de ani și făceam deja planuri și strategii de oprire a debitului verbal, totuși neîncrezător în coerența ei, avînd în vedere mulții ani pe care îi trăise.

În partea asta de sat, casele erau atît de rare încît nici nu aveam impresia că sînt într-un sat. Cîteva căsuțe modeste au apărut pe partea dreaptă. "Aici locuiește dra Elena Muntoiu, profesoară pensionară, trăită o viață la Săcărîmb". Ne-a pofțit la masă într-o cămăruță joasă, tot scuzîndu-se că nu a avut timp să pregătescă o cafea. Ne-am așezat și așteptam să înceapă logoreea prezisă, în acel stil mîndru-infatuat în care vorbesc uneori românii despre ei. În loc de asta, profesoara Muntoiu s-a uitat la mine cu o privire de școlar scos la tablă. "Oare ce ați vrea să vă povestesc?" Nu aveam un plan foarte exact, așa că am rugat-o să-mi povestească despre Săcărîmb. "Aici a fost prima Uniune Europeană." Am devenit mai atent la cuvintele profesoarei de 80 de ani, care vorbea despre Europa, într-un sat de munte, cu expresii elegante și deloc desuete. Franz Josef și Opereta din Viena

După ce am plecat din Săcărîmb, am avut impresia că vizitasem o familie nobiliară scăpătată. Era ca și cum aș fi fost așezat la o masă simplă de lemn negeluit, într-un castel ruinat, servit cu o cană cu apă rece, în timp

ce de pe pereți mă priveau portretele glorioase ale strămoșilor familiei, care apucaseră vremuri mai prospere, în timp ce descendentul ghinionist povestește demn despre vremuri bune, dar duse.

Aflu că o parte a Săcărîmbului se numește Bornștiolnă. O alta Erbștiolnă. Recunosc formele românizate primitiv ale unor cuvinte germane, dar nu știu ce înseamnă. Ulterior, de pe Internet, aflu că în germană Stollen, transformat de români în "știolnă", înseamnă "galerie", iar Born și Erb sînt familii care au avut în proprietate mine de aur. În 1746, Maria Tereza a instituit un premiu pentru cei care deschideau mine de aur, iar primul dintre ei a fost baronul Born. Aurul, din ce în ce mai mult exploatat, a fost - pînă prin 1970 - marea șansă a Săcărîmbului, unde a fost descoperit pentru prima dată (1789) elementul chimic telur, prezent în tabelul lui Mendeleev. Cel mai pur minereu aurifer cunoscut poartă numele de săcărîmbită, iar în 1835 tot la Săcărîmb s-a deschis prima școală tehnică minieră din sud-estul Europei. "Ali Ahmed Pașa, viceregele Egiptului, i-a scris în 1842 împăratului austriac Franz Josef, cerînd să-i trimită specialiști școliți la Săcărîmb" - ne spune Elena Muntoiu. Franz Josef însuși ne privește grav, cu celebrele-i mustăți, dintr-un tablou - moștenire de familie, aflat în camera unde stăm de vorbă. În 1852, împăratul în persoană a vizitat Săcărîmbul. Multă vreme, mantia cu care Franz Josef a coborît în mină s-a păstrat într-un mic muzeu din centrul de comună, Certej. A dispărut după ce în 1974 o catastrofă minieră a distrus parțial muzeul și a omorît 84 de oameni. Probabil că împăratul nu a fost prea șocat de diferențele vestimentare dintre supușii săi vienezi și protipendada din Săcărîmb. Moda de la Viena ajungea la Săcărîmb într-o săptămînă, iar Teatrul de Operetă din capitala imperială a venit în turneu în orășelul mineresc. Pentru că, deși acum este doar sat, nici măcar comună, localitatea avea la mijlocul secolului al XIX-lea statut de oraș montan, iar prefectul său, tot montan, Josef Franzenau, și preotul ortodox au fost decorați de împărat. Monumentul pe care îl văzusem în părculeț îi era dedicat aceluși Franzenau și o vreme a fost ascuns, pentru că nu se cădea ca în sat să existe un monument pentru un supus austriac, prefect și decorat de împăratul Franz Josef. Pentru ca situația să fie echilibrată, memoria colectivă reține și trecerea prin Săcărîmb a lui Avram Iancu, iar mai tîrziu a lui Aurel Vlaicu.

Pe lîngă români, școala minieră a fost absolvită de elevi germani, austrieci, maghiari, italieni, cehi, polonezi, olandezi, suedezi și ruși.

Urmașii lor - îmi spune Voicu Lugojan - nu au mai plecat, de aceea printre cei din Săcărîmb sînt unii care au nume de familie precum Dallia, Czeller, Duck, Tokar, Krisanovski, Kornicka, Inczner sau Piso. Nu mai știu nici germană, nici cehă, dar au vorbe de duh - "tata-i neamț, mama-i cehoaică, iar eu sînt român...". Erau, pe vremuri, aproape 3.000 de oameni în Săcărîmb - spune Elena Muntoiu. Școala la care a fost ea profesoară avea 8 clase, erau sute de elevi. Acum mai sînt doar patru. După 1970, conținutul de aur din zăcămint a scăzut, iar după 1990 s-a pus problema închiderii minelor. Oamenii au plecat. Mai sînt 200 de numere în sat. Orașul montan, Franz Josef și moda de la Viena mai trăiesc doar în amintirea unora ca Elena Muntoiu, care îmi face semn cu mîna din poartă. Îi promit că îi voi aduce numărul din revistă cu articolul despre Săcărîmb și îl rog pe Voicu Lugojan să mă ducă la familia învățătoarei actuale.

Cei nouă disponibilizați...

"Din ce trăiesc acum oamenii?" "Aș vrea să știu și eu din ce trăiesc... Se mai fac cartofi, au pomi fructiferi..." Trecem din nou pe lîngă cîrciuma închisă și mă gîndesc cu regret la interviurile ratate. O clădire ruinată ce domină împrejurimile îmi atrage atenția. "O - exclamă ghidul meu - aceea a fost cea mai frumoasă clădire de aici, sediul societății miniere imperiale. Acum e distrusă." Mina nu este distrusă, dar e închisă. Gura galeriei nu are nimic măreț, se găsește într-un fel de șanț mai larg, străbătut de șine de cale ferată cu ecartament îngust. Dacă nu ești atent, nici măcar nu remarci porțile de lemn, semirotonde, închise cu un drug de fier. Este galeria cea mai recent închisă.

Cu adevărat distrusă este o popicărie, unele case sînt evident părăsite, iar fosta Berg-Schulle, adică școala montană, mai are doar o sală funcțională, unde învață cei patru copii. Cristina Ess, învățătoarea, e tînără, a terminat Liceul pedagogic din Deva, în urmă cu șase ani. Locuiește în casa părintească, iar în camera ei are calculator. Îmi spune că în fiecare din clasele primare are cîte un singur elev. La începutul anului au fost cinci, dar unul a plecat. La anu' speră că vor fi șase, pentru că legea prevede funcționarea unei școli cu minimum cinci elevi. Învățătoarea este și studentă la o Secție de română-franceză și se gîndește că așa are o șansă în plus, în caz că i se restructurează postul din

Săcărîmb. Copii mai mari sînt? Sînt, cei din ciclul gimnazial fac naveta în centrul de comună, Certej, aflat la 8 kilometri. Sînt vreo cinci-șase; îi duce și îi aduce o Salvare veche a Primăriei, transformată în mașină bună la toate. Iarna este foarte greu, drumul e asfaltat, dar ninge mult și nu poate fi deszăpezit instantaneu. Din acest motiv nici cei din sat nu pot face naveta la Deva, unde s-ar mai găsi locuri de muncă. Soluția aleasă este mutarea la oraș. Oamenii ar scăpa astfel de navetă, dar trebuie să țină cont că prețul unui apartament la Deva este mult peste cel al caselor din Săcărîmb.

Familia fetei nu-și face simțită prezența, dar nu refuză o scurtă discuție la masa din curte. Tatăl Cristinei, Ioan Ess, este unul dintre ultimii nouă disponibilizați de la mina din Săcărîmb, care a și fost închisă. Are oi, grădină, primește drept salariu compensatoriu, după disponibilizare, ceva peste 6 milioane de lei, la care se adaugă ajutorul de șomaj. Nu se gîndește să se mai angajeze. Doi ani va trăi din plățile compensatorii, iar după aceea va fi foarte aproape de vîrsta de pensionare. Vreau să știu ce nume este Ess (pronunțat Eș) maghiar sau german?! German - îmi spune omul - tata își scria numele Esch. După 23 august 1944, etnicii germani au fost deportați de ruși în Siberia. Sătul să pătinească din cauza numelui, bătrînul Esch a ales o variantă care i s-a părut inofensivă și și-a spus Ess.

Tinerii, puțini cîți mai sînt, mai lucrează în construcții - zice Ioan Ess. Adică la construcția de case de vacanță, căci sînt destul de mulți înstăriți care au ales Săcărîmbul ca loc de refugiu. În Deva, să ai casă la Săcărîmb, dacă nu ești de acolo, e oarecum de bonton, dovadă certă de prosperitate. Pentru localnici, casele de vacanță nu înseamnă nimic, economic vorbind. Sînt doar case de vacanță, nu pensiuni agroturistice, care echivalează cu locuri de muncă, circulație în zonă, musafiri de Paște, de Crăciun și vara. Voicu Lugojan crede că agroturismul ar putea revitaliza localitatea căci împrejurimile sînt pitorești și accesul relativ ușor. Poveștile despre aur atrag pe cei dornici de drumeții, în care vor trece și pe la "Izvorul împăratului" - unde s-a oprit, evident, Franz Josef în 1852.

Voicu Lugojan mă conduce pînă la ieșirea din sat și îmi arată un monument închinat eroilor. Mulți și diverși eroi, din primul și al doilea război mondial. Săpate în piatră, toate numele despre care îmi povestise Elena Muntoiu și altele - Grunwald, Czarl, Haber, Lugojan,

Bucureștian...

De pe fereastra camerei din Deva, chiar cînd scriu, văd Munții Metaliferi, nu foarte departe. Mă gîndesc cît de ciudată e profesia asta de ziarist, cunoști oameni despre care pînă ieri nu știai că există, iar acum vor aștepta o vreme să le duc Dilema veche (pentru ei, revista lui Andrei Pleșu), să vadă ce am scris - de bine sau de rău. Am făcut socoteala - trebuie să cumpăr cinci exemplare...

Enoriașii bisericii de marmură

(articol apărut în nr. 102 / 06 ian. 2006 al revistei „Dilema veche”)

Munții Poiana Ruscă se află la sud de râul Mureș, încadrați într-un dreptunghi cu colțurile aproximativ marcate de orașele Deva, Hațeg, Caransebeș și Lugoj. Partea situată pe teritoriul județului Hunedoara mai este numită, uneori cu o doză de emfază, "ținutul pădurenilor", iar localnicii sînt, evident, pădureni. Pe la spectacolele folclorice organizate de Crăciun sau Paște în orașe, despre pădureni se vorbește în termeni de "păstrători ai tradițiilor", dar la ei acasă sînt din ce în ce mai puțini. În comune și sate cu nume ciudate - Bunila, Ruda, Lelese, Florese, Plop - majoritatea populației este formată din bătrîni, pentru care tradițiile sînt amintiri de tinerețe.

"M-așteaptă oamenii ca pe-o cireășă coaptă..."

Cînd am plecat spre Alun, ningea. Culmile pustii ale munților au un aer de sfîrșit de lume, pe drumul de țară nu trec nici mașini, nici căruțe și toate zgomotele par absorbite de zăpada din ce în ce mai groasă. În satul Ruda, un bărbat voinic, ce poartă pe umeri doi desagi, și două femei trecute de prima tinerețe ne arată unde stă preotul și ne sfătuiesc să ne întoarcem. "Nu răzbiți pînă la Alun că drumu-i numai gheață". Parcurgem pe jos cei 100 de metri pînă la casa preotului și confirmăm previziunile sătenilor prin două căzături zdravene, pe loc drept.

Pînă în urmă cu cîțiva ani, Ioan Dan a fost preot în mai multe sate din partea vestică a munților Poiana Ruscă. Acum s-a pensionat, dar îmi mărturisește, rîzînd, că oamenii i-au spus "te-așteptăm, părinte, ca

pe-o cireașă coaptă". Îmi place candoarea cu care vorbește și mă simt mai apropiat de el cînd îmi spune mie, nepot de preot greco-catolic prigonit de comuniști, că nu i-a iubit nici el prea mult. Stăm în holul casei sale, ne servește cu cafea și ne povestește despre Alun, satul pe care l-a păstorit treisprezece ani. Mai locuiesc acolo opt persoane. Fără malițiozitate, preotul îi diferențiază - cinci ortodocși și o familie de penticostali, tată, mamă, fiu. Într-un an, pleacă toată lumea - dă el verdictul. Un preot tînăr, care locuiește în centrul de comună, oficiază și la Alun cam o dată la două-trei săptămîni, iarna mai rar, dacă poate ajunge din cauza zăpezii.

Celor din Alun - spune preotul Dan mijind ochii și zîbind cu subînțeleș - le-a cam plăcut să se înscrie, după 1947, în Partidul Muncitoresc Român. Origine sănătoasă aveau, orientați corect politic erau, așa că sistemul le-a oferit facilități, în primul rînd școală pentru copiii lor. Iar copiilor le-a plăcut la oraș, nu s-au mai întors la munte, unde pămîntul se lucrează de zece ori mai greu ca la șes. O vreme, bătrînii au rămas, cît le-a mai îngăduit Dumnezeu, apoi, încet, casele au rămas pustii, una cîte una, lăsate moștenire celor de la oraș, ocupați prin minerit sau siderurgie, fără gînd de-a se apuca de agricultură la o mie de metri înălțime. De trăit, s-ar mai putea trăi, cu condiția să fii harnic și să nu-ți dorești să fii îmbuibat - crede preotul Dan.

Cît a fost mai tînăr, făcea slujbă la mai multe biserici, pe rînd, mergînd de la una la alta cu motocicletă. La început de preoție, nici nu se gîndea că se va așeza pe-aici. Acum, rămas fără soție, s-a stabilit la cîtiva kilometri de Alun. "Eram mai tînăr, mai năvălaș. Dumnezeu ține hăturile, te mai lasă, te mai trage cînd îți iei prea mult avînt" - conchide cumva preotul și ne încurajează. "Drumu-i destul de bun, ajungeți..." Ne gîndim că știe ce spune, ca fost motociclist.

Alun, satul fără fumuri

Ninge din ce în ce mai tare și am grijă să apuc neapărat pe drumul din mijloc, după cum mă sfătuiseră o bătrînică din Poienița Voinii, ultimul sat înainte de Alun. Drumul din mijloc se desparte din drumul - să-i spunem principal - care duce în centrul comunei Bunila. Dar spre Alun trebuie să coborîm în vale și o pantă abruptă mă determină să opresc mașina și să

montez lanțurile antiderapante. E pustiu. Dacă avem vreo pană pe-aici, pînă la primăvară nu ne mai găsește nimeni - îi spun fotografului.

Este prin Ardeal, poate și prin alte părți, nu știu, o expresie care mi se pare extrem de sugestivă. "Unde întoarce uliul" - se spune despre locurile uitate de Dumnezeu. Reușesc să cobor în vale și încep urcușul spre Alun, mă uit în sus și parcă văd un uliu ardelenesc plictisit, privind înapoi și gîndind "ar cam trebui să-ntorc..." Ajungem în cariera de marmură care dăduse cu ceva vreme în urmă o anumită celebritate satului și ne cățărăm pe stînci albe cu intarsii roz-pal. Într-o văgăună, Alunul ne apare grupat în jurul bisericii sale de marmură, cu case mari, frumoase, ba chiar și cu o clădire cu etaj, de alt soi decît blocurile construite de Ceaușescu. Fotografiem, filmăm, imaginea de sus a satului este cumva de pastel - gen "omul, trist, cade pe gînduri și se-apropie de foc" - și îmi dau seama că nu iese fum pe coșul nici unei case. Caut totuși cu privirea un firicel de fum, ca să știu în ce parte a satului să-i caut pe cei cinci ortodocși și trei penticostali. Nimic.

De prisos să mai spun că numele ALUN cu greu se poate citi pe placa de la intrarea în sat. Las mașina deschisă și ne îndreptăm spre biserică. Este în întregime din marmură - dacă marmură au avut, din marmură au făcut-o. E încuiată, îi dăm ocol, construcția este solidă, din marmură brută, neprelucrată, nu are finețea pietrei șlefuite din pardoseala clădirilor de lux. Istoricul este săpat pe o placă (din marmură albă). Ctitorul bisericii a fost preotul paroh Petru Roșu, iar construcția s-a înălțat între anii 1937-1940. Probabil mîndru de biserica sa, preotului Roșu nu i-a convenit ca enoriașii săi să devină atei. Și-a sfîrșit zilele în 1962, în lagărul de muncă Periprava-Grind. Biserica de marmură i-a supraviețuit.

Văd în zăpadă niște urme și gîndesc aproape detectivistic că mă vor duce la cele cîteva case locuite. Cotim pe cîteva ulițe, mărginite de case solide, cu fundații de marmură, și brusc vedem într-o curte nu mai puțin de trei persoane. După afîta pustietate, pare o adevărată adunare populară. La noi, tot al doilea copil era student...

Aflăm că cei trei - un bărbat mai în vîrstă și doi tineri de vreo douăzeci de ani - tocmai tăiaseră un porc. Unul dintre băieți intră într-o bucătărioară ascunsă în fundație și se întoarce cu o pungă, în care pusese niște carne proaspătă de porc, să tot fi fost un kilogram. "Așa se cuvine" - îmi spune și îmi întinde punga. Mulțumesc, o iau și o pun pe marginea

de marmură a gardului care delimitează curtea. Pe uliță apare încă un bărbat, cu două găleți de apă. Vine tot la porcul tăiat, care trebuie preparat. Povestim în curte. Gheorghe Gheorghesc este miner pensionat. Stă în Alun cu fiul și cu mama sa. Nu se gîndește să plece din sat pentru că la oraș - Hunedoara se află la vreo treizeci de kilometri - nu ar avea din ce trăi. Pensia sa de fost miner este de două milioane și jumătate. În sat, mai crește un porc, mai pune ceva în pămînt, supraviețuiește. O dată pe săptămîină se duce în satul apropiat, Poienița Voinii, să cumpere pîine, zahăr, ulei. Iarna e mai greu, dacă ninge mult, drumul de doi kilometri este parcurs în șase ore, căci nimeni nu vine să curețe drumuri pentru opt suflete.

Fiul lui Gheorghesc, Cosmin, tocmai a terminat armata. Are o față deschisă, este volubil și mărturisește că nici el n-ar pleca deocamdată din sat. "Am grijă de tata și de bunica, îi mai ajut. În oraș n-am de lucru, ce să fac? Poate mai încolo, spre primăvară, să plec la Hunedoara să-mi gădesc ceva." Îl întreb ce i-ar place să facă. Rîde și ridică din umeri. "Nu știu, nu m-am gîndit încă."

Mă decid să las tactul la o parte și întreb direct de penticostali. "Noi sîntem" - spun ceilalți doi, tot tată și fiu, Gavril și Ilie Nedelca. Mai mult ca să mă aflu în treabă, îi întreb dacă nu se ceartă. Rîd toți. Gavril Nedelca ne urează tot felul de lucruri plăcute. Fiul său nu este la fel de vorbăreț ca celălalt tînăr, dar stă în sat tot din considerente materiale. "Unde să pleci" - întrebă el retoric. "Poate în Franța" - își răspunde sceptic și tace, iar eu mă întreb ce l-a făcut să spună tocmai Franța; Spania e mai la modă.

"Dar biserica ați văzut-o?" Întrebarea vine de la Gheorghe Gheorghesc, despre care aflu că e crîsnic. Spun că da, dar el ar vrea să ne arate interiorul. Îl trimite pe Cosmin după cheie, în timp ce noi plecăm spre biserică. Pe drum, îmi arată fosta școală - clădirea cu etaj, pe care o remarcasem de pe stîncă. Clădire indestructibilă, fundație înaltă de doi metri, evident din marmură. Geamurile sînt însă toate sparte, gardul rupt, mai stă în picioare doar ușa metalică. "Era școală cu opt clase și internat" - povestește Gheorghe. "Pe vremuri, aveam mulți copii în sat, tot al doilea era student" - confirmă el spusele preotului Dan legate de comuniști, PMR și școlarizarea celor din Alun. Casele nu sînt chiar părăsite, dar oamenii nu stau aici că nu au din ce trăi. Au apartamente prin Hunedoara, dar vara vin să mai lucreze pămîntul. De vîndut, nu prea vînd, dar prețul ar fi cam de 75 de milioane de

lei pentru o casă solidă, cu trei camere și bucatărie. Mă gîndesc că în Deva, o asemenea casă ar ajunge la cîteva miliarde.

Vine Cosmin cu cheia și intrăm în biserică. Frig, destul de întuneric, căci tocmai s-a luat curentul și nu putem aprinde lumina. Interiorul este bine întreținut. Gheorghe ne spune că în urmă cu ceva timp, a propus să fie transformată în mănăstire. Veneau călugări, se stabileau în sat, începeau pelerinaje, căci oamenilor le place să vină în locuri izolate, cu aureolă de sfințenie primordială. "N-a fost să fie, căci s-au opus clericii, mănăstirile se supun altor reguli." Nu mă pricep, dar ideea omului îmi pare destul de ingenioasă. O fostă biserică din județ, foarte veche, a fost transformată într-o mică mănăstire și în fiecare duminică se adună puhoi de lume. Ce-i drept, drumul este mult mai bun.

Din vorbă în vorbă, aflu că Gheorghe a fost coleg de liceu cu un Gheorghe mai celebru, Pogea, în prezent vicepremier. "Nu știu dacă mă mai ține minte, eu am fost cu un an mai mic" - spune Gheorghe din Alun, dar cînd era mai tînăr, domnul Pogea venea pe-aici și cînta din acordeon la nedei, un fel de sărbători ale satelor. Întreb de cariera de marmură, știind că pînă la a fi vicepremier, Pogea a fost și director general la o firmă care prelucrează marmură. Cariera este exploatată doar cînd meșterii au nevoie de marmură de Alun. Vine cîte o echipă mobilă, pune explozibil, extrage un bloc-două și pleacă.

Gheorghe închide biserica și ne strîngem mîinile. "Vă așteptăm la vară, la o petrecere." Promitem să venim și ne îndreptăm spre mașină. De peste curți, auzim: "Tată, hai la masă..." "Acum ajung!"

În dreptul carierei, privim spre sat. Ne bucurăm că am făcut fotografii la dus, căci acum norii ascundeau complet casele și biserica. Îmi amintesc spusele unui coleg de facultate - "și așa trăiesc oameni..."

Alexandru GRUIAN – Fișă bibliografică

- n. 1962, Alba Iulia
- absolvent al Universității din Brașov, Facultatea de mecanică, secția Autovehicule rutiere
- 1991 – redactor, stația locală *TV Deva*
- 1992 – 1993 – colaborator – săptămînalul *Expres*, director: Cornel Nistorescu
- 1992 – 2006 – *Televiziunea Română*, Departamentul Emisiunilor Informativ - corespondent teritorial pt. județele Hunedoara și Alba
- 1995 – absolvent al Școlii BBC de jurnalism TV și abilități tehnice
- 1999 – coordonator – săptămînalul, apoi cotidianul *Lumina*
- 2002 – coordonator – stația TV locală *Tele 7 Deva*
- 2006 – 2007 – *Deva TV* – director
- 2005 – senior editor – cotidianul *Mesagerul hunedorean*
- colaborări la *Dilema veche*, *Radio Deva*, *Radio 1 Deva*, *TV Devasat*, cotidianul *Actual*

Cărți publicate:

Reporterul de televiziune, Editura Global Media Image, 1999, împreună cu Lucian Morogan

Cuprins

Prefață	5
Nota autorului	8
Capitolul I	
1989 - Revoluție într-un județ de oțelari, mineri, strungari	10
Premise personale	10
Mistere decembriste provinciale	12
Capitolul II	
1991 - Minerii hunedoreni dărimă guvernul Roman	17
Valea Lungă	17
Cu <i>Oltcit</i> -ul la mineriadă!	18
Miron Cozma	20
„... <i>te împingem noi pînă la București...</i> ”	21
Un comunicat rupt cu dinții	23
Exclusivitate	27
O treime de Mare Premiu	29
Epilog cu „s-a spus că...”	31
Capitolul III	
Hunedoreni merg la alegeri	32
Țăran prost de Hunedoara, care ai votat cu Iliescu	32
Intermezzo cu Paul Șoloc	34
<i>Aș fi eu om sănătos la minte dacă aș vrea să le fac lor ceea ce mi-au făcut ei mie?</i>	34
Manipulare pentru o cauză „dreaptă”	39
<i>N-ați vrut atunci, acum dați examen...</i>	40
Capitolul IV	
„Să strîngem ajutoare pentru copiii din Bosnia!”	42
<i>Cornel Nistorescu, vă amintiți de 1979?</i>	42
Ajutoare pentru Bosnia, vînzători la pompele de benzină cu autoservire....	43
În subteran, supapa are putere de decizie... ..	45
Capitolul V	
Paul Everac - „Ați venit să vedeți dacă sînt senil...?”	47
O adversitate cu efecte perverse	47
„ <i>Uite, nu sunt senil, vedeți, nu sunt senil...</i> ”	48

Capitolul VI	
TVR, pompierul de serviciu	53
Inaugurări, simpozioane, dărmături	53
Distrugere binecuvântată la Alba Iulia	55
Curent electric cu 25 de bani kilowatul	57
Județul Valea Jiului	60
Capitolul VII	
Retezat, dinozauri, Caritas	62
10 tone de gunoaie	62
Americanii caută oase de dinozauri	63
Caritas, Robingo, Cozma, Nicolau	64
Imaginea României în Marea Britanie	66
<i>...Et Sa Majeste, King Michael, qu'est-ce qu'il a dit...?</i>	67
PRO TV, vîntul schimbării	69
<i>Domnule ministru, dumneavoastră comandați și noi le mutăm...!</i>	70
Capitolul VIII	
1996, anul schimbării	72
Vegas	72
Intermezzo cu Gregorian Bivolaru	73
Previțiunea lui Costel Alic	75
La Deva, cel mai tînăr primar de municipiu din țară	75
Defecțiunea Valeriu Piscoi	77
Iosif Bocan - „ <i>Nu pot conduce din cauza lui Cozma...</i> ”	79
PAC, bani pentru 30 de secunde	79
CDR și Emil Constantinescu, victorioși în alegeri	81
Capitolul IX	
Subiectele bune vin tot din Valea Jiului	83
11 ianuarie, arestarea lui Miron Cozma	83
Gulea, Mungiu, Popescu și Toader. Anca Toader.	85
Fotbal, bodyguardzi, salopete și lanț de mină	86
Tramvai de la Petroșani la Cîmpu lui Neag	88
Presa în apărarea subprefectului	90
<i>Lumina</i> lui Mircea Moloț	91
Goana după aur la Roșia Montană	91
Romeo Beja	93
<i>„Dacă reforma va reuși în Valea Jiului, va reuși în toată România...”</i> ...	96
Capitolul X	
De la Regele Mihai la Prințul Charles, via Siderugica Hunedoara	97
Inocențiu Micu – Klein, Regele Mihai și Karen Fogg	97

Apartament contra două lăzi de bere.....	100
Greta Garbo, Robert Taylor și Johnny Weismuller au fost în România...?	102
<i>La asta îți stă capul, domnule prefect...?</i>	104
<i>Am condus județul prin telefon...</i>	105
<i>„...te dau în judecată și-ți cer 1 miliard...!”</i>	106
Cetatea de oțel și foc se prăbușește	108
Prințul Charles al Marii Britanii vine la Sibiu.....	110
O veche cunoștință... ..	111
Capitolul XI	
Petroșani, Bumbesti	113
Ziaristul, regim de ofițer pe front	113
Mineriadă pe muzica lui Bregovici	114
„Frăție de arme” TVR – PRO TV	116
„ <i>Bă Gruian, bag șurubelnița-n tine...!</i> ”	115
Pe jos, spre București	117
„... <i>eu sînt deasupra legii...</i> ”	120
Cap. XII	
17 februarie, sfîrșitul	123
Beja, într-un ARO... ..	124
Cursa spre Craiova	125
Păsări de noapte	127
„... <i>dacă pariați pe noi, treceți, dacă nu, stați aici...</i> ”.....	128
Drumul înapoi	131
„ <i>Certificat de revoluționar mass-media</i> ”, varianta la copiator	132
Cap. XIII	
„Prietena mea e moartă, aștept s-o găsească...”	134
Băsescu, la drum... ..	134
„ <i>Sînt ofițer de poliție, își ordon să cobori din elicopter...!</i> ”	134
„ <i>Prietena mea e moartă, aștept s-o găsească...</i> ”	137
Cap. XIV	
Cianuri și asasinat	139
<i>Nu te supăra, Carmen Kleibel...</i>	139
Revenire în Apuseni... ..	142
Orașele mari, la dreapta... ..	143
Două gloanțe, unul în cap... ..	144
Serafinceanu, prefect	147
Cap. XV	
Deva – Skopje, via Pristina	148
La război cu Cielo... ..	148

Tetovo...Tetova...	149
...pravoslavnic...?	152
Priştina, o mână întinsă spre Tetovo	155
Gracianiţa	157
Cap. XVI	
Importanţa caloriferistului poliţiei din Tetovo	160
Ben Laden	160
Plecăm... e un război fără finalitate...	161
Dan Luţan, ultima faptă bună...	162
Cap. XVII	
Vă spun eu de ce au murit...	164
Ministrul de interne şi cel al informaţiilor publice	164
Metanometre în pungi	166
Alt accident, aceeaşi mină	168
Cap. XVIII	
Epilog cu Roşia Montană	170
<i>„...normal, nu luam mai mult de 25 de milioane, așa, am luat 1 miliard și 80 de milioane...”</i>	<i>170</i>
ONG contra cianuri	172
Miniştri în vizită la Roşia Montană, jurnalişti în vizită în Spania.....	175
Cap. XIX	
Vor mai fi ei Breaking News...?	178
Who knows, vorba englezului...? Cine ştie...?	178
ANEXE	
Fosta cetate de oţel şi de foc	173
(articol apărut în nr. 191 / 08 oct. 2007 al revistei „Dilema veche”)	
Europa. Cu escală la Săcărîmb	185
(articol apărut în nr. 127 / 30 iunie 2006 al revistei „Dilema veche”)	
Enoriaşii bisericii de marmură	190
(articol apărut în nr. 102 / 06 ian. 2006 al revistei „Dilema veche”)	
Alexandru GRUIAN – Fişă bibliografică	195

BRIDGE

Limite!

BREAKING NEWS

BREAKING NEWS

Limite!

Alexandra GRMIAN